

ПРОГРАМ
РАЗВОЈА АП ВОЈВОДИНЕ
2014–2020.

ПРОГРАМ РАЗВОЈА АП ВОЈВОДИНЕ 2014–2020.

АУТОРСКИ ТИМ:

ЕКОНОМИЈА

др Владимир Глигоров
др Едвард Јакопин

ИНФРАСТРУКТУРА, ЕКОЛОГИЈА И ПРОСТОРНО ПЛАНИРАЊЕ

др Борислав Стојков
др Милосав Георгијевић

АГРОКОМПЛЕКС

др Радован Пејановић
др Зоран Његован

ПРЕДУЗЕТНИШТВО

др Благоје Пауновић

ЕНЕРГЕТИКА

др Душан Гвозденац

ДЕМОГРАФИЈА И СОЦИЈАЛНИ РАЗВОЈ

др Бранислав Ђурђевић

ТУРИЗАМ

мр Вања Драгичевић

ЗАШТИТА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

др Ђорђе Јовановић

ОБРАЗОВАЊЕ

др Мирослав Весковић

РЕГИОНАЛНА ПОЛИТИКА

др Валентина Иванић
мр Огњен Мирић
Маја Сокић

АЖУРИРАЊЕ СОЦИО-ЕКОНОМСКЕ АНАЛИЗЕ

Татјана Караулац
Стана Пајковић
Тијана Ђурђевић
Душан Шћепановић
Лука Алексић
Ђула Рибар

Техничка подршка

Зорка Глушица-Навалушић
Светлана Милованчев
Марко Авдаловић

ЛИСТА СКРАЋЕНИЦА

АП	Аутономна Покрајина
APF	<i>Agricultural Promotion Fund</i> / Фонд за промоцију извоза пољопривредних производа
APP	Агенција за регионални развој АП Војводине
ASC	<i>Agricultural Land Site Consolidation Scheme</i> / Комасација пољопривредног земљишта.
BBI	<i>Building Business Incubators in Vojvodina</i> / Фонд за оснивање пословних инкубатора
BNT	<i>New Technologies Transfer Scheme</i> / Подршка трансферу нових технологија
BPF	<i>Business Export Promotion Fund</i> / Фонд за подршку промоцији извоза
BSC	<i>Business Export Promotion Fund</i> / Шема пословне стандардизације
CEE	<i>Central and Eastern Europe</i> / Земље Централне и Источне Европе
CEFTA	<i>Central European Free Trade Agreement</i> / Централноевропски споразум о слободној трговини
CESS	<i>Centre for Strategic Economic Studies</i> / Центар за стратешко економска истраживања Владе АП Војводине
CIP	<i>Consumer Price Index</i> / Индекс потрошачких цена
EAR	<i>Export Administration Regulations</i> / Административне регулације за извоз
EER	<i>Energy Efficiency Programme</i> / Програм енергетске ефикасности
GWh	Гигаватчас
HDI	<i>Human development index</i> / Индекс хуманог развоја
IBA	<i>Important Bird Area</i> / Значајно подручје за птице
IPA	<i>Instrument for Pre-Accession Assistance</i> / Инструмент за претприступну помоћ
IPA	<i>Important Plant Areas</i> / Значајно биљно подручје
IPPC	<i>International Plant Protection Convention</i> / Међународне конвенције о заштити здравља биља
IQS	<i>Integrated Qualification Scheme</i> / Интегрисана квалификациона шема
km	Километар
kW	Киловат
LCS	<i>Labour Cost Subvention Scheme</i> / Шема субвенционисања трошкова рада
LLL	<i>Life Long learning</i> / Учење током читавог живота
NTD	<i>Nautical Tourism Development Programme</i> / Пројекат развоја наутичког туризма
NUTS	<i>Nomenclature des unités territoriales statistiques</i> / Номенклатура статистичких територијалних јединица
PPP	<i>Public-private partnership</i> / Јавно-приватно партнерство
R&D	<i>Research and Development</i> / Истраживање и развој
RAD	<i>Rapid Application Development</i> / Брзи развој апликација
RegPol пројекат	<i>Assistance to Regional Policy Development at National Level</i> / Подршка развоју регионалне политике на националном нивоу
RO-RO	<i>Roll-on/Roll-off</i> / Ро-Ро транспорт
SEVESO II	Директива Савета 96/82/ЕЦ од 9. децембра 1996. о контроли главних хаварија које укључују опасне супстанце
SWOT	(енгл. <i>SWOT analysis</i> , акроним од енглеских речи: <i>Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats</i> - снаге, слабости, прилике, претње)
SWQI	<i>Serbian Water Quality Index</i> / Српски индекс квалитета воде
UIC	<i>International Union of Railways</i> / Међународни савез железница
UNDP	<i>United Nations development programme</i> / Програм уједињених нација за развој
USAID	<i>United States Agency for International Development</i> / Америчка агенција за међународни развој
WSP	<i>Water Supply Pilot Project</i> / Пилот пројекат водоснабдевања
АДА	<i>Austrian Development Agency</i> / Аустријска развојна агенција
АПВ	Аутономна Покрајина Војводина
АПР	Агенција за привредне регистре
APP	Агенција за регионални развој
БДВ	Бруто додата вредност
БДП	Бруто друштвени производ
БНД	Бруто национални доходак
ВИП	Фонд за подршку инвестиција у Војводини
ГИЗ	<i>Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit</i> / Немачка организација за међународну сарадњу
ГФ	Гаранцијски фонд
EBRD	<i>European Bank for Reconstruction and Development</i> / Европска банка за обнову и развој
ЕЕС	Електроенергетски систем
ЕРО	Економска развијеност општине
ЕУ	Европска унија
ЕУ 27	ЕУ 27 је Европска унија од 27 држава чланица
ИД	Индекс демографских ресурса

ИКТ	Информационо комуникационе технологије
ИРУ	Индекс развојне угрожености
ЈАТ	Југословенски аеротранспорт
ЈИЕ	Југоисточна Европа
ЈП	Јавно предузеће
ЈТР	Јединични трошкови рада
КИСИ	Композитни индикатор социјалне искључености
МW	Мегават
МСП	Мала и средња предузећа
МСПП	Мала и средња предузећа и предузетници
НАРР	Национална агенција за регионални развој
НБС	Народна банка Србије
НПРР	Национални план регионалног развоја Републике Србије 2014-2020.
НФО	Неформални облици образовања
ПИО	Пензионо инвалидско осигурање
ПМФ	Природно-математички факултет
ППР АПВ	Програм привредног развоја АП Војводине
ПСС	Полетно-слетна стаза
РЗР	Републички завод за развој
РЗС	Републички завод за статистику
РИС	Регионални информациони систем
РРА	Регионална развојна агенција
РС	Република Србија
РСД	Република Србија динар
РЦР Банат	Регионални центар за друштвено економски развој – Банат
СДИ	Стране директне инвестиције
СИЕПА	Агенција за страна улагања и промоцију извоза Републике Србије
УПП	Унутрашњи пловни путеви
ФЕП	Фонд за европске послове
ФТН	Факултет техничких наука
ХЕ	Хидроелектрана
ХС ДТД	Хидросистем Дунав–Тиса–Дунав

ПРОГРАМ РАЗВОЈА АП ВОЈВОДИНЕ 2014–2020.

1.	СТРАТЕШКИ ПРИСТУП ПРИВРЕДНОМ РАЗВОЈУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ И АП ВОЈВОДИНЕ.....	10
1.1.	Нова развојна парадигма – Европа 2020.	11
1.2.	Развојна стратегија Републике Србије 2011–2020.	12
1.3.	Равномеран регионални развој – улога државе	14
1.4.	Полазни оквир развојне политике АП Војводине – ограничења и проблеми	16
1.5.	Перспективе развоја Републике Србије	18
1.5.1.	<i>Модел, предвиђања и циљеви</i>	18
1.5.2.	<i>Основно ограничење</i>	20
1.5.3.	<i>Макроекономско стање</i>	21
1.5.4.	<i>Модел привредног раста</i>	22
2.	СОЦИО-ЕКОНОМСКА АНАЛИЗА	24
2.1.	Положај привреде Србије у Европској унији и окружењу	25
2.2.	Развојна позиција АП Војводине у Републици Србији	28
2.3.	Демографске карактеристике и трендови	32
2.3.1.	<i>Демографске пројекције за АП Војводину до 2021. године</i>	38
2.3.2.	<i>Пројекција укупног броја становништва</i>	39
2.4.	Образовање и спорт.....	44
2.4.1.	<i>Спорт</i>	49
2.5.	Запосленост и незапосленост	53
2.6.	Здравство и социјална заштита	60
2.6.1.	<i>Сумарни ефекат социјалне депривације као мултидимензионалног феномена</i>	63
2.6.2.	<i>Хумани развој</i>	64
2.7.	Животни стандард	67
2.8.	Привредна развијеност АП Војводине и унутаррегионална концентрација	70
2.9.	Индустријска производња у АП Војводини	72
2.10.	Инвестиције у основна средства	76
2.11.	Стране директне инвестиције.....	79
2.12.	Спољна трговина	83
2.13.	Приватизација и реструктурирање	91
2.14.	Структурне промене у привреди АП Војводине - Секторска релокација фактора раста	94
2.15.	Интензивност структурних промена	96
2.16.	Конкурентност	98
2.17.	Регионалне разлике – степен развијености и типологија подручја	103
2.17.1.	<i>Регресиона анализа</i>	104
2.17.2.	<i>Кластер анализа степена развијености општина</i>	105
2.17.3.	<i>Степен развијености општина – категоризација и типологија подручја</i>	106
2.17.4.	<i>Индекс развојне угрожености</i>	108
2.17.5.	<i>Структурни регионални индикатор: коефицијент варијација стопе запослености</i>	109
2.18.	Сектор малих и средњих предузећа и предузетништво	111
2.19.	Пољопривреда	117
2.20.	Туризам	122
2.21.	Привредна инфраструктура.....	126
2.21.1.	<i>Енергетска инфраструктура</i>	126
2.21.2.	<i>Друмски саобраћај и путна мрежа АП Војводине</i>	128
2.21.2.1.	<i>Надлежност АП Војводине у управљању државним путевима II реда</i>	131
2.21.3.	<i>Железнички саобраћај</i>	133
2.21.4.	<i>Саобраћај на унутрашњим пловним путевима</i>	134
2.21.5.	<i>Ваздушни саобраћај</i>	136
2.21.6.	<i>Хидротехничка инфраструктура</i>	136
2.21.7.	<i>Телекомуникације (електронске комуникације)</i>	138
2.21.8.	<i>Логистика</i>	139
2.22.	Просторни развој и заштита животне средине	143
2.23.	Пословна инфраструктура	154
2.23.1.	<i>Пословни инкубатори</i>	155
2.23.2.	<i>Кластери</i>	156

2.23.3.	<i>Технолошки паркови</i>	158
2.24.	Развојна позиција АП Војводине у Републици Србији – Главни налази	160
3.	SWOT АНАЛИЗА.....	162
3.1.	Појам и елементи SWOT анализе	162
3.2.	Развојна позиција округа у АП Војводини	164
4.	ПЛАН ПОДСТИЦАЊА РАЗВОЈА АП ВОЈВОДИНЕ	178
4.1	Институционална изградња	179
4.1.1	<i>Концепт регионалног развоја</i>	179
4.1.2	<i>Носиоци развојне и регионалне политике</i>	180
4.1.3	<i>Финансирање регионалног развоја</i>	180
4.1.4	<i>Регионалне развојне агенције</i>	181
4.1.5	<i>Институционална и организациона инфраструктура за имплементацију Програма развоја АП Војводине</i>	184
5.	УКЉУЧИВАЊЕ У РЕГИОНАЛНУ ПОЛИТИКУ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ.....	193
5.1.	Придруживање и приступање Европској унији	194
5.1.1.	<i>Споразум о стабилизацији и придруживању</i>	194
5.2.	Међународна развојна помоћ.....	195
5.3.1.	<i>Међународна развојна помоћ и АП Војводина</i>	195
5.3.	Претприступни фондови у функцији регионалног развоја	195
5.3.1.	<i>Програми прекограничне сарадње</i>	196
5.3.1.1.	<i>Програм прекограничне сарадње Мађарска – Србија</i>	197
5.3.1.2.	<i>Програм прекограничне сарадње Румунија–Србија</i>	199
5.3.1.3.	<i>Програм прекограничне сарадње Хрватска–Србија</i>	200
5.3.1.4.	<i>Програм прекограничне сарадње Србија–Босна и Херцеговина</i>	201
5.3.2.	<i>Претприступна подршка 2014–2020.</i>	202
5.4.	Подстицајна политика регионалног развоја АП Војводине 2001–2010.	204
6.	СТРАТЕШКИ ПРАВЦИ И ЦИЉЕВИ РАЗВОЈА АП ВОЈВОДИНЕ 2014–2020.	207
1.	ПРИОРИТЕТ – РАЗВОЈ ЉУДСКИХ РЕСУРСА.....	209
2.	ПРИОРИТЕТ – РАЗВОЈ ИНФРАСТРУКТУРЕ И УСЛОВА ЗА ПРИСТОЈАН ЖИВОТ И РАД .	218
3.	ПРИОРИТЕТ – ОДРЖИВИ ПРИВРЕДНИ РАСТ	237
4.	ПРИОРИТЕТ – РАЗВОЈ ИНСТИТУЦИОНАЛНЕ ИНФРАСТРУКТУРЕ.....	250

УВОД

Програм развоја Аутономне Покрајине Војводине за период 2014–2020. представља развојни документ АП Војводине у области регионалног развоја, који на целовит начин дефинише приоритете АП Војводине у наредних седам година.

Структура Програма

Програм се састоји од следећих целина:

1. **Стратешки приступ привредном развоју Републике Србије и АП Војводине** који се заснива се на **инвестицијама, иновацијама и хуманом капиталу**. У овом делу, у кратким цртама су дати стратешки правци Републике Србије до 2020. године, значај регионалног развоја и улоге државе, основна ограничења и проблеми који детерминишу развојни оквир АП Војводине у наредном периоду.
2. **Социо-економска анализа** пружа целовит динамички приказ свих економских, демографских, социјалних, инфраструктурних, регионалних и еколошких трендова у АП Војводини, као и достигнути ниво развијености основних развојних димензија Покрајине.
3. **SWOT анализа**, која садржи анализу следећих сектора: природни ресурси, демографија, привреда, инфраструктура, култура и образовање, социјална заштита и општи услови.
4. **План подстицања развоја АП Војводине** који је усмерен на институционалну изградњу.
5. **Укључивање у регионалну политику Европске уније**. Стицањем статуса кандидата Србији су се отвориле значајне могућности привлачења ЕУ фондова. Од регионалних и локалних капацитета, од њихове оспособљености за стратешко планирање и програмирање развоја, ће зависити реализација стратешких пројеката, прекогранична и међурегионална сарадња. АП Војводина треба да развија финансијски и административни апсорпциони капацитет, али и капацитете за оцену ефеката апсорбованих средстава на привреду АП Војводине.
6. **Стратешки правци и циљеви развоја АП Војводине** прецизно су разрађени кроз матрицу стратешких праваца/приоритета, мера и активности у чијој су изради учествовали сви секретаријати Владе АП Војводине и регионалне развојне агенције на основу социо-економске анализе и приоритета и мера предлога Националног плана регионалног развоја 2014–2020. Дефинисана су четири основна приоритета:
 - I Развој људских ресурса;
 - II Развој инфраструктуре и услова за пристојан живот и рад;
 - III Одрживи привредни раст;
 - IV Развој институционалне инфраструктуре.
7. Посебан део Програма представља **Акциони план** који садржи предлоге пројеката од стране секретаријата Владе АП Војводине, локалних самоуправа и регионалних развојних агенција за период од 2014. до 2017. године и представља матрицу предлога приоритетних мера и активности са роковима и задацима одговорних институција.

1. СТРАТЕШКИ ПРИСТУП ПРИВРЕДНОМ РАЗВОЈУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ И АП ВОЈВОДИНЕ

- 1.1 Нова развојна парадигма – Европа 2020.
- 1.2 Развојна стратегија Републике Србије 2011–2020.
- 1.3 Равномеран регионални развој – улога државе
- 1.4 Полазни оквир развојне политике АП Војводине – ограничења и проблеми
- 1.5 Перспективе развоја Републике Србије
 - 1.5.1. Модел, предвиђања и циљеви*
 - 1.5.2. Основно ограничење*
 - 1.5.3. Макроекономско стање*
 - 1.5.4. Модел привредног раста*

1.1. Нова развојна парадигма – Европа 2020.

Глобална депресија (светска економска криза од 2008. године) је условила додатну ревизију Лисабонске стратегије.¹ У марту 2010, Европска комисија лансирала је њену иновирану верзију под називом Европа 2020. у којој је пет приоритетних подручја деловања сажето у три:

- 1) Паметан раст (развој економије заснован на знању и иновацијама),
- 2) Одрживи раст (унапређење ресурсно ефикасније, еколошки чистије и конкурентније економије) и
- 3) Свеобухватан раст (подстицање привреде са високом запосленошћу, која би донела социјалну и територијалну кохезију), на принципима децентрализације, кооперације и сарадње јавног и приватног фактора и, пре свега, побољшања јавне регулације.

Лисабонска стратегија 2000. одредила је пет приоритетних подручја:

- Прво – стварање друштва знања. Планирано је да се до краја 2010. (1) заврши процес конституисања тзв. информацијског друштва у свакој држави чланици, (2) повећају улагања у истраживање и развој на најмање 3% БДП у свакој држави чланици и (3) реализује значајно побољшање перформанси хуманог капитала путем повећања слободе приступа и унапређења квалитета система редовног и целоживотног образовања у свакој држави чланици.
- Друго – јединственост тржиште. Планирано је да се: (4) уклоне све препреке за слободно кретање услуга (укључујући и финансијске услуге) на унутрашњем тржишту ЕУ и (5) заврши изградња јединственог тржишта у тзв. мрежним индустријама либерализацијом тржишта електричне енергије, гаса, поштанских услуга, ваздушног саобраћаја, као и да се уведу једнозначно и транспарентно уређена правила о државној помоћи (националним) индустријама.
- Треће – стварање подстицајне пословне климе за развој предузетништва, приватне инвестиције и генерисање и валоризацију иновација. Планирано је да се створе институционални услови за: (6) лакши приступ предузетника (МСП) финансијским институцијама, (7) јасна, прецизна и транспарентна правила за реализацију стечаја, (8) лакше отварање [и затварање] предузећа и (9) смањење трошкова пословања изазваних јавном регулацијом.
- Четврто – изградња тржишта рада које ће јачати социјалну кохезију. Планирано је да се: (10) запосленост радно способног становништва повећа на 70% од укупно расположиве радне снаге, (11) запосленост жена повећа на 60% од континента жена у радно-способном узрасту, (12) запосленост старијих радника повећа на 50% од расположивог становништва, (13) повећа способност прилагођавања запослених и предузећа новим технологијама, (14) повећа флексибилност организације рада, (15) усвоји јединствени (минимални) европски социјални модел у циљу стварања услова за развој креативног друштва и иновативне привреде и (16) искорени сиромаштво.
- Пето – успостављање режима одрживог развоја. Предложена је брза ратификација протокола из Кјота (извршена 2002. године), при чему се издвајају: (17) обезбедити до 2015. задовољење 12% примарних енергетских потреба и 22% производње електричне енергије из обновљивих извора и (18) увођење јасних и прецизних прописа о опорезивању енергије и индивидуалне одговорности за наношење штете животном окружењу.

Концепт нове европске развојне политике *Европа 2020.* тежиште је усмерило ка новој индустријској политици ЕУ, њеном проактивном приступу, који за циљ има стварање и јачање конкурентности привреде и обезбеђивање повољног окружења за раст предузетништва, али и унапређивање иновативности, што би ЕУ учинило привлачнијом за инвестирање и омогућило јој да створи нове шансе за запошљавање, нарочито ако се узме у обзир чињеница да су предузетнички сектор и мала и средња предузећа (МСП) носиоци највећег дела привреде.

¹Лисабонска стратегија.

<http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201107/20110718ATT24270/20110718ATT24270EN.pdf>

1.2. Развојна стратегија Републике Србије 2011–2020.²

Развојна стратегија Републике Србије до 2020. заснива се на новом моделу привредног раста Србије до 2020. године. Суштина новог модела привредног раста и развоја Србије до 2020. темељи се на одрживом и динамичном развоју индустрије која може да се уклопи у јединствено тржиште Европске уније и издржи конкурентски притисак њених чланица. Одржив привредни раст и макроекономска стабилност Србије су неодрживи без стабилног раста индустрије и њеног доминантног утицаја на извоз, тиме и на платни биланс.

Привредни раст и развој Србије засниваће се на следећим принципима:

- Динамичан и одржив индустријски раст и развој. Без динамичног индустријског раста са просечном стопом раста прерађивачке индустрије од 7,3% није могуће остварити зацртан раст БДП од 5,8% просечно годишње и тиме смањити јаз у нивоу развијености у односу на европске земље;
- Проактивна улога државе – институционална изградња. Специјализација и/или диверсификација индустријске производње и производња производа са већом додатом вредношћу који захваљујући свом квалитету и цени проналазе своје место на светском тржишту је неопходан предуслов раста.
- Побољшање инвестиционог амбијента. Привлачење већег обима страних директних инвестиција захтева отворену привреду и здрав тржишни амбијент, који ће погодвати страним улагањима, покретању домаће штедње и стварању критичне масе МСП која ће преузимати радну снагу из нерентабилних предузећа.
- Подстицање бржег развоја предузетништва кроз промоцију и подршку оснивања нових предузећа, развој људских ресурса за конкурентан МСП сектор, различите облике финансирања МСП, развој конкурентских предности МСП на извозним тржиштима и развој подстицајног окружења за МСП, веће запошљавање и равномернији регионални развој.
- Повећање и реструктурирање извоза. Повећање извоза тражи значајне структурне промене у извозу који се сада темељи на примарним и производима нижих фаза прераде.
- Реформа образовног система у складу са потребама привреде. Успостављање система образовања које одговара потребама привреде није могуће ако се не успоставе чврсте везе између послодавца, институција задужених за образовање, научних институција и тржишта рада.
- Активна и динамичка сарадња науке и индустрије. Најефикаснији метод раста продуктивности индустрије и структурних промена је иновативност. Србија ће спроводити активности које ће довести до успостављања и обезбеђивања активне и динамичке сарадње истраживачких организација и универзитета, с једне, и индустрије, са друге стране, што ће постепено довести до стварања повољних услова за покретање и спровођење важних економских пројеката заснованих на резултатима истраживања и иновацијама.
- Нове инвестиције у нове производе. Приоритет ће бити дат таквим активностима које обезбеђују производњу нових производа, увођење нових технологија и процеса, или које доводе до значајног побољшања постојећих производа, процеса или услуга.

²Модел привредног раста Србије до 2020. године.
http://www.kss.org.rs/doc/1102_makroekonomska_proj_razv_Srbije_2011-2020.pdf

- Реформа политике тржишта рада и политике запошљавања, у циљу смањивања фискалног оптерећења рада (посебно за ниже плаћени рад), реафирмације гранског колективног преговарања са водећом улогом индустријских секторских уговора у националном систему колективних уговора, вођења одговорне и предвидиве политике минималне зараде, и повећања учешћа средстава за активне програме тржишта рада у БДП-у, посебно за субвенције за ново запошљавање и за обуке на послу.
- Полицентричан развој регионалних индустријских центара и регионалне пословне инфраструктуре. Држава ће конкретним програмима и системским мерама да подстиче полицентричан развој индустријских центара.
- Побољшање енергетске ефикасности.
- Заштита животне средине кроз подстицање чистије производње и смањења загађења и притисака на животну средину.

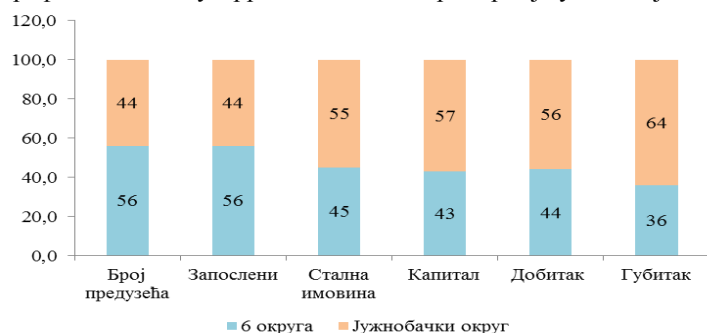
1.3. Равномеран регионални развој – улога државе

Феномен поларизације представља један од најтежих развојних проблема у Србији. У послератном периоду па све до 1990-их, поларизација у Србији се односила, пре свега, на релацији развијено и неразвијено подручје, да би у годинама транзиције дошло не само до продубљавања разлика између развијених и неразвијених, већ и до појаве нових облика неразвијености, концентрације економских активности на једном од полова, и све дубљих облика сиромаштва и заосталости на све већем простору. На тој основи, настао је јаз у економској развијености и животним условима између градова (Београда и Новог Сада) и осталог подручја Републике.

Привредна структура покрајинске привреде рефлексија је створених услова и ефеката досадашњих друштвених и привредних кретања у Србији. Развојна скала АП Војводине нагласила је неколико фактора који су допринели економској концентрацији у Јужнобачком округу и у 8 градова:

- Први и најважнији фактор су демографски трендови у АП Војводине – обим, структура и образовни капитал, који са собом носи деценијско 'преливање' радне снаге из пограничних, неразвијених и привредно депресираних општина, инфраструктурно неповезаних и са ниским перформансама за подизање животног стандарда, усмеравали су интензитет и ток миграција ка великим градовима, односно, регионалним центрима.
- Друго, однос развијености сектора и региона је још један аспект који истиче значај координације између неразвијених подручја и читаве привреде.
- Треће, инфраструктура захтева одређени волумен привредне и непривредне активности да би могла бити ефикасно коришћена. АП Војводина, која има виши ниво изграђености путне мреже и опремљености савременим коловозом, бележи недовољну опремљеност комуналном инфраструктуром, што лимитира могућности за развој предузетништва и терцијарних делатности на локацијама које имају компаративне предности.

Графикон 1.1. Унутаррегионалне диспропорције у АП Војводини 2012. године (привреда АПВ = 100%)



Извор: АПР, саопштење о пословању привреде у Републици Србији у 2012. години – упоредни подаци из финансијских извештаја за 2011. и 2012. годину; АПР

Унутаррегионална економска концентрација у АП Војводини изражена је у свим сегментима, што је још једна транзициона закономерност, већ виђена и у осталим транзиционим регионима. Због тога се одговорност регионалне политике повећава, а улога свих носилаца регионалне политике на свим нивоима захтева координисан, плански и проактиван приступ.

Регионални развој у савременим концепцијама обухвата три принципа: децентрализацију, планирање и партнерство. Условљеност појмова и актера на различитим нивоима управљања обезбеђује целовито пословно окружење које треба да обезбеди систем стратешког одлучивања на нижим нивоима (децентрализација), планско управљање и циљно привлачење инвестиција

(планирање), уз изградњу мреже јавно-приватног сектора (партнерства) и конкурентске предности на локалном подручју.

Децентрализација је услов унапређења регионалног развоја. Фактори који одређују оптималну величину и врсту децентрализованих јединица су бројност популације и величина територије. Што је земља насељенија, а ниво комуникације између различитих нивоа обезбеђен кроз регионалне институције и тела, децентрализација је успешнија и пожељнија.

Процеси јачања улоге локалног нивоа у вршењу власти, као и увођење економских критеријума и принципа предузетништва при управљању јавним пословима, елементи су децентрализованог управљања развојем. Тиме се изграђује пропорционална веза између власти, административног апарата и грађанина. Економски значај овог процеса огледа се кроз успостављање ефикасности која би требало да се заснива на томе да право на одређени вид државне интервенције треба да има онај ниво власти не коме ће се изједначити граничне вредности између користи и трошкова.

Држава може побудити развој само као демократска снага/агент, што подразумева сарадњу и партнерство са осталим важним агентима друштва – социјалним партнерима, предузетничким групама, цивилним друштвом и невладиним организацијама, професионалним асоцијацијама, регионалним и локалним иницијативама у оквиру регионалних економских група и међународних институција.

Чланство у Европској унији ће ослабити значење класичне макроекономске политике, што ће се одразити посебно на краткорочне мере за осигурање националне економске равнотеже и остварење макроекономских циљева (економски раст, мања инфлација и смањење незапослености). Активно искоришћавање развојних импулса, креираних од стране ЕУ, чини развојну и структурну политику још важнијом. У том смислу, економска политика мора бити фокусирана на:

- промовисање и подршку економских субјеката, у циљу идентификовања и активног упошљавања њихових специфичних компаративних предности посебно у ЕУ, али и у међународном окружењу и
- унапређење традиционалних инструмената макроекономске политике структурним и развојним политикама, које делују кроз хоризонталне мере макроекономске политике, јачајући конкурентске способности и кроз стимулативну и координирајућу улогу државе у различитим развојним партнерствима, где су владине агенције само један од учесника.

Ширење улоге региона, у циљу њиховог развоја заснованог на интерном потенцијалу, употпуњено је мерама за привлачење нових компанија и инвестиција. Србија мора планирати свој развој засниван на развоју оних региона који су важни покретачи економског раста, допуштајући им развијање сопствених иновативних потенцијала, у циљу савладавања текућих разлика и недовољне повезаности између локалних заједница унутар подручја. Прикључење јединственом европском тржишту повећаће проблем неједнаке регионалне расподеле развојних ефеката.

1.4. Полазни оквир развојне политике АП Војводине – ограничења и проблеми

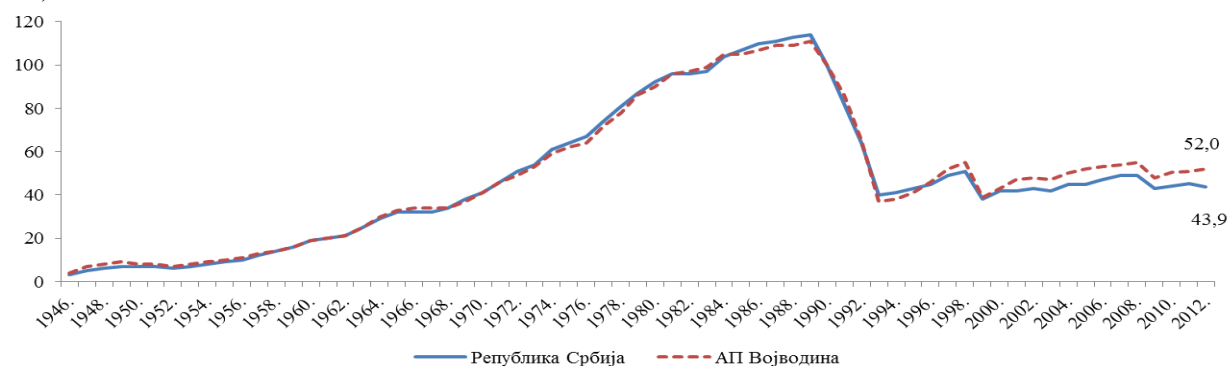
Генезу проблема развојне политике у привреди Србије и АП Војводине најбоље илуструје кратак осврт на основне карактеристике процеса индустријализације привреде у периоду 1947–1990. Индустријализација Србије се одвијала према моделу индустријских центара. До краја 60-тих година прошлог века, у Србији је било формирано 26 великих индустријских центара, 22 средње величине и 114 малих индустријских центара, што је укупно око 160 до почетка транзиције (без АП Косово и Метохија). Значајно је што је у оквиру њих формирано и 67 великих националних, републичких или субрегионалних пословних система на принципу вертикалног обједињавања капацитета, који су имали функцију макрокластера.

Кључно развојно ограничење је то што се привреда развијала у оквирима масовне, енергетски, материјално и радно интензивне производње на основу имитације иностраних технологија (пре свега, увозом опреме и куповином лиценци) и доминатне улоге политичке елите у њеном структурирању и развоју.

Последице овог приступа, које се осећају до данас су:

- сиромашна акумулирана искуства из најбоље индустријске праксе, углавном због толерисања нерационалности употребе ресурса,
- дубоко укореењена навика (посебно у пословодним структурама) на високу спољну и унутрашњу заштиту и неконкурентну ефикасност, и
- вредносни систем и социјални односи који блокирају директно генерисање и имплементацију пословних и технолошких иновација.

Графикон 1.2. Крива индустријске производње Србије и АП Војводине у периоду 1946–2012. година (1990 = 100)³



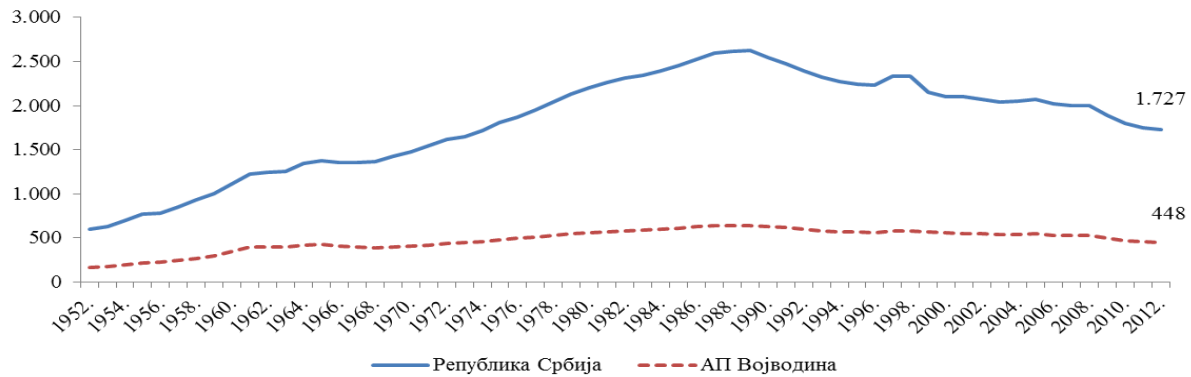
Извор: РЗР, РЗС, АРР

Тржиште роба није било одашиљач сигнала и није указивало привредном систему на захтеве конкурентности и ефикасности. Основни сигнали су долазили са стране понуде, а и тада се нудило углавном оно шта се има без трагања за пословним и технолошким иновацијама.

Привреду Србије и АП Војводине обележава веома споро обнављање производње до предтранзиционог максимума. Индустрија Србије је крајем 2012. била на 44%, а АП Војводине на 52% индустријске производње из 1990. Најтежа ситуација је у сегменту запослености – 2012. године је у привреди Србије било запослено 370.000 радника мање, а у АП Војводини 113.000 радника мање у односу на 2000. годину.

³ Базни индекси са базом 1990. године су израчунати на основу доступних ланчаних индекса индустријске производње.

Графикон 1.3. Крива запослености Србије и АП Војводине у периоду 1952–2012. година (у 000)



Извор: РЗР, РЗС Истраживање РАД

Основна развојна ограничења су:

- Прво, наслеђени индустријски центри и њихови макрокластери су практично нестали (већина још 1980-их година);
- Друго, развој предузетништва није усмераван ка производним секторима, већ ка услугама;
- Треће, видљиво је одсуство читавог низа тржишних и јавних институција потребних за реализацију индустријске политике на основу технолошких иновација;
- Четврто, стратешко координирајући механизми су остали неразвијени, и поред бројних реформи тржишне инфраструктуре и инфраструктуре за јавну регулацију привреде и привредног развоја.

1.5. Перспективе развоја Републике Србије

У Србији је у последње три деценије дошло до структурних промена, које посебно карактеришу значајно смањење индустријске производње, пад стопе запослености и погоршање карактеристика људског капитала. Коначно, запуштена је инфраструктура, не само физичка, већ институционална и друштвена, те Србија није само сиромашна, већ је заостала. Због свега наведеног, потребна је политика развоја или друкчије речено, потребна је привредна политика која у свом средишту има политику развоја.

1.5.1. Модел, предвиђања и циљеви

Дугорочно посматрано, дакле у целом периоду од 1950. до данас, модел развоја се заснивао на страним финансијама. Било да је реч о помоћи, кредитима или страним улагањима. Привреда, међутим, није никада развила способност да обавезе према иностранству извршава из прихода из извоза. Услед тога, независно од других околности или од трговачке и уопште привредне политике, периодично наступају кризе у финансијским односима са иностранством. Друкчије речено, настају проблеми у финансирању страних дугова. Они се, наравно, повећавају услед хроничног дефицита на текућем рачуна биланса плаћања и још већег спољнотрговинског дефицита.

То је модел развоја у којем привредна активност периодично осцилира између убрзаног привредног раста и продужене рецесије или привредне стагнације, те је укупан резултат трајно заостајање за развијенијим земљама. Имајући овај модел развоја у виду, потребно је знати где се тренутно привреда налази да би се предвидело како ће изгледати привредни раст у следећих неколико година. Уколико је, у складу са моделом, страни дуг кључно ограничење, онда би се могло предвидети да се привреда налази не само у рецесији, која траје већ готово пет година, већ пред избором да ли да промени модел развоја или да се суочи са ризиком да ће бити потребно репрограмирање обавеза према иностранству. Из чега следи да не би требало очекивати неко значајније убрзање привредног раста све док се ова дилема на разреши, што би могло да значи да би требало предвидети средњорочну привредну стагнацију или успорени привредни раст.

Ово предвиђање, наравно, зависи од избора привредне политике и потребних институционалних реформи. Делимично ће се институционални развој заснивати на *процесу придруживању Европској унији*, који би требало да се убрза са почетком преговора у првим месецима следеће године. Други део се односи на *тржишне реформе* и на обезбеђење *макроекономске стабилности* која се ослања на систем правила. За то је потребна одговарајућа стратегија која се ослања на прецизно разумевање институционалне ефикасности као и привредна политика која је усаглашена са њом.

Са становишта стратегије развоја, кључан је избор циљева, а они, опет, зависе од оцене о основним ограничењима, као и од кључних проблема које је потребно решавати, што је у случају Србије, а самим тим и АП Војводине, ниска запосленост или висока незапосленост и неактивност.

Основни циљ стратегије развоја би требало да буде да се постигне пуна запосленост у што је могуће краћем року, а свакако би требало да карактерише привредну активност, дугорочно посматрано. Дакле, потребна је промена или прилагођавање модела развоја како би се побољшала предвиђања о кретањима, средњорочним и дугорочним, уз институционалне реформе и привредну политику који имају за циљ *повећање запослености*.

Природно, поставља се питање: која се брзина привредног раста може постићи? Има више начина да се утврди којом би стопом могла да се увећава привреда. Један приступ јесте да се утврди

колики би био бруто домаћи производ када би стопа запослености била таква да се може говорити о пуној запослености. Узмимо да је то за око 20 процентних поена више него тренутно. Будући да је стопа незапослености око 24%, што значи да је толики број оних који немају а траже посао, и узимајући у обзир оне који су неактивни, али би радили када би било посла, није неречно оценили да би се достигла пуна запосленост уколико би број оних коју су запослени био повећан за тих 25% незапослених и неактивних. Узмимо да је маргинални производ рада негде око две трећине (то значи да повећање запослености од једног процентног поена повећава БДП за две трећине од једног процентног поена), то значи да је потенцијални БДП већи за нешто више од 16% него што је тренутно (16,7%) – само по основу недовољне запослености.

Узмимо, међутим, да је тих 25% потенцијалних запослених исто толико продуктивно као што су и они који су већ запослени, то би захтевало и да се повећају улагања како би се та продуктивност и одржала. У том случају, повећање капитала такође за 25% дало би додатних око 8% БДП (8,3%), јер је маргинални принос капитала око једне трећине под претпоставком да је реч о производној функцији са константним приносима – дакле, за колико се повећају фактори производње, капитал и рад, за толико се повећа БДП (овде се претпоставља да је допринос рада две трећине, а капитала једна трећина).

Дакле, ако би се капитал и рад повећали за 25%, како би се достигла пуна запосленост, при непромењеној продуктивности, и БДП би био већи за 25%. То је потенцијални ниво производње под претпоставком пуне запослености и непромењене продуктивности. Колика улагања то захтева, то јест колика би требало да буде штедња, домаћа или страна, како би се обезбедило то повећање производње?

Претпоставимо, тек да бисмо видели колико је то одрживо, да се тежи реалном привредном расту од 5% и узмимо да капитал депресира по стопи од такође 5%, а да је однос капитала и производа три према један. То води уделу штедње у укупном доходу (или у БДП) од 5%, плус 5% пута 3,3, дакле од 33%. Што би требало упоредити са садашњих око 20%. Наравно, продуктивност не мора да остане иста, као што би требало очекивати и да се повећа укупна продуктивност. Узмимо да је $Y + Af(K,L)$, где је Y укупна производња, K је капитал, L је рад, а A је укупна продуктивност. Уколико се она повећа, рецимо за десетак посто, то би значило да би се смањило потребни однос капитала и производа, па би се смањила стопа штедње потребна да се постигне одговарајућа стопа раста. Због тога су важне институционалне и реформе тржишта, такозване структурне промене.

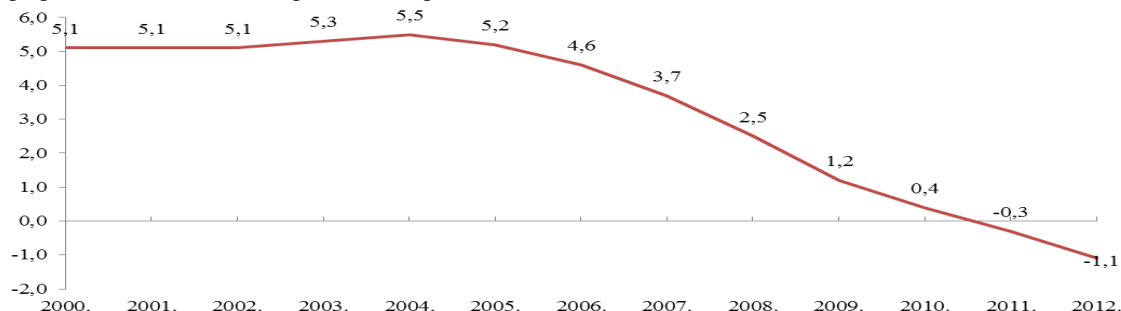
Дакле, уз потребне реформе, могла би се остварити реална стопа раста од око 5% и одговарајуће повећање стопе запослености уз стопе штедње од око 25%, која је једнака стопи улагања у затвореној привреди. У отвореној привреди, домаћа штедња би могла да буде мања за допринос страних улагања, дакле за дефицит на текућем рачуну биланса плаћања. Европска унија сада сматра да је дефицит од преко 4% потенцијално неодржив, што би значило да би стопа штедње требало да буде нешто преко 20% БДП.

Дакле, штедња би требало да се удвостручи у односу на ону која је карактеристична за последњих десетак (а заправо и знатно више) година. Наравно, реална стопа раста од 5% је остварива и ако се не заснива само на повећању запослености, већ и на расту продуктивности. Политика развоја би вероватно требало да има за циљеве и повећање запослености и већу продуктивност рада, а и већу укупну продуктивност која је последица модернизације институција и ефикасне привредне политике.

Други поглед на потенцијалну стопу раста даје оно што је до сада постигнуто. Узмимо да желимо да утврдимо тренд кретања привреде независно од цикличних флукуација. То захтева да се подаци о историјској стопи раста прочисте, филтрирају, од тренутних убрзања или успоравања

привредне активности. Нека се привреда повећава по некој стабилној стопи раста, која је она полазећи од стварних годишњих или кварталних стопа раста? Један начин да се привремена кретања уклоне и да се добије тренд привредног раста јест Ходрик–Прескотов (ХП) филтер.

Графикон 1.4. БДП, стопа раста, ХП тренд, 2000–2013.



Јасно је да је да је дошло до прелома у тренду убрзања стопе раста од 2000. до 2004, и до значајног успоравања раста све до уласка у рецесиони тренд 2011. Такође, дужа серија података би у начелу била пожељна, али имајући у виду кретања у последњој деценији прошлога века, није извесно да би се поправило наше разумевање потенцијалне стопе раста у последњих неколико деценија. Оно што се из ове слике види јесте да се релативно висока стопа раста од 5 или нешто више посто показала као неодржива. Слична би се слика вероватно добила и на подацима из последњих неколико деценија, заправо све од почетка шездесетих година прошлога века.

1.5.2. Основно ограничење

Кључни проблем привредног модела из последњих десетак година јесте повећање финансијских обавеза према иностранству уз неодговарајући раст производње размењивих добара, пре свега индустријских, али и пољоприврених производа. Услед тога је дошло до значајног повећања спољног дуга на око 90% буто домаћег производа (БДП) или готово 27 милијарди евра, на крају првог квартала 2013. То је основни ограничавајући чинилац привредног развоја, не само краткорочно, већ средњорочно, па и дугорочно посматрано.

Спољни дуг је у великој мери нагомилан у периоду од 2004. до 2008, дакле пре избијања кризе. Ово је пре свега последица прилива страних средстава, али и стабилног курса који је на почетку тог периода и до пред само избијање кризе био мање-више на истом нивоу, са релативно малом варијабилношћу. Услед тога, релативно брз раст извоза није довео до побољшања у спољашњим билансима, будући да је раст увоза био исто толико брз или чак бржи. Ово није имало за последицу само раст страног дуга, већ и погоршање конкурентности услед значајно више стопе инфлације у поређењу са оном у еврозони и привредама у суседству. Тако да је дошло од спољне неравнотеже која представља основни привредни проблем.

Додатни, тренутни, проблем јесте што су текућа кретања у размени са иностранством неодржива, што значи да није још увек дошло до потребног прилагођавања. Ово се може видети на следећи начин.⁴ Дефицит на текућем рачуну биланса плаћања је са више од 20% БДПа у 2008. смањен на, у просеку, 8% БДПа у периоду 2009–2012. (што је више од 2 милијарде евра годишње, у просеку).

⁴Поједностављена формула за рачунање одрживости текућег рачуна: $tr = (p - r + e) * \phi$, где је **tr** текући рачун биланса плаћања у процентима од БДП, **p** је каматна стопа на стране кредите, **r** је стопа раста БДП, **e** је промена курса (позитивна ако је ап्रेसијација и негативна ако је депресијација), а **φ** је страни дуг у процентима БДП-а. Ако је **r+e** веће од **p**, текући рачун може да буде у дефициту уз непроменљиви јавни дуг у односу на БДП. Ако је **p** веће од **r+e**, или расте **φ** или **tr** морају да буду у суфициту.

Узмимо да су укупне обавезе око 100% БДП-а (спољни дуг је око 80% БДП; страна улагања су свакако већа од 20% БДП), то значи да би се оне стабилизовале на том нивоу уколико би БДП растао по стопи од 7,5% (номинално, али у страном новцу). Међутим, БДП је у еврима био практично на истом нивоу 2012. као и 2008. (незнатно је мањи, у ствари). Узмимо да у следећем периоду, рецимо од 3 до 5 година, раст БДПа буде негде око 5% у еврима, то значи да је потребно смањење дефицита на текућем рачуну бар на тај ниво како не би даље расле обавезе према иностранству као проценат од БДП-а.

Дакле, биће потребно даље смањење дефицита на текућем рачуну биланса плаћања да би се стабилизовале обавезе према иностранству. Проблем је у томе што уз раст производње, тежи да расте спољнотрговински дефицит, а онда и дефицит на текућем рачуну. Тако да је развој екстерних биланса при непромењеној структури привређивања заправо неодржив. Привредни раст ће бити веома тешко убрзати у условима када је прилив страних финансијских средстава ограничен, осим уколико се не промени начин финансирања тога раста.

Дакле, спољашње ограничење, одрживост текућег рачуна, или биланса плаћања уопште, јесте најважније и са њим ваља рачунати на дужи рок. Једини начин да се то ограничење смањи или ослаби, јесте *побољшање биланса спољнотрговинске размене*. То је, дакле, и кључна претпоставка привредне политике и програма реформи.

1.5.3. Макроекономско стање

Који су макроекономски услови привређивања? БДП је збир потрошње, П, јавне и приватне, Пј и Пп, инвестиција, И, јавних и приватних, Иј и Ип, и нето извоза (СД, спољнотрговински дефицит или разлика између извоза и увоза робе и услуга); дакле, $БДП = (Пј + Пп) + (Иј + Ип) + СД$.

$$БДП = (Пј + Пп) + (Иј + Ип) + СД$$

Средњорочно посматрано, приватна потрошња, Пп, неће се значајно повећавати, услед успореног раста плата и пензија, пада запослености, а и повећане штедње како би се финансирани дугови. Јавна потрошња, Пј, се такође суочава са значајним ограничењима и заправо ће трпети притисак да се додатно смањи. Раст нето извоза, СД, би могао да настави да даје позитиван допринос, као у последњих неколико година, више по основу успореног повећања увоза него раста извоза, бар док не дође до озбиљног реструктурирања између извозног и увозног сектора привреде.⁵

Преостаје, дакле, раст инвестиција, приватних и јавних (Иј + Ип). Уколико тај раст изостане, укупна привредна активност ће у најбољем случају остварити веома скроман раст, бар средњорочно посматрано. Услед тога је важно стање не само у јавним финансијама, то јест колико су ограничене могућности задуживања ради јавних улагања, већ и у предузећима, дакле у корпоративном сектору. Уколико су предузећа принуђена да се раздужују, раст приватних улагања ће бити, у најмању руку, успорен бар док се корпоративни сектор финансијски не консолидује. Дакле, за убрзање привредног раста или за бржи привредни опоравак, кључно је стање у корпоративном сектору. Није значајна само ликвидност предузећа, већ евентуални проблеми са солвентношћу, јер је у овом другом случају реч о процесу финансијског и програмског реструктурирања, у ком периоду не би требало очекивати значајније повећање корпоративног улагања.

⁵ Нето извоз, у сталним ценама, дакле реално, даје позитиван допринос расту БДП-а ако, упрошћено речено, извоз расте брже од увоза, независно од постојања спољнотрговинског дефицита.

1.5.4. Модел привредног раста

Имајући у виду горе наведено, привредна политика и мере реформи би требало да имају за циљ повећање инвестиција, које би за циљ имале производњу за извоз. Овде има смисла рећи да мала отворена привреда, каква је привреда Републике Србије, али и АП Војводине, не би требало да се суочава са проблемом пласмана својих производа на страним тржиштима, независно од стања тражње на њима, услед тога што је њена понуда робе и услуга практично занемарљива у односу на величину страног тржишта. Инвестиције би требало у већој мери да се финансирају домаћом штедњом, што подразумева раст домаће штедње, услед платанобилансног ограничења.

На нивоу целе привреде, разлика између штедње и улагања једнака је стању на текућем рачуну биланса плаћања. Ако се уместо БДП-а узме шира мера активности, бруто национални производ, БНП, која укључује промене на текућем рачуну, ТР, а не само у спољној трговини, онда је $БНП = П + И + ТР$, што је исто што и $БНП = П + С$, где је С штедња. То се своди на поменути однос штедње и улагања: $С - И = ТР$. Ако је И веће од С, текући рачун биланса плаћања је за толико у дефициту.

$$БНП = П + И + ТР$$

Уколико је, примера ради, тај дефицит изнад 20% БДП-а, колики је отприлике био 2008, или готово 8%, колико је отприлике био дефицит у периоду 2009–2012, то значи да је за толико мања домаћа штедња од улагања. Узмимо да су улагања 2008. била негде изнад 20% БДП-а, то значи да је домаћа штедња те године била свега неколико процената од БДП; сада су вероватно улагања знатно мања, бар за десетак посто, а штедња је можда повећана на негде око 10% БДП-а. Наравно, даље повећање домаће штедње како би се повећале инвестиције подразумева и смањење потрошње или бар не њен значајан раст. Дакле, привредни раст би требало да се заснива на повећаном улагању које се у повећаној мери ослања на домаћу штедњу како би се обезбедило побољшање стања у платном билансу, пре свега преко побољшања биланса спољне трговине.

Расту инвестиција може да допринесе јавни сектор, али он ипак у највећој мери зависи од стања у корпоративном сектору. Највећи део производње, посебно оне окренуте извозу, је ипак у приватном сектору и ваљало би очекивати да његов удео у укупној производњи и запослености расте. У последњих неколико година, од 2009–2012, укупне инвестиције у фиксне фондове су имале негативан раст (по стопи од око 5% у просеку), а ни тренутна предвиђања за ову и вероватно пар следећих година нису нарочито оптимистичка. Основни разлог јесте стање у корпоративном сектору. Ниска домаћа штедња јесте ограничавајући чинилац, али би он имао слабије дејство уколико би предузетници имали мање проблема са билансима у својим предузећима. Стога, стање у корпоративном сектору је од кључног значаја да би се могло оценити који су изгледи за повећање инвестиција и које су могућности интервенисања привредне политике.

Од почетка кризе се предузећа раздужују према иностранству што је у складу са основним макроекономским ограничењем. То је у складу са прилагођавањем на нови модел привређивања. Извори кредита зависе пре свега од домаће штедње и то највише од штедње домаћинстава. Може се закључити да су могућности корпоративног сектора да се финансира из страних извора ограничене, а вероватно их заправо и нема за сектор у целини. То значи да је корпоративни сектор, бар када је реч о страним кредиторима, то јест у односу на њих, несолвентан. Уз то, потребно је имати у виду и чињеницу да се највећи део ненаплативих потраживања у домаћим банкама дужи корпоративном, а не сектору домаћинстава.

У складу са тим је и вероватна недовољност домаћих извора кредитирања и последично неликвидност у корпоративном сектору. Тако да је, по свему судећи, основни проблем биланса

корпоративног сектора у његовој несолвентности према страним кредиторима и неликвидност која проистиче из потребе раздуживања према кредиторима уопште.

2. СОЦИО-ЕКОНОМСКА АНАЛИЗА

- 2.1. Положај привреде Србије у Европској унији и окружењу
- 2.2. Развојна позиција АП Војводине у Републици Србији
- 2.3. Демографске карактеристике и трендови
 - 2.3.1. Демографске пројекције за АП Војводину до 2021. године
- 2.4. образовање
- 2.5. Запосленост и незапосленост
- 2.6. Здравство и социјална заштита
 - 2.6.1. Сумарни ефекат социјалне депривације као мултидимензионалног феномена
 - 2.6.2. Хумани развој
- 2.7. Животни стандард
- 2.8. Привредна развијеност АП Војводине и унутаррегионална концентрација
- 2.9. Индустијска производња у АП Војводини
- 2.10. Инвестиције у основна средства
- 2.11. Стране директне инвестиције
- 2.12. Спољна трговина
- 2.13. Приватизација и реструктурирање
- 2.14. Структурне промене у привреди АП Војводине – Секторска релокација фактора раста
- 2.15. Интензивност структурних промена
- 2.16. Конкурентност
- 2.17. Регионалне разлике – степен развијености и типологија подручја
 - 2.17.1. Регресиона анализа
 - 2.17.2. Кластер анализа степена развијености општина
 - 2.17.3. Степен развијености општина – категоризација и типологија подручја
 - 2.17.4. Индекс развојне угрожености
 - 2.17.5. Структурни регионални индикатор: коефицијент варијација стопе запослености
 - 2.17.6. Неразвијено подручје АП Војводине у 2010. години
- 2.18. Сектор малих и средњих предузећа и предузетништво
- 2.19. Пољопривреда
- 2.20. Туризам
- 2.21. Привредна инфраструктура
 - 2.21.1. Енергетска инфраструктура
 - 2.21.2. Друмски саобраћај
 - 2.21.3. Железнички саобраћај
 - 2.21.4. Саобраћај на унутрашњим пловним путевима
 - 2.21.5. Ваздушни саобраћај
 - 2.21.6. Хидротехничка инфраструктура
 - 2.21.7. Телекомуникације (електронске комуникације)
 - 2.21.8. Логистика
- 2.22. Просторни развој и заштита животне средине
- 2.23. Пословна инфраструктура

2.1. Положај привреде Србије у Европској унији и окружењу

У овом делу анализираће се следећи индикатори:

- Реална стопа раста БДП-а, Србија у поређењу са ЕУ27 и земљама у окружењу (%);
- Ранг Републике Србије према налазима Светског економског форума за вредност глобалне економске конкурентности 2012–2013.

Као и на земље Европске уније и земље у окружењу, економска криза имала је велики утицај на привредни развој Србије. Овај период био је посебно тежак за српску привреду узимајући у обзир недовршен процес трансформације и велики заостатак за другим транзиционим, посебно развијеним европским земљама. У условима кризе смањена су инвестициона средства што је проузроковало успорен привредни раст.

Након првог таласа кризе приметан је опоравак економске активности у Србији, али су индикатори и даље на нивоу испод преткризног транзиционог периода 2001–2008. године. У 2011. години остварен је благи опоравак српске привреде (раст БДП-а од 1,6%), али постоји и доза ризика од даљег погоршања, под утицајем новог таласа кризе.

На ударе које је задала глобална рецесија, Европска унија је одговорила новом Стратегијом раста до 2020. године (Европа 2020)⁶, базираној на конкурентности, одрживости, знању и иновацијама и социјалној и територијалној кохезији. У циљу потпуне координације социо-економских и политичких циљева земље са процесом приступања Европској унији, Србија је ускладила своје циљеве са стратегијом Европа 2020. Како се показало да је досадашњи модел раста, заснован на расту домаће потрошње и увоза неодржив, утврђен је нови модел привредног раста заснован на индустријском расту, инвестицијама и извозу, убрзању реформских процеса и европских интеграција.

У преткризном периоду, од 2001. до 2008. године, динамика привредне активности Србије била је на сличном нивоу са просеком земаља из окружења, али на вишем нивоу од динамике просека земаља ЕУ 27. Иако је наступањем глобалне економске кризе у 2009. години Србија забележила најнижи пад БДП, брзина опоравка у 2010. години у Србији није била на задовољавајућем нивоу. Након тога, у 2011. години, Србија остварује сличну стопу раста БДП-а са земљама у окружењу, али и са стопама раста БДП-а у Европској унији. Као што је већ напоменуто, услед појаве дужничке кризе у еврозони очекује се нови талас рецесије, те се у 2012. години очекује пад од – 1,7% БДП-а Србије (процена Републичког завода за статистику Србије).

Табела 2.1. Реална стопа раста БДП-а, Србија у поређењу са ЕУ 27 и земљама у окружењу, у %

	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
ЕУ (27)	1,5	2,6	2,2	3,4	3,2	0,4	-4,5	2,1	1,6	-0,4
Бугарска	5,5	6,7	6,4	6,5	6,4	6,2	-5,5	0,4	1,8	0,8
Хрватска	5,4	4,1	4,3	4,9	5,1	2,1	-6,9	-2,3	0*	-2*
Мађарска	3,9	4,8	4	3,9	0,1	0,9	-6,8	1,3	1,6	-1,7
Румунија	5,2	8,5	4,2	7,9	6,3	7,3	-6,6	-1,1	2,2	0,7
Црна Гора	2,5	4,4	4,2	8,6	10,7	6,9	-5,7	2,5	3,2	-0,5***
Македонија	2,8	4,6	4,4	5	6,1	5	-0,9	2,9	2,8**	-0,2**
Србија	2,5	9,3	5,4	3,6	5,4	3,8	-3,5	1,0	1,6	-1,7**

*привремена вредност, **процена, ***предвиђање

Извор: Евростат

⁶ Европа 2020.

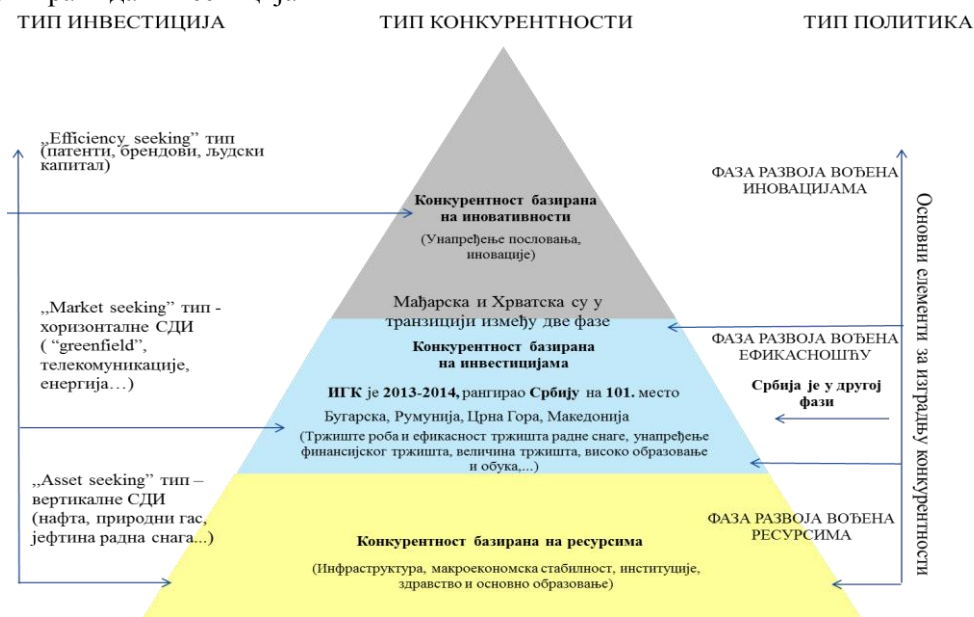
http://ec.europa.eu/europe2020/documents/related-document-type/index_en.htm

На раст БДП-а у 2011. години од 1,6% у највећој мери је утицао значајан раст инвестиција у основна средства (10,5%). Раст инвестиционих активности се може видети кроз грађевинске активности, раст увоза капиталних производа, као и раст индустријске производње капиталних производа. Са друге стране, неповољан ефекат на привредне резултате имало је смањење тражње за српским производима. На наведено смањење највише су утицала неповољна кретања економских активности земаља са којима је Србија спољнотрговински повезана (земље ЕУ 27). Извоз је био главна покретачка снага у 2010. години, али је у 2011. години дошло до успоравања раста извоза.

Један од кључних проблема српске привреде је такође и низак ниво образовања и инвестиција у људске ресурсе, истраживање и технолошки развој као носиоце привредног раста. У Србији се за образовање издваја око 4,5% БДП, а за науку око 0,8%. Поред тога, Србија има неодговарајућу и недовољно развијену инфраструктуру, што је значајна препрека привлачењу инвестиција и привредном расту. Уз горе наведено, постоје демографски проблеми који се, између осталог, огледају кроз старост становништва у којем је чак шестина старија од 65 година.

Србија има низак степен укупне и секторске конкурентности, што доказује 101. позиција од 148 посматране земље, према налазима Светског економског форума за вредност глобалне економске конкурентности 2012–2013.⁷ Република Србија се налази у другој фази конкурентности која је базирана на инвестицијама, при чему је њен развој вођен ефикасношћу. У складу са тим, Републику Србију карактеришу хоризонталне СДИ („greenfield“ инвестиције, инвестиције у телекомуникације, енергију). За земље у овој фази карактеристично је да конкурентност граде преко тржишта роба и ефикасности тржишта, унапређујући радну снагу и финансијско тржиште улагањем у високо образовање и обуке.

Слика 2.1. Пирамида инвестиција

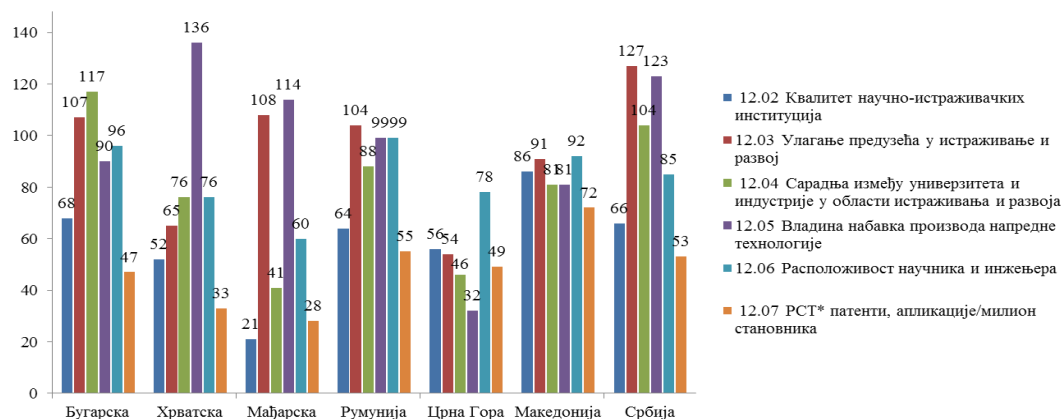


Извор: Стратегија унапређења извоза АП Војводине 2011–2015, Центар за стратешко економска истраживања Војводина ЦЕСС Влада АП Војводине, прилагођено у складу са *Извештајем о глобалној конкурентности 2012–2013*.

⁷ Светски економски форум: *Извештај о глобалној конкурентности 2012–2013* (World Economic Forum The Global Competitiveness Report 2012–2013).
http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2012-13.pdf

Уколико се посматрају елементи 12. стуба конкурентности, Иновације, уочава се да је Република Србија према улагању предузећа у област истраживања и развоја на 127. месту од укупно 148 посматраних земаља, при чему је Црна Гора на високом, 54. месту. Уколико се посматрају патенти, односно апликације према броју становника, Република Србија се налази на 53. месту од 148.

Графикон 2.1. Ранг Републике Србије и земаља из окружења према одабраним показатељима глобалне конкурентности



Извор: Извештај о глобалној конкурентности 2013–2014, Светски економски форум

* Уговор о сарадњи у области патената

ГЛАВНИ НАЛАЗИ:

- Стопа раста БДП-а Републике Србије у 2011. години износи 1,6%;
- Република Србија се налази у другој фази конкурентности која је базирана на инвестицијама, 101 место од 148, према налазима Светског економског форума за вредност глобалне економске конкурентности 2012–2013.

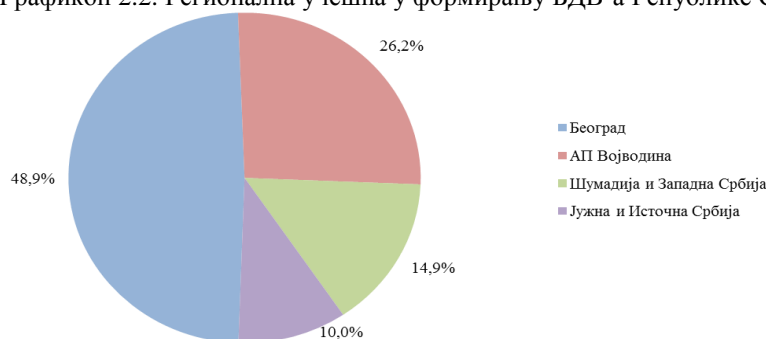
2.2. Развојна позиција АП Војводине у Републици Србији

У овом делу анализираће се следећи индикатори:

- Учешће региона Републике Србије у формирању укупног БДВ-а, 2011. година;
- Структура бруто додате вредности Републике Србије, 2011. године;
- Структура бруто додате вредности АП Војводине, 2011. године;
- Индекси индустријске производње Републике Србије и АП Војводине, 2011. година.

Ефекти глобалне економске кризе који су утицали на привреду Србије, прелили су се и на привредну ситуацију у АП Војводини. Ипак, АП Војводина је у 2011. години, у већој мери учествовала у формирању бруто додате вредности Србије него што је то био случај претходне године. С друге стране, учешће београдског региона је опало испод 50%, што није био случај у 2010. години.

Графикон 2.2. Регионална учешћа у формирању БДВ-а Републике Србије (БДВ Србије = 100), 2011. година



Извор: Републички завод за статистику

Учешће привреде АП Војводине у привреди Републике Србије:

- Београдски регион и регион АП Војводине остварују највеће учешће у формирању бруто додате вредности Србије. Београдски регион учествује са чак 48,9%, док регион Војводине у формирању БДВ-а учествује са 26,2%.
- У АП Војводини је у 2011. години пословало 84.743 предузећа, што је 26,5% од укупног броја свих предузећа у Србији.
- Број запослених у предузећима у АП Војводини је у 2011. години износио 296.442, то јест 24,6% од укупно запослених у предузећима у Србији.

Табела 2.2. Структура привреде Републике Србије по регионима, 2011. година

Република Србија = 100	АП Војводина	Београд	Шумадија и Западна Србија	Јужна и Источна Србија	Косово и Метохија
Број предузећа	26,5%	30,5%	26,6%	16,4%	-
Број запослених	24,6%	38,8%	21,6%	15,0%	-
Бруто додата вредност	26,2%	48,9%	14,9%	10,0%	-

Извор: Републички завод за статистику

Када се анализира БДП по глави становника у 2011. години, може се закључити да је просек овог показатеља на нивоу АП Војводине једнак републичком просеку и износи 441.000 динара. С друге стране, БДВ по глави становника АП Војводине је у 2010. години износио 94,5% просека Србије, а у 2011. години је тај показатељ порастао за 3,0% и износи 97,5%. Уз разлике у износу БДВ-а по глави становника, постоји и разлика у структури БДВ-а на нивоу Србије и АП Војводине.

Графикон 2.3. Структура бруто додате вредности Републике Србије, 2011. година



Извор: Републички завод за статистику

Графикон 2.4. Структура бруто додате вредности АП Војводине, 2011. година



Извор: Републички завод за статистику

У АП Војводини је значајно веће учешће сектора прерађивачке индустрије (35,9%) и рударства (19,7%) у формирању БДВ-а Покрајине, него што је случај са учешћем сектора прерађивачке индустрије (25,8%) и рударства (8,3%) у формирању БДВ-а Републике. Такође, разлика између Републике Србије и АП Војводине постоји и када је реч о кретању индекса индустријске производње у 2012. години.

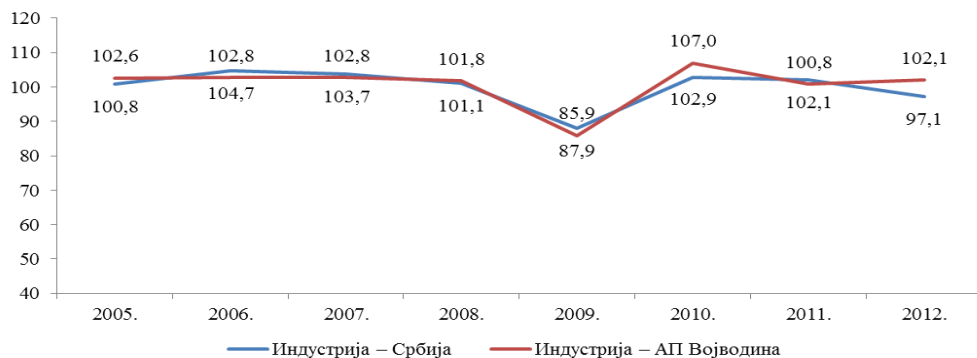
Табела 2.3. Индекси индустријске производње Републике Србије и АП Војводине у периоду 2005–2012. године (%)

		2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Србија	Индустрија – укупно	100,8	104,7	103,7	101,1	87,9	102,9	102,1	97,1
	Рударство	102,1	104,1	99,4	103,6	95,7	113,8	110,4	97,8
	Прерађивачка индустрија	99,3	105,3	104,2	100,7	84,2	103,9	99,6	98,2
	Снабдевање ел. енергијом, гасом, паром и климатизација	106,6	102,2	102,8	101,8	100,6	95,7	109,7	92,9
АП Војводина	Индустрија – укупно	102,6	102,8	102,8	101,8	85,9	107,0	100,8	102,1
	Рударство	97,8	100,5	97,1	101,0	101,0	135,3	120,3	107,3
	Прерађивачка индустрија	103,1	103,5	102,4	102,2	85,1	104,7	99,8	102,0
	Снабдевање ел. енергијом, гасом, паром и климатизација	97,3	74,0	158,4	86,6	70,0	110,8	154,0	91,0

*Пре увођења нове методологије 2011. године, за Рударство су коришћени индекси за Вађење руда и камена, а за сектор Снабдевање ел. енергијом, гасом, паром и климатизација индекси за сектор Производња и дистрибуција ел. енергије, гаса и воде.

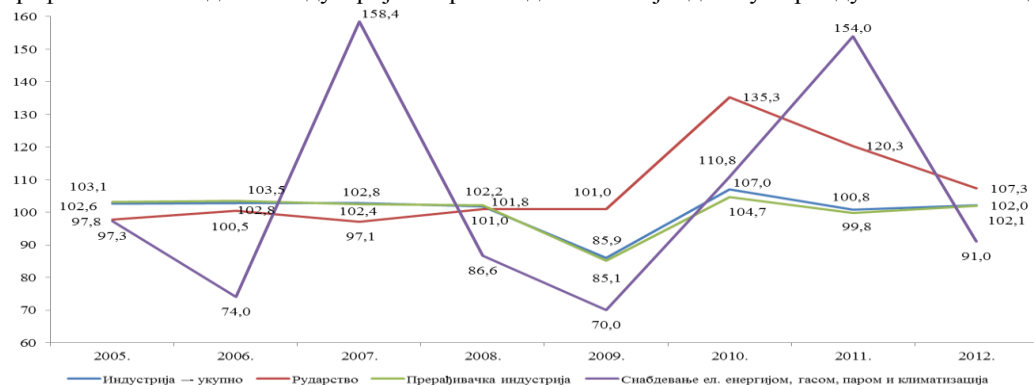
Извор: Републички завод за статистику

Графикон 2.5. Индекси индустријске производње Републике Србије и АП Војводине у периоду 2005–2012. године (%)



Извор: Републички завод за статистику

Графикон 2.6. Индекси индустријске производње АП Војводине у периоду 2005–2012. године



Извор: Републички завод за статистику

Индекс индустријске производње је у 2012. години у АП Војводини износио преко 100, у поређењу са претходном годином, док је овај индекс на републичком нивоу износио 97,1. Индексу индустријске производње АП Војводине од 102,1 највише је допринео раст у сектору Рударства, али и Прерађивачке индустрије.

Напоменимо и то да АП Војводина учествује у извозу Србије са већим процентом него у увозу. У 2012. години, АП Војводина је учествовала са чак 37,1% у извозу Србије, док је њено учешће у увозу износило 30,8%. Покривеност увоза извозом Војводине (72,2%) такође је на много вишем нивоу него када је у питању исти показатељ за Србију (59,8%). Такође, прилив страних директних инвестиција по становнику је значајно већи на нивоу Војводине. Овај показатељ у АП Војводини износи 154,1% републичког нивоа.

ГЛАВНИ НАЛАЗИ

- Регион Војводине је у 2011. години, учествовао са 26,2% у формирању БДВ-а;
- У секторској структури БДВ-а АП Војводине доминирају разменљиви сектори (учешће 71,7%). АП Војводина има значајно веће учешће сектора Прерађивачке индустрије у формирању БДВ-а у односу на републички ниво;
- Индекс индустријске производње АП Војводине је у порасту у 2012. години и износи 102,1, док у Србији опада (97,1).

2.3. Демографске карактеристике и трендови

У овом делу биће анализирани следећи индикатори:

- Промена броја становника у АП Војводини и окрузима 1991–2012. година;
- Миграциони салдо АП Војводине и округа у 2011. години;
- Релативни допринос природног прираштаја и миграција промене броја становника у АП Војводини и окрузима, 2002–2011. године;
- Стопе природног прираштаја у АП Војводини у 2012. години;
- Смртност одојчади у АП Војводини и окрузима у 2012. години;
- Просечна старост становништва у Војводини у 2011. години;
- Пројекција омладине студентског узраста у АП Војводини по окрузима у 2021. години;
- Пројекција становништва старог 65 и више година у АП Војводини и у окрузима у 2020. години;
- Пројекција омладине студентског узраста у АП Војводини по окрузима у 2021. години;
- Пројекција становништва радно способног узраста у АП Војводини у 2021. години;
- Коefицијент старачке зависности становништва АП Војводине и округа у 2011. и 2021. години.

Према последњем Попису становништва, домаћинства и станова из 2011. Године,⁸ на територији Републике Србије живи 7.186.862 становника, при чему је 26,9% становника (1.931.809) насељено на територији АП Војводине. Уколико се подаци Пописа из 2011. године посматрају у односу на претходни Попис из 2002. године, уочава се да је у међупописном деветогодишњем периоду дошло до пада броја становника, како на републичком, тако и на покрајинском нивоу. На републичком нивоу број становника је опао за 221.139 (број становника у 2002. години 7.408.001) што представља пад од 3,0% у односу на 2002. годину. На нивоу АП Војводине, број становника је опао за 100.183 становника (број становника у 2002. години 2.031.992), односно 4,9%.

Графикон 2.7. Раст/пад броја становника АП Војводине у периоду 1991–2012. године



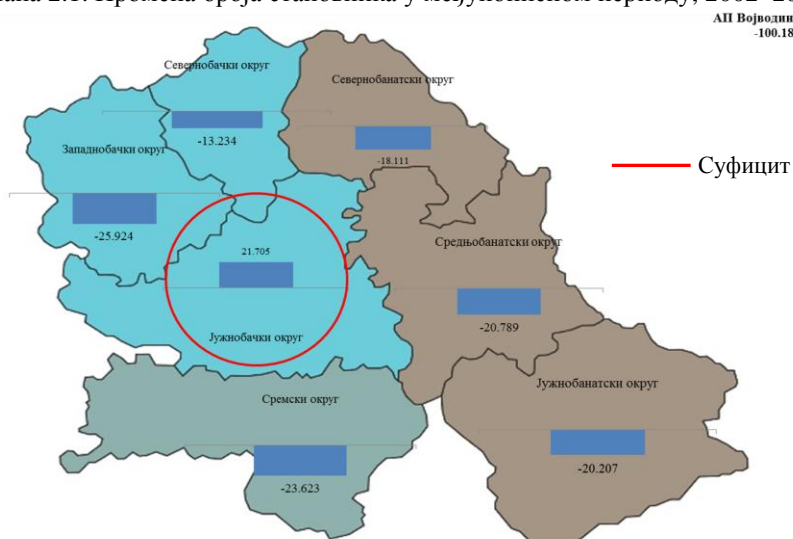
Извор: Републички завод за статистику, Витални догађаји у Републици Србији и сопствени обрачун

Посматрајући округе у АП Војводини, уочава се да је у свим окрузима осим у Јужнобачком забележен пад броја становника у међупописном периоду. Највиши пад остварен је на нивоу Западнобачког округа (за 12,1%, односно 25.924 лица), Севернобанатског (за 10,9%, односно за

⁸ Попис становништва из 2011.
<http://popis2011.stat.rs/>

18.111 лица) и Средњобанатског (10,0%, односно 20.789 лица). Као што је већ поменуто, једино је на нивоу Јужнобачког округа забележен раст броја становника који износи 3,7%, односно 21.705 лица. Две локалне самоуправе које на нивоу АП Војводине једине бележе популациони раст су Темерин и Нови Сад. У Новом Саду је дошло до повећања броја становника за 14,1% (односно 42.331 лица), док је у Темерину проценат повећања 0,04% (12 лица). Највеће смањење броја становника забележено је у Новој Црњи и износи 19,1%.

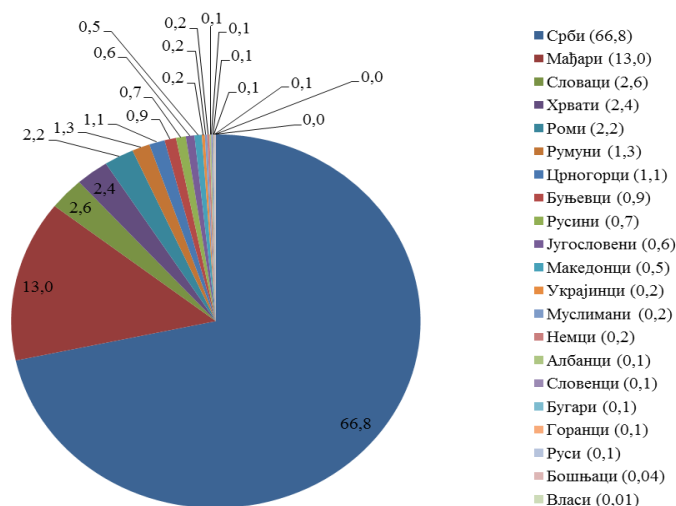
Мапа 2.1. Промена броја становника у међупописном периоду, 2002–2011.



Извор: РЗС, Попис 2002. и 2011.

Према резултатима Пописа из 2011. године, на територији Републике Србије и АП Војводине живи становништво 21 националности. Најзаступљеније становништво АП Војводине чине Срби (66,8%) и Мађари (13,0%). Становништво које је такође заступљено на територији АП Војводине чине Словаци (2,6%), Хрвати (2,4%), Роми (2,2%), Румуни (1,3%) и Црногорци (1,1%), као и становништво из још 14 различитих нација које заједно чине око 3,8% укупног становништва АП Војводине.

Графикон 2.8. Становништво АП Војводине према националној припадности, 2011. година



Извор: Републички завод за статистику, Попис становништва, домаћинства и станова, 2011. година

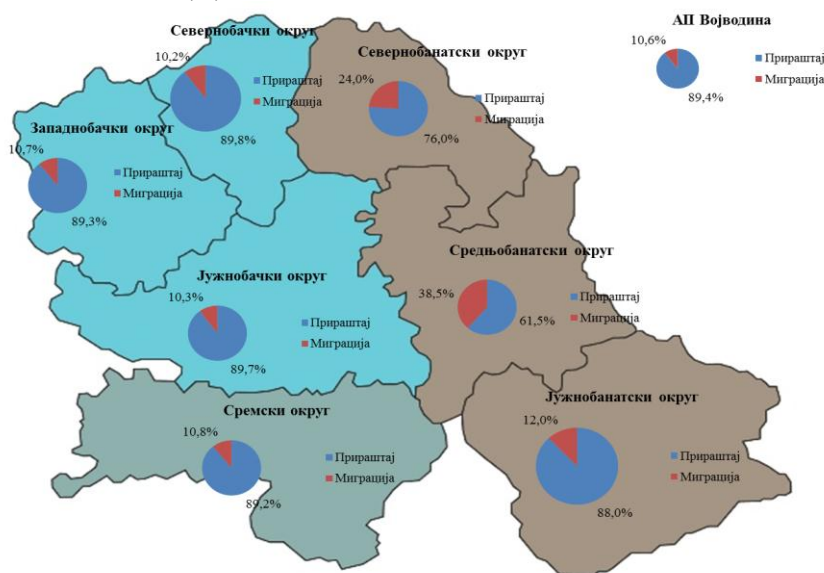
На основу анализе демографских кретања у АП Војводини, уочава се да је миграциони салдо у 2011. години негативан и износи -1.678 становника. Миграциони салдо представља разлику између досељених и одсељених лица територијалне јединице. Уколико се посматрају окрузи у АП Војводини, уочава се да је миграциони салдо негативан у свим окрузима, осим у Јужнобачком, при чему је миграциони салдо најнегативнији у јужнобанатском округу (-896 лица), а најмање негативан на нивоу Севернобачког округа (-12 лица). Позитиван миграциони салдо у Јужнобачком округу износи 1.407 лица и позитиван је у највећој мери због високопозитивног миграционог салда града Нови Сад који износи 1.900 лица и апсорбује негативна салда осталих самоуправа. Поред Новог Сада, позитиван миграциони салдо у Јужнобачком округу бележе и Темерин (58), Сремски Карловци (44) и Беочин (43).

Мапа 2.2. Миграциони салдо АП Војводине и округа, 2011. година



Извор: Републички завод за статистику, Демографска статистика у Републици Србији, 2011. година

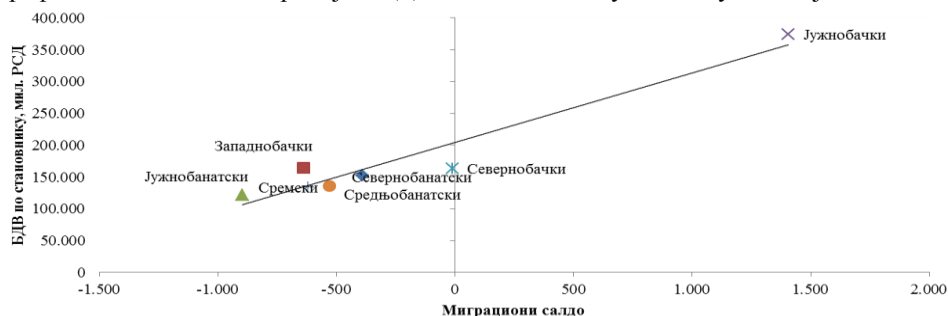
Мапа 2.3. Релативни допринос природног прираштаја и миграција промени броја становника у периоду 2002–2011. године (%)



Извор: Републички завод за статистику

Интензитет миграционих кретања је у високој позитивној корелационој вези са развијеношћу одређеног подручја која се најбоље огледа у висини БДВ-а по становнику. Уочава се да је на нивоу Јужнобачког округа највиши забележен ниво БДВ-а по становнику, висок позитиван миграциони салдо, док је на нивоу Јужнобанатског округа забележена најнижа вредност БДВ-а по становнику и најнегативнији миграциони салдо становништва.

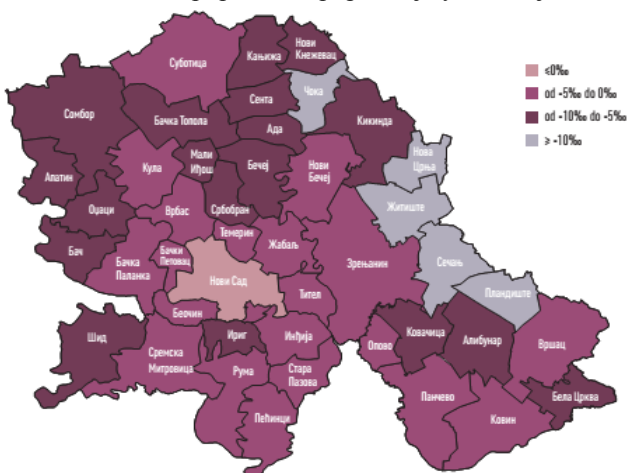
Графикон 2.9. Однос миграција и БДВ-а по становнику на нивоу АП Војводине и округа, 2011. година



Извор: Министарство регионалног развоја и локалне самоуправе, Републички завод за статистику и АРР

Стопа природног прираштаја је у 2012. години на нивоу Републике Србије негативна и износи -4,9‰, док је на нивоу АП Војводине нижа и износи -5,0‰. Уколико се посматрају окрузи у АП Војводини, уочава се да је највиша стопа природног прираштаја у Јужнобачком округу (-1,8‰), а најнижа у Западнобачком округу (-8,8‰). Такође, 44 локалне самоуправе имају негативну стопу природног прираштаја, при чему је најнижа у Пландишту (-13,9‰), а највиша у Новом Саду (1,2‰).

Мапа 2.4. Стопе природног прираштаја у АП Војводини, 2012. година (%)

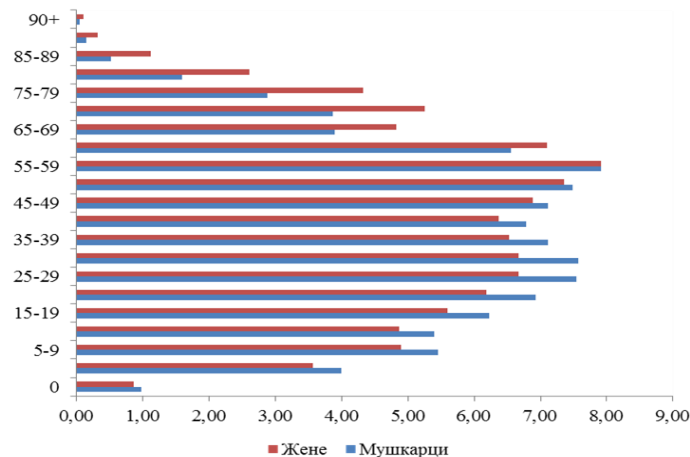


Извор: Републички завод за статистику, Витална статистика, 2012.

АП Војводина је нискофертилно подручје, са нивоом стопе укупног фертилитета од 1,39 детета по жени (2010. година), што је недовољно за просту репродукцију која подразумева 2,1 дете по жени. Смртност одојчади на нивоу Републике Србије у 2012. години износи 6,2‰, док је на нивоу АП Војводине 5,5‰. Најнижа смртност одојчади забележена је на нивоу Севернобанатског округа и износи 2,5 на 1.000 становника, док је највиша забележена смртност на нивоу Севернобачког округа и износи 7,3 на 1.000 становника.

Очекивана дужина живота рођених мушкараца у периоду 2009–2011. године на нивоу Републике Србије износи 71,6 година, а за жене 76,8 година. Очекивано трајање живота је на нивоу АП Војводине за исте генерације нешто ниже и износи 70,5 година за мушкарце и 76,3 година за жене. Посматрано према окрузима у АП Војводини, најниже очекивано трајање живота забележено је у Средњобанатском округу и износи 69,5 година (мушкарци), а највише у Сремском округу и износи 77,0 година, а односи се на жене.

Графикон 2.10. Старосна пирамида становништва АП Војводине, 2011. година

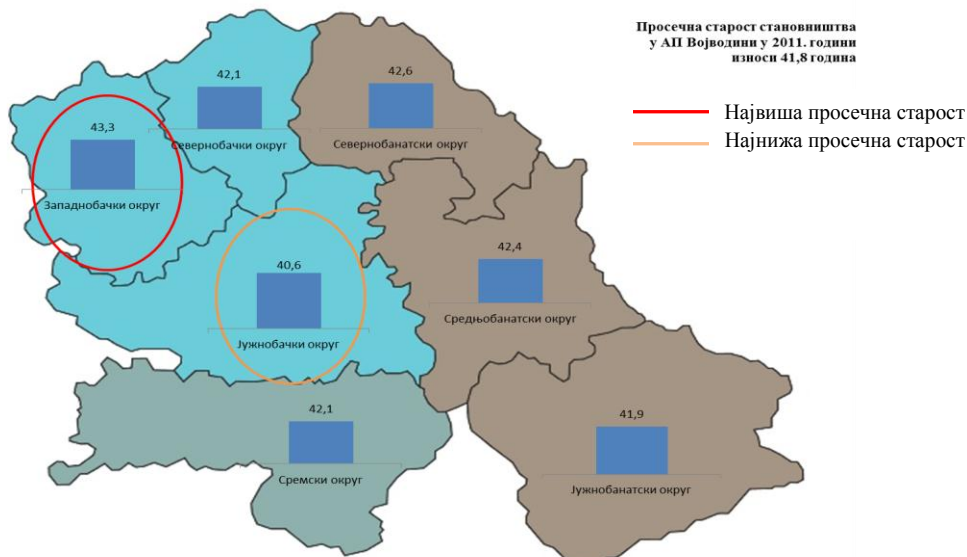


Извор: Републички завод за статистику

Напомена: Процене становништва АП Војводине према старости и полу, 30. 06. 2011. године

Просечна старост становништва у 2011. години на нивоу АП Војводине износи 41,8 година старости. Највиша просечна старост становништва, посматрано према окрузима, забележена је у Западнобачком округу (43,3), док је најнижа забележена на нивоу Јужнобачког округа (40,6). Јужнобачки округ је уједно и једини округ на нивоу којег је забележена просечна старост становништва која је испод покрајинског просека.

Мапа 2.5. Просечна старост становништва АП Војводине, 2011. година

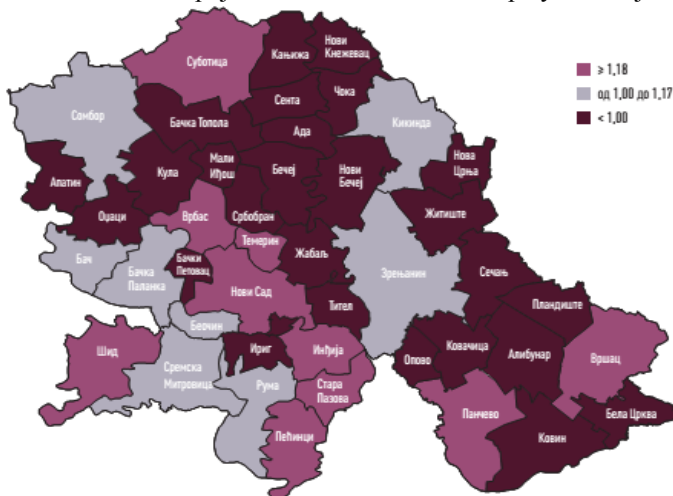


Извор: Републички завод за статистику, Попис 2011. године

Према пројекцијама Републичког завода за статистику, учешће млађе популације која обухвата 5–14 година старости, у 2012. години износиће 15,3% укупног броја становника АП Војводине. Индекс старења становништва који износи 108,6 у 2011. години указује да је АП Војводина у поодмаклој фази демографског старења.

У 2012. години, на нивоу АП Војводине, 1,08 запослених издваја средства за једног пензионера чиме се озбиљно угрожава несметано функционисање обавезног државног пензијског осигурања. На нивоу општина у АП Војводини, најповољнији однос броја пензионера и запослених је у Новом Саду (1,86), док је најнеповољнији у Опову где износи 0,32.

Мапа 2.6. Однос броја запослених и пензионера у АП Војводини, 2012. година



Извор: ПИО фонд, Републички завод за статистику и сопствени обрачун

На основу синтетичког индикатора – Индекса демографских ресурса (Id) подручје АП Војводине у целини са вредношћу индекса од 43,1 припада типу Е (демографски крајње угрожено подручје), који карактеришу врло слаби демографски ресурси, тзв. „социодемографска депресија“. Индекс демографских ресурса (Id) има широк распон вредности од 20,4 (Нова Црња) до 221,5 (Нови Сад), чиме је додатно истакнут проблем регионалних диспаратитета. Највећи број општина у Војводини су категорије D, демографски угрожена (22), и Е, демографски крајње угрожена подручја (15), што захтева посебан сценарио развојне подршке.

Мапа 2.7. Индекс демографских ресурса — типологија општина у АП Војводини



Извор: Републички завод за развој, Републички завод за статистику

2.3.1. Демографске пројекције за АП Војводину до 2021. године

ПОЛАЗНЕ ПРЕТПОСТАВКЕ

Претпоставка о одсуству катастрофа: Полазна претпоставка је да у пројектованом периоду неће бити ратова, разорних земљотреса, епидемија или глади на овом и суседним просторима.

Претпоставка о полној структури живорођених: На основу дугогодишњих просека претпоставља се да ће се у читавом пројектованом периоду рађати 105 дечака на сваких 100 рођених девојчица.

Претпоставке о фертилитету: О кретању фертилитета нису дате јединствене претпоставке, као о осталим факторима који утичу на будући раст становништва. Приликом пројектовања пројекција претпостављена су три нивоа фертилитета: опадајући, константан и растући. У случају опадајућег фертилитета он ће на крају пројектованог периода, 2021. бити на нивоу од 1,37 деце по мајци. Константан фертилитет значи да ће он у пројектованом периоду стално бити на нивоу од 1,5 деце по мајци. Ниво претпостављеног константног фертилитета је нешто већи од актуелног, због веровања да ће мере популационе политике и медијска кампања у прилог повећању рађања ипак дати неке резултате. У случају претпоставке о растућем фертилиту, он ће 2021. године износити 1,66 деце по мајци, што је такође испод нивоа потребног за просту замену генерација.

Табела 2.4. Пројекција стопе укупног фертилитета у АП Војводини

Претпоставке о фертилиту	Стање 2008.	Претпоставке	
		2014.	2021.
Опадајући	1,50	1,44	1,37
Константан	1,50	1,50	1,50
Растући	1,50	1,57	1,66

Претпоставке о морталитету: За претпоставке о променама у очекиваном трајању живота коришћене су моделне таблице *Coale-Demeny*, модел *West*. Очекивано трајање живота код мушкараца до 2021. повећаваће се за 0,2 године годишње, односно код жена за 0,2 до 0,3 године. До краја пројектованог периода претпостављено је да ће се полне разлике у корист жена у очекиваном трајању живота смањити са 5,9 на 4,9 година.

Табела 2.5. Пројекција пораста очекиваног трајања живота у АП Војводини

	2008.	2014.	2021.
Мушкарци	69,7	71,0	72,6
Жене	75,6	76,5	77,5
Укупно	72,7	73,8	75,1

Претпоставке о миграцијама: У пројекцијама је претпостављено да миграције као фактор у промени броја становника неће бити присутне, односно, стопа миграционог салда биће уравнотежена, тј. једнака нули.

2.3.2. Пројекција укупног броја становништва

У погледу карактеристика демографског развоја, Војводина и Централна Србија део су европског културног круга, како сада тако и убудуће.

Број становника у Војводини 2008. смањен је за 2,6% у односу на попис 2002. Пад броја становника био је присутан у чак шест округа, једино је Јужнобачка имала повећање броја становника.

Табела 2.6. Пројекција укупног становништва АП Војводине и 7 округа

Покрајина и окрузи	Попис 2002.	Процена 2008.	Претпостављени фертилитет	Пројекције	
				2014	2021
АП Војводина	2.031.992	1.979.389	Опадајући	1.931.527	1.859.132
			Константан	1.934.110	1.869.624
			Растући	1.936.964	1.881.518
Севернобачки	200.140	193.329	Опадајући	188.294	180.727
			Константан	188.543	181.733
			Растући	188.845	182.983
Средњобанатски	208.456	195.190	Опадајући	189.039	180.859
			Константан	189.283	181.860
			Растући	189.574	183.104
Севернобанатски	165.881	155.387	Опадајући	150.432	143.875
			Константан	150.625	144.672
			Растући	150.858	145.661
Јужнобанатски	313.937	303.392	Опадајући	295.763	284.953
			Константан	296.158	286.575
			Растући	296.633	288.590
Западнобачки	214.011	197.974	Опадајући	190.962	181.765
			Константан	191.207	182.757
			Растући	191.501	183.995
Јужнобачки	593.666	605.720	Опадајући	596.451	577.172
			Константан	597.274	580.440
			Растући	598.271	584.499
Сремски	335.901	328.397	Опадајући	320.585	309.781
			Константан	321.020	311.587
			Растући	321.542	313.835

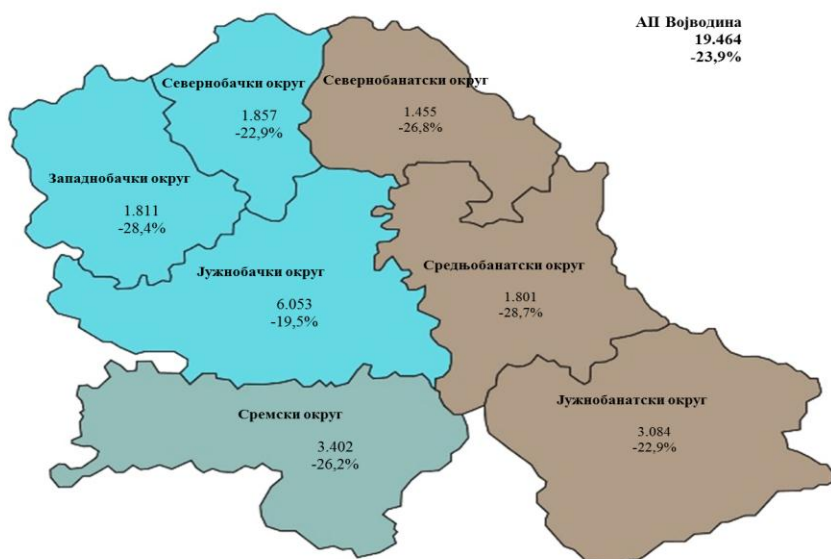
Независно од варијанте фертилитета, на основу резултата пројекција, број становника у Војводини ће опадати у наредној деценији. Укупно становништво Војводине биће 2021. године у односу на попис 2002. малобројније за 7,4% у варијанти растућег фертилитета, односно за 8,5% у варијанти опадајућег фертилитета. У варијанти константног фертилитета, односно у случају да стопа укупног фертилитета до 2021. остане на нивоу 1,5 деце по мајци, број становника ће се у односу на последњи попис смањити за 8,0%. Пад броја становника ће бележити и свих седам округа. Највећи пад броја становника имаће Западнобачки округ, и то 15,1% у варијанти опадајућег фертилитета и 14,0% у варијанти растућег фертилитета, у односу на број становника 2002. Најмањи пад броја становника имаће Јужнобачки округ, 2,8% у варијанти опадајућег фертилитета или 1,5% у случају растућег фертилитета.

Пројекције младог становништва, старог 19 година, које се налази на почетку студентског узраста, указују на негативан тренд, њихов број ће бити мањи у Војводини за 12,9% до 2014, односно за 23,9% до 2021. без обзира на тренд фертилитета.

Табела 2.7. Пројекција омладине студентског узраста у АП Војводини и 7 округа

Покрајина и окрузи	Стање 2008.	Пројекције	
		2014.	2021.
АП Војводина	25.578	22.276	19.464
Севернобачки	2.407	2.101	1.857
Средњобанатски	2.527	2.218	1.801
Севернобанатски	1.988	1.744	1.455
Јужнобанатски	4.000	3.512	3.084
Западнобачки	2.531	2.096	1.811
Јужнобачки	7.517	6.607	6.053
Сремски	4.608	3.999	3.402

Мапа 2.8. Пројекција омладине студентског узраста у АП Војводини по окрузима у 2021. години



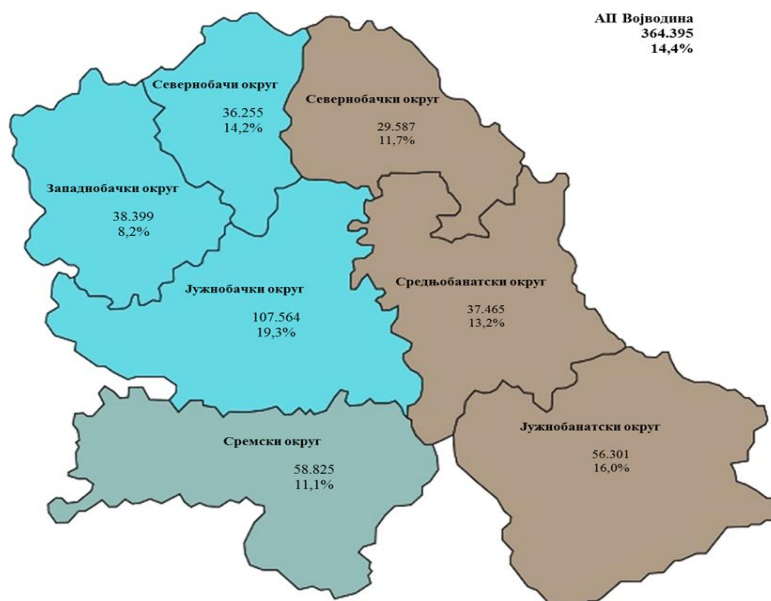
Смањење овог контингента биће присутно у свим окрузима и по свим претпостављеним варијантама фертилитета, тако да је реално очекивати смањење прилива студената на факултете до 2021. године.

Пројектовање старог и остарелог становништва је знатно поузданије јер је сво то становништво већ рођено и његов број на крају периода зависи од услова морталитета и миграција. У свих седам округа доћи ће до повећања броја и удела старог становништва, без обзира на варијанту фертилитета, а као последица тога, број становништва старог 65 и више година до 2021. ће порастати за 14,4%. Просечна старост на нивоу Покрајине порашће са 41 године у 2008. на 43 године 2021. На основу удела појединих старосних контингената становништва у укупној популацији и на основу просечне старости становништва може се закључити да се Војводина 2008. налазила у стадијуму дубоке демографске старости. У овај стадијум је ушла још 2002. године, а уколико се овакав тренд старења становништва настави, што је извесно, Војводина ће до краја пројектованог периода ући у последњи стадијум старости становништва – стадијум најдубље демографске старости. Повећање удела старих биће присутно у свим окрузима, а највећи пораст старих лица до 2021. имаће Јужнобанатски (16,0%) и Јужнобачки округ (19,3%).

Табела 2.8. Пројекција становништва старог 65 и више година у АП Војводини у 7 округа

Покрајина и окрузи	Стање 2008.	Пројекције	
		2014.	2021.
АП Војводина	318.395	319.732	364.395
Севернобачки	31.739	32.037	36.255
Средњобанатски	33.082	33.269	37.465
Севернобанатски	26.484	26.702	29.587
Јужнобанатски	48.521	48.815	56.301
Западнобачки	35.482	34.878	38.399
Јужнобачки	90.151	92.319	107.564
Сремски	52.936	51.711	58.825

Мапа 2.9. Пројекција становништва старог 65 и више година у АП Војводини у 2021. години

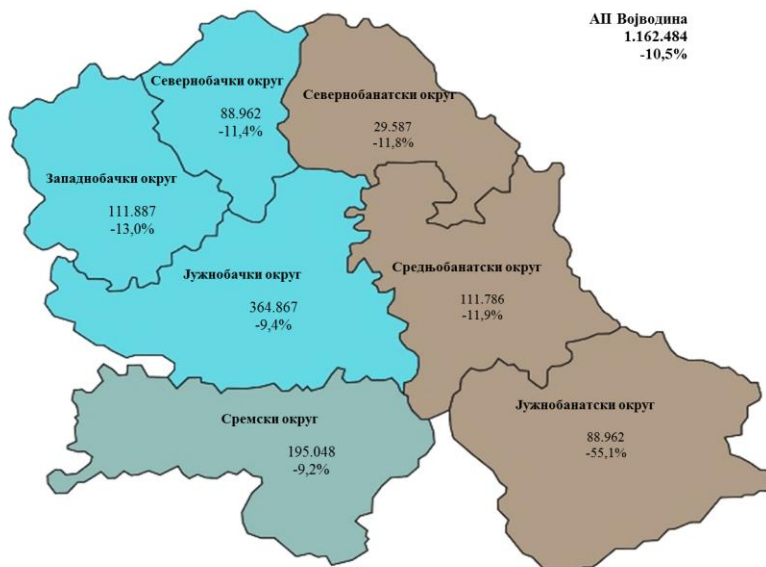


Контингент становништва радно способног узраста смањиће се у Војводини до 2014. за 3,7%, односно за 10,5% до 2021. Са аспекта дефинисања развојних циљева у појединим окрузима, пројекције указују да ће смањење броја становника бити присутно у свим окрузима када је у питању радно способно становништво.

Табела 2.9. Пројекција становништва радно способног узраста у АП Војводини и 7 округа

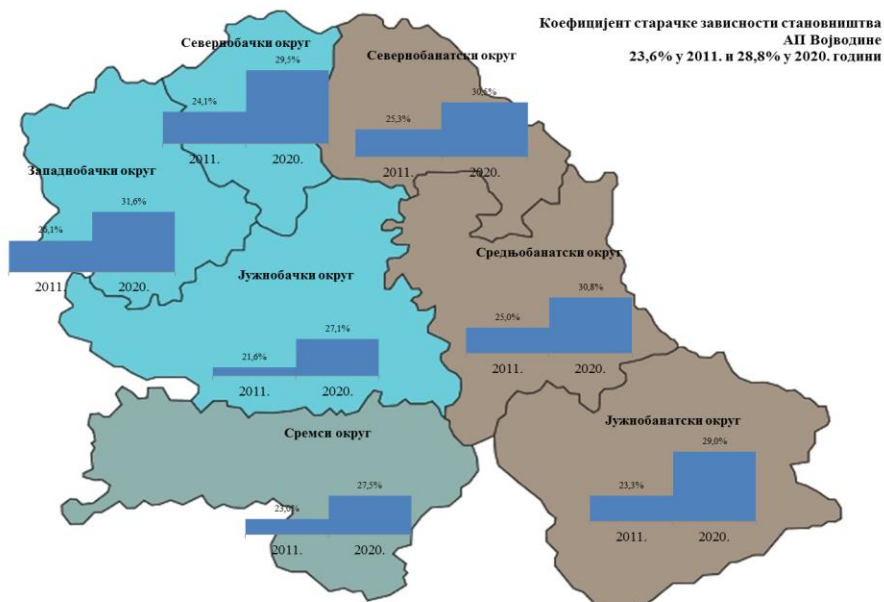
Покрајина и окрузи	Стање 2008.	Пројекције	
		2014.	2021.
АП Војводина	1.298.487	1.250.521	1.162.484
Севернобачки	126.833	121.527	112.349
Средњобанатски	126.882	121.506	111.786
Севернобанатски	100.915	96.652	88.962
Јужнобанатски	197.928	190.935	88.962
Западнобачки	128.581	122.110	111.887
Јужнобачки	402.615	387.997	364.867
Сремски	214.733	209.794	195.048

Мапа 2.10. Пројекција становништва радно способног узраста у АП Војводини у 2021. години



Повећање удела старог становништва врши притисак на контингент становништва радно способног узраста, чији ће „квалитет“, због недовољног фертилитета све више слабити. Коефицијент старачке зависности становништва (удео становништва старог 65 и више година у становништву радно способног узраста, 15–64 године) Војводине износи око 23,6%, док ће у наредних десет година, у условима константног фертилитета он порастати на 28,8%. Због тога баланс између становништва радно способног узраста и становништва старог 65 и више година представља један од највећих изазова друштва. Због све веће оптерећености становништва радно способног узраста, вршиће се и притисак на пензиони систем, који је већ крајем 20. века постао неодржив.

Мапа 2.11. Коефицијент старачке зависности становништва АП Војводине у 2011. и 2020. години



ГЛАВНИ НАЛАЗИ

- Посматрајући округе у АП Војводини, уочава се да је у свим окрузима осим у Јужнобачком забележен пад броја становника у међупописном периоду (2002–2011);
- Највиши пад броја становника у међупописном периоду забележен је на нивоу Западнобачког округа (-25.924), док је једино на нивоу Јужнобачког округа забележен раст који износи 21.705;
- Миграциони салдо је у 2011. години негативан у свим окрузима, осим у Јужнобачком, при чему је миграциони салдо најнегативнији у Јужнобанатском округу (-896 лица), а најмање негативан на нивоу Севернобачког округа (-12 лица);
- Највиша стопа природног прираштаја у 2012. години у Јужнобачком округу (-1,8‰), а најнижа у Западнобачком округу (-8,8‰);
- Најнижа смртност одојчади у 2012. години забележена је на нивоу Севернобанатског округа (2,5 на 1.000 становника), док је највиша на нивоу Севернобачког округа (7,3 на 1.000 становника);
- Највиша просечна старост становништва забележена је у Западнобачком округу (43,3), а најнижа на нивоу Јужнобачког округа (40,6);
- У 2021. години, број младог становништва, старог 19 година, које се налази на почетку студентског узраста највише ће се смањити у Средњобанатском округу (за 28,7%), а најмање у Јужнобачком (-19,5%);
- Повећање удела старих у 2021. години биће присутно у свим окрузима, а највећи пораст старих лица до 2021. имаће Јужнобанатски (16,0%) и Јужнобачки округ (19,3%);
- Највиши пад радно способног становништва у 2021. године биће забележен у Јужнобанатском округу (-55,1%), а најнижи у Сремском (-9,2%).

2.4. образовање и спорт

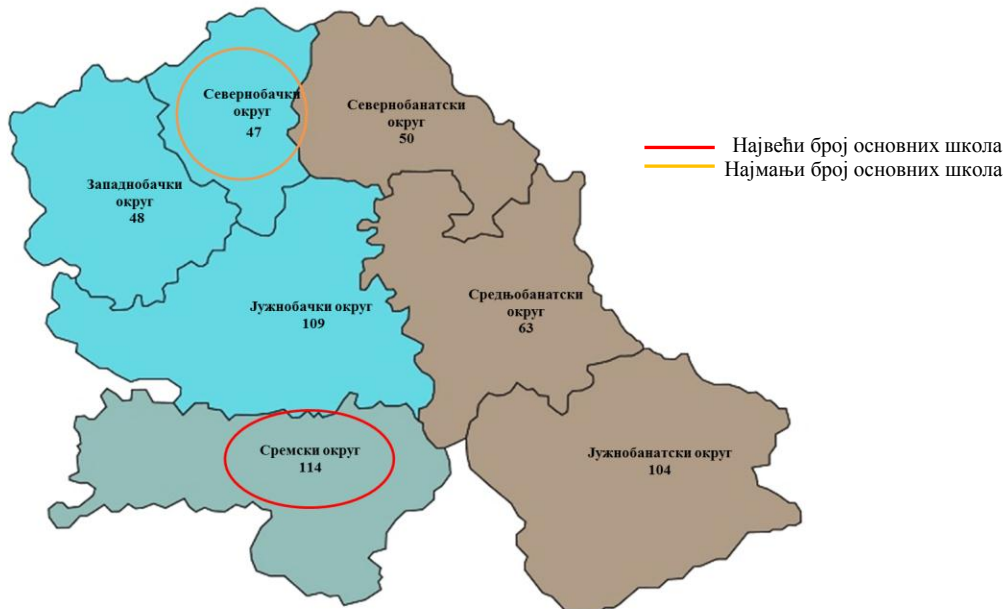
У овом делу анализираће се следећи индикатори:

- Број основних школа према окрузима у АП Војводини, 2012/2013. година;
- Број средњих школа према окрузима у АП Војводини, 2012/2013. година;
- Број основних школа за ученике са сметњама у развоју према окрузима у АП Војводини, 2012/2013. година;
- Број школа за основно образовање одраслих према окрузима у АП Војводини, 2012/2013;
- Издвајање БДП-а за образовање земаља ЕУ и Републике Србије (% БДП).
- Процент издвајања из општинских буџета за спорт
- Број физкултурних сала по окрузима у АП Војводини
- Број школских спортских терена по окрузима у АП Војводини
- Број ученика/ца који учествују у школским спортским секцијама по окрузима у АП Војводини

Образовање у Републици Србији састоји се из предшколског, основног, средњег и вишег и високог образовања. Обавезним предшколским програмом је у школској 2012/2013. години на нивоу Републике Србије обухваћено 92,7% деце, а на нивоу АП Војводине 95,5%. У посматраној школској години, 65.489 деце је било уписано у 2.411 васпитно-образовних установа, док је на нивоу АП Војводине, 18.220 деце било уписано у 671 васпитно-образовну установу.

На подручју Републике Србије је у школској 2012/2013. години радило 3.455 основних школа које је похађало 565.199 ученика. На нивоу АП Војводине је у 535 основних школа забележен број од 152.052 ученика.

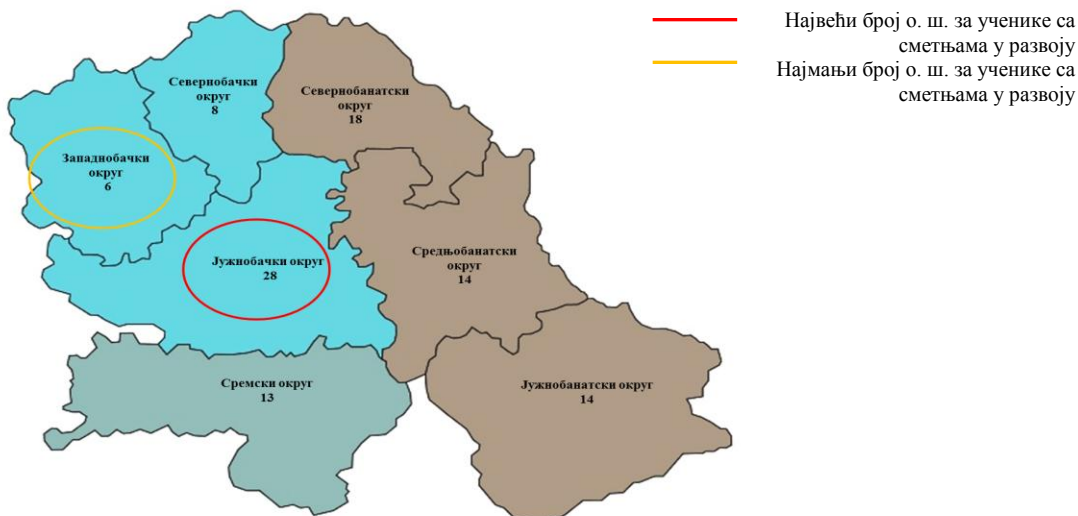
Мапа 2.12. Основне школе у АП Војводини и окрузима, школска 2012/2013.



Извор: Републички завод за статистику

Основно образовање ученика са сметњама у развоју у школској 2012/2013. години спроводи се у 233 школе на нивоу Републике Србије и похађа их 5.381 ученика, док се на нивоу АП Војводине спроводи у 101 школи и похађа их 2.077 ученика.

Мапа 2.13. Основне школе за ученике са сметњама у развоју у АП Војводини и окрузима, школска 2012/2013.



Извор: Републички завод за статистику

У школској 2012/2013. години, на територији Републике Србије радило је 494 средњих школа, од чега је 137 (27,7) на територији АП Војводине. Забележен број ученика у поменутиим средњим школама износи 280.422 на нивоу Републике Србије и 72.252, односно 25,8% на нивоу Покрајине. На територији АП Војводине, средње образовање се одвија у 40 локалних самоуправа, при чему у пет локалних самоуправа не постоје средње школе – у Беочину, Житишту, Малом Иђошу, Опову и Пландишту.

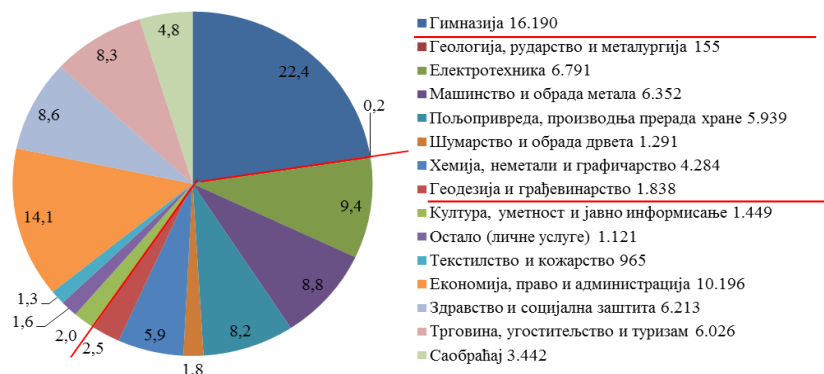
Мапа 2.14. Средње школе у АП Војводини и окрузима, школска 2012/2013.



Извор: Републички завод за статистику

Посматрано према броју ученика који су похађали средње школе, најзаступљеније су гимназије са 22,4% ученика, затим средње стручне школе које се баве економијом, правом и администрацијом (14,1%), средње стручне школе које се баве електротехником (9,4%), машинством и обрадом метала (8,8%), и средње стручне школе које се баве здравством (8,6%). Поменуте средње школе похађа преко 60,0% укупног броја ученика АП Војводине.

Графикон 2.11. Средњошколске установе у АП Војводини према броју ученика, школска 2012/2013. година



Извор: Републички завод за статистику

Напомена: Црвеним линијама су оивичена усмерења која припадају разменљивим секторима.

Уколико се из анализе броја ученика према средњим школама изузме гимназија, уочава се да се 36,9% ученика школује за рад у размењивим секторима који уједно у 77,1% учествују у генерисању БДП-а АП Војводине.

Графикон 2.12. Бруто додата вредност, АП Војводина, 2011. година (%)

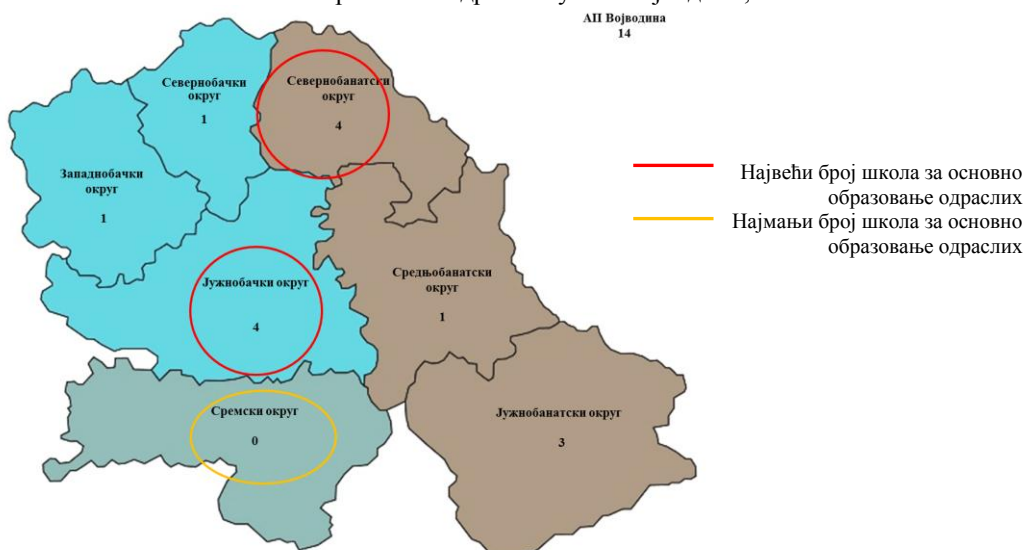


Извор: Републички завод за статистику

Напомена: Црвеним линијама су оивичена усмерења која припадају разменљивим секторима

На територији АП Војводине постоји 14 школа за основно образовање одраслих које похађа 1.377 одраслих, а које се налазе у Сомбору (1), Опову (1), Панчеву (1), Пландишту (1), Новом Саду (1), Бачкој Паланци (1), Бечеју (1), Врбасу (1), Ади (1), Кикинди (2), Сенти (1), Суботици (1) и Зрењанину (1).

Мапа 2.15. Школе за основно образовање одраслих у АП Војводини, почетак школске 2012/2013. година

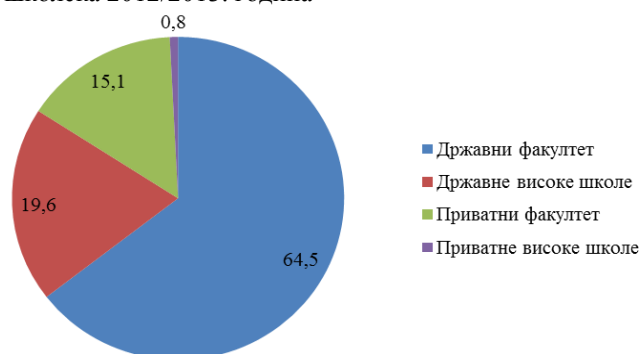


Извор: Републички завод за статистику

Високо образовање у АП Војводини стиче се на 40 високошколских установа које могу бити државни факултети, приватни факултети, државне високе школе или приватне високе школе. Број новоуписаних студената у школској 2012/2013. години на нивоу Републике Србије износи 53.179, при чему је од тога 22,9% студената (12.193) уписано на територији АП Војводине. Од укупног броја студената на нивоу АП Војводине, школске 2012/2013, њих 6.121 (50,2%) уписано на буџету, а преосталих 6.072 (49,8%) на самофинансирању.

Од укупног броја новоуписаних студената на нивоу АП Војводине, највише њих се определило за државни факултет (64,5%), док се за државне високе школе определило 19,6% студената, за приватне факултете 15,1%, а за приватне високе школе тек 0,8%.

Графикон 2.13. Новоуписани студенти на нивоу АП Војводине према установама терцијарног образовања, школска 2012/2013. година



Извор: Републички завод за статистику, Новоуписани студенти у Републици Србији, 2012/2013.

На основу укупног броја студената у школској 2010/2011. години, уочава се да су најзаступљеније установе терцијарног образовања на којима се изучавају друштвене науке, пословање и право са 41,5% укупног броја студената евидентираних на нивоу АП Војводине у поменутој школској години. Висок број студената забележен је на нивоу установа на којима се изучавају техника, производња и грађевинарство (13,3%) и образовање (10,0%), док је у осталим окрузима научне делатности терцијарног образовања учешће студената ниже од 10,0%.

Графикон 2.14. Учешће студената према подручју терцијарног образовања у АП Војводини, школска 2010/2011. година (%)

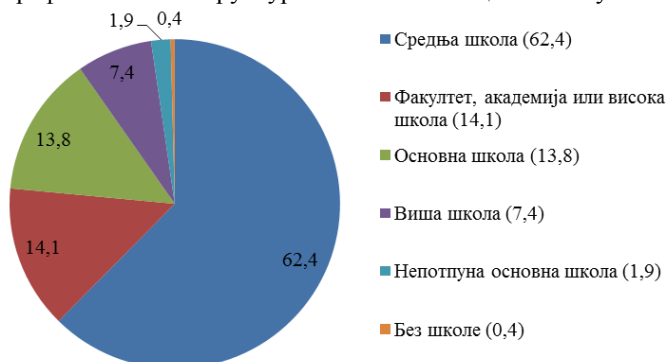


Извор: Републички завод за статистику, Статистички годишњак Републике Србије, 2012.

Универзитет у Новом Саду је једини државни универзитет у Покрајини и састоји се од 200 студијских програма у оквиру 14 факултета који се налазе у Новом Саду (9), Суботици (3), Сомбору (1) и Зрењанину (1). У Новом Саду се налазе: Филозофски факултет, Пољопривредни факултет, Правни факултет, Технолошки факултет, Факултет техничких наука, Медицински факултет, Природно-математички факултет, Академија уметности и Факултет спорта и физичког васпитања. У Суботици се налазе Економски факултет, Грађевински факултет и Учитељски факултет на мађарском језику. У Сомбору се налази Педагошки факултет, док је у Зрењанину Технички факултет „Михајло Пупин“.

На основу података из Анкете о радној снази за 2012. годину, структура запослених у АП Војводини указује на чињеницу да је чак 62,4% укупног броја запослених лица радног узраста (15–64) са завршеном средњом школом, затим 14,1% са завршеним факултетом, академијом или високом школом и 13,8% са завршеном основном школом.

Графикон 2.15. Структура запослених лица на нивоу АП Војводине према стеченом образовању, 2012 (%)

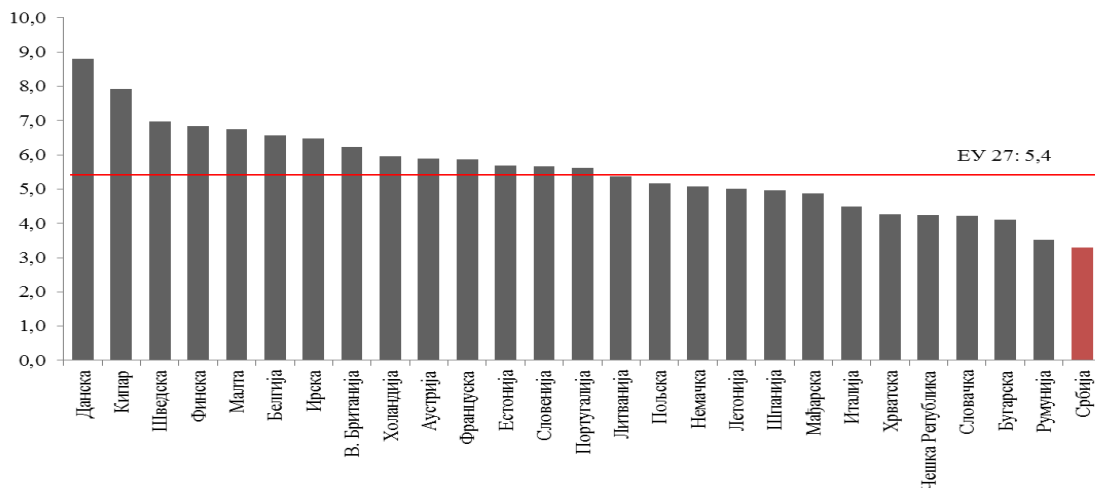


Извор: Републички завод за статистику, Анкета о радној снази, 2012.

Према Попису из 2011. године, писменост војвођанског становништва износи 97,7%, док је писменост становништва на републичком нивоу нешто нижа и износи 97,3%. Разлика у писмености градског и сеоског становништва АП Војводине износи 1,8 процентних поена у корист града, односно 1,6% градског становништва и 3,4 процентна поена сеоског становништва припада групи неписмених лица старости 15 и више година. Разлика је већа између неписмених мушкараца и неписмених жена – неписмених мушкараца је 1,0%, док је неписмених жена 3,4%. Посматрано према окрузима, највећи број неписмених лица старости 15 и више година је на нивоу Сремског округа (2,7%), док је најнижи број неписмених лица на нивоу Севернобачког округа (1,6%).

Када се посматра улагање Републике Србије у образовање и када се пореди са улагањем појединачних земаља Европске уније (као и са просеком ЕУ 27), уочава се да је на последњем месту према вредности БДП-а коју за образовање издваја. Издвајање за образовање је у 2010. години на нивоу Европске уније износило 5,4% БДП-а, док је на нивоу Републике Србије износило 3,3% БДП-а, односно 2,1 процентни поен мање. На нивоу Европске уније, највише издвајање за образовање забележено је на нивоу Данске (8,8% БДП-а), а најниже на нивоу Румуније (3,5% БДП-а). Према подацима Министарства финансија и привреде Републике Србије, издвајања за образовање су у 2011. години износила 3,4% БДП-а, а њихова предвиђања за 2012. и 2013. годину износе 3,3% и 3,1%, респективно.

Графикон 2.16. Издвајање за образовање земаља Европске уније и Републике Србије (% БДП)



Извор: Евростат и Министарство финансија и привреде Републике Србије
 Напомена: Подаци за Грчку и Луксембург за 2010. годину нису доступни.

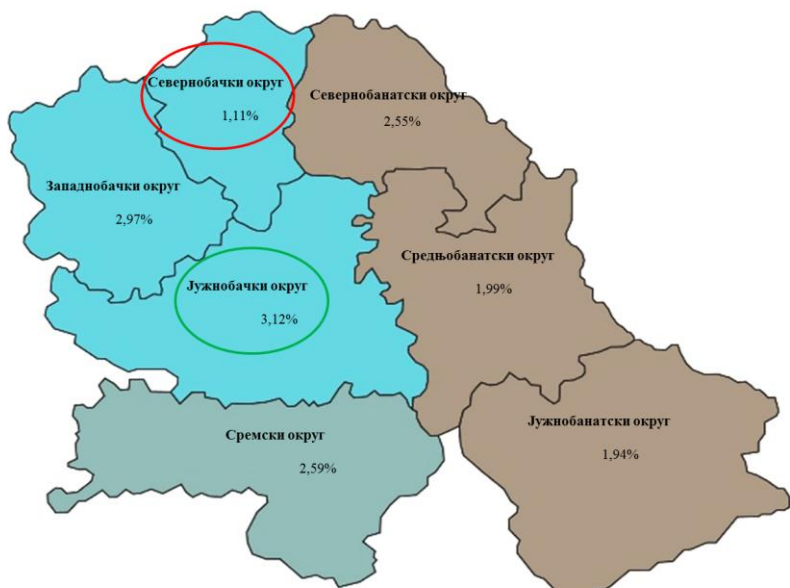
2.4.1. Спорт

Спорт је у Уставу Републике Србије дефинисан као категорија од посебног друштвеног интереса. Стање и расположивост спортских објеката одређују могућности деце и омладине за бављење спортом, као и могућност за развој врхунског спорта. Без одговарајућег улагања у спорт и адекватног простора за игру и тренинг, нема правог развоја спорта⁹.

Улагање у спорт и спортске активности се поред директног буџетског финансирања спорта, се врши и из средстава буџета Аутономне покрајине Војводине и из буџета јединица локалне самоуправе. Највиши проценат издвајања из општинског буџета имају општине из Јужнобачког округа (3,12%), док је најнижи проценат у Севернобачком округу (1,11%).

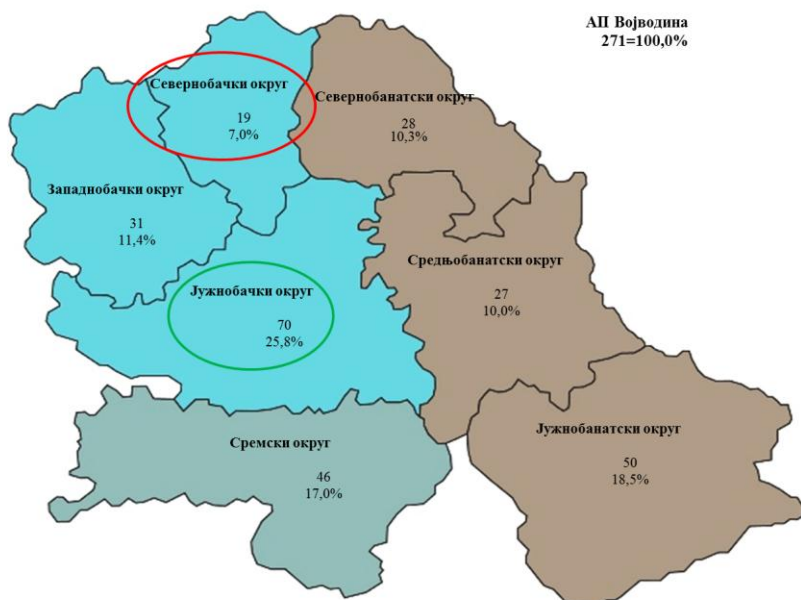
⁹ Стратегија развоја спорта у Републици Србији за период од 2009. до 2013. године (Службеном гласник РС", бр. 110/2008 од 2.12.2008. године.

Мапа 2.16. Процент издвајања из општинских буџета

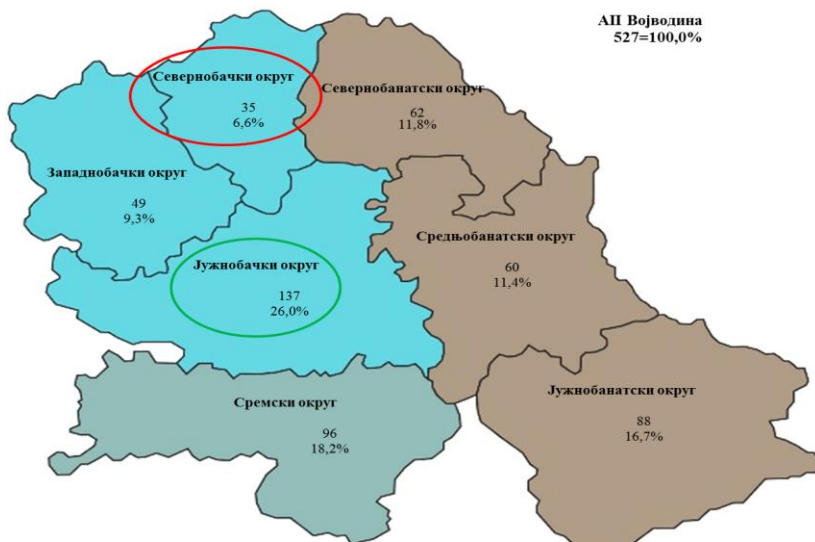


Према подацима Покрајинског секретаријата за спорт и омладину, у АП Војводини има 271 фискултурна сала, при чему је највећа заступљеност у Јужнобачком округу (70 или 26%), а најнижа у Севернобачком округу (19 или 7%). Иста је ситуација и у погледу спортских терена,

Мапа 2.17. Број фискултурних сала по окрузима у АП Војводини



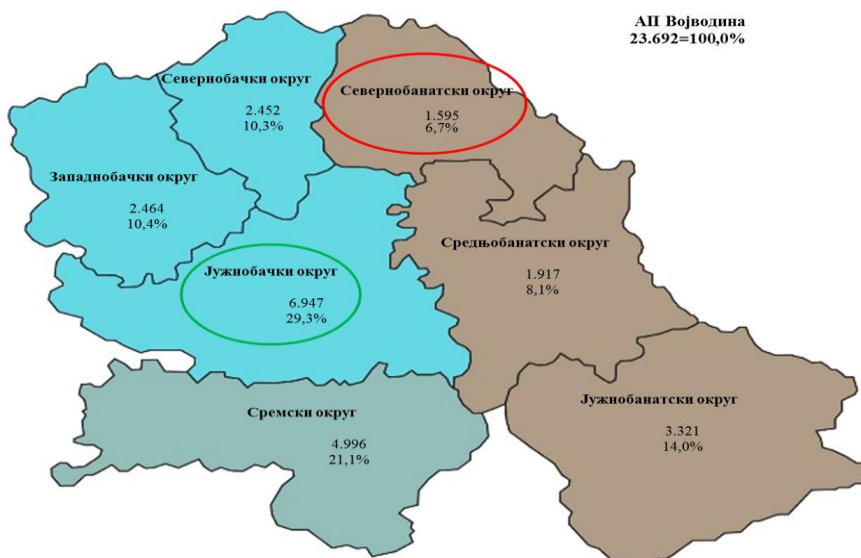
Мапа 2.18. Број школских спортских терена по окрузима у АПВ



Извор: Стратегија развоја школског спорта у АПВ, упитници које су школе попуниле и послале Секретаријату.

Развијена физичка спортска инфраструктура је важан предуслов за бављење спортом деце и омладине. Физичка неактивност деце, а поготово адолесцената, негативно утиче на њихов физички и духовни развој. Таква ситуација угрожава јавно здравље, а самим тим и здравље појединаца, док истовремено умањује регрутну базу за врхунски спорт. Један од показатеља физичке активности деце, јесте и чланство у спортским секцијама. Према подацима Покрајинског секретаријата за спорт и омладину, у АП Војводини 23.692 детета је укључено у неку од спортских секција. Посматрано на нивоу округа, највећи број деце учесника у спортским секцијама је у Јужнобачком округу (6.947 ученика/ца или 29%), док је најнижи број у Северnobанатском округу (1.595 ученика/ца или 7%).

Мапа 2.19. Број ученика/ца који учествују у школским спортским секцијама по окрузима у АП Војводини



ГЛАВНИ НАЛАЗИ

- У АП Војводини постоји 535 основних школа. Све општине у АП Војводини имају основну школу. Највећи број основних школа налази се на територији Сремског округа (114), а најмањи на територији Севернобачког (47);
- Основних школа за ученике са сметњама у развоју на територији АП Војводине има 101, највише у Јужнобачком (28), а најмање у Западнобачком округу (6);
- У школској 2012/2013. години, на територији АП Војводине радило је 137 средњих школа; највише средњих школа има у Јужнобачком округу (43) док у пет локалних самоуправа не постоји средња школа – Беочин, Житиште, Мали Иђош, Опово и Пландиште;
- На територији АП Војводине постоји 14 школа за основно образовање одраслих, од чега је највећи број школа у Јужнобачком (4) и Севернобанатском (4), док на нивоу Сремског округа нема ниједне;
- Улагање Републике Србије у образовање на последњем месту према вредности БДП-а коју за образовање издваја и која износи 3,3% (2010. година) у поређењу са улагањем земаља Европске уније и са просеком ЕУ 27.
- Највиши проценат издвајања из општинског буџета за спорт имају општине из Јужнобачког округа (3,12%) док је најнижи проценат у Севернобачком округу (1,11%).
- Највећа заступљеност физкултурних сала и спортских терена је у Јужнобачком округу (25, 8 и 26% респективно) а најнижа у Севернобачком округу (7% и 6,6% респективно).
- Највећи број деце учесника у спортским секцијама је у Јужнобачком округу (6.947 ученика/ца или 29%) док је најнижи број у Севернобанатском округу (1.595 ученика/ца или 7%).

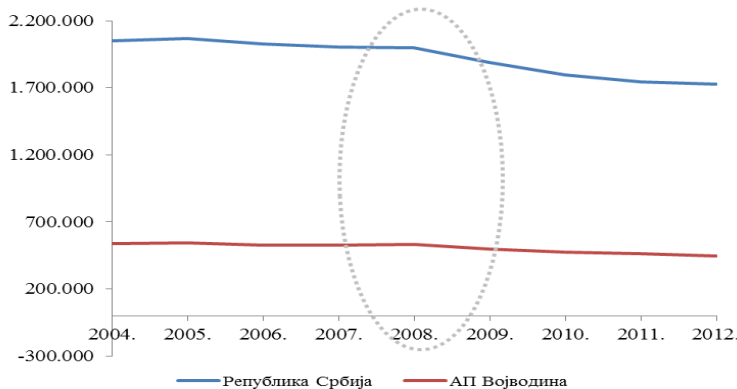
2.5. Запосленост и незапосленост

У овом делу анализираће се следећи индикатори:

- Просечна годишња стопа раста/пада формалне запослености на нивоу округа у АП Војводини за период 2005–2012. године;
- Формална запосленост на нивоу АП Војводине и округа, 2012. година;
- Стопа активности на нивоу АП Војводине и округа, 2012. година;
- Стопа запослености за становништво старије од 15 година на нивоу АП Војводине и округа, 2012. година (%);
- Незапосленост у АП Војводини и окрузима, децембар 2012. године;

Тржиште рада Републике Србије снажно је погођено негативним ефектима светске/европске економске кризе која је свој ефекат на Србију (а самим тим и АП Војводину) почела да показује у последњем кварталу 2008. године. Уколико се посматра графичка представа кретања формалне запослености на нивоу Републике Србије и АП Војводине уочава се наведено, дакле да је тржиште рада Републике Србије и АП Војводине прве знаке кризе почело да показује крајем 2008. године и да формална запосленост од 2009. године има тенденцију пада. Истовремено, највиша негативна стопа раста формалне запослености у периоду 2004–2012. године забележена је управо у 2009. години и за Републику Србију износи -5,5%, а за АП Војводину -6,6%. У последњој посматраној години, 2012, стопа раста формалне запослености је такође негативна, међутим нижа, и износи -1,1% на нивоу Републике Србије и -2,7% на нивоу АП Војводине.

Графикон 2.17. Тренд кретања формалне запослености Републике Србије и АП Војводине у периоду 2004–2012. године



Извор: Републички завод за статистику, Истраживање РАД

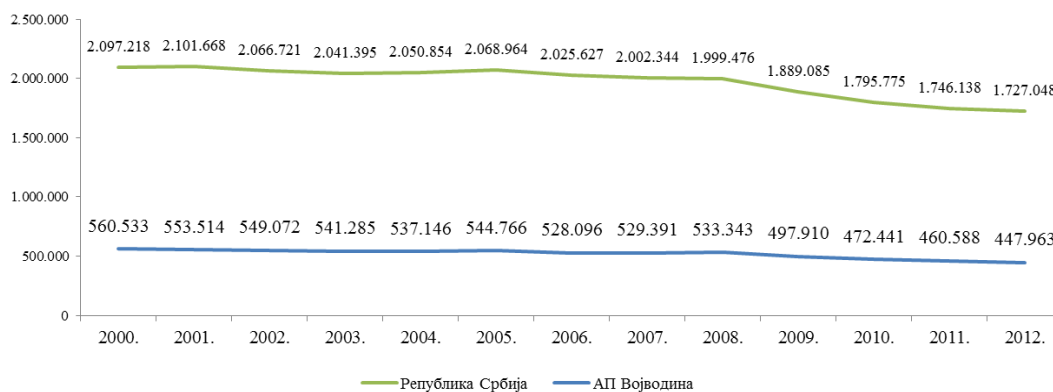
Кризом је највише погођен предузетнички сектор у коме се уочава негативна стопа раста броја запослених од 2009. године, до када је имала позитиван тренд од 2000. године. Описана ситуација је карактеристична и за тржиште рада Републике Србије и за тржиште рада АП Војводине. Најнегативнија стопа раста запослености у предузетничком сектору у периоду 2000–2012. године забележена је у 2009. години и за Републику Србију износи -13,8%, а за АП Војводину -13,9%. Негативна стопа раста запослености у предузетничком сектору опада од 2009. године када је остварила своју највишу негативну вредност и у 2012. години (у односу на 2011. годину) износи -4,3% за Републику Србију и -8,7% за АП Војводину. Формална запосленост код правних лица, (привредна друштва, предузећа, задруге, установе и друге организације) је у константном паду од 2000. године.

Табела 2.10. Формална запосленост на нивоу Републике Србије и АП Војводине

Година	Укупно		Предузећа, установе и организације		Приватни предузетници		Укупно	Предузећа, установе и организације	Приватни предузетници
	Србија	АПВ	Србија	АПВ	Србија	АПВ			
2000.	2.097.218	560.533	1.786.190	460.607	311.028	99.926	26,7	25,8	32,1
2001.	2.101.668	553.514	1.752.226	453.165	349.442	100.349	26,3	25,9	28,7
2002.	2.066.721	549.072	1.676.835	437.410	389.886	111.662	26,6	26,1	28,6
2003.	2.041.395	541.285	1.611.632	420.571	429.763	120.714	26,5	26,1	28,1
2004.	2.050.854	537.146	1.580.140	407.482	470.714	129.664	26,2	25,8	27,5
2005.	2.068.964	544.766	1.546.471	400.748	522.493	144.018	26,3	25,9	27,6
2006.	2.025.627	528.096	1.471.750	380.942	553.877	147.154	26,1	25,9	26,6
2007.	2.002.344	529.391	1.432.851	373.760	569.494	155.631	26,4	26,1	27,3
2008.	1.999.476	533.343	1.428.457	375.928	571.019	157.415	26,7	26,3	27,6
2009.	1.889.085	497.910	1.396.792	362.349	492.293	135.561	26,4	25,9	27,5
2010.	1.795.775	472.441	1.354.637	350.841	441.138	121.600	26,3	25,9	27,6
2011.	1.746.138	460.588	1.342.892	354.416	403.246	106.172	26,4	26,4	26,3
2012.	1.727.048	447.963	1.341.114	351.071	385.934	96.892	25,9	26,2	25,1

Извор: Републички завод за статистику, истраживање РАД

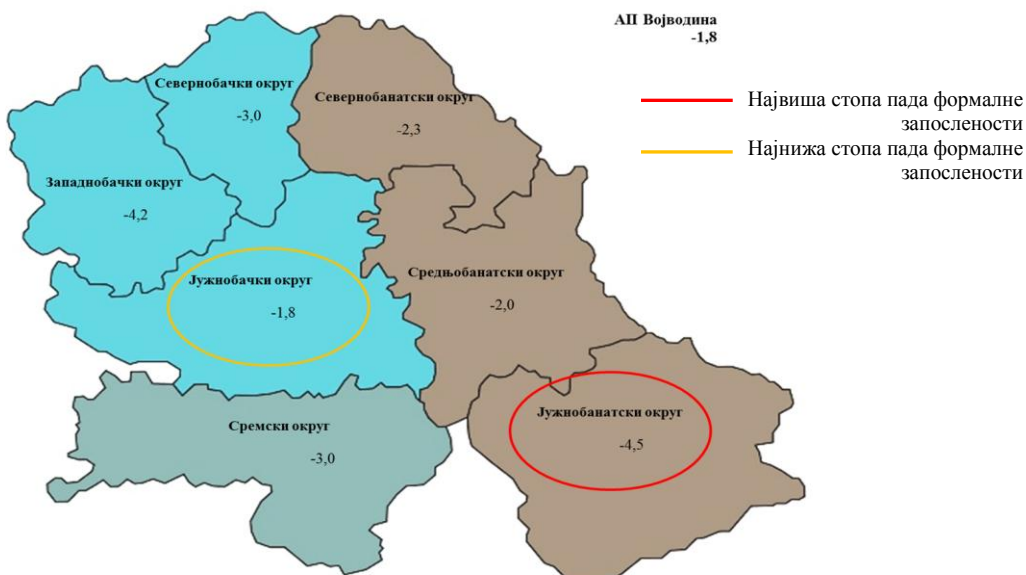
Графикон 2.18. Формална запосленост на нивоу Републике Србије и АП Војводине у периоду 2000–2012.



Извор: Републички завод за статистику, истраживање РАД

Посматрано према окрузима у АП Војводини, највиши просечан пад укупне формалне запослености (запослени код правних лица + запослени код приватних предузетника) у периоду од 2005. до 2012. године, забележен је на нивоу Јужнобанатског округа и износи -4,5%, док је у истом периоду најнижи просечан пад забележен на нивоу Јужнобачког округа (-1,8%).

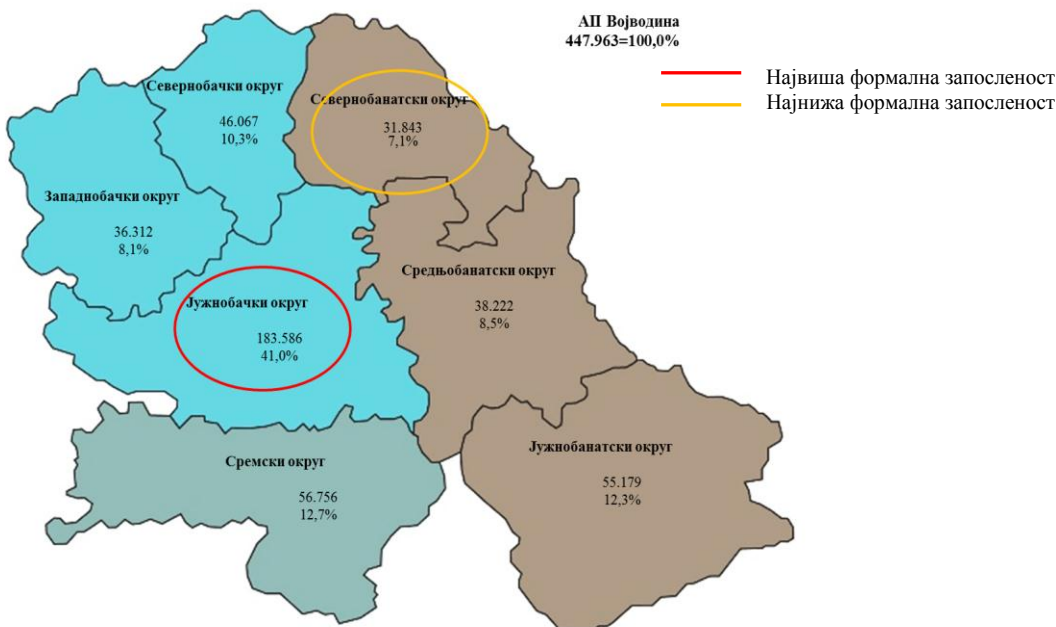
Мапа 2.20. Просечна годишња стопа раста/пада формалне запослености на нивоу округа у АП Војводини за период 2005–2012. године



Извор: Републички завод за статистику, АРР

Уколико се посматрају стопе раста формалне запослености по годинама појединачно, уочава се да је у 2012. години у односу на 2011. једина позитивна стопа раста формалне запослености забележена на нивоу Средњобанатског округа и износи 0,4%. У 2012. години, највиши проценат формалне запослености на нивоу АП Војводине генерише Јужнобачки округ са 41,0%, а најнижи Севернобанатски (7,1%).

Мапа 2.21. Формална запосленост на нивоу АП Војводине и округа, 2012. година



Извор: Републички завод за статистику, Истраживање РАД, АРР

Посматрано према секторима, формалну запосленост на нивоу АП Војводине у највећем проценту генеришу Прерађивачка индустрија (25,4%), затим Трговина на велико и мало и поправка моторних возила (13,3%), Здравствена и социјална заштита (11,6%) и Образовање (11,0%). Ова четири сектора учествују у формалној запослености АП Војводине са преко 60,0%.

Табела 2.11. Формална запосленост на нивоу АП Војводине према секторима делатности, 2012. година

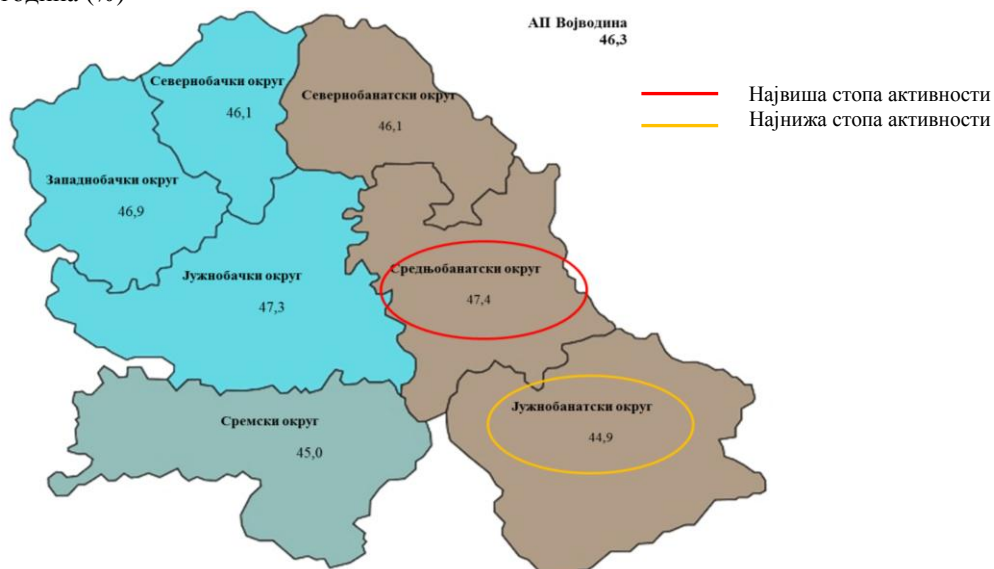
	2011.	2012.	2012. %	2012–2011. Раст/пад
Укупно	460.588	447.963		
Приватни предузетници	106.172	96.892		
Предузећа, установе и организације	354.416	351.071	100,0	
Прерађивачка индустрија	90.714	89.130	25,4	-1.584
Трговина на велико и мало и поправка моторних возила	46.763	46.808	13,3	45
Здравствена и социјална заштита	40.739	40.882	11,6	143
Образовање	38.347	38.506	11,0	159
Саобраћај и складиштење	20.445	20.015	5,7	-430
Пољопривреда	20.663	19.759	5,6	-904
Државна управа и обавезно социјално осигурање	17.129	17.446	5,0	317
Грађевинарство	17.925	16.707	4,8	-1.218
Стручне, научне, иновационе и техничке делатности	11.287	11.161	3,2	-126
Информисање и комуникације	8.324	9.087	2,6	763
Снабдевање водом и управљање отпадним водама	8.037	8.375	2,4	338
Финансијске делатности и делатност осигурања	7.347	7.111	2,0	-236
Административне и помоћне услужне делатности	7.562	6.926	2,0	-636
Уметност, забава и рекреација	5.781	5.845	1,7	64
Снабдевање електричном енергијом, гасом и паром	4.649	4.692	1,3	43
Услуге смештаја и исхране	3.088	3.033	0,9	-55
Остале услужне делатности	2.738	2.658	0,8	-80
Рударство	2.266	2.306	0,7	40
Пословање некретнинама	612	622	0,2	10

Извор: Републички завод за статистику

Стопа запослености на нивоу Републике Србије у 2012. години за радно способно становништво (15–64) износи 45,3%, док је за АП Војводину нешто нижа и износи 43,2%. Уколико се посматра у односу на стопе запослености земаља Европске уније, уочава се да је стопа запослености на нивоу АП Војводине најнижа, нижа од просека ЕУ 28 за 20,9 процентних поена (Стопа за ЕУ 28 износи 64,1%). Највишу стопу запослености у Европској унији остварује Холандија са 75,1%, а најнижу Хрватска са 50,7%.

Стопа активности за становништво старије од 15 година на нивоу АП Војводине у 2012. години износи 46,3%. Од укупног броја округа на нивоу АП Војводине, на нивоу три округа остварене су стопе активности више од покрајинског просека: Средњобанатски округ (47,4%), Јужнобачки округ (47,3%) и Западнобачки округ (46,9%).

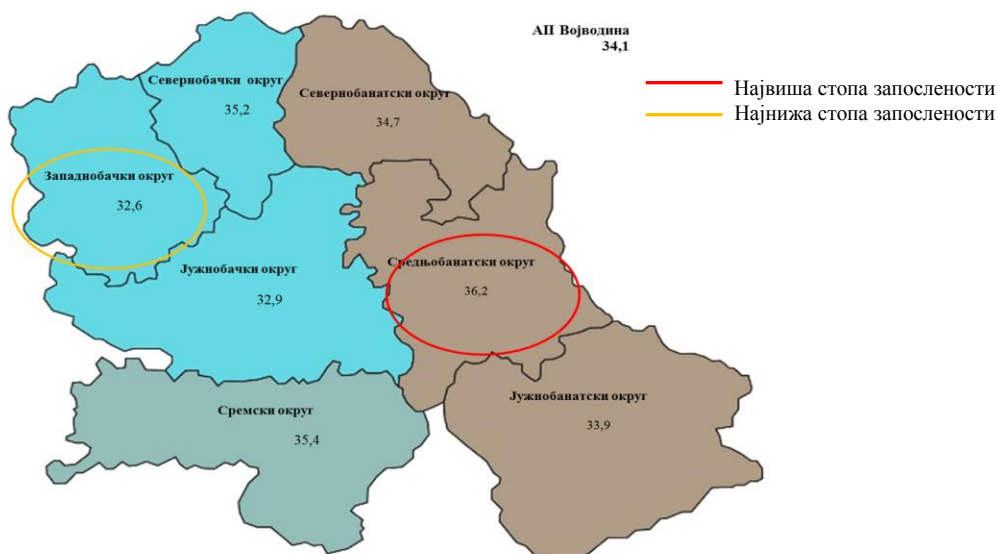
Мапа 2.22. Стопа активности за становништво старије од 15 година на нивоу АП Војводине и округа, 2012. година (%)



Извор: Републички завод за статистику, Анкета о радној снази 2012.¹⁰

Како би се анализирао запосленост на нивоу округа АП Војводине, посматрају се подаци Републичког завода за статистику из Анкете о радној снази, односно стопа запослености за лица старости преко 15 година. Она на нивоу АП Војводине у 2012. години износи 34,1% при чему је, посматрано према окрузима, највиша на нивоу Средњобанатског округа и износи 36,2%. У посматраној години четири округа бележе стопу запослености која је виша од покрајинског нивоа: Средњобанатски (36,2%), Сремски (35,4%), Севернобачки (35,2%) и Севернобанатски (34,7%).

Мапа 2.23. Стопа запослености за становништво старије од 15 година на нивоу АП Војводине и округа, 2012. година (%)



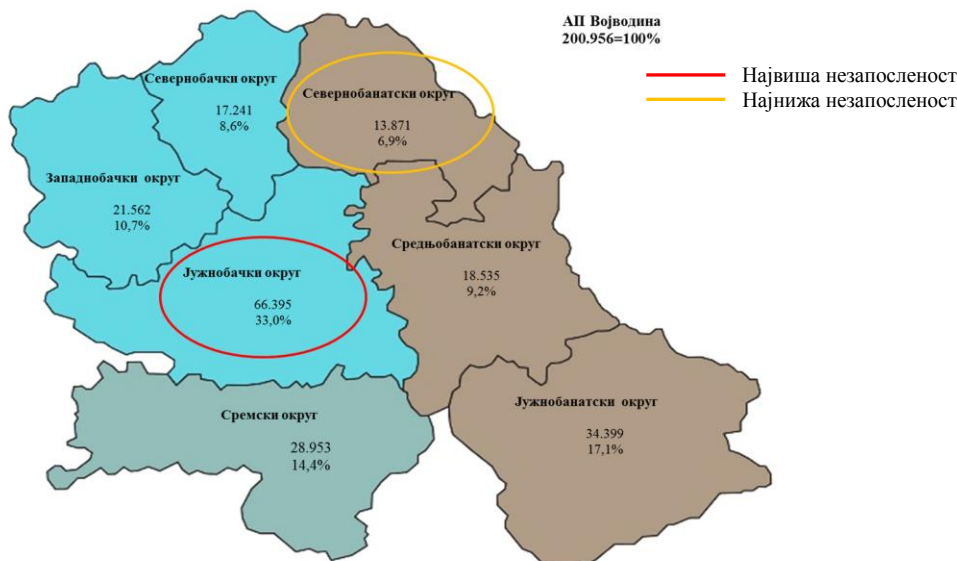
Извор: Републички завод за статистику, Анкета о радној снази, 2012.

¹⁰ Анкета о радној снази.
http://webrzs.stat.gov.rs/WebSite/repository/documents/00/00/96/00/SB_564_ARS_2012+sajt.pdf

Анкетна стопа незапослености на нивоу Републике Србије за становништво 15–64 година старости износи 24,6%, док је на нивоу АП Војводине нешто виша и износи 26,7%. У односу на посматране земље Европске уније, АП Војводина има највишу стопу незапослености, вишу од европског просека за 16,1 процентна поена (Стопа за ЕУ 28 износи 10,6%).

Према подацима Националне службе за запошљавање, у децембру 2012. године, број незапослених лица на евиденцији за Републику Србију је износио 761.486 лица, а на нивоу АП Војводине 200.956 лица (26,4% укупног броја незапослених на републичком нивоу). Посматрано према окрузима у АП Војводини, 33,0% незапослених лица евидентирано је у Јужнобачком округу, 17,1% у Јужнобанатском, 14,4% Сремском, 10,7% Западнобачком, 9,2% у Средњобанатском, 8,6% у Севернобачком и 6,9% у Севернобанатском округу.

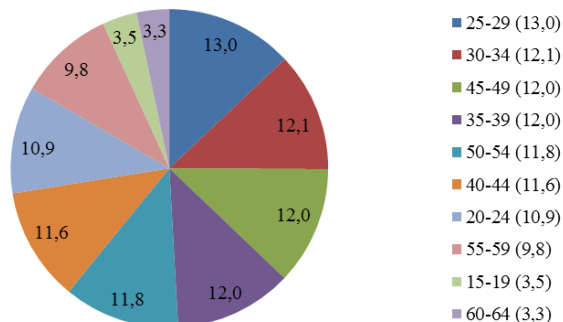
Мапа 2.24. Незапосленост у АП Војводини и окрузима, децембар 2012. године



Извор: Национална служба за запошљавање

АП Војводину карактерише неповољна старосна структура незапослених лица, с обзиром да око 50,0% незапослених припада лицима старости 15–39 година. Незапослена лица АП Војводине у 13,0% случајева припадају старосном добу 25–29 година, и они у највишем степену генеришу незапосленост када се посматрају појединачна старосна доба и њихово учешће у укупној незапослености.

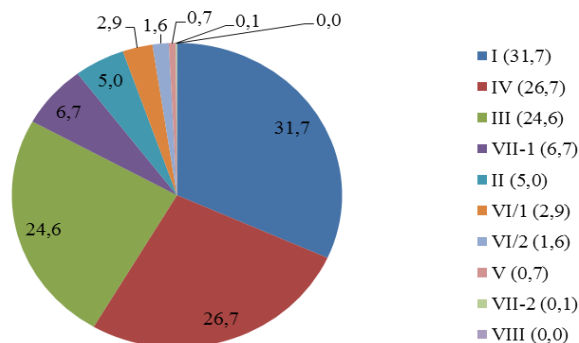
Графикон 2.19. Незапосленост у АП Војводини према старосним групама, 2012. година (%)



Извор: Национална служба за запошљавање

Образовна структура незапослених лица АП Војводине указује да највиши проценат незапослених (31,7%) има стечен први степен стручне спреме, затим 26,7% лица има стечен четврти степен стручне спреме и 24,6% стечен трећи степен стручне спреме. С обзиром на чињеницу да средња стручна спрема обухвата први, други и трећи степен образовања, уочавамо да преко 60,0% незапослених лица има стечену управо средњу стручну спрему.

Графикон 2.20. Незапосленост у АП Војводини према степену стручне спреме, 2012. година



Извор: Национална служба за запошљавање

Уколико се анализира незапосленост на нивоу АП Војводине са становишта њеног трајања, уочава се да незапослена лица на запослење најчешће чекају од једне до две године (18,9% незапослених), затим до три месеца (14,5%), три до пет година (12,9%), две до три године (10,8%) и три до шест месеци (10,3%). Дугорочно незапослена лица обухватају преко 60,0% укупно незапослених лица на нивоу АП Војводине.

ГЛАВНИ НАЛАЗИ

- Највиши просечан пад укупне формалне запослености у периоду од 2005. до 2012. године забележен је на нивоу Јужнобанатског округа и (-4,5%), а најнижи на нивоу Јужнобачког округа (-1,8%);
- У 2012. години, највиши проценат формалне запослености на нивоу АП Војводине генерише Јужнобачки округ са 41,0%, а најнижи Севернобанатски (7,1%);
- Највишу стопу активности за становништво старије од 15 година у 2012. години бележи Средњобанатски округ (47,4%), док најнижу стопу бележи Јужнобанатски округ (44,9%);
- Највишу стопу запослености за становништво старије од 15 година у 2012. години бележи Средњобанатски округ (36,2%), док најнижу стопу бележи Западнобачки округ (32,6%);
- Стање у децембру 2012. године показује да је у укупном броју незапослених лица на нивоу АП Војводине, у највишем проценту учествовао Јужнобачки округ (33,0%), док је у најнижем учествовао Севернобанатски (6,9%).

2.6. Здравство и социјална заштита

У овом делу биће анализирани следећи индикатори:

- Здравствени радници и сарадници на нивоу округа у АП Војводини, 2011. година;
- Покривеност становништва здравственим услугама на нивоу округа у АП Војводини, 2011. година;
- Доступност здравствених услуга на подручју АП Војводине, 2011. година;
- Корисници социјалне заштите на нивоу АП Војводине по окрузима за 2011. годину;
- Композитни индекс социјалне искључености АП Војводине, 2009. година;
- HDI по општинама у АП Војводини, 2008. година.

Од укупно 367 здравствених установа у Републици Србији у 2011. години, 92 (25,1%) налазе се на територији АП Војводине. Посматрано према учешћу у укупном броју појединачних категорија здравствених установа, уочава се да је највеће учешће завода за јавно здравље, којих на територији АП Војводине има 7 (од 23 колико их има на републичком нивоу) и њихово учешће износи 30,4%. Структура здравствених установа на нивоу АП Војводине није се променила у поређењу са 2010. годином, док је на нивоу Републике Србије смањен број клиника за један, а повећан број института (такође за један).

Табела 2.12. Здравствене установе у Републици Србији и АП Војводини, 2011. година

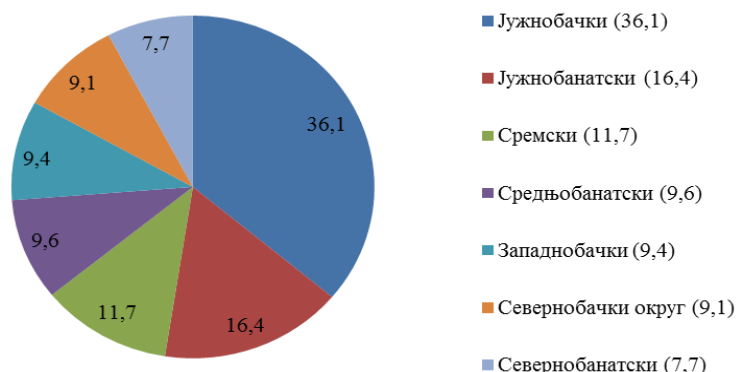
	Република Србија	АП Војводина	%
Завод за јавно здравље	23	7	30,4
Домови здравља	157	44	28,0
Здравствени центри	22	-	-
Опште болнице	40	9	22,5
Специјалне болнице	37	11	29,7
КБЦ	4	-	-
Клинички центри	4	1	25,0
Клинике	6	1	16,7
Заводи	22	5	22,7
Институти	16	4	25,0
Апотеке	36	10	27,8
Σ	367	92	25,1

Извор: Институт за јавно здравље Србије „Доктор Милан Јовановић Батут“, Здравствено-статистички годишњак Републике Србије, 2011.

Број здравствених радника и сарадника на нивоу Републике Србије у 2011. години износи 85.808, од чега је 23,9% (20.469) на нивоу АП Војводине. Од укупног броја здравствених радника и сарадника на нивоу АП Војводине, 4.859 чине доктори медицине (23,7%), 567 стоматолози (2,8%) и 495 фармацеути (2,4%). Посматрајући и 2010. годину, долази се до закључка да је број доктора медицине у 2011. у односу на 2010. годину порастао за 76, број стоматолога опао за 1, а број фармацеута порастао за 33.

Анализирајући округе у АП Војводини, највише здравствених радника и сарадника бележи Јужнобачки округ (36,1%), док је најмањи број здравствених радника и сарадника у Севернобанатском округу (7,7%).

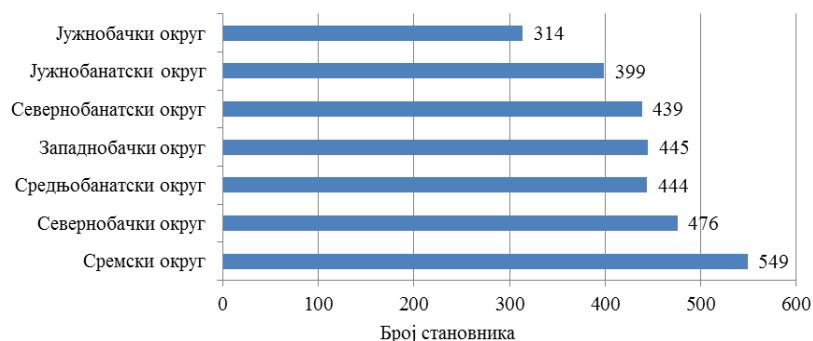
Графикон 2.21. Здравствени радници и сарадници на нивоу округа у АП Војводини, 2011. година



Извор: Институт за јавно здравље Србије „Доктор Милан Јовановић Батуг“, Здравствено-статистички годишњак Републике Србије, 2011.

Покривеност становника једним лекаром на нивоу Републике Србије износи 345, а на нивоу АП Војводине 400, што показује неповољнију ситуацију на покрајинском нивоу. Уколико се број становника на једног лекара посматра према окрузима у АП Војводини, уочава се да је ситуација најповољнија у Јужнобачком округу (314 становника по лекару), а најнеповољнија на нивоу Сремског округа (549 становника по лекару).

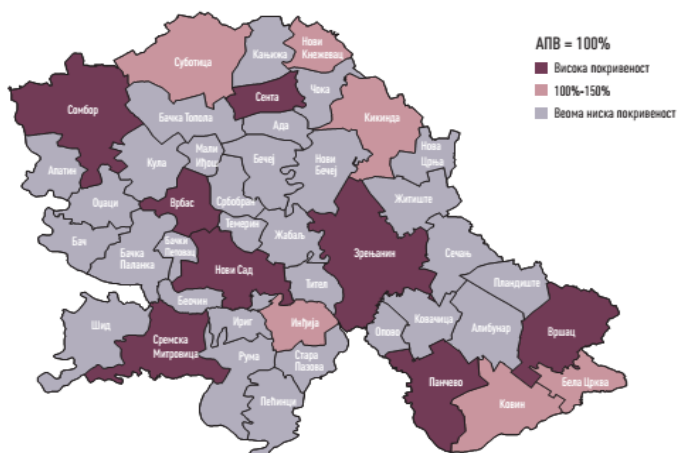
Графикон 2.22. Покривеност становништва здравственим услугама на нивоу округа у АП Војводини, 2011. година (број становника на једног лекара)



Извор: Републички завод за статистику, Статистички годишњак Републике Србије, 2012.

На општинском нивоу је у 2011. години само 9 општина остварило високу доступност здравствених услуга (у односу на покрајински просек), међу којима је ситуација најповољнија у Новом Саду (220), Вршцу (279) и Сенти (285). Најнеповољнија ситуација је на нивоу Темерина са 975 становника по лекару, Малог Иђоша (945), Бачког Петровца (919) и Чоке (905).

Мапа 2.25. Доступност здравствених услуга на подручју АП Војводине, 2011. година



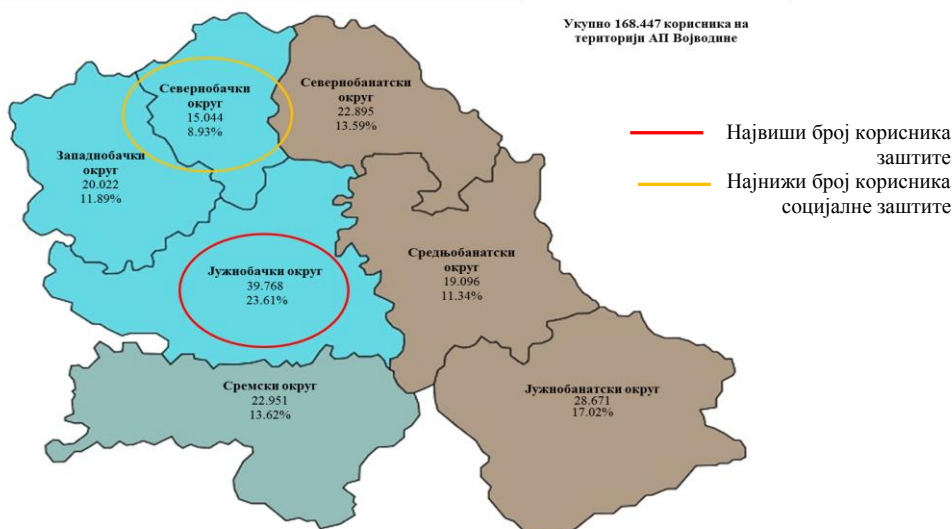
Извор: Републички завод за статистику, АРР

На нивоу Републике Србије у 2011. години евидентирана је 181 установа социјалне заштите, од којих 24 чине установе за децу и младе, а 157 установа за одрасле. У овим установама запослено је 1.636 лица у установама за младе и 6.180 у установама за одрасле.

На покрајинском нивоу постоји 45 установа социјалне заштите, од којих 6 за децу (4 дома за децу и младе без родитељског старања и 2 установе за децу и младе ометене у развоју) и 39 за одрасле (3 установе за душевно оболела лица, 33 установе за старе и пензионере, једна установа за одрасла инвалидна лица и 2 установе за лица ометена у менталном развоју). Установе за младе на нивоу АП Војводине користи укупно 1.096 лица при чему у њима ради и децом се бави 566 лица, док је број корисника установа за одрасле 7.065 лица и у њима ради и стара се о одраслима 2.298 лица.

Кориснике социјалне заштите на нивоу АП Војводине чине деца, млади, одрасли и остарели. Од укупног броја корисника социјалне заштите, 46,5% чине одрасли, 25,9% деца, 15,3% остарели и 9,2% млади. Посматрано према окрузима у АП Војводини, највећи број корисника социјалне заштите налази се у Јужнобачком округу, а најмањи у Севернобачком.

Мапа 2.26. Корисници социјалне заштите на нивоу АП Војводине по окрузима за 2011. годину



Извор: Републички завод за статистику, Статистички годишњак Републике Србије, 2012.

Социјална заштита такође подразумева и исплаћивање додатка за децу, који је у 2011. години примало 402.000 деце на републичком и 116.000 деце на покрајинском нивоу.

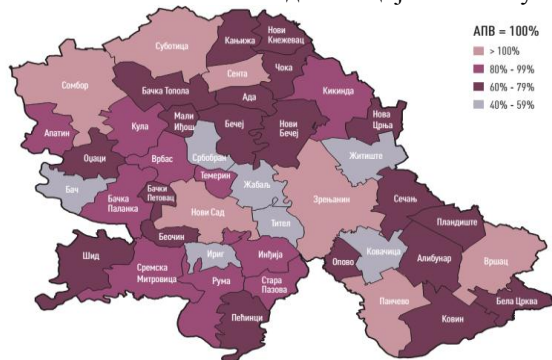
У погледу броја и структуре пензионера, на нивоу АП Војводине 362.185 лица прима пензију што представља 26,9% републичког броја (1.345.733). Од тог броја више од пола лица прима старосну пензију, 21,4% инвалидску, а 24,6 старосну.

2.6.1. Сумарни ефекат социјалне депривације као мултидимензионалног феномена

Социјална кохезија представља способност друштва да обезбеди благостање свим својим члановима, ублажи неједнакости и избегне маргинализовање појединаца или друштвених група.¹¹ Међусобни утицај анализираних појединачних показатеља социјалне ускраћености могуће је приказати путем индекса хуманог развоја и путем изведеног композитног индикатора социјалне искључености.¹² Модел вишеструке ускраћености је изведен на основу концепта социјалне искључености,¹³ који постаје све актуелнији како у земљама Европске уније, тако и у земљама у транзицији, укључујући Србију. Социјални фактори се све више истичу у контексту сиромаштва. Мултидимензионални концепт социјалне искључености, у већој мери него приступ сиромаштву, ставља нагласак на неке аспекте социјалне неједнакости заједнице или друштвених група (социјална партиципација и нематеријални аспекти животног стандарда).

Социјална искљученост може бити условљена обележјима територије на којој постоји комбинација проблема незапослености, лоших услова образовања, ниске стручне оспособљености становништва, ниских примања, лоших стамбених услова, неадекватног приступа услугама од јавног интереса, несигурности окружења, проблема у породици и осталих друштвених проблема. Као оквир за праћење стања у земљама Уније, развијен је сет заједничких хармонизованих индикатора (Лакен индикатори), уз постојање могућности израде национално специфичних показатеља. Портфолио Лакен индикатора више наглашава ресурсе него резултате или перформансе. Приликом израчунавања примарних и секундарних индикатора социјалне укључености за Србију, примењена методологија и дефиниције Европске уније прилагођене су националном извору података.

Мапа 2.27. Композитни индекс социјалне искључености АП Војводине, 2009. година



Извор: Републички завод за развој

¹¹ Council of Europe „Report of the High Level Task Force on Social Cohesion in the 21st century“.

¹² Композитни индикатор социјалне искључености (КИСИ индекс).

¹³ Друштвена искљученост се дефинише као процес који омогућава да они који су у ризику од сиромаштва и социјалне искључености добију могућност и средства која су потребна за пуно учешће у економском, друштвеном и културном животу и постизању животног стандарда и благостања који се сматрају нормалним у друштву у којем живе.

Диспаритети у АП Војводини, према композитном индексу, указују да је:

- више од 5 пута већа социјална искљученост у општини Тител (36,7%) у односу на становништво у Новом Саду (174% просека Републике);
- више од 4 пута виша незапосленост у општини Опово у односу на Нови Сад;
- 6 пута мања доступност здравствених услуга у општини Тител у односу на Нови Сад;
- инфраструктурна опремљеност домаћинстава канализационим прикључцима чак 63 пута већа у Новом Саду него у општини Србобран и да чак 11 општина нема инсталиран прикључак на канализациону мрежу;
- у Новом Саду 4 пута бројније становништво без завршене основне школе него у Новој Црњи (63,4%);
- рано прекинуто школовање је 4 пута чешће у општини Ковачица него у Новом Саду;
- Нови Сад има 5 пута бољу високообразовану структуру популације него општина Жабалъ.

Добијени подаци потврђују изражену унутаррегионалну поларизованост, јер у свега девет војвођанских општина становништво није социјално угрожено: Суботица, Зрењанин, Сента, Вршац, Панчево, Врбас, Нови Сад, Сремски Карловци. Значајно неповољни резултати у великом броју општина указују на неопходност прецизног дефинисања матрице индикатора и мера којима ће се усмеравати социјална политика, како на нивоу Покрајине, тако и на локалном нивоу, чиме треба ублажити негативна социјална кретања и довести их на прихватљив ниво.

2.6.2. Хумани развој

С обзиром на аспекте посматрања, две су улоге индекса хуманог развоја¹⁴ земље: на националном нивоу указује на међународну позиционираност земље, а на регионалном нивоу доприноси сагледавању диспропорција у достигнутом нивоу људског потенцијала. Добијени квантитативни показатељи за Србију показују да је од 2002. и у 2008. години настављен раст квалитета живота (HDI индекс 0,831), при чему треба имати у виду, пре свега раст БДП по куповној моћи по глави становника и комбинованог односа уписа у основно, средње и високо школство. Позитивна корелација HDI и БДП индекса указује на спремност земље да своје богатство претвори у могућности за продужење животног века, унапређење образовања и здравља и обезбеђење пристојног животног стандарда.

Табела 2.13. HDI за АП Војводину и Републику Србију, 2008. година

	Просечно трајање живота	Стопа писмености (%)	Комбиновани ратио уписа (%)	БДП р.с. (PPP US\$)	Индекс очекиваног трајања живота	Индекс образовања	БДП индекс	HDI
АП Војводина	71,94	97,59	69	10.492	0,782	0,881	0,777	0,813
Србија	73,09	96,5	74	12.071	0,802	0,89	0,8	0,831

Извор: Републички завод за развој

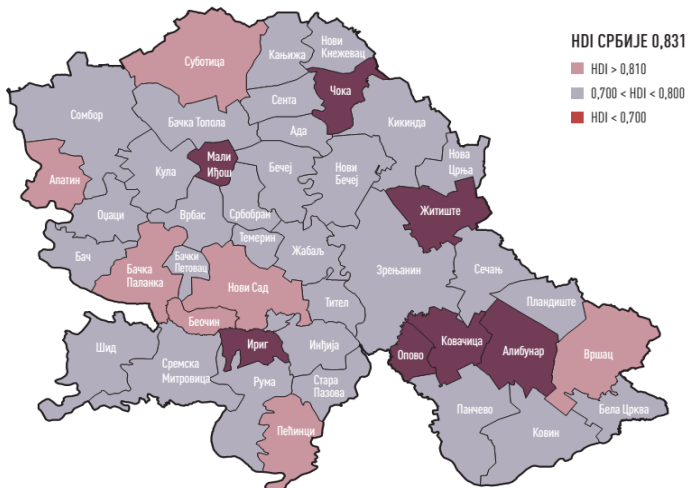
Регионалне неједнакости Србије су вишедимензионални регионални проблем, које једним делом апострофира и HDI индекс кроз своје три димензије. Изражено поларизованом регионалном развоју Србије у 2008. допринеле су значајне регионалне диспропорције у нивоима хуманог развоја: у само 5 округа Србије остварен је висок (међу поменутиим окрузима један је на територији АП Војводине), док је у осталих 19 забележен средњи ниво хуманог развоја. Анализа друштвеног

¹⁴UNDP Индекс хуманог развоја (HDI индекс) је развијен 1990-тих, као одговор на инсуфицијентност БДП по становнику као мере развоја земље. HDI у себи садржи: очекивано трајање живота, ниво доступности образовања, и БДП/ст.

потенцијала и хуманог развоја обухвата старосну, здравствену и образовну и структуру становништва и његов социо-економски положај на друштвеној лествици.

На подручју Војводине у 2008. години, само два округа су забележила висок ниво хуманог развоја, уз знатна одступања нивоа хуманог развоја општина од нивоа хуманог развоја округа (13 војвођанских општина по вредности нивоа HDI индекса одступа од нивоа HDI индекса округа којима припадају). Највиши квалитет живота остварен је у Јужнобачком (0,875), док је најнижи у Сремском округу (0,766). Однос екстрема на нивоу округа је 1,2 : 1, а на нивоу општина 1,4 : 1.¹⁵

Мапа 2.28. HDI по општинама у АП Војводини, 2008. година



Извор: Републички завод за развој

У HD извештају за 2010. годину, дошло је до значајних измена у методологији. Димензије су у начелу остале исте, али су се индикатори који се користе за израчунавање изменили за димензију образовања и животног стандарда. До 2010. године, за рачунање индекса образовања коришћени су *стопа писмености* и *комбиновани бруто степен уписа*, два индикатора која су 2010. године замењена *просечним бројем година образовања одраслих са 25 и више година* и *очекиваним бројем година образовања деце која започињу школовање*. У области животног стандарда, од 2010. године се уместо *бруто друштвеног производа по глави становника* израженог у паритету куповне моћи у америчким доларима (БДП п. ц. PPP US\$) за рачунање HDI користи *бруто национални доходак по глави становника* изражен у паритету куповне моћи у америчким доларима (БНД рс PPP US\$). Такође, за рачунање коначног HD индекса, од 2010. године се користи геометријска уместо аритметичке средине, што производи ниже вредности HD индекса за све земље.

На основу кретања HDI индекса за Републику Србију у периоду 2006–2011. године уочава се да је он у константном порасту, као и да своју највишу вредност остварује управо у последњој посматраној години (0,766 у 2011. години).

¹⁵ Однос индекса хуманог развоја између Јужнобачког и Сремског округа и општина Новог Сада и Опова.

Графикон 2.23. HDI за Републику Србију према новој методологији у периоду 2006–2011. година



Извор: Извештаји о људском развоју, Уједињене нације

ГЛАВНИ НАЛАЗИ

- Покривеност становника једним лекаром на нивоу округа најповољнија је у Јужнобачком округу (314 пацијената по лекару), а најнеповољнија на нивоу Сремског округа (549 становника по лекару);
- У АП Војводини само 9 општина остварило је високу доступност здравствених услуга, док је чак 28 општина забележило број становника по једном лекару на знатно вишем просечном нивоу у односу на ниво АП Војводине;
- У Јужнобачком округу је највећи број корисника социјалне заштите (39.768 лица), док је најмањи броју у Севернобачком округу (15.044 лица);
- Највећа разлика у погледу социјалне искључености је између општина Нови Сад и Тител, где је однос 1:5 (Композитни индекс социјалне искључености), 2009. година;
- Највиши квалитет живота остварен је у Јужнобачком (0,875) а најнижи у Сремском округу (0,766) (Индекс хуманог развоја), 2008. година.

2.7. Животни стандард

У овом делу анализираће се следећи индикатори:

- Структура личне потрошње домаћинства АП Војводине, 2006–2011. година;
- Просечна нето зарада у Републици Србији, АП Војводини према окрузима, 2012. година.

Као мера животног стандарда становништва може се користити потрошња домаћинства с обзиром да је поузданији показатељ у односу на приход услед стабилности, обухватности и усклађености током времена. Потрошња домаћинства анализира се према резултатима Анкете о потрошњи домаћинства¹⁶ Републичког завода за статистику, која је последњи пут спроведена 2011. године. Према поменутој Анкети, лична потрошња је на републичком нивоу износила 47.574 РСД, док је на покрајинском нивоу износила 49.830 РСД.

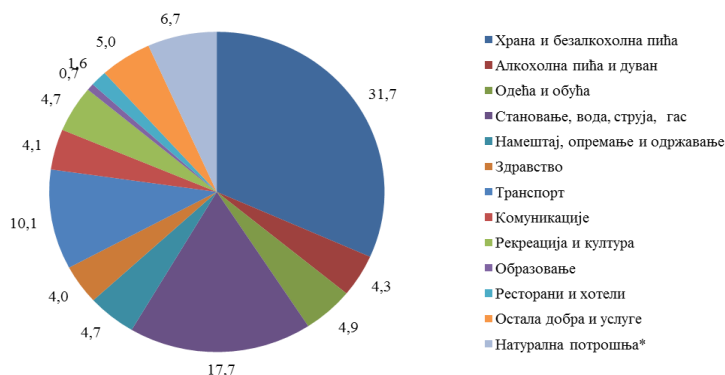
Табела 2.14. Структура личне потрошње домаћинства АП Војводине, сва домаћинства (2006–2011), %

	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.
Храна и безалкохолна пића	31,3	29,2	32,4	31,6	31,1	31,7
Алкохолна пића и дуван	4,0	3,9	3,8	4,0	4,4	4,3
Одећа и обућа	5,3	5,1	5,5	5,1	4,9	4,9
Становање, вода, струја, гас	18,4	16,3	16,9	17,3	17,6	17,7
Намештај, опремање и одржавање	5,4	5,8	5,4	5,2	5,1	4,7
Здравство	3,9	4,3	3,4	3,4	4,4	4,0
Транспорт	10,8	11,8	10,2	9,4	9,3	10,1
Комуникације	3,2	3,0	3,3	3,9	4,3	4,1
Рекреација и култура	4,9	5,0	4,5	5,2	4,4	4,7
Образовање	0,7	1,0	1,1	1,0	0,8	0,7
Ресторани и хотели	1,5	1,7	1,9	1,8	1,8	1,6
Остала добра и услуге	4,9	5,2	4,9	4,9	5,1	5,0
Натурална потрошња*	5,7	7,7	6,7	6,9	6,8	6,7
	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Извор: Републички завод за статистику

*Натурална потрошња обухвата и храну, добијену и дату на поклон.

Графикон 2.24. Структура личне потрошње домаћинства АП Војводине, сва домаћинства у 2011. години, %



Извор: Републички завод за статистику

*Натурална потрошња обухвата и храну, добијену и дату на поклон.

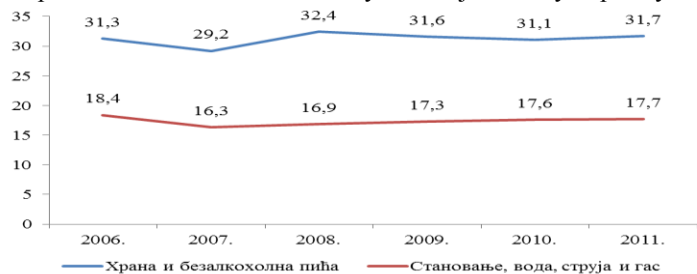
Структура потрошње домаћинства на републичком и на покрајинском нивоу је слична, али постоје извесне разлике код појединачних категорија потрошње. Највише учешће у потрошњи

¹⁶ Анкета о потрошњи домаћинства, 2011.

http://webzrs.stat.gov.rs/WebSite/repository/documents/00/00/84/63/SB_555_Anketa_o_potrosnji_domacinstava_2011.pdf

домаћинства припада категорији хране и безалкохолних пића (31,7%) и категорији становања (17,7%) које заједно чине око половине укупне потрошње. Уколико се учешће из 2011. године упореди са учешћем из 2006. године, уочава се да је опао део потрошње који домаћинства користе за одећу и обућу, становање, намештај, транспорт и рекреацију. Све остале категорије су оствариле раст.

Графикон 2.25. Удео категорије Храна и безалкохолна пића и Становање, вода, струја и гас у укупној личној потрошњи домаћинства на нивоу АП Војводине у периоду 2005–2011. године (%)

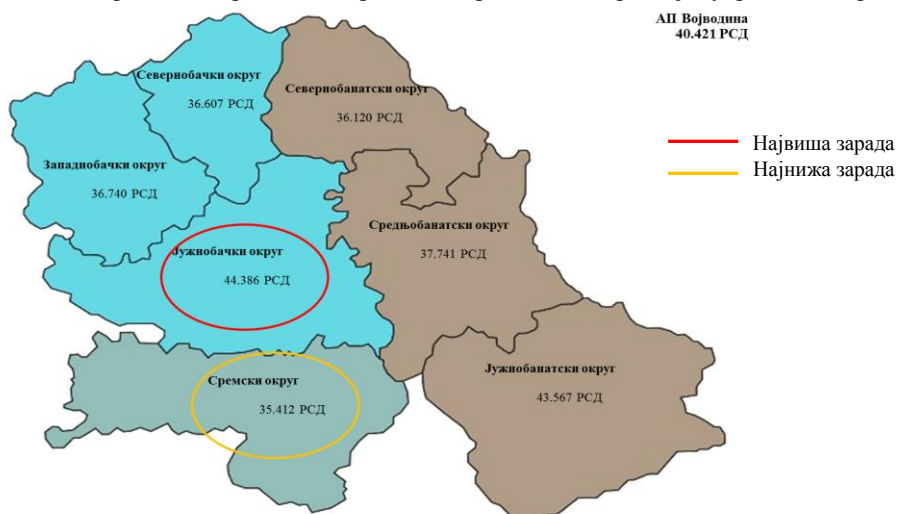


Извор: Републички завод за статистику

Расположива средства домаћинства чине приходи домаћинства у новцу и приходи домаћинства у природи. Структура расположивих средстава домаћинстава на нивоу Републике Србије показују учешће од 94,1% прихода у новцу и 5,9% прихода у природи (који обухватају приходе у природи у име зарада и натуралну потрошњу). Ситуација је слична и на покрајинском нивоу – 95,1% расположивих средстава остварује се из прихода у новцу, док се 4,9% средстава остварује у природи. Домаћинства АП Војводине своја расположива средства у новцу генеришу у највећем проценту из редовног радног односа (41,2%) и из пензија (33,7%) и на тај начин обезбеђују око 75,0% расположивих средстава. Своје буџете домаћинства допуњавају у највећој мери приходима од лова и риболова (7,5%), приходима које остварују ван редовног радног односа (4,0%) и потрошачким кредитима (3,4%).

Просечна нето зарада на републичком нивоу у 2012. години износи 41.377 РСД, а на покрајинском је нешто нижа и износи 40.421 РСД. Највишу зарату на нивоу округа остварује Јужнобачки округ (44.386 РСД), а најнижу Сремски (35.412 РСД).

Мапа 2.29. Просечна зарада без пореза и доприноса за период јануар–децембар 2012. године, РСД



Извор: Републички завод за статистику

ГЛАВНИ НАЛАЗИ

- Лична потрошња домаћинстава у 2011. години износила је 47.574 РСД на републичком нивоу, док је на покрајинском нивоу износила 49.830 РСД;
- Највише учешће у потрошњи домаћинства припада категорији хране и безалкохолних пића (31,7%) и категорији становања (17,7%);
- Домаћинства АП Војводине своја расположива средства у новцу генеришу у највећем проценту из редовног радног односа (41,2%) и из пензија (33,7%);
- Највиша зарада у 2012. години забележена на нивоу Јужнобачког округа (44.386 РСД), а најнижа на нивоу Сремског округа (35.412 РСД).

2.8. Привредна развијеност АП Војводине и унутаррегионална концентрација

У овом делу анализираће се следећи индикатори:

- Удео предузећа по окрузима у укупном броју предузећа у АП Војводини, 2011. година;
- Удео запослених по окрузима у укупном броју запослених у АП Војводини, 2011. година;
- Удео укупног прихода предузећа по окрузима у укупном приходу предузећа у АП Војводини, 2011. година;
- Удео бруто додате вредности предузећа по окрузима (БДВ) у укупном БДВ-у предузећа у АП Војводини, 2011. година.

У 2011. години у Републици Србији је, према подацима Министарства регионалног развоја и локалне самоуправе, пословало 91.262 предузећа са 1.001.757 запослених. У односу на претходну годину, број предузећа се повећао за 898 (односно за 1,0%) док се број запослених у њима повећао за 698 (односно за 0,6%). Од укупног броја предузећа, микро и мала предузећа чине 97,0%, средња предузећа чине 2,4% док велика предузећа чине 0,5% укупног броја предузећа у Републици Србији. Са друге стране, у малим и микро предузећима запослено је 35,0% од укупног броја запослених, у средњим предузећима 23,2% док је у великим предузећима запослено 41,8% од укупног броја запослених у предузећима у Републици Србији.

У привреди АП Војводине у 2011. години пословало је 23.845 предузећа која су запошљавала 240.055 радника. У односу на претходну годину број предузећа у АП Војводини повећао се за 76 (0,3%) док се број запослених у њима у односу на претходну годину смањио за 778 (0,3%). Микро и мала предузећа чине 96,9% од укупног броја предузећа, средња предузећа чине 2,5% док велика предузећа чине 0,5% од укупног броја предузећа. Велика предузећа су у 2011. години запошљавала 34,9% запослених, средња предузећа 26,3% док су микро и мала предузећа запошљавала 38,9% од укупно запослених у предузећима АП Војводине.

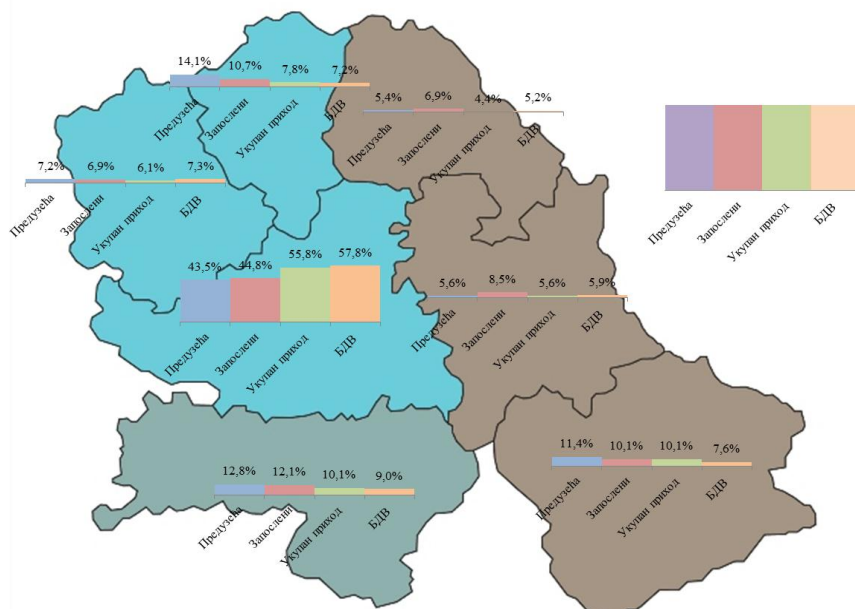
Табела 2.15. Индикатори привредне активности по окрузима АП Војводине, 2011. година (%)

	Предузећа	Запослени	Укупан приход	БДВ
<i>Регион Војводине</i>	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Севернобачки округ	14,1%	10,7%	7,8%	7,2%
Средњобанатски округ	5,6%	8,5%	5,6%	5,9%
Севернобанатски округ	5,4%	6,9%	4,4%	5,2%
Јужнобанатски округ	11,4%	10,1%	10,1%	7,6%
Западнобачки округ	7,2%	6,9%	6,1%	7,3%
Јужнобачки округ	43,5%	44,8%	55,8%	57,8%
Сремски округ	12,8%	12,1%	10,1%	9,0%

Извор: Министарство регионалног развоја и локалне самоуправе на основу података Републичког Завода за Статистику, Агенција за привредне регистре

У привреди АП Војводине изражена је концентрација привредне активности у Јужнобачком округу у којој послује 43,5% предузећа у АП Војводини и у њима је запослено 44,8% запослених у АП Војводини. Такође, предузећа која послују у Јужнобачком округу генеришу 55,8% прихода, односно 57,8% бруто додате вредности АП Војводине.

Мапа 2.30. Регионална концентрација привреде АП Војводине, 2011. година



Извор: Републички завод за статистику, Агенција за привредне регистре

ГЛАВНИ НАЛАЗИ:

- Највећи број предузећа је концентрисан у Јужнобачком округу (43,5%), док је најмањи број предузећа у Севернобанатском округу (5,4%);
- Највећи број лица је запослен у Јужнобачком округу (44,8%), док је најмањи број предузећа у Севернобанатском округу (6,9%) и Западнобачком округу (6,9%);
- Највећи део прихода генеришу предузећа која послују у Јужнобачком округу (55,8%), док је најнижа вредност овог показатеља у Севернобанатском округу (4,4%).

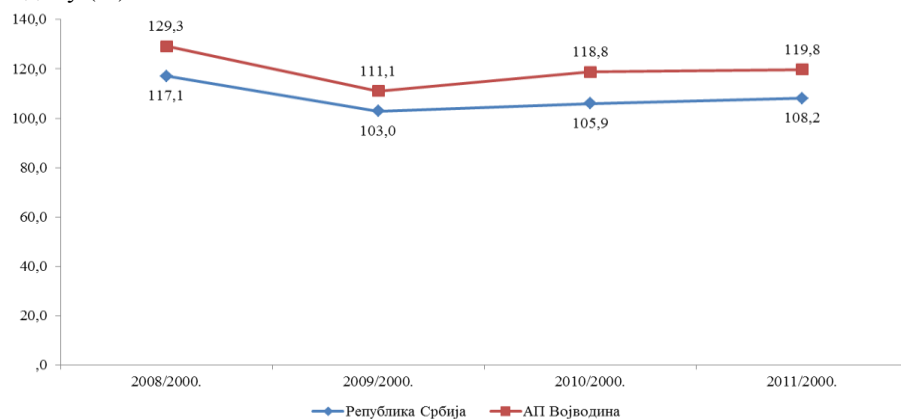
2.9. Индустриска производња у АП Војводини

У овом делу анализираће се следећи индикатори:

- Удео БДВ-а индустрије округа у креирању БДВ-а индустрије АП Војводине, 2009. година;
- БДВ индустрије по становнику по окрузима АП Војводине, 2009. година;
- Удео извоза сектора индустрије округа у укупном извозу округа у АП Војводини, 2011. година;
- Удео увоза сектора индустрије округа у укупном извозу округа у АП Војводини, 2011. година;
- Удео извоза сектора индустрије округа у укупном извозу сектора индустрије АП Војводине, 2011. година;
- Удео увоза сектора индустрије округа у укупном увозу сектора индустрије АП Војводине, 2011. година;
- Удео БДВ сектора индустрије округа у креирању укупног БДВ-а реалног сектора АП Војводине, 2009. година.

У периоду транзиције 2001–2008. године, индустријска производња у Републици Србији је расла по просечној стопи од 2,0%, док је у АП Војводини она била нешто виша и износила је 3,3%. У 2008. години, ниво индустријске производње у Републици Србији се у односу на 2000. годину повећао за 17,1%, док се у АП Војводини повећао за 29,3%. Услед светске економске кризе, која је захватила и Републику Србију, 2009. године дошло је до пада индустријске производње па је тако у Републици Србији ниво индустријске производње био за 3,0% виши у односу на 2000. годину а у АП Војводини ниво индустријске производње је био виши за 11,1% у односу на 2000. годину, односно период пре транзиције. У наредне две године индустријска производња и у Републици Србији и у АП Војводини се повећала али је она и даље испод нивоа из 2008. године пре него што је економска криза захватила српску привреду.

Графикон 2.26. Индекси индустријске производње у Републици Србији и АП Војводини у односу на 2000. годину (%)

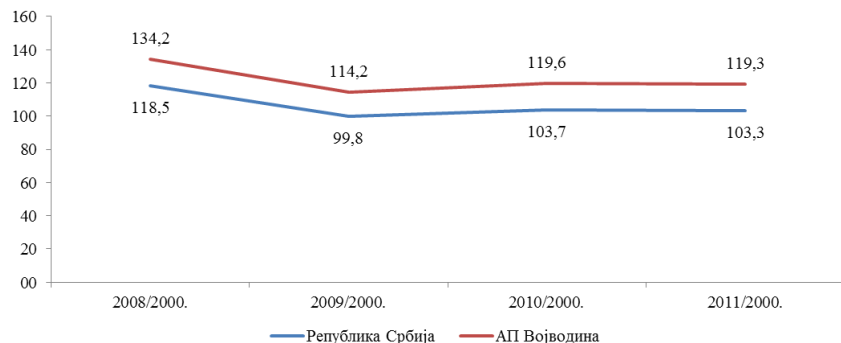


Извор: Републички завод за статистику

Пре економске кризе која је захватила српску привреду, ниво прерађивачке индустрије је у периоду транзиције 2001–2008. године растао по просечној стопи од 2,2% у Републици Србији односно 3,8% у АП Војводини. То је довело до тога да у 2008. години, ниво прерађивачке индустрије буде већи за 18,5% у Републици Србији, односно за 34,2% у АП Војводини у односу на 2000. годину. Након пада прерађивачке индустрије у 2009. години, у наредној години она се донекле опоравила али је ипак у 2011. години поново забележен пад прерађивачке индустрије. Ово је довело до тога да ниво прерађивачке индустрије у 2011. години у Републици Србији буде за 3,3% а у АП Војводини за 19,3% већи у односу на 2000. годину, односно на период пре транзиције.

Ипак, ови нивои су знатно нижи у односу на период пре кризе, односно од нивоа који је био у 2008. години.

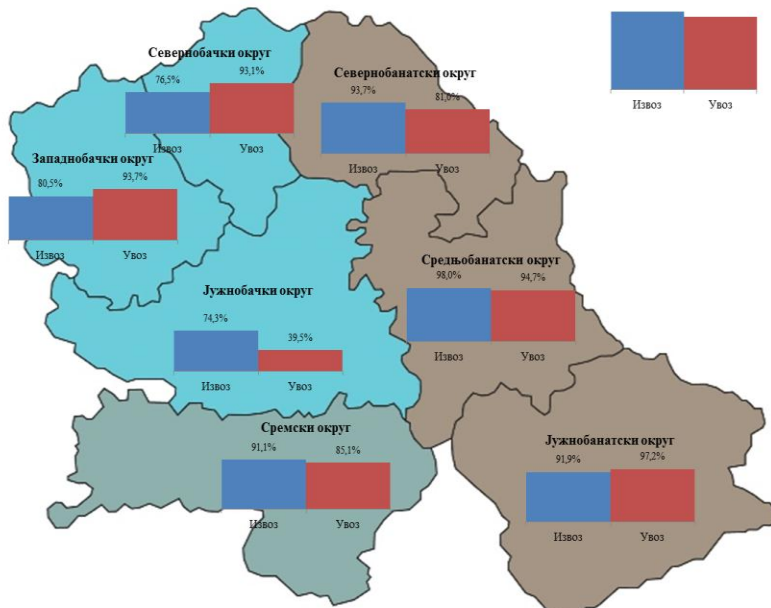
Графикон 2.27. Индекси прерађивачке индустрије у Републици Србији и АП Војводини у односу на 2000. годину (%)



Извор: Републички завод за статистику

У 2011. години учешће индустрије у бруто додатој вредности Републике Србије износило 40,9%, док је број запослених у индустрији Србије износио 377.486. Са друге стране, учешће индустрије у БДВ-у АП Војводине износило 59,2%, док је број запослених износио 101.824.

Мапа 2.31. Учешће спољнотрговинске размене индустријских производа у укупној спољнотрговинској размени округа, 2011. година

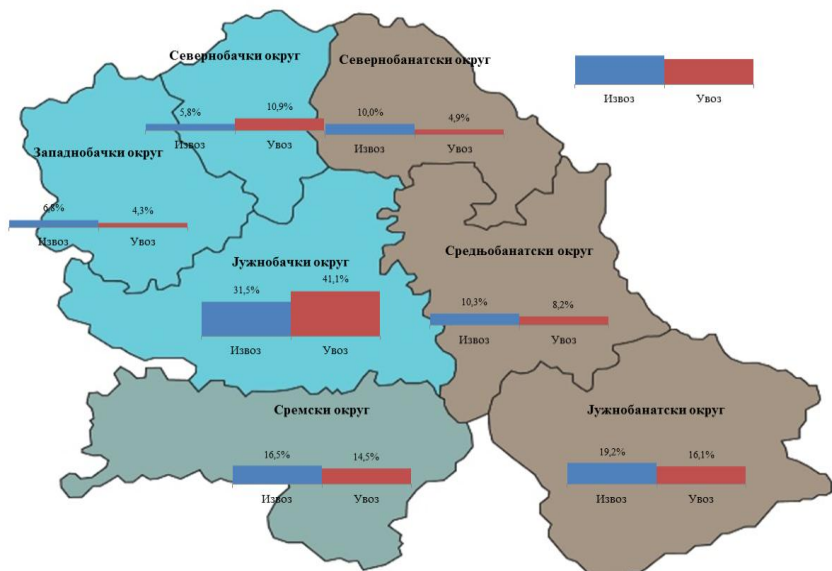


Извор: Републички завод за статистику

Окрузи са највишим уделом извоза сектора индустрије у укупном извозу округа су: Средњобанатски округ (98%), Севернобанатски округ (94%) и Јужнобанатски округ (92%) док је удео извоза сектора индустрије у укупном извозу округа најнижи у Јужнобачком округу (74%).

Највиши удео увоза сектора индустрије у укупном увозу округа остварен је у Јужнобанатском округу (97%), док је удео увоза индустрије у укупном увозу округа, најнижи у Јужнобачком округу (40%).

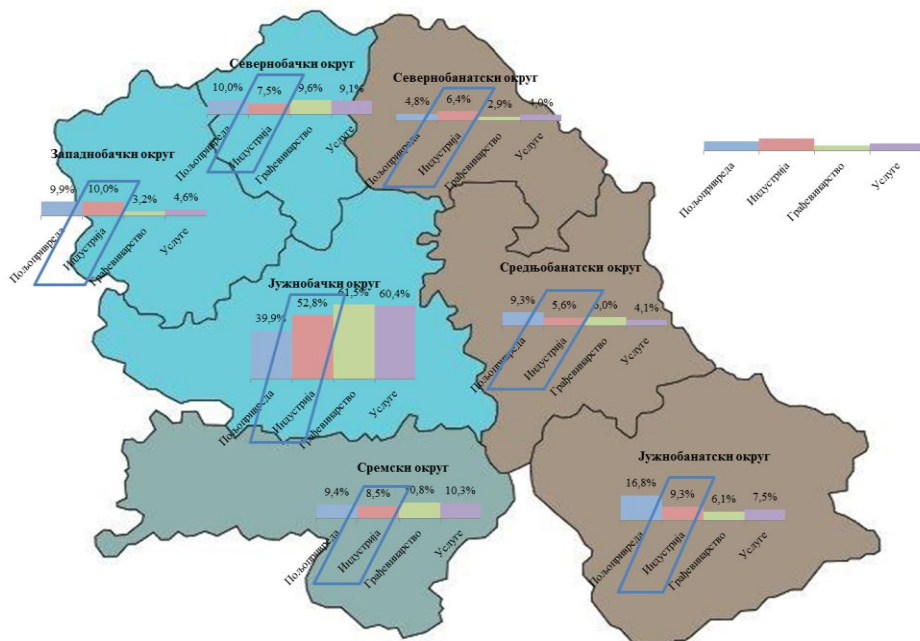
Мапа 2.32. Учешће округа у укупној спољнотрговинској размени индустријских производа АП Војводине, 2011. година



Извор: Републички завод за статистику

Највећи удео у укупном извозу индустрије АПВ је извоз сектора индустрије Јужнобачког округа, (31,5%), док је најнижи удео сектора индустрије у Севернобачком округу (5,8%). Увоз сектора индустрије Јужнобачког округа такође има и највећи удео у укупном извозу индустрије АП Војводине (41,1%), док је удео увоза сектора индустрије Западнобачког округа најнижа и износи (4,3%).

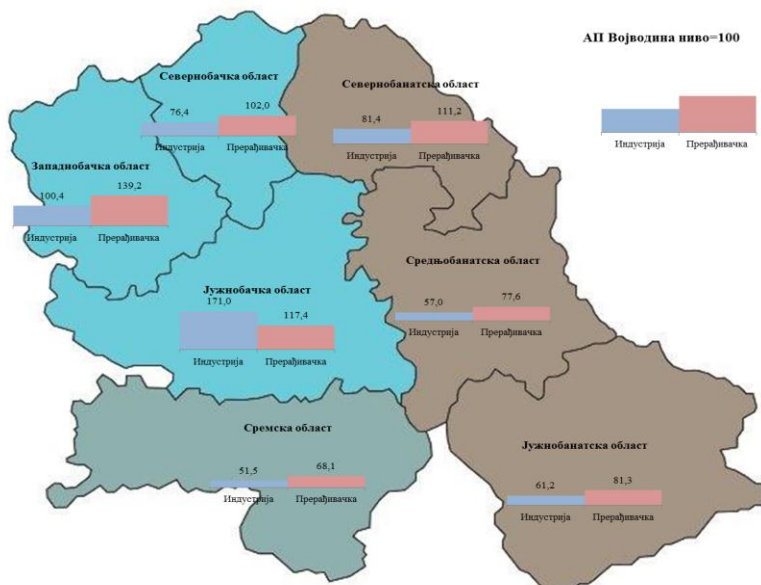
Мапа 2.33. Структура БДВ-а, реални сектор, 2009. година



Извор: Републички завод за развој

Највеће учешће индустрије у структури БДВ-а реалног сектора је у Јужнобачком округу (52,8%), а најниже у Средњобанатском округу (5,6%).

Мапа 2.34. БДВ индустрије по становнику по окрузима АП Војводине, 2009. година



Извор: Републички завод за развој

ГЛАВНИ НАЛАЗИ:

- Бруто додата вредност индустрије Јужнобачког округа остварује највећи допринос креирању бруто додате вредности индустрије АП Војводине (52,8), док БДВ индустрије Средњобанатског округа остварује најнижи допринос (5,6%);
- У односу на ниво АП Војводине, БДВ индустрије по становнику је за 71% већи у Јужнобачком округу. Најнижи ниво БДВ по становнику је у Сремском округу и износи 51,5% нивоа БДВ индустрије АП Војводине;
- Највиши удео извоза сектора индустрије у укупном извозу округа остварен је у Средњобанатском округу (98%), док је удео извоза сектора индустрије у укупном извозу округа најнижи у Јужнобачком округу (74%);
- Највиши удео увоза сектора индустрије у укупном увозу округа остварен је у Јужнобанатском округу (97%), док је удео увоза индустрије у укупном увозу округа, најнижи у Јужнобачком округу (40%);
- Извоз сектора индустрије Јужнобачког округа има највећи удео у укупном извозу индустрије АП Војводине (31,5%), док је удео извоза сектора индустрије Севернобачког округа најнижи (5,8%);
- Увоз сектора индустрије Јужнобачког округа има највећи удео у укупном увозу индустрије АП Војводине (41,1%), док је удео увоза сектора индустрије Западнобачког округа најниже (4,3%);
- БДВ сектора индустрије Јужнобачког округа има највећи удео у креирању укупног БДВ-а реалног сектора АП Војводине (52,8%), док је допринос БДВ индустрије Средњобанатског округа креирању укупног БДВ реалног сектора АП Војводине најнижи (5,6%).

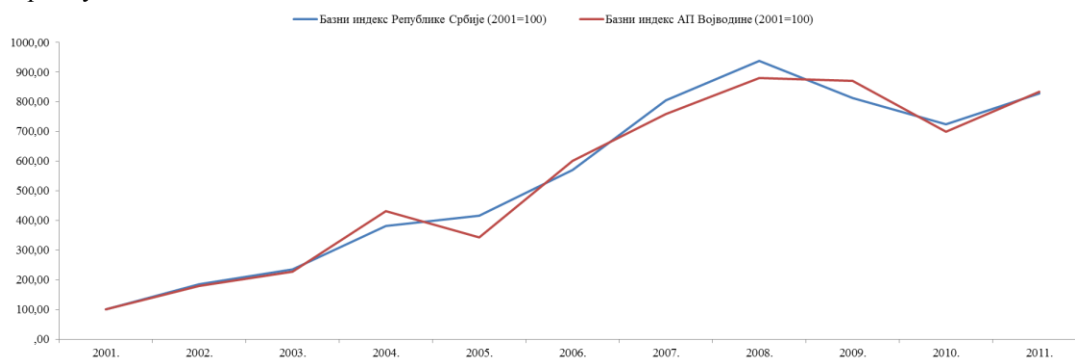
2.10. Инвестиције у основна средства

У овом делу биће анализирани следећи индикатори:

- Учешће инвестиција у нова основна средства по окрузима АП Војводине, 2011. година;
- Инвестиције у нова основна средства по становнику по окрузима АП Војводине, 2011. година.

Инвестиције у основна средства у Републици Србији су 2008. године порасле за 837,4% у односу на 2001. годину, док је у АП Војводини раст инвестиција износио 780,8%. У 2011. години инвестиције су се у односу на 2008. годину смањиле за 11,7% у Републици Србији, односно за 5,2% у АП Војводини.

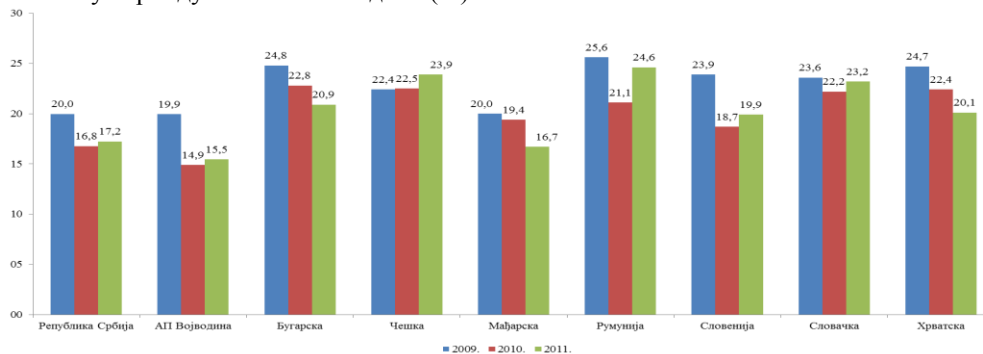
Графикон 2.28. Базни индекси инвестиција у основна средства у Републици Србији и АП Војводини у периоду 2001–2011. година



Извор: Републички завод за статистику

У периоду 2002–2011. године, просечна стопа раста инвестиција у Републици Србији износила је 26,8%, а у АП Војводини 29,2% с тим да је у 2009. и 2010. години дошло до пада инвестиција и у Републици Србији (13,4% односно 10,8%, респективно) и у АП Војводини (1,2% односно 19,5% респективно). Ипак, у 2011. години дошло је до раста инвестиција и у Републици Србији и у АП Војводини за 14,3% односно 19,3% респективно.

Графикон 2.29. Удео инвестиција у основна средства у БДП Републике Србије, АП Војводине и одабраних земаља у периоду 2009–2011. година (%)



Извор: Републички завод за статистику, CIA World Factbook

Према подацима Републичког завода за статистику, у 2011. години учешће инвестиција у Републици Србији износило је 17,2%, док је у АП Војводини износило 15,5%. Економска криза

довела је и до смањења стопе инвестирања и у суседним земљама у 2010. години, али је у појединим земљама током 2011. године она повећана (Чешка, Румунија, Словенија и Словачка).

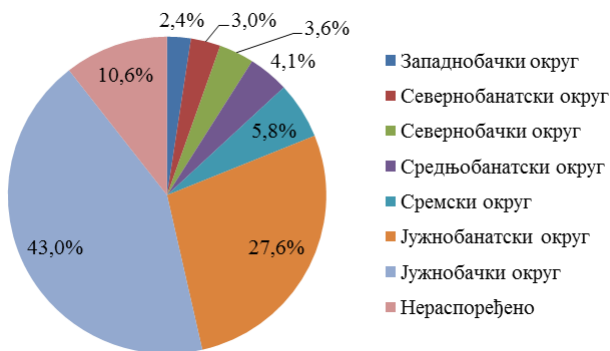
Графикон 2.30. Економска структура инвестиција у основна средства у АП Војводини, 2011. година (%)



Извор: Републички завод за статистику

У 2011. години у Републици Србији инвестиције у разменљиве секторе су чиниле 40,1% укупних инвестиција. Са друге стране, у АП Војводини инвестиције у разменљива добра су чинила 65,7% укупних инвестиција од чега су највеће учешће у укупним инвестицијама имале инвестиције у прерађивачку индустрију (50,1%).

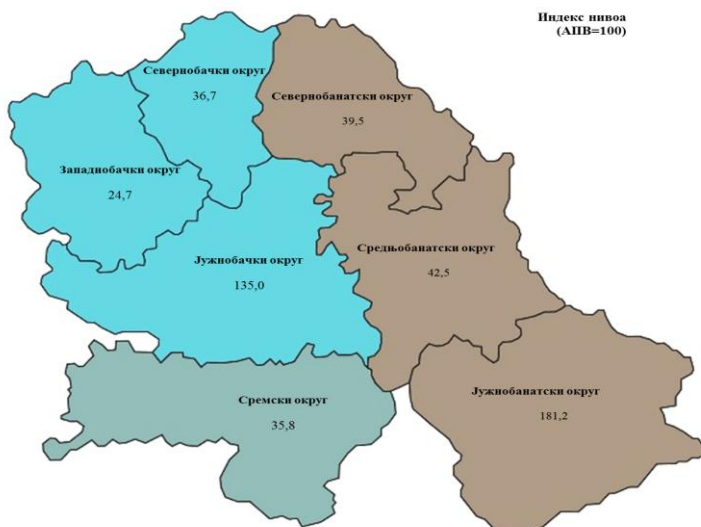
Графикон 2.31. Учешће инвестиција у нова основна средства по окрузима АП Војводине, 2011. година



Извор: Републички завод за статистику

Посматрајући инвестиције у нова основна средства у АП Војводини, приметно је да се у 2011. години највише инвестирало у Јужнобанатски и Јужнобачки округ. У ова два округа укупно је инвестирано више од 2/3 укупних инвестиција у нова основна средства у АП Војводини, односно 27,6% у Јужнобанатски округ и 43,0% у Јужнобачки округ.

Мапа 2.35. Инвестиције по становнику у окрузима АП Војводине, 2011. година (АПВ = 100)



Извор: Републички завод за статистику

Компарација инвестиција по становнику у 2011. години упућује на високе регионалне разлике, с обзиром да су једино Јужнобанатски и Јужнобачки округ изнад просека АП Војводине, са 81,2% односно 35,0% више инвестиција по становнику у односу на покрајински просек.

ГЛАВНИ НАЛАЗИ:

- Највећи ниво остварених инвестиција у нова основна средства остварен је у Јужнобачком (43%) и у Јужнобанатском округу (27,6), док је најнижи ниво инвестиција остварен у Западнобачком округу (2,4%);
- У погледу нивоа инвестиција у основна средства по становнику, Јужнобанатски и Јужнобачки округ су изнад просека АП Војводине, са 81,2% односно 35,0% више инвестиција у односу на покрајински просек.

2.11. Стране директне инвестиције

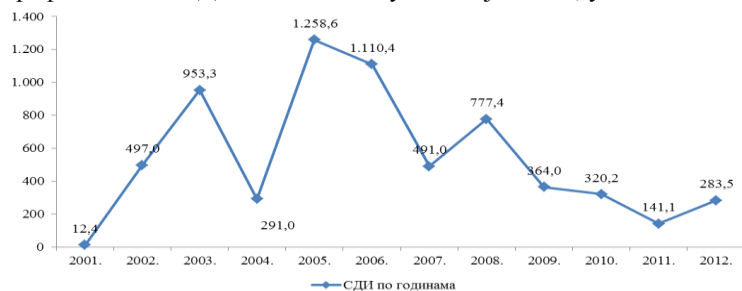
У овом делу анализираће се следећи индикатори:

- Алокација инвестиција по окрузима у АП Војводини, 2001–2012. година;
- СДИ по глави становника по окрузима.

Највећи део страних директних инвестиција се у периоду од 2001. до 2012. године односио на куповину дела домаћих државних и друштвених предузећа и банака у процесу приватизације. У наведеном периоду, укупне нето стране директне инвестиције у Србији су износиле 15.161,6 мил. ЕУР (15,2 млрд. ЕУР), а највиши ниво је остварен у 2006. години када су нето СДИ износиле 3.322,6 милиона ЕУР (3,3 млрд. ЕУР). У годинама након 2006. године СДИ у Србији су на нижем нивоу, да би под утицајем глобалне економске кризе у 2010. години оне значајно опале и износиле само 860,1 мил. ЕУР. Као последица другог удара глобалне економске кризе и исцрпљених могућности приватизације СДИ у 2012. години су биле на рекордно ниском нивоу од 2001. године и износиле су 231,9 мил. ЕУР.

У периоду од 2001. до 2012. године нето стране директне инвестиције у АП Војводини су износиле 6.499,8 мил. ЕУР, што чини чак 42,9% страних директних инвестиција у Србији. Највећа појединачна страна директна инвестиција је остварена 2003. године у процесу приватизације „Апатинске пиваре“.

Графикон 2.32. СДИ по годинама у АП Војводини, у мил. ЕУР, 2001–2012.



Извор: ВИП фонд <http://www.vip.org.rs/>

Табела 2.16. Највећих 10 појединачних СДИ у АП Војводини у периоду од 2001–2012. године (у мил. ЕУР)

Година	Предузеће	Земља порекла	Сектор	Локација	Врста инвестиције	Мил. ЕУР
2003.	Apatinska pivara AB InBev	Белгија	Производња пива	Апатин	Аквизиција	530
2005.	Stada	Немачка	Производња фармацеутика	Вршац	Аквизиција	485
2008.	Gazprom Neft	Русија	Нафта и гас	Нови Сад	Приватизација	400
2006.	National Bank of Greece	Грчка	Финансијско посредовање	Већи градови	Приватизација	385
2007.	Fondiarria SAI	Италија	Осигурање имовине и лица	Нови Сад	Приватизација	264
2005.	Groupe Credit Agricole	Француска	Финансијско посредовање	Нови Сад	Аквизиција	259
2008.	PepsiCo Inc.	САД	Прехрамбени производи	Бачки Маглић	Аквизиција	210
2006.	Merkator	Словенија	Трговина на велико и мало	Већи градови	Аквизиција	174,2
2002.	Tarkett Sommer	Француска/ Немачка/ САД	Прерада и пр. од дрвета	Бачка Паланка	Реинвестирање	171,2
2005.	OTP Bank	Мађарска	Финансијско посредовање	Нови Сад	Аквизиција	166

Извор: ВИП фонд <http://www.vip.org.rs/>

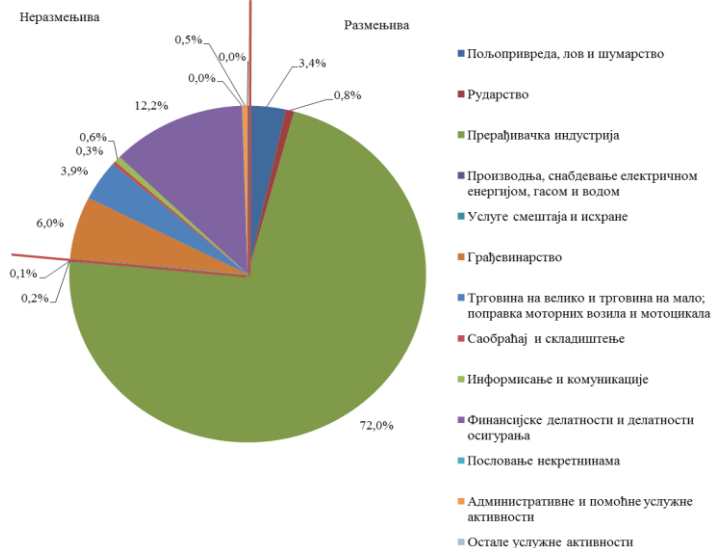
Почев од 2001. године, пословни и инвестициони амбијент значајно се побољшава и знатно је привлачнији за домаће и стране инвеститоре. У 2006. години Влада Србије усвојила је Стратегију подстицања и развоја страних улагања. Такође, усвојена је Стратегија регулаторне реформе 2008–2011, Закон о подстицању грађевинске индустрије (2010) и Уредба о условима и начину привлачења директних инвестиција (2010), којом се подстичу инвестиције које имају повољан утицај на отварање нових радних места, трансфер нових знања и технологија, за уједначавање регионалног развоја, оживљавање девастираних подручја и подручја од посебног интереса, а нарочито привлачење инвестиција у аутомобилској, ИКТ и у области грађевинарства. На овај начин, остварен је стимулативан амбијент за пословање и инвестирање и повећана је правна сигурност привредних субјеката и побољшани услови пословања.

Графикон 2.33. Секторска алокација СДИ за Србију 2007–2012. година (%)



Извор: Народна банка Србије

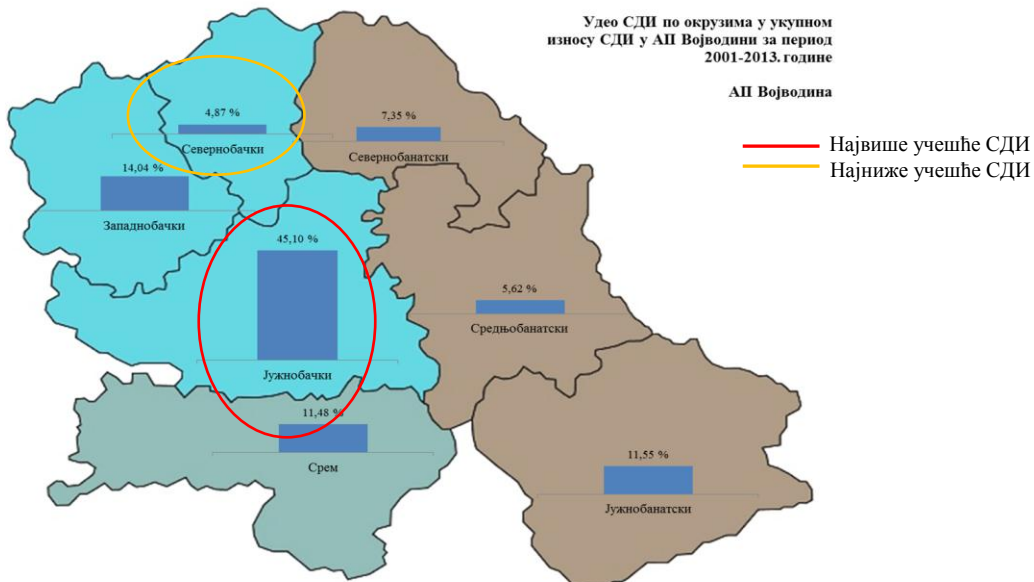
Графикон 2.34. Секторска алокација СДИ за АП Војводину, 2007–2012. година (%)



Извор: ВИП фонд

У периоду 2001–2013. године, највеће учешће у укупном износу страних директних инвестиција које су на нивоу АП Војводине износиле 6.129,2¹⁷ милиона евра остварује Јужнобачки округ са 45,1% учешћа, док најмање учешће остварује Севернобачки округ са 4,9%.

Мапа 2.36. Учешће појединачних округа у укупном износу СДИ на нивоу АП Војводине у периоду 2001–2013. године (%)



Извор: ВИП фонд

Напомена: Износ нераспоређених инвестиција износи 811,2 мил. ЕУР (Agrokor, SanPaolo, Nacionalna banka Grčke, Phiwa, Moll).

Јасан показатељ стварања доброг инвестиционог амбијента је и повећање нивоа СДИ по глави становника након 2001. године. Укупне стране директне инвестиције по глави становника у Србији су у периоду 2001–2013. године износиле 2.140 ЕУР, док је овај показатељ на нивоу АП Војводине износио 3.593 ЕУР, што је 167,9% републичког нивоа.

У оквиру АП Војводине, највиши ниво страних директних инвестиција по глави становника остварен је у Западнобачком округу (4.576 ЕУР, 27,4% изнад просека АП Војводине) и Јужнобачком округу (4.492 ЕУР, 25,0% изнад просека АП Војводине). Ово су два једина округа у АП Војводини чији је ниво СДИ по становнику на вишем нивоу у односу на просек покрајине. Осталих пет округа остварили су ниже нивое овог показатеља у односу на АП Војводину, а округ са најнижим нивоом СДИ по становнику је Севернобачки (1.596 ЕУР, 44,4% покрајинског просека).

¹⁷ Износ нераспоређених инвестиција износи 811,2 мил. ЕУР (Agrokor, SanPaolo, Nacionalna banka Grčke, Phiwa, Moll).

Мапа 2.37. Износ СДИ по глави становника по окрузима у АП Војводини, 2001–2013. година



Напомена: Износ нераспоређених инвестиција износи 811,2 мил. ЕУР (Agrokor, SanPaolo, Nacionalna banka Grčke, Phiwa, Moll).

Извор: ВИП фонд, Републички завод за статистику, сопствени обрачун АРР.

ГЛАВНИ НАЛАЗИ

- У периоду од 2001. до 2012. године нето стране директне инвестиције у АП Војводини су износиле 6.499,8 мил. ЕУР, што чини чак 42,9% страних директних инвестиција у Србији;
- У периоду од 2007. до 2012. године у Републици Србији инвестиције у разменљива добра су чиниле 31,6% укупних инвестиција. Са друге стране, у АП Војводини инвестиције у разменљива добра чинила су 76,5% укупних инвестиција;
- Укупне стране директне инвестиције по глави становника у Србији су у периоду 2001–2013. године износиле 2.139,9. ЕУР, док је овај показатељ на нивоу Војводине износио 3.593. ЕУР, што је 167,9% републичког нивоа;
- Највиши износ инвестиција лоциран је у Јужнобачком округу (45,1%), док је најнижи износ инвестиција остварен у Севернобачком округу (4,9%) у периоду 2001–2013. године;
- Највиши износ инвестиција по глави становника је у Западнобачком округу (4.576 ЕУР), док је најнижи износ у Севернобачком округу (1.596 ЕУР).

2.12. Спољна трговина

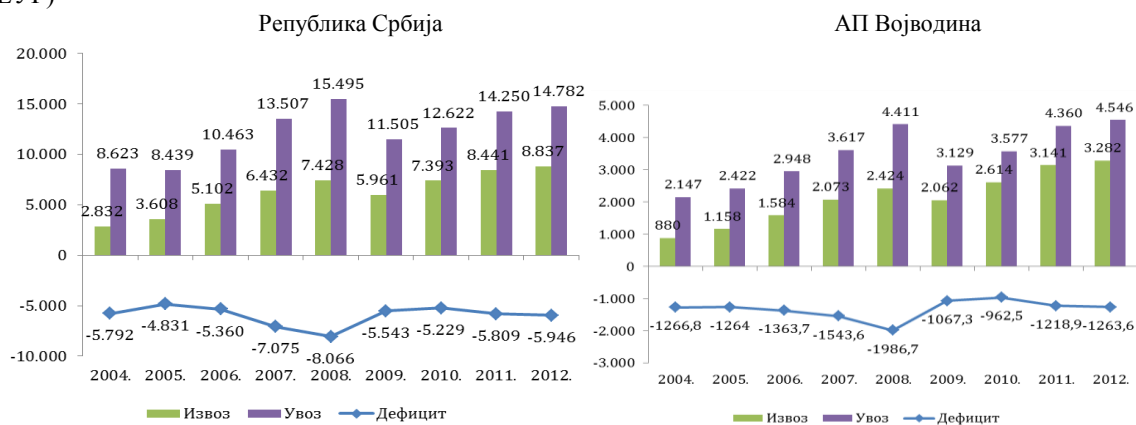
У овом делу биће анализирани следећи индикатори:

- Извоз према окрузима у АП Војводини, у 000 ЕУР, 2011. година;
- Удео извоза округа у укупном извозу АП Војводине;
- Увоз према окрузима у АП Војводини, у 000 ЕУР, 2011. година;
- Удео увоза округа у укупном увозу АП Војводине, 2011. година;
- Спољнотрговински салдо по окрузима у АП Војводини, 2011. година, у 000 ЕУР (%);
- Покривеност увоза извозом Србије, АП Војводине и АП Војводине по окрузима (%).

Узимајући у обзир да је 2010. године Влада Србије представила нови модел економског раста који је у великој мери извозно оријентисан, анализа спољнотрговинских перформанси је од изузетног значаја. Сагледавање тренутне слике спољнотрговинске размене Републике Србије и АП Војводине, те утврђивање позитивних и негативних страна омогућило би неопходне инпуте за извозну стратегију која би пратила нови модел економског раста.

Анализирајући спољнотрговинску размену Републике Србије, али и АП Војводине, може се закључити да је након отварања српске привреде 2000. године, раст увоза и извоза био константан све до почетка светске економске кризе. Као последица, у 2009. години у Србији је забележен пад увоза и извоза у односу на 2008. годину. Ипак, већ у наредној, 2010. години, може се приметити благо повећање износа спољнотрговинске размене у Србији и АП Војводини, те додатна повећања у 2011. и 2012. години.

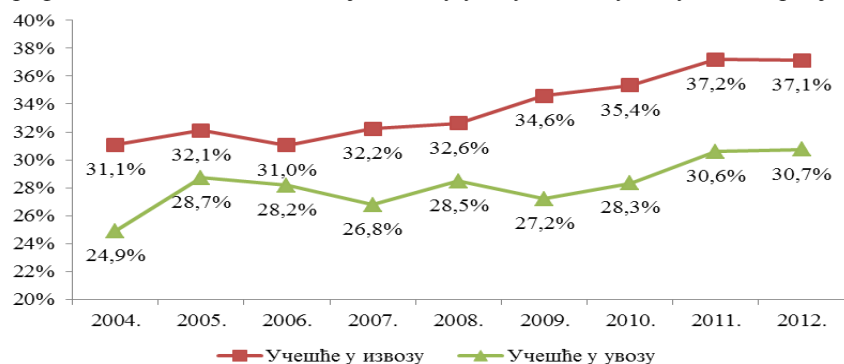
Графикон 2.35. Спољнотрговинска размена АП Војводине и Републике Србије, 2004–2012. година (у мил. ЕУР)



Извор: Републички завод за статистику

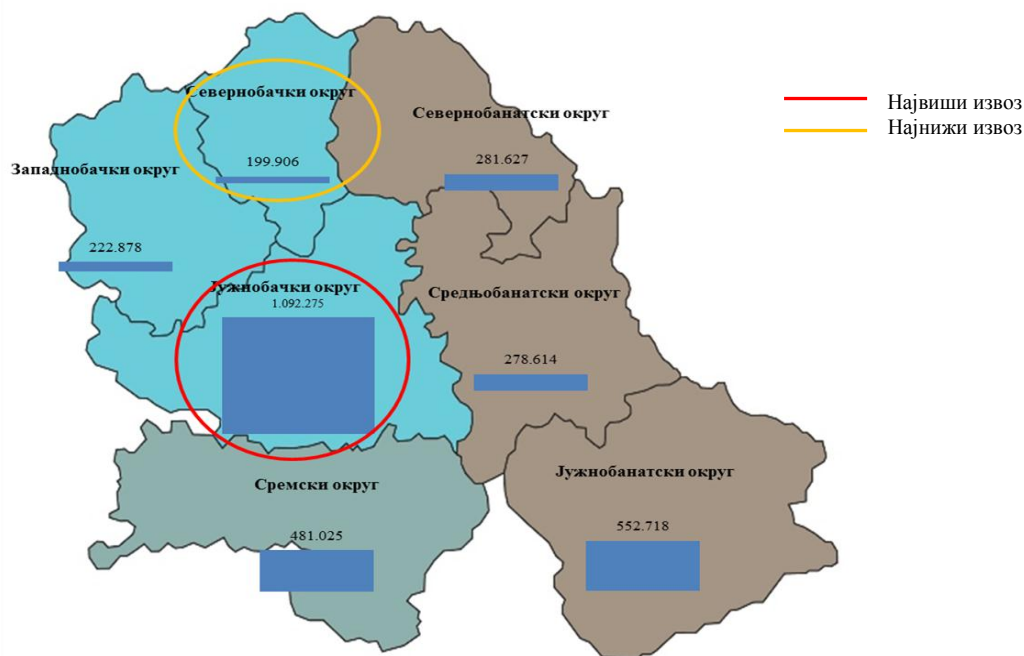
Република Србија је у 2012. години остварила 8.837 мил. ЕУР извоза, што је 4,7% више у односу на 2011. годину, док је обим увоза у 2012. години у односу на претходну годину већи за 3,7%, те износи 14.782 мил. ЕУР. АП Војводина је у укупном извозу Републике Србије у 2012. години учествовала са 37,1%, тачније са 3.282 мил. ЕУР, док је удео увоза АП Војводине у Републици Србији износио 30,7%, односно 4.546 мил. ЕУР. Наведени износи су готово идентични као у 2011. години, али су од отварања српске привреде у порасту што говори о све већем значају спољнотрговинске размене АП Војводине.

Графикон 2.36. Учешће АП Војводине у увозу и извозу Републике Србије у периоду 2004–2012. године (%)



Извор: Републички завод за статистику

Мапа 2.38. Извоз према окрузима у АП Војводини, 000 ЕУР, 2011. година



Извор: Републички завод за статистику

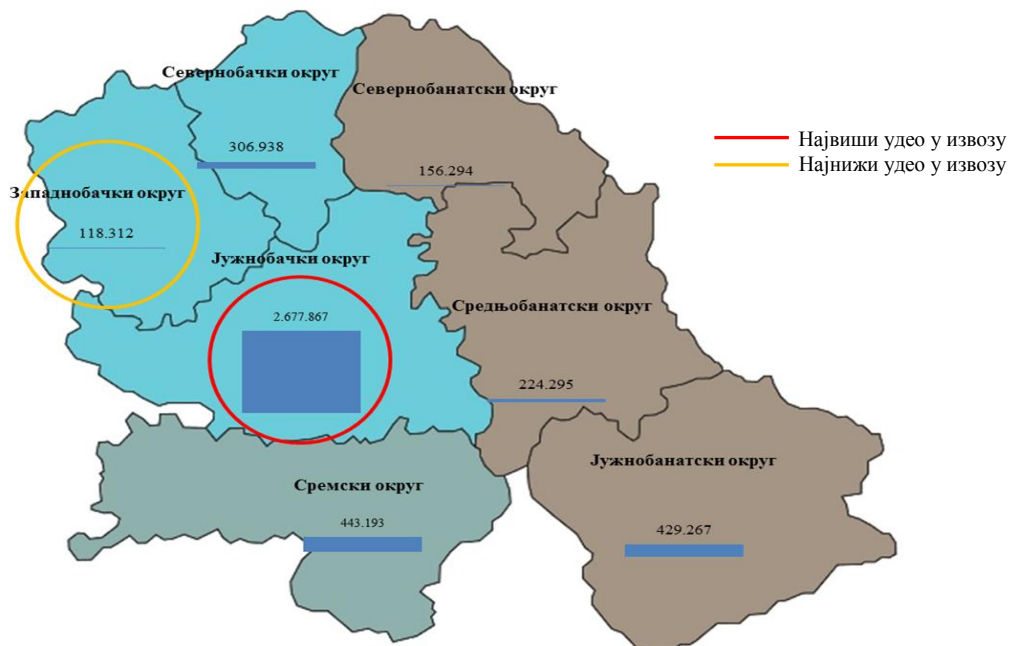
Највећи удео у извозу АП Војводине има Јужнобачки округ (35% од извоза АП Војводине), док најнижи удео има Севернобачки округ (6,4% од укупног извоза АП Војводине).

Мапа 2.39. Удео извоза округа у укупном извозу АП Војводине у 2011. години (%)



Извор: Републички завод за статистику

Мапа 2.40. Увоз према окрузима у АП Војводини, 000 ЕУР, 2011. година



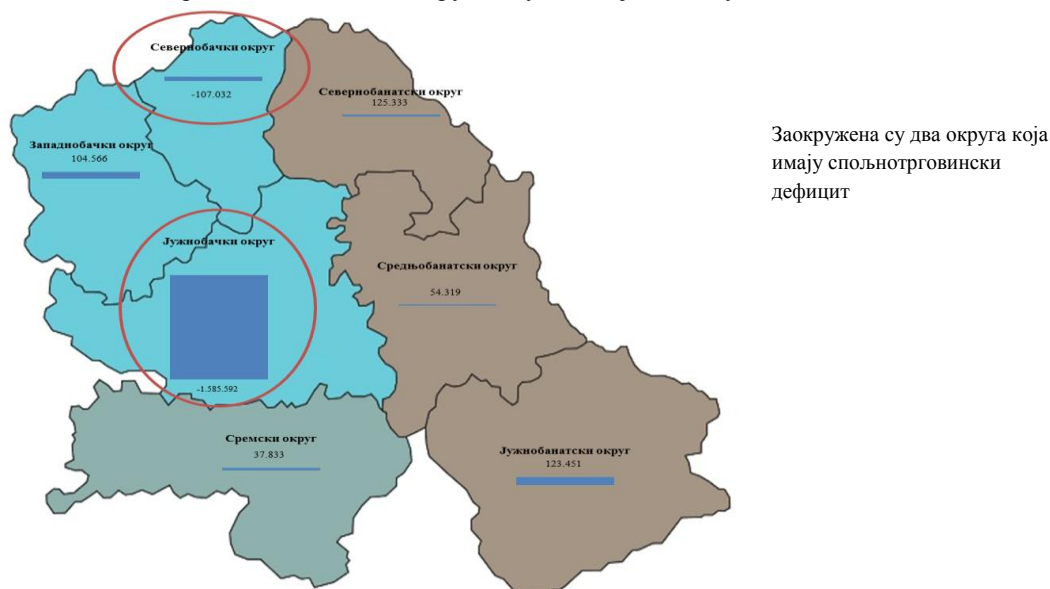
Извор: Републички завод за статистику

Највећи удео у увозу АП Војводине има Јужнобачки округ (61,2% од увоза АП Војводине), док најнижи удео у увозу има Западнобачки округ (2,7% од укупног увоза АП Војводине).

Мапа 2.41. Удео увоза округа у укупном увозу АП Војводине у 2011. години (%)



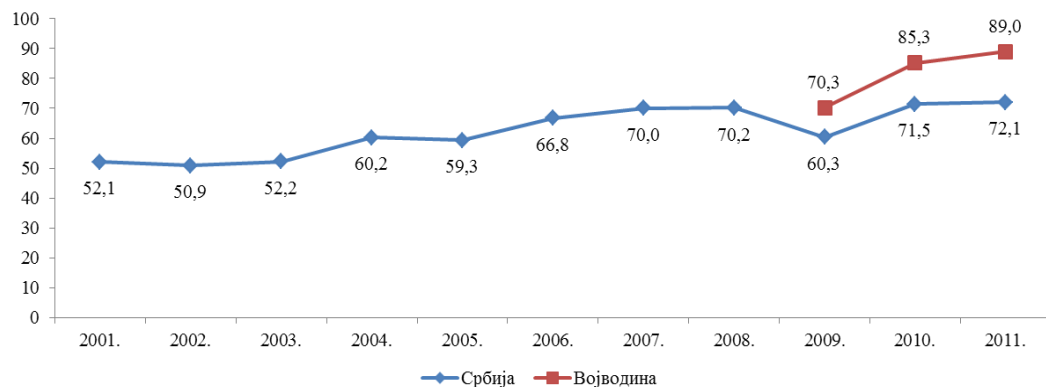
Мапа 2.42. Спољнотрговински салдо по окрузима у АП Војводини, у 000 ЕУР, 2011. година



Извор: Републички завод за статистику

Анализом тренда кретања увоза, извоза и дефицита спољнотрговинске размене, као и праћењем учешћа АП Војводине у извозу и увозу Србије, може се стећи одређени увид у спољнотрговинске перформансе републике и регије. Ипак, Србија као мала привреда, зависи и од привредног стања земаља са којима највише сарађује у спољнотрговинској размени, па је битно изанализирати и степен отворености привреде. Степен отворености представља укљученост земље у међународну поделу рада. Овим показатељем се такође изражава вредност размене са другим земаљама у односу на БДП (зависност од других земаља).

Графикон 2.37. Степен отворености привреде Републике Србије и АП Војводине у периоду 2001–2011. године (%)

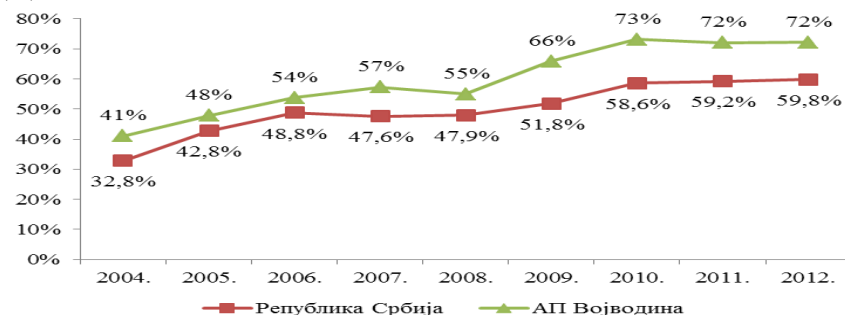


Извор: Републички завод за статистику, обрачун АРР

Након глобалне економске кризе и пада вредности у 2009. години, степен отворености привреде Србије бележи раст у 2010. и 2011. години. Иако је степен отворености привреде Србије у 2012. години (72,1%) на највишем нивоу од 2001. године, он је на знатно nižем нивоу него степен отворености привреде АП Војводине, који износи 89,0%.

Све бољу слику спољнотрговинске размене АП Војводине потврђује и пораст вредности коефицијента покривености увоза извозом. Овај коефицијент је, као што је био случај и са степеном отворености, већи у АП Војводини у односу на Републику Србију.

Графикон 2.38. Покривеност увоза извозом Републике Србије и АП Војводине у периоду 2004–2012. године (%)



Извор: Републички завод за статистику

Покривеност увоза извозом има тренд раста и у Војводини и Србији, што потврђује максимална вредност овог коефицијента на нивоу Србије у 2012. години (59,8%). У Војводини је у 2012. години овај коефицијент износио 72,2%, што је готово идентичан износ у односу на претходну годину (72,0%).

Дубљом анализом спољне трговине АП Војводине, може се закључити да се већи део укупне спољнотрговинске размене остварује са земљама у развоју (57,4%). Након глобалне економске кризе, номиналне вредности и увоза и извоза се повећавају према обе групе земаља. У 2011. и 2012. години раст вредности увоза у спољнотрговинској размени са индустријским земљама је већи од раста увоза, што је допринело смањењу покривености увоза извозом са 84,8% у 2010. години на 74,0% у 2012. години. С друге стране, у 2012. години вредност увоза из земаља у развоју је опала, док је вредност извоза у исте земље порасла, па је покривеност увоза извозом у

спољнотрговинској размени АП Војводине са земљама у развоју порасла са 65,1% у 2011. години на 70,9% у 2012. години.

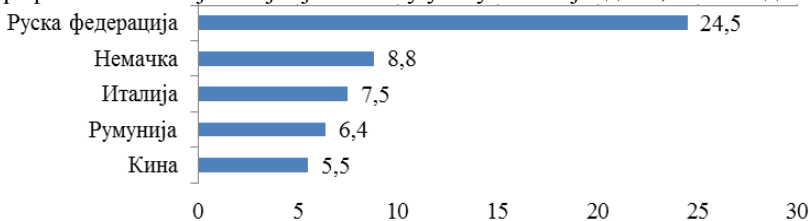
Табела 2.17. Кретање робне размене АП Војводине по степену развијености земаља, 2008–2012. година

Индустријски развијене земаље	2008.	%	2009.	%	2010.	%	2011.	%	2012.	%
Извоз	1.207,0	49,8%	950,0	46,1%	1.129,2	43,2%	1.403,7	44,7%	1.418,8	43,2%
Увоз	1.696,7	38,5%	1.262,2	40,3%	1.331,4	37,2%	1.690,9	38,8%	1.916,3	42,2%
Укупна размена	2.903,7	42,5%	2.212,2	42,6%	2.460,6	39,7%	3.094,6	41,3%	3.335,1	42,6%
Салдо	-489,7	24,6%	-312,2	29,3%	-202,2	21,0%	-287,2	23,6%	-497,5	39,4%
% покривености увоза извозом	71,1%		75,3%		84,8%		83,0%		74,0%	
Земље у развоју	2008.	%	2009.	%	2010.	%	2011.	%	2012.	%
Извоз	1.217,0	50,2%	1.112,0	53,9%	1.484,9	56,8%	1.737,4	55,3%	1.863,2	56,8%
Увоз	2.714,0	61,5%	1.867,1	59,7%	2.245,1	62,8%	2.668,7	61,2%	2.629,2	57,8%
Укупна размена	3.931,0	57,5%	2.979,1	57,4%	3.730,0	60,3%	4.406,1	58,7%	4.492,4	57,4%
Салдо	-1.497,0	75,4%	-755,1	70,7%	-760,2	79,0%	-931,3	76,4%	-766,0	60,6%
% покривености увоза извозом	44,8%		59,6%		66,1%		65,1%		70,9%	

Извор: Републички завод за статистику

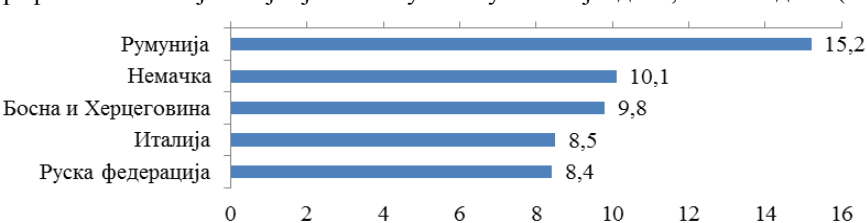
АП Војводина је у 2012. години преко пола свога извоза остварила са ЕУ (58,6%). Слична ситуација је и у укупној спољнотрговинској размени (52,9%), док је учешће ЕУ у увозу АП Војводине нешто мање од 50% (48,4%). Када се извоз и увоз АП Војводине у 2012. години рашчлани по земљама, може се закључити да се готово четвртина укупног увоза остварује из Руске Федерације (24,5%), док је земља у коју АП Војводина највише извози Румунија (15,2%), са којом је АП Војводина остварила спољнотрговински суфицит. Уз Румунију, међу земљама са којима је имала највећи обим спољнотрговинске размене, АП Војводина остварила је суфицит са Босном и Херцеговином и Словенијом

Графикон 2.39. Најзначајније земље у увозу АП Војводине, 2012. година (%)



Извор: Привредна комора Војводине

Графикон 2.40. Најзначајније земље у извозу АП Војводине, 2012. година (%)



Извор: Привредна комора Војводине

АП Војводина је у 2012. години највише увозила нафту (14,3%) и природни гас (8,1%), два производа који чине значајан део увоза из Руске Федерације. Учешће наведених производа у

укупном увозу АП Војводине је у паду у односу на претходни период, што упућује на смањење енергетске зависности АП Војводине. С друге стране, АП Војводина највише је извозила пољопривредне производе (кукуруз 10,1% и бели шећер 3,8%). Првих двадесет извозних производа заједно је чинило 39,6% укупног извоза, док је првих двадесет увозних производа имало учешће од 41,1% у укупном увозу АП Војводине. Велик проценат учешћа првих двадесет производа у укупном извозу указује на чињеницу да извоз АП Војводине није довољно диверсификован.

Табела 2.18. Двадесет најзаступљенијих производа у извозу и увозу АП Војводине, у %, 2012. година

Извоз	%	Увоз	%
Кукуруз, остало	10,1%	Нафта, сирова	14,3%
Шећер бели	3,8%	Гас природни у гасовитом стању	8,1%
Остали лекови, за продају на мало	2,9%	Гасна уља тешка	5,3%
Покривачи подова и тапете	2,5%	Уреа	1,7%
Сетови проводника за паљење	2,3%	Пропан, течни	1,6%
Уље од сунцокрета, јестиво	1,9%	Сетови проводника за паљење	1,5%
Полупроизводи ваљани	1,9%	Моноамонијум фосфат и мешав.	0,8%
Прекидачи струјних кола	1,3%	Лака уља и производи за прераду	0,8%
Црева вештачка	1,3%	Соја у зрну, ломљена/дробљена	0,7%
Уље од соје, сирово	1,3%	Аутомобили, дизел, половни	0,7%
Уља за тешка подмазивања	1,2%	Нафтни гасови, остало	0,7%
Састав. подне плоче вишеслојне	1,2%	Остали ациклични етри и деривати	0,6%
Пиво, од слада, у боцама	1,1%	Уља тешка за подмазивање	0,6%
Оловни акумулатори за клипне моторе	1,1%	Кафа, са кофеином, непржена	0,6%
Бутумен од нафте	1,0%	Поливинил хлорид, емулзиони	0,6%
Делови обуће, лице од коже	1,0%	Отпаци, остаци од гвожђа/челика	0,5%
Опрема за дијализу	1,0%	Уређаји или лаборатор. опрема	0,5%
Гориво за млазне моторе	0,9%	Бутан, течни	0,5%
Пшеница и наполица	0,9%	Трактори, нови	0,5%
Лака уља и производи	0,9%	Остали лекови за продају на мало	0,5%

Извор: Привредна комора Војводине

Од укупне спољнотрговинске размене АП Војводине у 2011. години, преко пола је остварено у Јужнобачком округу, чак 50,9%. Учешће у укупном увозу овог округа изузетно је значајно (61,7%), док је допринос овог округа укупном извозу АП Војводине значајно мањи (35,8%), али и даље убедљиво највећи од свих округа АП Војводине.

Чињеница да Јужнобачки округ учествује са тако великим процентом у остваривању укупног увоза АП Војводине има за последицу изузетно велик дефицит спољнотрговинске размене овог округа (-1.567,1 мил. ЕУР). Спољнотрговински дефицит овог округа је чак већи од спољнотрговинског дефицита АП Војводине (-1.218,5 мил. ЕУР), јер постоје окрузи у АП Војводини које остварују спољнотрговински суфицит и на тај начин умањују дефицит на покрајинском нивоу.

Показатељ који је директно повезан са вредношћу спољнотрговинског суфицита јесте покривеност увоза извозом, па је Јужнобачки округ природно имао најмању вредност наведеног показатеља у 2011. години (41,8%).

Мапа 2.43. Покривеност увоза извозом АП Војводине по окрузима у 2011. години (%)



Извор: Републички завод за статистику

ГЛАВНИ НАЛАЗИ

- Покривеност увоза извозом Војводине (72,2%) такође је на много вишем нивоу него када је у питању исти показатељ за Србију (59,8%);
- Највиши ниво извоза остварен је у Јужнобачком округу (1.092.275 хиљ. ЕУР), док је најнижи ниво извоза остварен у Севернобачком округу (199.906 хиљ. ЕУР);
- Извоз Јужнобачког округа има највиши удео у укупном извозу АП Војводине (34,8%), док Севернобачки округ има најнижи удео (6,4%);
- Највиши ниво увоза остварен је у Јужнобачком округу (2.677.867 хиљ. ЕУР), док је најнижи ниво извоза остварен у Западнобачком округу (118.312 хиљ. ЕУР);
- Увоз Јужнобачког округа има највиши удео у укупном увозу АП Војводине (61,2%), док Западнобачки округ има најнижи удео (2,7%);
- Севернобачки округ и Јужнобачки округ остварили су дефицит у спољнотрговинској размени, док су остали окрузи у 2011. години остварили суфицит.
- Севернобачки округ и Јужнобачки округ су у 2011. години имали најмању покривеност увоза извозом (66,2% и 41% респективно).

2.13. Приватизација и реструктурирање

У овом делу анализираће се следећи индикатори:

- Број приватизованих предузећа, према окрузима у АП Војводини, 2002–2012. година;
- Приход од продаје приватизованих предузећа, према окрузима у АП Војводини, 2002–2012. година, у мил. ЕУР;
- Инвестиције у приватизована предузећа, према окрузима у АП Војводини, 2002–2012. година, у мил. ЕУР.

У периоду од 2002. до 2012. године методом тендерске и аукцијске приватизације, као и на тржишту капитала, приватизовано је 2.199 предузећа у Србији. Чак 35,9%, тачније 790 предузећа приватизовано је на подручју АП Војводине. Приватизовањем предузећа у Србији остварен је приход од 2.426.115 мил. ЕУР, од чега је 28,1% остварено на територији АП Војводине (681.920 мил. ЕУР).

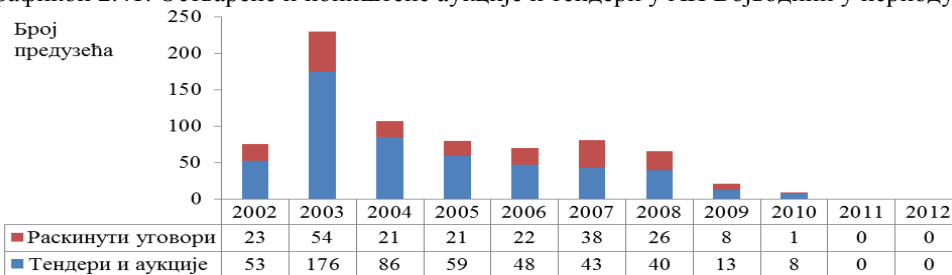
Табела 2.19. Приватизација према методу продаје, 2002–2012. година

	Тендери			Аукције			Тржиште капитала	
	Број предузећа	Приход од продаје у мил. ЕУР	Инвестиције мил. ЕУР	Број предузећа	Приход од продаје у мил. ЕУР	Инвестиције мил. ЕУР	Број предузећа	Приход од продаје у мил. ЕУР
Република Србија	85	1.019,9	887,3	1.542	870,6	193,9	572	535,6
АП Војводина	27	142,2	196,2	499	278,2	65,1	264	261,5

Извор: Агенција за приватизацију

У наведеном периоду било је много неуспешних приватизација. Још један горући проблем који је био актуелан у периоду приватизације јесте неефикасност великих предузећа који су губиташи. Велика предузећа некада су били носиоци развоја, али број великих предузећа у Србији се смањује услед реорганизације, реструктурирања и смањења броја запослених.

Графикон 2.41. Остварене и поништене аукције и тендери у АП Војводини у периоду 2002–2012. година



Извор: Агенција за приватизацију

Као што је већ наведено, на територији АП Војводине приватизовано је 790 предузећа. Кроз приватизацију ових предузећа остварено је 28,1% укупних приватизационих прихода (682 мил. ЕУР). Поврх тога, готово четвртина (24,6%) укупно уговорених инвестиција, тачније 267 мил. ЕУР остварено је у АП Војводини. Ипак, било је и доста раскида уговора, за чак 214 предузећа (10 тендера, 204 аукција), што чини 32,6% од укупно поништених приватизација у Републици Србији (656). Уговори су се најчешће раскидали услед неплаћања рате, неизвршавања социјалног програма, неинвестирања, непоштовања континуитета пословања и радно-правних прописа.

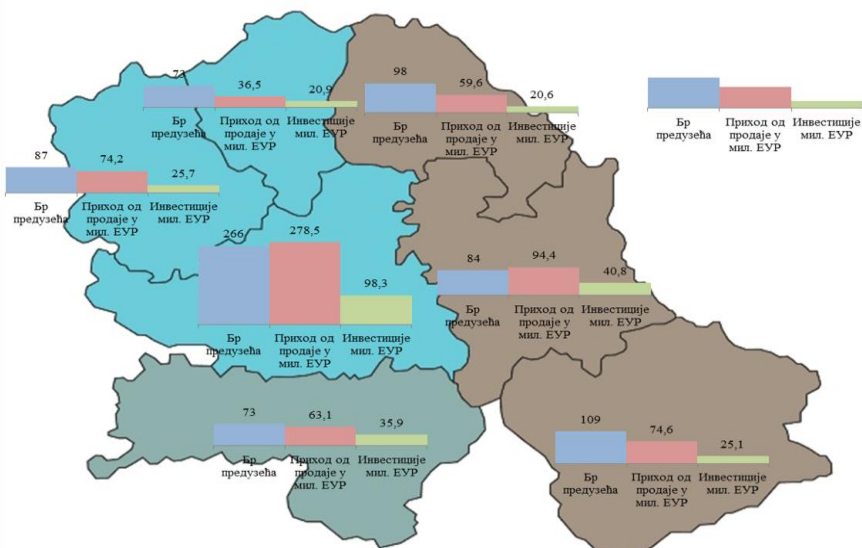
У АП Војводини највише приватизованих предузећа било је из Јужнобачког округа (266, 33,7% од свих приватизованих предузећа у АПВ). У овом округу је такође остварено највише прихода од продаје (278,5 мил. ЕУР, 40,8% од укупних прихода од продаје у АПВ) и највише инвестиција у приватизована предузећа (98,3 мил. ЕУР, 36,8% од укупних инвестиција у приватизована предузећа у АПВ).

Табела 2.20. Приватизација у АП Војводини и окрузима у периоду 2002–2012. година

Округ	Број предузећа	Приход од продаје у мил. ЕУР	Инвестиције мил. ЕУР	Република Србија = 100 (%)			АП Војводина = 100 (%)		
				Број предузећа	Приход од продаје у мил. ЕУР	Инвестиције мил. ЕУР	Број предузећа	Приход од продаје у мил. ЕУР	Инвестиције мил. ЕУР
Србија	2.199	2.426,1	1.087,6	100,0	100,0	100,0	-	-	-
АП Војводина	790	681,9	267,2	35,9	28,1	24,6	100,0	100,0	100,0
Севернобачки	73	36,5	20,9	3,3	1,5	1,9	9,2	5,4	7,8
Средњобачки	84	94,4	40,8	3,8	3,9	3,8	10,6	13,8	15,3
Севернобачки	98	59,6	20,6	4,5	2,5	1,9	12,4	8,7	7,7
Јужнобачки	109	74,6	25,1	5,0	3,1	2,3	13,8	10,9	9,4
Западнобачки	87	74,2	25,7	4,0	3,1	2,4	11,0	10,9	9,6
Јужнобачки	266	278,5	98,3	12,1	11,5	9,0	33,7	40,8	36,8
Сремски	73	63,1	35,9	3,3	2,6	3,3	9,2	9,3	13,4

Извор: Агенција за приватизацију

Мапа 2.44. Приватизација у АП Војводини и окрузима у периоду 2002–2012. година



Извор: Агенција за приватизацију

ГЛАВНИ НАЛАЗИ

- Сектор МСПП Србије је у 2011. години запошљавао 65,3% запослених, МСПП сектор је у 2011. години у Војводини запошљавао 71,8% запослених;
- Највећи број приватизованих предузећа лоциран је у Јужнобачком округу (266), док је најмање приватизованих предузећа у Севернобачком и Сремском округу (по 73);
- Највиши приход од приватизације остварен је у Јужнобачком округу (278,5 мил. ЕУР), док је најнижи приход остварен у Севернобачком округу (36,5 мил. ЕУР);
- Највише инвестиција у приватизована предузећа остварено је у Јужнобачком округу (98,3 мил. ЕУР), док је најмање инвестиција остварено у Севернобанатском округу (20,6 мил. ЕУР);

2.14. Структурне промене у привреди АП Војводине - Секторска релокација фактора раста

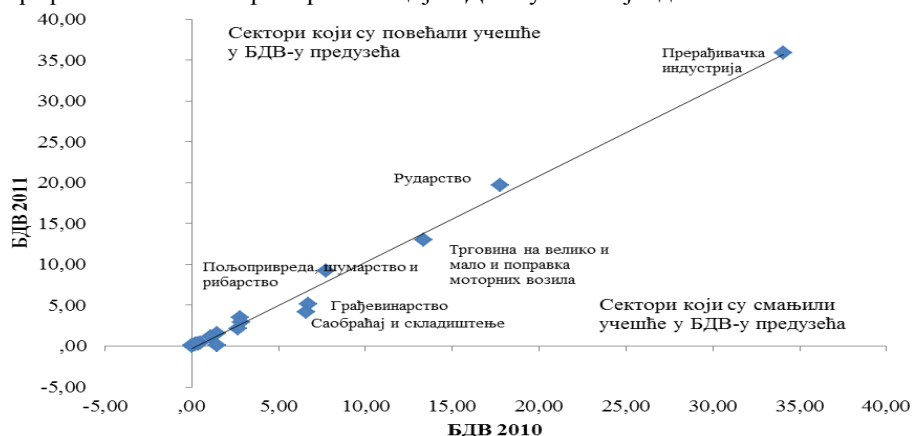
У овом делу биће анализирани следећи индикатори:

- Секторска релокација БДВ-а у АП Војводини за 2010. и 2011. годину;
- Секторска релокација запослености у АП Војводини за 2010. и 2011. годину;
- Секторска релокација оствареног промета у АП Војводини за 2010. и 2011. годину;

Секторска релокација основних индикатора пословања привреде АП Војводине, приказана је кроз секторе који су повећали односно смањили учешће у бруто додатој вредности предузећа, запослености и оствареном промету предузећа.

Када се посматра секторска релокација БДВ-а привреде АП Војводине, примећује се раст учешћа Прерађивачке индустрије, Рударства и Пољопривреде, шумарства и рибарства у формирању БДВ-а привреде АП Војводине у 2011. години у односу на 2010. годину. Са друге стране, у секторима Трговина на велико и мало и поправка моторних возила, Грађевинарство и Саобраћај и складиштење дошло је до смањења учешћа у формирању БДВ-а привреде АП Војводине у 2010. години у односу на 2009. годину.

Графикон 2.42. Секторска релокација БДВ-а у АП Војводини за 2010. и 2011. годину



Извор: Републички завод за статистику

Секторска релокација запослености показује да је у 2011. години смањено учешће запослених лица у предузећима у односу на претходну годину у секторима Грађевинарство и Рударство, док је у секторима Трговина на велико и мало и поправка моторних возила и Саобраћај и складиштење дошло до раста учешћа запослених лица у укупно запосленим лицима у предузећима у АП Војводини. Са друге стране у секторима Прерађивачка индустрија и Пољопривреда, шумарство и рибарство учешће запослених остало на истом ниову у 2011. години.

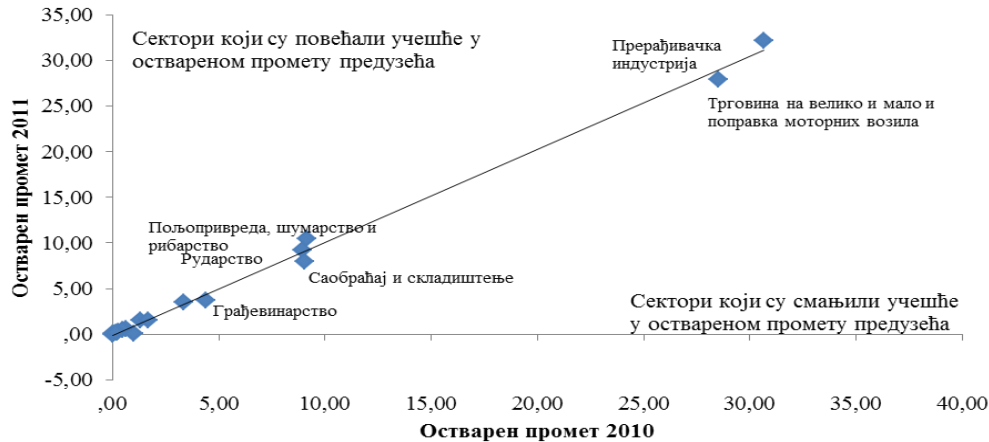
Графикон 2.43. Секторска реалокација запослености у АП Војводини за 2010. и 2011. годину



Извор: Републички завод за статистику

Остварен промет предузећа у АП Војводини у секторима Прерађивачка индустрија, Пољопривреда, шумарство и рибарство и Рударство повећао је своје учешће у 2011. години. Са друге стране, у секторима Трговина на велико и мало и поправка моторних возила, Саобраћај и складиштење и Грађевинарство учешће оствареног промета предузећа у АП Војводини се смањило у 2011. години.

Графикон 2.44. Секторска реалокација оствареног промета у АП Војводини за 2010. и 2011. годину



Извор: Републички завод за статистику

Посматрањем сва три индикатора (БДВ, запосленост и остварени промет) примећује се да су сектори Прерађивачка индустрија, Рударство и Пољопривреда, лов и шумарство у 2011. години забележили раст учешћа у БДВ-у и оствареном промету у односу на претходну годину, Трговина на велико и мало и поправка моторних возила, Грађевинарство и Саобраћај и складиштење забележили су пад учешћа ових индикатора.

2.15. Интензивност структурних промена

Компаративна анализа секторске запослености показује на успорен транзициони развој Србије. На неповољну привредну структуру, а пре свега на незавршене структурне реформе у области индустрије, указује низак проценат запослених у индустрији. На другој страни, висок проценат запослених у пољопривреди од 24,0% (17,4% просек посматраних земаља) показатељ је недовољне развијености и слабог утицаја сектора услуга на смањењу незапослености настале због реструктурирања и приватизације великих индустријских система.

Према Лилијеновом индексу (Lilien index) у периоду 2001–2004. године, секторска реалокација ресурса у Србији је била најинтензивнија у окружењу, али се мора узети у обзир да су остале земље много раније кренуле у процес транзиције и већ су далеко одмакле у реструктурирању привреде. Већ у наредном периоду индекс указује на успоренија померања у секторској структури БДВ Србије, иако су интензивнија него у Хрватској и Македонији.

Табела 2.21. Лилијенов индекс у Републици Србији и региону за периоде 2001–2008, 2001–2004. и 2001–2008. година

	2001–2008.	2001–2004.	2004–2008.
Србија	7,01	8,89	5,6
Бугарска	6,1	3,41	8,11
Хрватска	3,73	5,19	2,64
Македонија	4,61	5,49	3,96
Словенија	3,24	2,9	3,49
Румунија	8,11	6,21	9,53

Извор: Републички завод за статистику, Евростат, обрада Републичког завода за развој

У Србији у периоду 2001–2004. године, највећа одступања од остварене укупне стопе раста БДВ била су у Пољопривреди, Прерађивачкој индустрији, Грађевинарству и Трговини. Међутим, од 2004. године Грађевинарство губи на значају, Прерађивачка индустрија почиње да остварује веће стопе раста од просека привреде, а највећи утицај и даље има стопа раста БДВ Трговине.

Табела 2.22. Лилијенов коефицијент секторске реалокације у Републици Србији и АП Војводини у периоду 2005–2009. година

	Србија	АП Војводина
Привреда	17,9	18,9
Индустрија укупно	6,5	3,6
Прерађивачка	5,4	3,5
Енергетика	0,3	0,1
Вађење руде и камена	0,8	0,0
Пољопривреда	1,5	4,3
Грађевинарство	0,1	0,7
Услуге укупно	9,7	10,3
Саобраћај	0,1	0,1
Трговина	0,3	1,5
Некретнине	4,4	3,6
Финансије	1,6	0,6
Државна управа	0,4	0,6
Образовање	1,1	2,0
Здравство	0,7	0,9
Остале услуге	1,1	0,9

Извор: Републички завод за развој

У структури укупног варијабилитета у секторској реалокацији запослених на нивоу укупне привреде Србије 34,4% се односи на прерађивачку индустрију, 19,6% на услуге финансијског посредовања и 17,7% на некретнине. У АП Војводини структура укупног варијабилитета је

следећа: 29,1% је варијабилитет прерађивачке индустрије, 14,7% сектор образовања и 10,8% сектор финансија. У периоду 2005–2009. године, највеће промене у секторској реалокацији у АП Војводини остварене су у сектору пољопривреде (4,3), некретнина (3,6) и прерађивачке индустрије (3,5).

2.16. Конкуренентност

У овом делу биће анализирани следећи индикатори:

- Просечна годишња стопа раста продуктивности рада у Републици Србији и АП Војводини по окрузима, 2004 и 2009. година;
- Допринос округа АП Војводине оствареној продуктивности рада, 2009. година;
- Јединични трошкови рада предузећа у Републици Србији, АП Војводини према окрузима, 2004. и 2009. година;
- Извоз по становнику у Републици Србији и АП Војводини по окрузима, 2005, 2008–2011. година.

Табела 2.23. Продуктивност рада у Републици Србији, АП Војводини и окрузима за 2004. и 2009. годину

	2004.	2009.	Просечне годишње стопе раста	
			2004–2008.	2008–2009.
РЕПУБЛИКА СРБИЈА	100,0	100,0	13,2	-3,3
АП Војводина	105,5	97,6	9,3	-0,6
Севернобачки	78,4	72,6	11,6	-6,6
Средњобанатски	82,6	70,6	10,8	-11,9
Севернобанатски	84,4	74,2	4,4	8,4
Јужнобанатски	109,7	81,9	1,3	0,8
Западнобачки	106,0	106,8	9,9	6,4
Јужнобачки	129,7	118,6	8,6	0,1
Сремски	68,0	80,6	21,5	-7,2

Извор: Републички завод за развој

Регионална анализа¹⁸ продуктивности рада показује да је АП Војводина погоршала своју позицију и да се у 2009. налази испод просека Србије. Најбоље резултате остварио је град Београд и Јужнобачки округ, са 27,7% и 18,6%, респективно, изнад републичког просека (изнад просека су још једино Браничевски са 6,8% и Западнобачки округ са 6,8%). Продуктивност осталих округа износи од 26–88% просека Републике, што је још један показатељ неусклађеног процеса економских, али и регионалних промена. Мада је и даље испод просека, продуктивност Сремског округа, која је у 2004. имала најлошију позицију у АП Војводини, значајно је побољшана, пре свега због уласка страног капитала у високотехнолошке индустријске гране.

Мапа 2.45. Просечне годишње стопе раста продуктивности рада у АП Војводини по окрузима за период 2008–2009. године

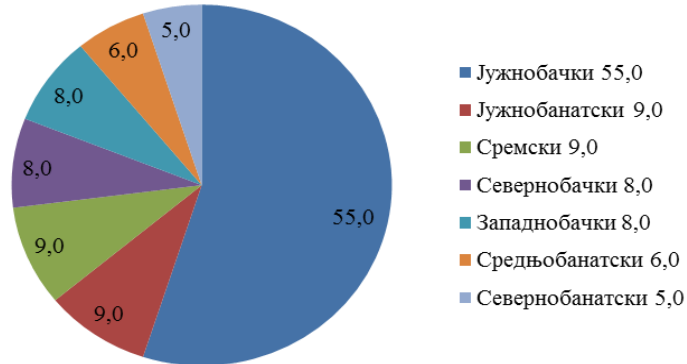


Извор: Републички завод за развој

¹⁸ Због чињенице да се 80% варијација у величини БДП објашњава микроекономским варијацијама, али и због недостатка релевантних података по регионима, у анализи се користе подаци на нивоу сектора предузећа.

Просечне годишње стопе раста продуктивности рада у периоду 2004–2008. године у Србији и АП АП Војводини биле су изразито високе, не само због пада запослености него и због повећања производне активности. Предузећа из Сремског округа остварила су већу стопу раста продуктивности рада од просека Србије, а најмању стопу раста бележи Јужнобанатски округ. Међутим, у условима рецесије, позитивне стопе раста продуктивности успело је да оствари 12 округа у Србији, од чега се четири налазе на територији АП Војводине. Продуктивност рада може се декомпоновати на регионалне и секторске елементе како би се утврдио допринос сваког округа, односно сектора, оствареној продуктивности.

Графикон 2.45. Допринос округа АП Војводине оствареној продуктивности рада у 2009. години (%)



Извор: Републички завод за развој

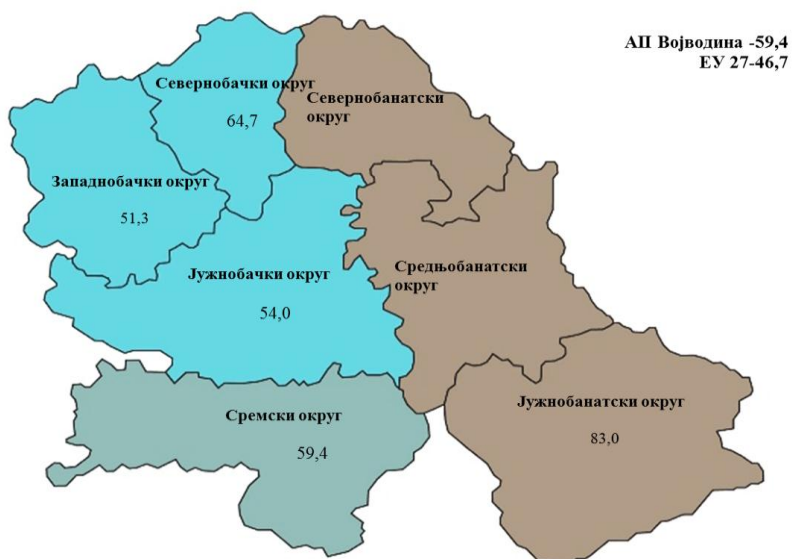
Продуктивност рада сваког округа израчуната је као збир БДВ по запосленом сваког округа, пондерисан учешћем тог округа у укупном броју запослених региона АП Војводине. Другим речима, конкурентски положај округа не одређује само висина додате вредности коју сваки радник ствара, већ зависи и од стопе запослености сваког округа. Анализа резултата показује да највећи допринос оствареној продуктивности рада у 2009. години има Јужнобачки округ, јер запошљава највећи број радника региона АП Војводине (44,9%).

Табела 2.24. Јединични трошкови рада предузећа у Републици Србији, АП Војводини, окрузима и ЕУ за 2004. и 2009. годину

	2004.	2009.
РЕПУБЛИКА СРБИЈА	66,5	59,6
АП Војводина	61,8	59,4
Севернобачки	70,9	64,7
Средњобанатски	68,4	69,7
Севернобанатски	73,5	66,8
Јужнобанатски	65,9	83,0
Западнобачки	56,6	51,3
Јужнобачки	56,5	54,0
Сремски	73,5	59,4
ЕУ 27	49,2	46,7

Извор: Републички завод за статистику, Евростат

Мапа 2.46. Јединични трошкови рада предузећа у АП Војводини по окрузима за 2009. годину



Извор: Републички завод за статистику, Евростат

Усклађивање раста реалних зарада са порастом продуктивности представља важан предуслов очувања конкурентности, али и повећања запослености. Сектор предузећа, и Србије и региона АП Војводине, изнад је равнотежног нивоа, где продуктивност рада расте много брже од трошкова зарада. Међутим, јединични трошкови рада (ЈТР) су и даље високи – на трошкове зарада у целокупном посматраном периоду односи се у просеку 60% БДВ. Посматрано по окрузима, постоје велике разлике у нивоу конкурентности мереном преко ЈТР: најближи просеку ЕУ је Западнобачки округ (51,3%), док у Јужнобанатском округу само десетина оствареног БДВ остаје сектору предузећа за инвестициона и друга улагања.

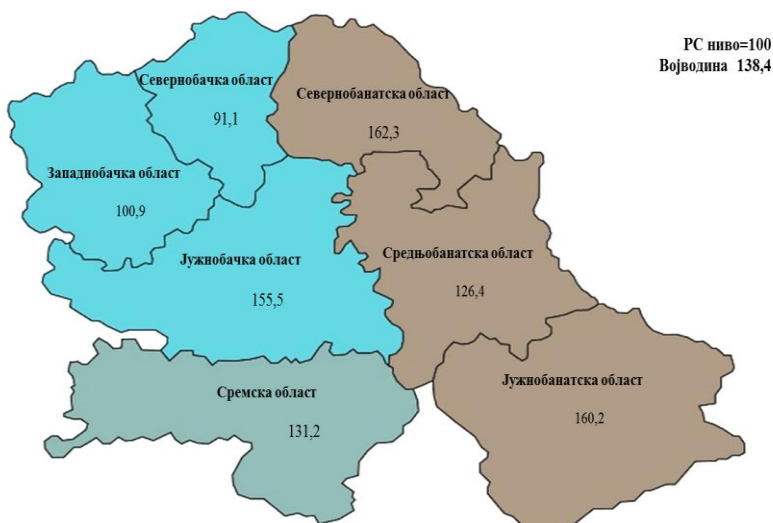
Извоз по становнику представља индикатор којим се мери способност државе да се прилагоди светским потребама. Вредност овог индикатора Србије је на изузетно ниском нивоу, што указује на недовољну конкурентност Србије. Извоз по становнику АП Војводине је за 138,4% републичког нивоа. Једини округ АП Војводине који је испод просека Србије јесте Севернобачки (91,1%), док сви остали окрузи остварују виши извоз по становнику него што је то случај на нивоу Р Србије. У 2011. години, Севернобанатски округ имао је чак 62,2% већи извоз по становнику у односу на Србију.

Табела 2.25. Извоз по становнику у Републици Србији, АП Војводини и окрузима, 2005, 2008–2011. године

	2005.	2008.	2009.	2010.	2011.
СРБИЈА	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Регион Војводине	117,2	121,1	129,0	131,8	138,4
Севернобачки	79,0	158,6	144,1	77,7	91,1
Средњобанатски	53,4	97,1	146,8	111,4	126,4
Севернобанатски	201,8	170,3	165,0	173,2	162,3
Јужнобанатски	192,9	144,5	117,2	148,3	160,2
Западнобачки	100,2	78,2	87,8	105,6	100,9
Јужнобачки	128,7	127,4	145,9	160,2	155,5
Сремски	57,6	82,8	96,1	102,9	131,2

Извор: НАРР, Републички завод за статистику, обрачун АРР

Мапа 2.47. Извоз по становнику у АП Војводини по окрузима за 2011. годину (% од републичког нивоа)



Извор: НАРР, Републички завод за статистику, обрачун АРР

У структури БДВ-а у 2011. години повећано је учешће сектора Пољопривреда, шумарство и рибарство, Рударство и Прерађивачка индустрија док се смањило учешће сектора Грађевинарство, Трговина на велико и мало и поправка моторних возила и Саобраћај и складиштење.

Графикон 2.46. Структурне промене БДВ-а АП Војводине по секторима између 2010. и 2011. године



Извор: Републички завод за статистику

ГЛАВНИ НАЛАЗИ

- Највиша просечна годишња стопа раста продуктивности у периоду 2008–2009, остварена је Севернобанатском округу (8,4), док је најнижа стопа забележена у Средњобанатском округу (-11,9);
- Највећи допринос оствареној продуктивности рада у 2009. години има Јужнобачки округ (55%), (44,9%), док најнижи допринос остварује Севернобанатски округ (5%);
- Јединични трошкови рада су највиши у Јужнобанатском округу (83 ЕУР) а најнижи у Западнобачком округу (51,3 ЕУР);
- Извоз по становнику је осим у Севернобачком округу, у свим окрузима изнад просека за АП Војводину, а највиши је у Севернобанатском округу (162,3% од просека Републике Србије).

2.17. Регионалне разлике – степен развијености и типологија подручја

Један од основних методолошких, концептуалних и аналитичких проблема мерења нивоа развијености територијалне јединице је селекција индикатора, односно избор оних показатеља који ће најбоље репрезентовани економске и некономске факторе развијености подручја. Друго полазиште проблематике мерења је да регионални развој има две основне димензије: међурегионалне и унутаррегионалне. Имајући у виду различите факторе, структуре и интензитета утицаја на регионалне неравномерности почетком 2000-их година, потреба за актуелном, реалном и информативнијом матрицом индикатора њиховог мерења добила је још више на значају. У Србији и Војводини нису до изражаја дошли фактори који карактеришу класична циклична кретања привреде, већ су проблеми били много јачи, дубљи и нециклични.

Проблем мерења: димензије, индикатори и граничне вредности.

Генерално, аналитички концепт мерења степена развијености акценат је ставио на три кључна транзициона параметра територијалних неравномерности АП Војводине – становништво, незапосленост и привредну активност.

Комплексност методолошких проблема мерења степена развијености подручја у АП Војводини (статистичка неконзистентност, обухват монетарних показатеља, проблем пондера приликом коришћења сталних цена, неконзистентност дужих серија, неусаглашеност статистике региона са европским стандардима, и др.) захтевала је знатно шири приступ – коришћење следећег аналитичко-истраживачког инструментаријума:

(1) математичко-економетријски модели одређивања развијености, категоризације и типологије подручја:

- регресиона анализа – која указује на корелацију економске и демографске компоненте развоја,
- кластер анализа – метод формирања општина у групе (кластере, гроздове) слично профила развијености, на основу мултиваријационе анализе која користи репрезентативне индикаторе кључних димензија социо-економске развијености општина;

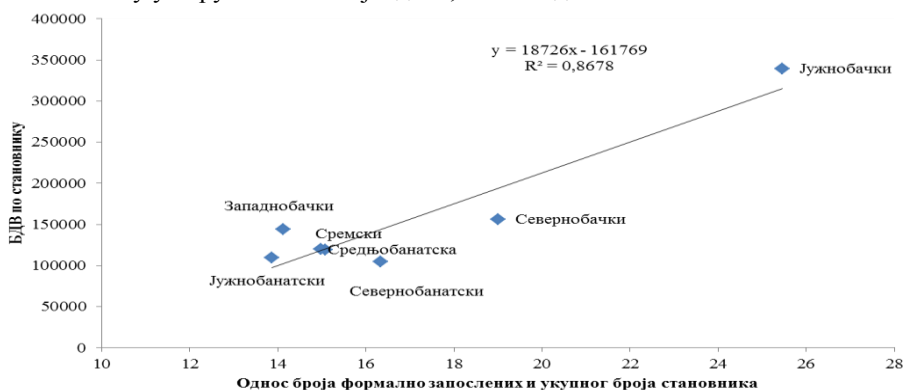
(2) статистичке-стандардизоване методе утврђивања нивоа развијености:

- степен развијености општина – према законском оквиру, односно Уредби којом се утврђује категоризација и типологија подручја,
- индекс развојне угрожености (ИРУ) – на основу методологије Републичког завода за развој синтетички показатељ,
- структурни индикатори – према методологији Евростата у циљу праћења регионалних/националних индикатора и динамике економске кохезије,
- социјална искљученост – према методологији Евростата (Лекен индикатори).

2.17.1. Регресиона анализа

Регресиона анализа је метод којим се испитује и утврђује међузависност две или више променљивих, односно, сагледава утицај једне или више независно променљивих (укупна стопа запослености израчуната као однос броја формално запослених и укупног броја становника) на промену зависно променљиве (БДВ по становнику).

Графикон 2.47. Регресиона зависност односа броја формално запослених у укупном становништву и БДВ-а по становнику у окрузима АП Војводине, 2010. година



Извор: Обрачун АРР на основу података из Извештаја о малим и средњим предузећима и предузетништву у 2010. години Националне агенције за регионални развој

Применом метода прости линеарне регресије утврђена је јака међузависност (корелација) БДВ-а по становнику и израчунате стопе запослености, односно, изражена мотивисаност кретања радника унутар подручја у АП Војводини. Тиме је доказана основна претпоставка модела, а то је да ће запослени који живе на подручју где је забележена виша стопа запослености и БДВ по становнику, бити мање мотивисани за одлазак у друга подручја.

Према распореду тачака на дијаграму расипања, уочава се да је повезаност између израчунате укупне стопе запослености и БДВ по становнику по облику линеарна и позитивна. Највеће одступање од регресионе линије бележи Лужнобачки округ (више од 1/2 БДВ АП Војводине). Такође, стопе формалне запослености изнад просека бележе Лужнобачки и Севернобачки округ, односно, градови Нови Сад и Суботица.

Спонтана територијална концентрација привредних активности и становништва у развијенијим подручјима, већим градовима или локалним центрима, свакако има за последицу нерационално коришћење друштвеног богатства и постојећих економских потенцијала. Полазећи од једначине прости линеарне регресије са процењеним параметрима, применом метода најмањих квадрата произилази тумачење да, ако се укупна стопа запослености у АП Војводини повећа за 1 процентни поен, тада ће се регресиона вредност БДВ по становнику у просеку повећати за 18.726 РСД, односно за око 11,9%.

2.17.2. Кластер анализа степена развијености општина

Кластер анализа (анализа груписања) је метод мултиваријационе анализе који се користи за груписање објеката у групе, тако да су објекти унутар групе сличнији међу собом, а између група различити.¹⁹ Полазну основу за формирање матрице података чине најрепрезентативнији индикатори достигнутог степена социо-економске развијености општина АП Војводине у 2009. години.

Редови (опсервације) у кластер матрици су општине, док су колоне (променљиве) репрезентативни индикатори кључних димензија развијености:

- густина насељености (2009);
- демографски пад или раст (1971–2009);
- Економска развијеност општине²⁰ по становнику (2008);
- стопа незапослености (2008–2009);
- број МСП на 1000 становника (2008);
- социјална искљученост (2009);
- степен образовања (2002);
- број путничких аутомобила на 100 становника (2006–2008).

Анализом је обухваћено 45 војвођанских општина. Основни циљ кластер анализе степена развијености општина јесте формирање група општина сличног профила развијености. Као основни метод одстојања коришћено је Еуклидско одстојање на основу ког је извршен избор метода груписања.²¹

Мапа 2.48. Кластер анализа општина у АП Војводини



Извор: Републички завод за развој

¹⁹ З. Ковачић (1994). *Мултиваријациона анализа*, (Београд, Економски факултет).

²⁰ Економска развијеност општине (ЕРО) је композитни индикатор.

²¹ Избор метода и дендрограм. Након избора одговарајуће мере сличности или разлике између објеката, изабран је метод груписања на основу међугрупног повезивања (Between-groupslinkage) и квадратног Еуклидског одстојања.

Резултат је хијерархијско груписање војвођанских општина у 7 група (кластера). Специфичности су да је прва група обухватила чак 18 општина, да су појединачно издвојене општине Панчево и Суботица (5. и 6. кластер), док су Нови Сад и Сремски Карловци заједно груписане као 7. кластер. Пошто је пронађено оптимално решење проблема груписања, може се испитати које су променљиве допринеле управо таквом формирању група, при чему је могуће користити више приступа као што су: једнодимензионална или вишедимензионална анализа варијансе, дискриминациона анализа или пак, уколико је број променљивих сувише велик, тада се може методом главних компонената или методом факторске анализе редуковати њихов број.

Табела 2.26. Кластер анализа општина АП Војводине

Кластер	Општина
I	Мали Иђош, Житиште, Нова Црња, Нови Бечеј, Сечањ, Нови Кнежевац, Чока, Алибунар, Бела Црква, Ковачица, Ковин, Опово, Пландиште, Бач, Жабаљ, Србобран, Тител, Ириг
II	Темерин, Стара Пазова, Пећинци
III	Киkinда, Апатин, Кула, Оџаци, Бачка Паланка, Беочин, Врбас, Инђија, Рума, Сремска Митровица
IV	Бачка Топола, Зрењанин, Ада, Кањижа, Сента, Вршац, Сомбор, Бачки Петровац, Шид
V	Суботица
VI	Панчево
VII	Нови Сад, Сремски Карловци

Извор: Републички завод за развој

2.17.3. Степен развијености општина – категоризација и типологија подручја

На основу Закона о регионалном развоју, Влада Републике је донела Уредбу о утврђивању методологије за израчунавање степена развијености региона и јединица локалне самоуправе. Овим поступком добијен је јединствени методолошки оквир за континуирано оцењивање, разврставање и праћење развијености јединица локалне самоуправе, а тиме и планирање подстицајних мера. Законски оквир дефинисао је критеријуме за стицање статуса неразвијеног подручја, што је у складу са праксом Европске уније и обезбеђивања континуиране усклађености између степена развијености подручја и висине државне помоћи.

Руводећи се репрезентативним показатељима развијености, извршено је груписање свих општина АП Војводине (у односу на просечне вредности за Републику Србију) на четири групе, при чему је одступање од националног просека основни критеријум за издвајање подручја која заостају у развоју.

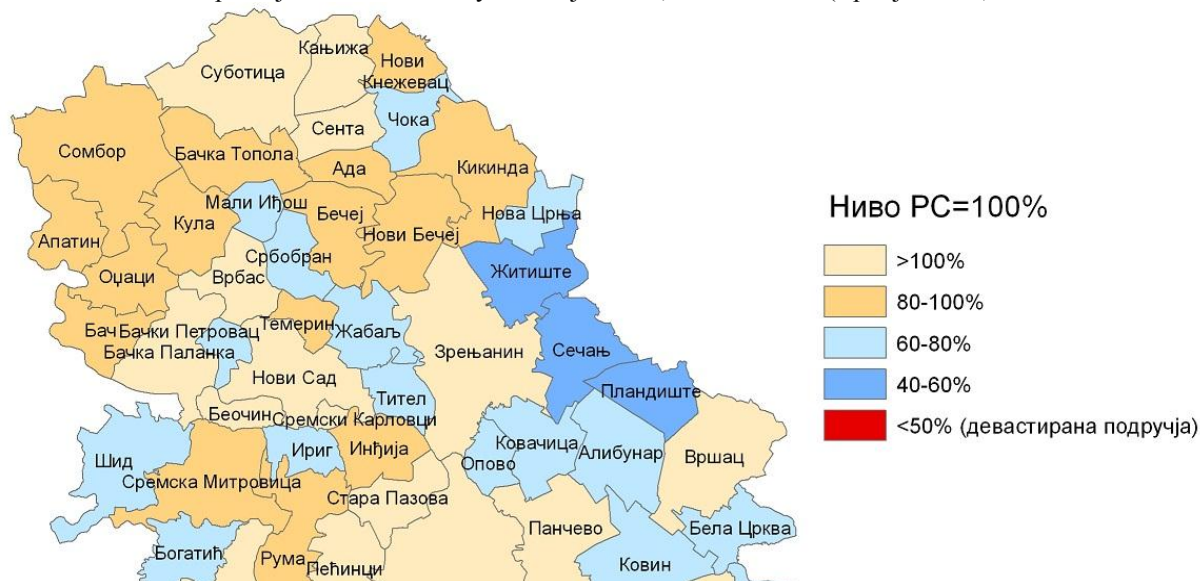
Табела 2.27. Степен развијености општина АП Војводине, 2010-2013. година

	2010	2011	2012	2013
>100% Изнад републичког просека	Апатин Бачка Паланка Бачка Топола Беоцин Бечеј Врбас Вршац Зрењанин Инђија Кањижа Кикинда Кула Нови Сад Панчево Пећинци Сента Сремски Карловци Сомбор Сремска Митровица Сремски Карловци Стара Пазова Суботица Темерин	Беоцин Вршац Зрењанин Кањижа Нови Сад Панчево Пећинци Сента Сремски Карловци Суботица	Бачка Паланка Беоцин Врбас Вршац Зрењанин Кањижа Нови Сад Панчево Пећинци Сента Сремски Карловци Стара Пазова Суботица	Бачка Паланка Беоцин Врбас Вршац Зрењанин Кањижа Нови Сад Панчево Пећинци Сента Сремски Карловци Стара Пазова Суботица
80-100%	Ада Бач Бачки Петровац Нови Бечеј Нови Кнежевац Оџаци Рума Тител Шид	Ада Апатин Бачка Паланка Бачка Топола Бечеј Врбас Инђија Кикинда Кула Нови Бечеј Рума Сечањ Сомбор Сремска Митровица Стара Пазова Темерин	Ада Апатин Бач Бачка Топола Бечеј Инђија Кикинда Кула Нови Бечеј Нови Кнежевац Рума Сомбор Сремска Митровица Темерин	Ада Апатин Бач Бачка Топола Бечеј Инђија Кикинда Кула Нови Бечеј Нови Кнежевац Оџаци Рума Сомбор Сремска Митровица Темерин
60-80% Недовољно развијене јединице локалних самоуправа	Жабал Ириг Ковачица Ковин Мали Иђош Опово Сечањ Србобран Чока	Алибунар Бач Бачки Петровац Бела Црква Жабал Ириг Ковачица Ковин Мали Иђош Нова Црња Нови Кнежевац Опово Оџаци Србобран Тител Шид	Алибунар Бачки Петровац Бела Црква Жабал Ириг Ковачица Ковин Мали Иђош Нова Црња Опово Оџаци Србобран Тител Шид	Алибунар Бачки Петровац Бела Црква Жабал Ириг Ковачица Ковин Мали Иђош Нова Црња Опово Србобран Тител Чока Шид
40-60% Изразито недовољно развијене јединице локалних самоуправа	Алибунар Бела Црква Житиште Нова Црња Пландиште	Житиште Пландиште Чока	Житиште Пландиште Чока	Житиште Пландиште Сечањ
<50% (девастирана подручја)				

Извор: Уредба о утврђивању јединствене листе развијености региона и јединица локалне самоуправе

Рангирање општина у односу на просечне вредности индикатора показује да је у 2013. години 13 војвођанских општина натпросечно развијено, односно припада групи најразвијенијих. Другу групу чине општине са степеном развијености од 80% до 100% републичког просека (15 војвођанских општина). У трећу групу су сврстане недовољно развијене општине, од којих је 14 војвођанских. Међу општинама које су изразито недовољно развијене, а које чине четврту групу општина, има само 3 војвођанске и ниједна од њих не спада у девастирана подручја (испод 50% развијености у односу на републички просек).

Мапа 2.49. Степен развијености општина у АП Војводини, 2013. година (Србија = 100)



Извор: Уредба о утврђивању јединствене листе развијености региона и јединица локалне самоуправе за 2013. годину²²

2.17.4. Индекс развојне угрожености

Индекс развојне угрожености (ИРУ) је композитни индекс који је показатељ конкурентности неког подручја, а садржи економску, инфраструктурну, демографску, образовну и еколошку димензију развоја, при чему је свака димензија развоја рашчлањена на неколико (репрезентативних) индикатора (укупно 13). Индекс ИРУ представља комбинацију кључних аспеката развојне позиције подручја: (а) развијености, (б) угрожености и (в) развојних могућности.

Резултат примене ове методологије показао је да су разлике између општина на подручју Војводине 1 : 3,7, односно, општина Мали Иђош је 3,7 пута развојно угроженија (индекс 117,4%) него град Нови Сад чији је ИРУ најнижи (32%).

²² Уредба о утврђивању јединствене листе развијености региона и јединица локалне самоуправе за 2013. годину

Табела 2.28. Структура/димензије индекса развојне угрожености

Економија (6 индикатора)	Демографија (2 индикатора)	Образовање (2 индикатора)	Инфраструктура (2 индикатора)	Екологија (1 индикатор)
– БДВ по становнику – Зараде по запосленом – Стопа запослености – Стопа незапослености – Број МСП на 1.000 становника – Индекс незапослених по слободном радном месту	– Демографско пражњење – Индекс старења	– Ниво образовања младих – ХДИ	– Учешће Л+Р путева са савременим коловозом у укупим путевима – Број путничких аутомобила на 100 становника	– Број домаћинства прикључених на канализациону мрежу

Извор: Републички завод за развој

Посматрајући појединачне вредности индикатора (S1–S13) јасно се уочава да стандардизоване вредности по појединим показатељима издвајају екстремне полове, односно да од 13 показатеља који чине композитни ИРУ, град Нови Сад остварује максималне (1,000) вредности за чак 9 показатеља (S1, S3, S4, S5, S7, S8, S11, S12, S13), док на супрот њему Мали Иђош има већину показатеља (7) између вредности 0,000–0,100 (S1, S4, S5, S6, S11, S12, S13).

Мапа 2.50. Индекс развојне угрожености (ИРУ) општина у АП Војводини



Извор: Републички завод за развој

Табела 2.29. Рангирање округа АП Војводине према индексу развојне угрожености

Окрузи	ИРУ	Ранг
Јужнобачки	48,0	7
Севернобачки	88,3	6
Сремски	96,4	5
Јужнобанатски	98,0	4
Западнобачки	100,9	3
Средњобанатски	104,3	2
Севернобанатски	105,3	1
Република Србија	100,0	/

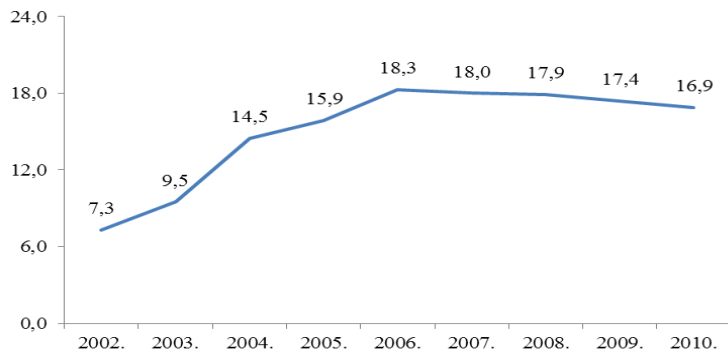
Извор: Републички завод за развој

2.17.5. Структурни регионални индикатор: коефицијент варијација стопе запослености

Као основни аналитички инструментаријум у оквиру мониторинга социјалног и економског развоја у ЕУ, Европска комисија је дефинисала 14 основних структурних индикатора (Communication on Structural Indicators), који покривају пет области: запосленост, иновације и

истраживања, економске реформе, социјалну кохезију и животну средину. Један од њих је и структурни индикатор коефицијент варијације стопе запослености који репрезентује размере регионалних диспропорција.

Графикон 2.48. Коефицијент варијације регионалне стопе запослености у АП Војводини у периоду 2002–2010. година



Извор: АРР на основу података Републичког завода за статистику

АП Војводина у периоду 2002–2010. године бележи растући тренд коефицијента варијације стопа запослености на нивоу округа²³ (са 7,3% на 16,9%), односно степена регионалне дисперзије стопе запослености, што указује на изузетно висок степен одступања регионалне стопе запослености од аритметичке средине и проблем изразите регионалне неравномерности. У периоду од 2002. до 2006. године примећује се убрзан раст посматраног показатеља што указује на чињеницу да је привредно реструктурирање повећавало јаз између тржишта рада у већим центрима с једне и осталих подручја, са друге стране.

²³ Стопа запослености на нивоу округа је рачуната као однос између броја формално запослених и укупног становништва старости 15+.

2.18. Сектор малих и средњих предузећа и предузетништво

У овом делу биће анализирани следећи индикатори:

- Број малих и средњих предузећа у АП Војводини према окрузима, 2008–2011. година;
- Број запослених у АП Војводини, према окрузима, 2008–2011. година;
- Промет у сектору МСП у АП Војводини, према окрузима, 2008–2012. година;
- Профит у сектору МСП у АП Војводини, према окрузима, 2008–2012. година.

У периоду од 2004. до 2011. године, учешће МСП Војводине у укупном броју МСП у Србији било је релативно константно, са најмањим учешћем од 26,1% забележеним у 2011. години. У наведеном периоду, број МСП у Србији је повећан са 74.708 у 2004. на 90.764 у 2011. години. Повећање броја МСП у наведеном периоду је приметно и у АП Војводини где се број предузећа константно повећавао од 19.725 у 2004. години, до 23.719 предузећа у 2011. години.

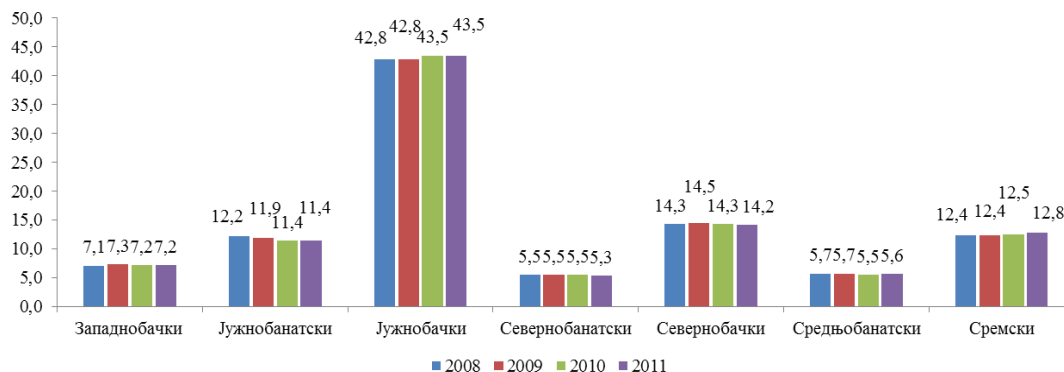
Табела 2.31. Кретање броја малих и средњих предузећа* у АП Војводини и окрузима у периоду 2004–2011. година

МСП		2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.
Србија		74.708	74.736	75.596	83.511	88.630	88.586	89.860	90.764
АП Војводина	Број	19.725	19.748	19.860	21.843	23.245	23.473	23.644	23.719
	Србија = 100	26,4	26,4	26,3	26,2	26,2	26,5	26,3	26,1
Западнобачки	Број	1.572	1.557	1.423	1.566	1.654	1.710	1.714	1.702
	АПВ = 100	8	7,9	7,2	7,2	7,1	7,3	7,2	7,2
Јужнобанатски	Број	2.477	2.526	2.488	2.742	2.825	2.787	2.707	2.700
	АПВ = 100	12,6	12,8	12,5	12,6	12,2	11,9	11,4	11,4
Јужнобачки	Број	8.245	8.357	8.503	9.328	9.953	10.040	10.274	10.315
	АПВ = 100	41,8	42,3	42,8	42,7	42,8	42,8	43,5	43,5
Севернобанатски	Број	1.105	1.103	1.109	1.208	1.268	1.290	1.305	1.267
	АПВ = 100	5,6	5,6	5,6	5,5	5,5	5,5	5,5	5,3
Севернобачки	Број	2.829	2.828	2.818	3.090	3.333	3.404	3.390	3.362
	АПВ = 100	14,3	14,3	14,2	14,1	14,3	14,5	14,3	14,2
Средњобанатски	Број	1.135	1.138	1.170	1.249	1.334	1.338	1.297	1.326
	АПВ = 100	5,8	5,8	5,9	5,7	5,7	5,7	5,5	5,6
Сремски	Број	2.362	2.239	2.349	2.660	2.878	2.904	2.957	3.047
	АПВ = 100	12	11,3	11,8	12,2	12,4	12,4	12,5	12,8

*без предузетника

Извор: Републички завод за развој, Национална агенција за регионални развој на основу података Републичког завода за статистику

Графикон 2.49. Кретање броја малих и средњих предузећа* у окрузима АП Војводине у периоду 2008–2011. година (АПВ = 100,0%)



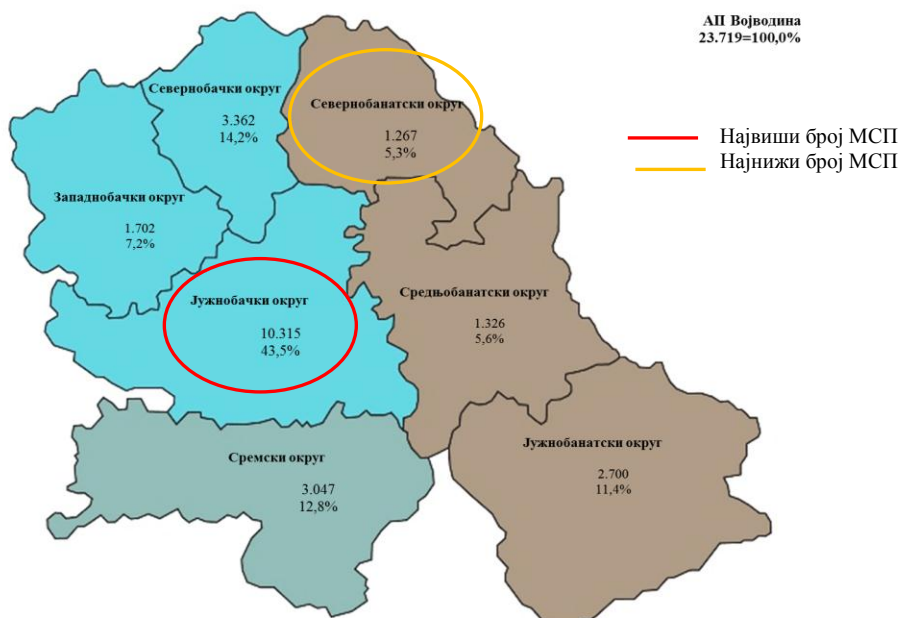
*без предузетника

Извор: Републички завод за развој, Национална агенција за регионални развој на основу података Републичког завода за статистику

По учешћу МСП у укупном броју предузећа, Србија и АП Војводина се не разликују много од просека Европске уније. Ово учешће је у 2011. години износило 99,5% и највеће је у периоду од 2004. до 2011. године.

Са друге стране, ако се посматра број МСП по окрузима у АП Војводини, могу се уочити велике разлике између округа. У Јужнобачком округу је највећи број војвођанских МСП, чак 43,5% (10.315) у 2011. години. Значајно учешће у броју МСП у АП Војводини има и Севернобачки округ са 14,2 (3.362), док је округ са најмање учешћа у броју МСП у АП Војводини Севернобанатски, са 5,3% (1.267). У односу на овај округ, Јужнобачки има 8,1 пута више МСП у 2011. години (што представља повећање у односу на 2010. годину када је тај однос износио 7,9 : 1 у корист Јужнобачког округа).

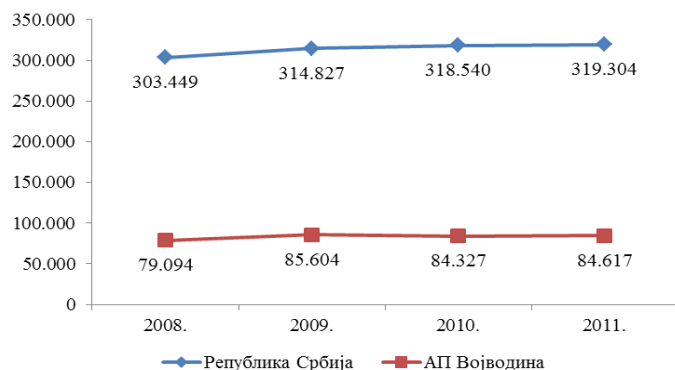
Мапа 2.51. МСП по окрузима у АП Војводини, 2011. година



Извор: Национална агенција за регионални развој на основу података Републичког завода за статистику

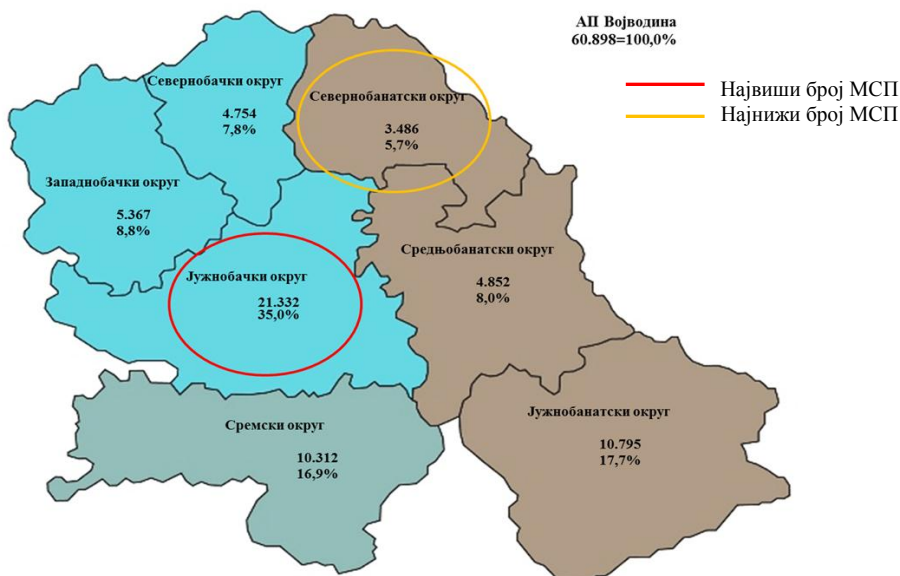
Када се у анализи МСП додају и информације о предузетницима, може се уочити да се број МСПП у Србији константно повећавао од 2008. (303.449) до 2011. године (319.304). Са друге стране, број МСПП у АП Војводини је порастао са 79.094 у 2008. години на 84.617 у 2011. години, али још увек није на нивоу који је забележен у 2009. години, када је у АП Војводини постојало 85.604 МСПП.

Графикон 2.50. Кретање броја МСПП у Републици Србији и АП Војводини у периоду 2008–2011. година



Извор: Национална агенција за регионални развој на основу података Републичког завода за статистику

Мапа 2.52. Број предузетника на нивоу АП Војводине и по окрузима у 2011. години



Извор: Национална агенција за регионални развој на основу података Републичког завода за статистику

Учешће предузећа свих величина из АП Војводине у укупном броју предузећа свих величина у Србији је у распону од 25,3% (велика предузећа) до 27,3% (средња предузећа). Ово учешће средњих предузећа АП Војводине у укупном број тих предузећа у Србији је најзначајнија промена у 2011. години у односу на 2004. годину када је тај проценат износио 31,5%. У апсолутним вредностима број средњих предузећа се смањило чак и у односу на 2010. годину са 638 на 605 предузећа.

У 2011. години највећи број предузећа средње величине је имао Јужнобанатски округ (214), а прате је Сремски (104), Севернобанатски (75) и Јужнобанатски округ (67). У свим окрузима постоји тенденција

смањења броја предузећа од 2009. године, изузев Сремског округа у коме је након 2009. и 2010. године тај тренд прекинут у 2011. години.

Већ напоменуте регионалне разлике највидљивије су када се анализира учешће микро предузећа одређене округе у укупном броју микро предузећа у АП Војводини у 2011. години. Однос између округа који има највише микро предузећа (Јужнобачки) и округа који има најмање ових предузећа (Севернобанатски) јесте 8,6 : 1. С друге стране, најмање регионалне разлике су у односу учешћа у укупном броју средњих предузећа у АП Војводини, где су водећи окрузи АП Војводине (Јужнобачки) и последњи округ (Севернобанатски) у овој категорији у Војводини у односу 4,7 : 1.

Регионалне разлике према окрузима АП Војводине и величини предузећа:

Микро предузећа 8,6 : 1 у 2011. години, Јужнобачки : Севернобанатски,
 Мала предузећа 6,4 : 1 у 2011. години, Јужнобачки : Севернобанатски,
 Средња предузећа 4,7 : 1 у 2011. години, Јужнобачки : Севернобанатски,
 Предузетници 6,2 : 1 у 2011. години, Јужнобачки : Севернобанатски.

Поред великих регионалних разлика, како у АП Војводини, тако и у Србији, један од горућих проблема у Србији јесте незапосленост. Један од чинилаца велике незапослености јесте и неусаглашеност образовног нивоа грађана Републике Србије са потребама привреде. Како би се у што већој мери отклонио овај проблем, Влада Србије направила је Стратегију развоја система образовања у Србији до 2020. године. Предвиђено је да Стратегија омогући и потпомогне усаглашености потребе привреде са структуром квалификација високообразованих грађана старости 30–34 године.

Сектор МСПП Србије је у 2004. години запошљавао 54,7% запослених, док је тај проценат у 2010. години порастао на 66,4%. Овај проценат је благо опао у 2011. години, када је износио 65,3%. Сличан тренд је забележен на нивоу АП Војводине у којој је МСПП сектор запошљавао 63,8% запослених у 2004. години, односно 73,9% у 2010. години. Као и на нивоу Србије, овај проценат је смањен у 2011. години, те сада износи 71,8%. Учешће броја запослених у војвођанским МСПП у укупном броју запослених у МСПП у Србији је опало са 31% у 2004. години на 28,4% у 2010. години, а овај пад процента је настављен и у наредној, 2011. години када је износио 27,0%.

Уколико се посматрају само запослени код предузетника, тада је учешће АП Војводине у укупном броју запослених код предузетника на нивоу Србије износило 27,7%, што представља пад у односу на претходну годину (28,4%), али и у односу на проценат забележен 2004. године (29,0%). Када се посматра број запослених по једном МСПП у АП Војводини (3,3 у 2007, 2,7 у 2010. и 2,5 у 2011. години), као и Србији (3,1 у 2007, 2,6 у 2010. и 2,5 у 2011. години), може се закључити да су ти показатељи знатно испод просека ЕУ (4,3 у 2007. години). Унутар АП Војводине, овај показатељ варира од 1,8 у Јужнобанатском до 3,2 у Севернобачком и Севернобанатском округу.

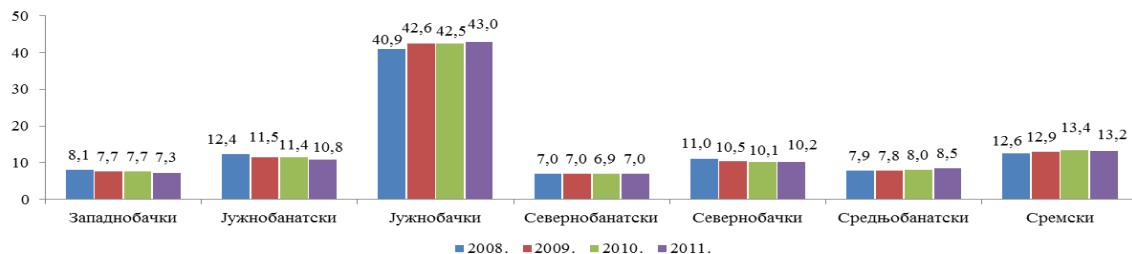
Табела 2.32. Регионални распоред броја запослених у АП Војводини и окрузима у периоду 2005–2011. година

		2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.
АП Војводина	Број	362.862	361.536	360.738	359.791	332.086	306.883	296.442
	Србија = 100	26,4	26,2	26,1	25,7	25,4	25,0	24,6
Западнобачки	Број	35.876	31.999	30.136	29.261	25.497	23.566	21.605
	АПВ = 100	9,9	8,9	8,4	8,1	7,7	7,7	7,3
Јужнобанатски	Број	47.350	45.628	44.665	44.537	38.142	34.938	31.916
	АПВ = 100	13,0	12,6	12,4	12,4	11,5	11,4	10,8
Јужнобачки	Број	145.910	147.535	149.132	147.318	141.588	130.551	127.338
	АПВ = 100	40,2	40,8	41,3	40,9	42,6	42,5	43,0

Севернобанатска	Број	25.309	26.714	24.968	25.306	23.357	21.255	20.897
	АПВ = 100	7,0	7,4	6,9	7,0	7,0	6,9	7,0
Севернобачка	Број	36.495	37.934	38.782	39.521	34.882	30.951	30.355
	АПВ = 100	10,1	10,5	10,8	11,0	10,5	10,1	10,2
Средњобанатска	Број	28.959	28.219	27.980	28.410	25.941	24.600	25.159
	АПВ = 100	8,0	7,8	7,8	7,9	7,8	8,0	8,5
Сремска	Број	42.963	43.507	45.075	45.438	42.679	41.022	39.172
	АПВ = 100	11,8	12,0	12,5	12,6	12,9	13,4	13,2

Извор: Републички завод за развој, на основу података за привредне регистре, Министарство финансија и привреде на основу података Републичког завода за статистику

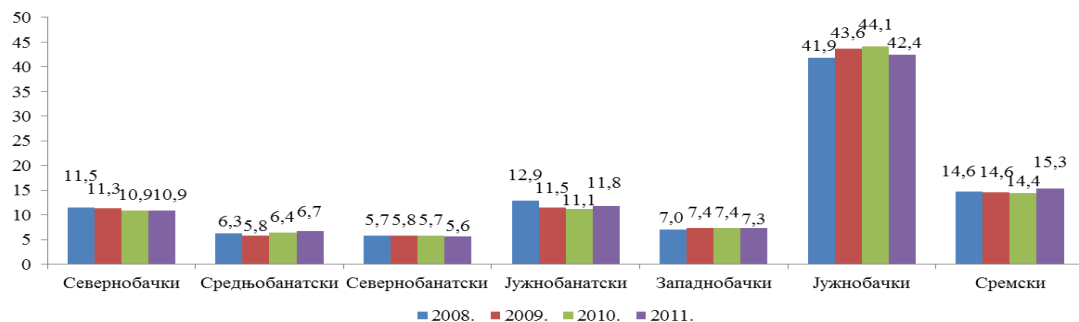
Графикон 2.51. Регионални распоред броја запослених у окрузима АП Војводине у периоду 2008–2011. година (АПВ = 100)



Извор: Републички завод за развој, на основу података за привредне регистре, Министарство финансија и привреде на основу података Републичког завода за статистику

Промет МСПП сектора АП Војводине износио је 27,5% промета МСПП сектора у Србији у 2011. години. Највећи део војвођанског промета је остварио је Јужнобачки округ (43,0%), док је најмањи остварила Севернобанатски округ (7,0%).

Графикон 2.52. Промет у сектору МСПП по окрузима АП Војводине у периоду 2008–2011. година (АПВ = 100)

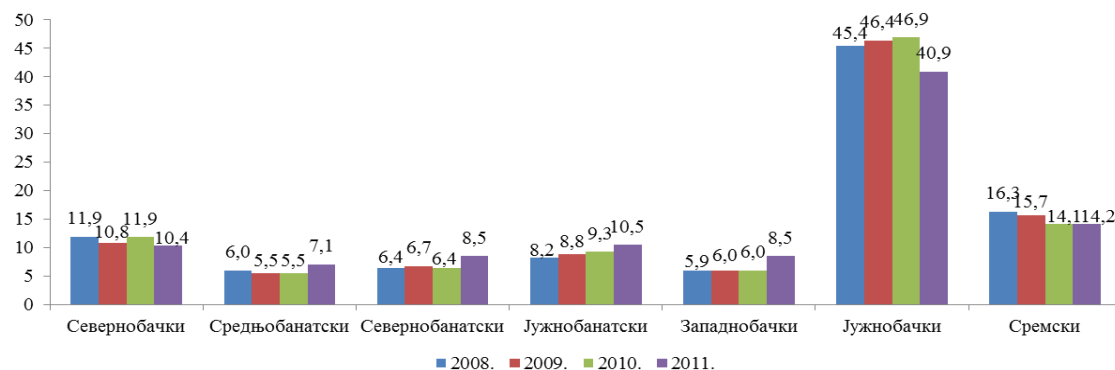


Извор: Национална агенција за регионални развој

Војвођански МСПП су учествовали у формирању БДВ МСПП сектора на републичком нивоу са 26,7% у 2011. години, што је мање учешће у односу на годину пре тога (27,1%) и готово за 3% мање у односу на учешће забележено у 2004. години (29,6%). Као и у претходним годинама, износ БДВ по запосленом у сектору МСПП је већи у Републици Србији у односу на АП Војводину.

Профит МСПП сектора АП Војводине износи 29,6% прихода оствареног у МСПП сектору 2011. године у Србији. Највећа концентрација предузетничког профита се налази у Јужнобачком округу, чак 40,9% од укупног профита МСПП сектора АП Војводине.

Графикон 2.53. Профит у сектору МСПП по окрузима АП Војводине у периоду 2008–2011. година (АПВ = 100)



Извор: Национална агенција за регионални развој

ГЛАВНИ НАЛАЗИ

- Највећи број предузећа концентрисан је у Јужнобачком округу (43,5%), док је најмања концентрација предузећа у Севернобанатском округу (5,3%), 2011. година;
- Сектор МСПП у Јужнобачком округу запошљавао је 43% од укупног броја запослених у МСПП у АП Војводини, док је у сектору МСПП у Севернобанатском округу запослено најмање лица (7%);
- Промет МСПП је највиши у Јужнобачком округу (42,4%), док је најнижи у Севернобанатском (5,6%);
- Профит предузећа је највиши у Јужнобачком округу (40,9%), док је најнижи у Средњобанатском округу (7,1%).
- Регионалне разлике према окрузима АП Војводине и величини предузећа:
 Микро предузећа 8,6:1 у 2011. години, Јужнобачки : Севернобанатски,
 Мала предузећа 6,4:1 у 2011. години, Јужнобачки : Севернобанатски,
 Средња предузећа 4,7:1 у 2011. години, Јужнобачки : Севернобанатски,
 Предузетници 6,2:1 у 2011. години, Јужнобачки : Севернобанатски.

2.19. Пољопривреда

У овом делу биће коришћени следећи индикатори:

- Укупна коришћена пољопривредна површина у АП Војводини по окрузима за 2011. годину у хектарима;
- Засејане површине (оранице и баште) и површина под шумама у АП Војводини по окрузима у 2011. години у хектарима;
- Распоред пољопривредних газдинстава, броја говеда, свиња, оваца, коза, живине и броја трактора по окрузима у 2011. години;
- Удео БДВ-а пољопривреде округа у креирању БДВ-а пољопривреде АП Војводине, 2009. година;
- Учешће округа у укупној спољнотрговинској размени пољопривредних производа АП Војводине, 2011. година;
- Учешће спољнотрговинске размене пољопривредних производа у укупној спољнотрговинској размени округа АП Војводине, 2011. година.

Република Србија је у 2011. години располагала са 5.056 хиљада хектара пољопривредног земљишта, од чега се 34,6% налазило у АП Војводини. У односу на претходну годину у Републици Србији и АП Војводини примећена је стабилност обима и структуре пољопривредног земљишта са тим да се у Републици Србији оно повећало за 5.000 хектара а у АП Војводини се смањило за 3.000 хектара.

Табела 2.33. Коришћено пољопривредно земљиште Републике Србије и АП Војводине у 2011. години, у хиљадама ха

	Република Србија	АП Војводина	Учешће АПВ у РС (%)
Пољопривредна површина	5.056	1.747	34,6
Обрадива	4.211	1.647	39,1
Оранице и баште	3.294	1.578	47,9
Воћњаци	240	18	7,5
Виногради	56	10	17,9
Ливаде	621	41	6,6
Пашњаци	845	100	11,8

Извор: Републички завод за статистику

Обрадива површина у АП Војводини чинила 94,3%. У структури земљишњих ресурса АП Војводине, пашњаци као најекстензивнији начин коришћења земљишта заступљени су са свега 5,7%. Са друге стране, воћњаци и виногради као најинтензивнији начини коришћења земљишта су у АП Војводини заступљени са 1,0% и 0,6% респективно. У структури Републике Србије, пашњаци у АП Војводини чине 11,8% пашњака у Републици Србији, док воћњаци и виногради у АП Војводини чине 7,5%, односно 17,9% воћњака и винограда у Републици Србији, респективно.

Табела 2.34. Укупна коришћена пољопривредна површина у АП Војводини по окрузима за 2011. годину у хектарима

Окрузи АП Војводине	Пољоприв. површина	Обрадива укупно	Обрадива површина				Пашњаци
			Оранице и баште	Воћњаци	Виногради	Ливаде	
Западнобачки	203.412	194.199	187.143	1.208	431	5.417	5.851
Јужнобанатски	342.020	313.687	300.214	1.777	2.522	9.174	22.321
Јужнобачки	326.513	308.590	298.244	2.702	1.831	5.813	11.581
Севернобанатски	207.806	185.200	177.438	1.576	932	5.254	17.781
Севернобачки	160.130	156.886	151.725	3.449	851	861	2.253
Средњобанатски	283.975	241.958	228.254	1.922	546	11.236	32.074
Сремски округ	256.732	245.875	234.715	5.203	2.422	3.535	8.514
АП Војводина	1.780.588	1.646.395	1.577.733	17.837	9.535	41.290	100.375

Укупна коришћена пољопривредна површина у АП Војводини у 2011. години износи 1.780 хиљада хектара, а од тога је обрадиво 92% земљишта. Поређењем обрадивих површина по окрузима може се приметити да је највише обрадиве земље у Јужнобачком (18,7% од укупне обрадиве површине) и Јужнобанатском округу (19%), а најмање у Севернобачком округу (9,5%) који је погодан за узгајање воћњака. Виногради су најзаступљенији у Сремском и Јужнобанатском округу са уделом од 52% у укупној површини под виноградима у Војводини, а воћњака има највише у Сремском округу скоро 30% укупне површине под воћњацима. Лош квалитет земљишта у Средњобанатском округу је утицао да остане велика површина под пашњацима (32% од укупне површине под пашњацима) па је у том округу сточарство врло заступљено.

Табела 2.35. Засејане површине у Републици Србији и АП Војводини у хиљадама ха, 2011. година

	Република Србија	АП Војводина	Учешће АПВ у РС (%)
Засејана површина	3.067	1.559	50,8
Жита	1.911	1.026	53,7
Индустријско биље	429	390	90,9
Повртно биље	272	68	25,0
Крмно биље	455	75	16,5

Извор: Републички завод за статистику

Међу ораницама и баштама у АП Војводини, засејане површине чине 98,8% али оно што је неповољно јесте да међу засејаним површинама доминирају жита (65,8%) док су повртно и крмно биље релативно мало заступљени (4,4% и 4,8%, респективно).

Табела 2.36. Засејане површине (оранице и баште) и површина под шумама у АП Војводини по окрузима у 2011. години у хектарима

Окрузи АП Војводине	Жито	Индустријско биље	Повртно биље	Крмно биље	Шуме
Западнобачки округ	122.334	48.727	8.009	6.180	13.107
Јужнобанатски округ	201.372	77.109	9.585	10.134	23.347
Јужнобачки округ	165.667	100.734	18.332	11.064	18.741
Севернобанатски округ	109.872	40.351	7.233	13.372	1.780
Севернобачки округ	112.502	25.489	3.359	9.381	3.998
Средњобанатски округ	151.344	52.566	6.603	13.728	7.356
Сремски округ	163.050	44.960	15.320	10.989	48.758
АП Војводина	1.026.141	389.936	68.441	74.848	117.091

Извор: Републички завод за статистику

Анализом засејаних површина може се установити да се највећа површина обрадивог земљишта користила за производњу жита, па затим индустријског биља, повртног биља и крмног биља респективно. Највише житарица се сејало у Јужнобанатском округу (20% од укупне површине под житом), а индустријског биља у Јужнобачком округу (26% од укупне површине под индустријским биљем). Под шумама је највећа површина земљишта у Сремском округу (42% од

укупне површине под шумама), а затим у Јужнобанатском округу (20% од укупне површине под шумама).

Сточни фонд АП Војводине је у 2011. години имао пад у односу на 2010. годину, а најизраженији пад забележен је у укупном броју живине где се фонд смањило за 10,7%, док се број говеда, свиња и оваца смањило редом за 2,2%, 7,3% и 8,6%.

Табела 2.37. Биланс стоке и живине у Републици Србији и АП Војводини у 2011. години, у хиљадама комада

	Република Србија	АП Војводина	Учешће АПВ у РС (%)
Говеда	937	220	23,5
Свиње	3.287	1.289	39,2
Овце	1.460	233	16,0
Живина	19.103	9.971	52,2

Извор: Републички завод за статистику

Табела 2.38. Распоред пољопривредних газдинстава, броја говеда, свиња, оваца, коза, живине и броја трактора по окрузима у 2011. години

Окрузи АП Војводине	Број пољоприв. газдинстава	Број говеда	Број свиња	Број коза	Број оваца	Број живине	Број трактора
Западнобачки	18.332	29.832	156.416	10.321	24.938	701.317	11.170
Јужнобанатски	25.618	27.018	133.691	13.145	47.936	2.660.963	20.614
Јужнобачки	31.867	47.573	332.448	12.023	52.620	2.984.658	21.839
Севернобанатски	14.346	38.129	163.095	4.259	40.884	399.819	10.890
Севернобачки	11.361	34.218	197.349	4.286	21.241	1.163.944	8.223
Средњобанатски	16.755	38.878	85.729	6.436	41.012	2.804.464	13.423
Сремски	29.309	36.606	327.340	10.573	41.535	1.218.392	20.822
АП Војводина	147.588	252.254	1.396.068	61.043	270.166	11.933.557	106.981

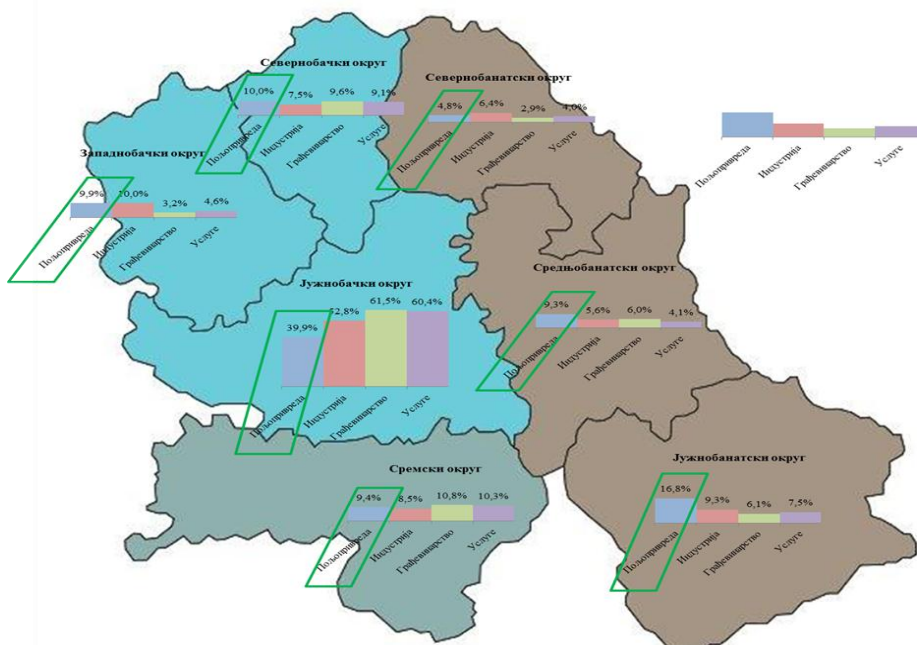
Извор: Републички завод за статистику

Резултати из табеле добијени су на основу извештаја Пописа пољопривреде 2012. године, а указују да је највећи број газдинстава заступљен у Јужнобачком, Сремском и Јужнобанатском округу. Говедарство (19%), свињарство (24%) и овчарство (19%) су најаспрострањенији у Јужнобачком округу, за којом не заостаје много ни Сремски округ посебно у узгоју свиња (23%), а живинарство је врло распрострањено у Јужнобачком (25%), Средњобанатском (23%) и Јужнобанатском округу (22%). У региону АП Војводине просечан број трактора по пољопривредном газдинству износи 0,72 док је по окрузима највише у Јужнобанатском и Севернобанатском округу и то у просеку око 0,8 трактора по газдинству. Најлошији однос је у Западнобачком округу где је однос трактора према пољопривредном газдинству 0,61. Просечан број грла по газдинству у АП Војводини износи 1,7 грла говеда, 9,5 грла свиња, 0,4 грла коза и 1,8 грла оваца, где се примећује да се просечно по газдинству највише узгајају свиње.

На основу свих показатеља може се закључити да су најпродуктивнији по свим економским параметрима Јужнобачки, Јужнобанатски и Сремски округ, док су Севернобачки и Средњобанатски округ најслабији.

У АП Војводини у 2011. години највише су заступљене производња крављег млека (324 милиона литара), свињског меса (123 хиљада тона) и јаја (386 милиона комада) и они редом чине 22,7%, 45,4% и 31,7% одговарајућих сточарских производа Републике Србије у 2011. години. Производња крављег млека у АП Војводини се у 2011. години смањила за 5,5% у односу на претходну годину, док се производња свињског меса и јаја повећала за 6,0% односно 18,8%, респективно.

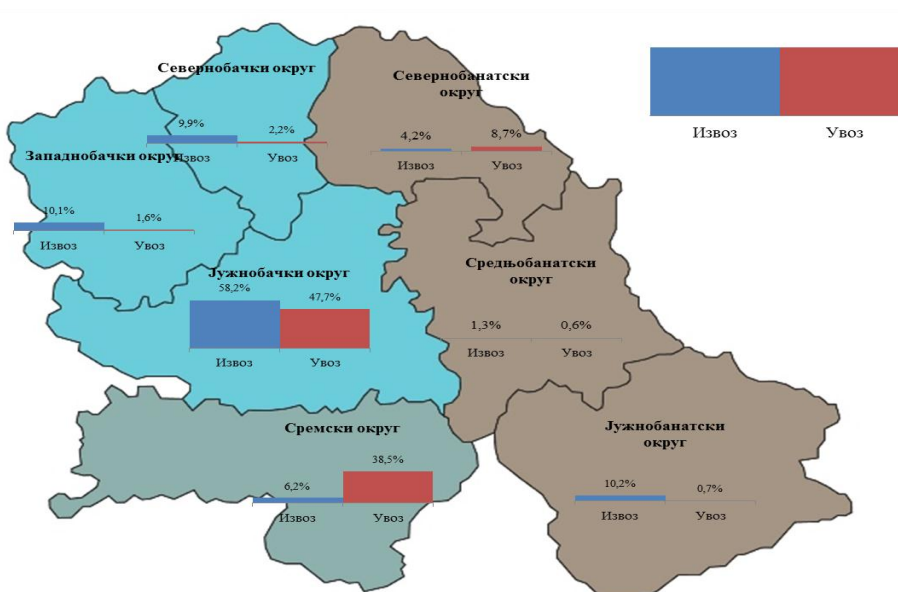
Мапа 2.53. Удео БДВ-а пољопривреде округа у креирању БДВ-а пољопривреде АП Војводине, 2009. година



Извор: Републички завод за статистику

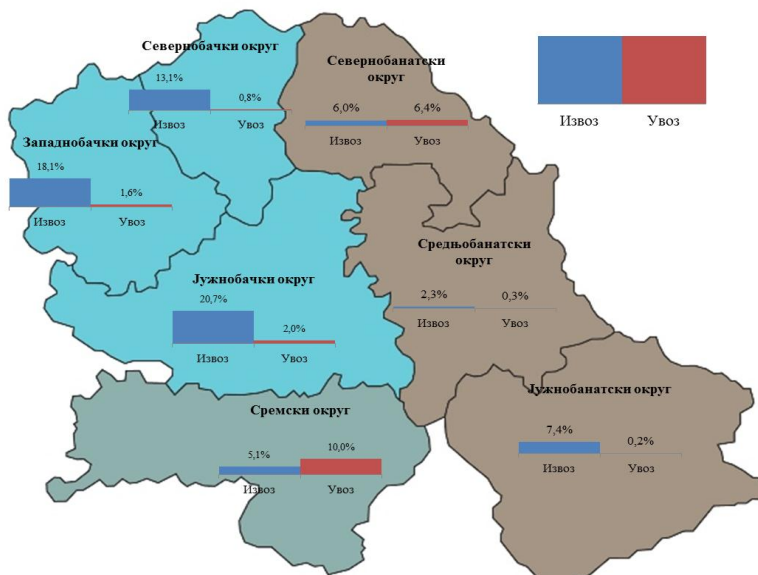
Бруто додата вредност пољопривреде Јужнобачког округа остварује највећи допринос у креирању бруто додате вредности пољопривреде АП Војводине (39,9%), док БДВ пољопривреде Севернобанатског округа остварује најнижи допринос (4,8%).

Мапа 2.54. Учешће округа у укупној спољнотрговинској размени пољопривредних производа АП Војводине, 2011. година



Извор: Републички завод за статистику

Мапа 2.55. Учешће спољнотрговинске размене пољопривредних производа у укупној спољнотрговинској размени округа АП Војводине, 2011. година



Извор: Републички завод за статистику

ГЛАВНИ НАЛАЗИ:

- Укупна коришћена пољопривредна површина у АП Војводини у 2011. години износи 1.780 хиљада хектара, а од тога је обрадиво 92% земљишта;
- Анализом засејаних површина установљено је да се највећа површина обрадивог земљишта у АП Војводини користила за производњу житарица (66%), па затим индустријског биља (25%);
- Највећи број газдинстава заступљен је у Јужнобачком (22%), Сремском (20%) и Јужнобанатском округу (17%);
- Генерално, најпродуктивнији по свим економским параметрима су Јужнобачки, Јужнобанатски и Сремски округ, док су Севернобачки и Средњобанатски округ најслабији;
- Бруто додата вредност пољопривреде Јужнобачког округа остварује највећи допринос креирању бруто додате вредности пољопривреде АП Војводине (39,9%), док БДВ пољопривреде Севернобанатског округа остварује најнижи допринос (4,8%);
- Највиши удео извоза сектора пољопривреде у укупном извозу округа остварен је у Јужнобачком округу (20,7%) док је удео извоза сектора пољопривреде у укупном извозу округа најнижи у Средњобанатском округу (2,3%).
- Највиши удео увоза сектора пољопривреде у укупном увозу округа остварен је у Сремском округу (10,0%), док је удео увоза пољопривреде у укупном увозу округа, најнижи у Јужнобанатском округу (0,2%);
- Извоз сектора пољопривреде Јужнобачког округа има највећи удео у укупном извозу пољопривреде АП Војводине (58,2%), док је удео извоза сектора пољопривреде Средњобанатског округа најнижи (1,3%);
- Увоз сектора пољопривреде Јужнобачког округа има највећи удео у укупном увозу пољопривреде АП Војводине (47,7%), док је удео увоза сектора пољопривреде најнижи у Средњобанатском округу (0,6%).

2.20. Туризам

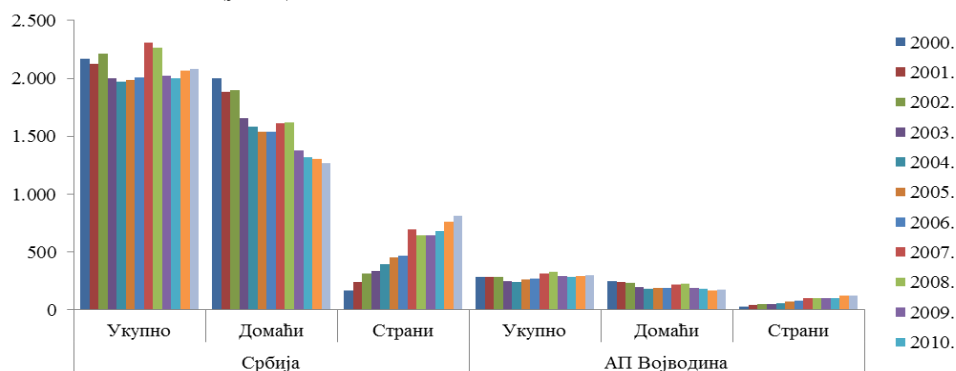
У овом делу анализираће се следећи индикатори:

- Број туриста по окрузима АП Војводине, 2011. година;
- Ноћења туриста по окрузима АП Војводине, 2011. година.

Туризам у АП Војводини је пролазио кроз врло различите периоде. Након експанзије у годинама између 1960. и средине 1980-их година, уследио је пад броја туриста и остварених ноћења у 1990-им, услед политичко-економских дешавања. После пада туристичке активности током деведесетих година прошлог века, од 2000. године уследило је повећање броја туриста и ноћења, понајвише страних туриста. Ипак, и поред наведеног раста и развоја туристичке активности у последњој деценији, још увек није достигнут ниво броја туриста и ноћења из 1987. године, која је забележена као најбоља туристичка година за АП Војводину, са 564.000 туриста који су остварили 1.292.000 ноћења.

Као последица све веће отворености Србије ка Европи, као и стабилнијих прилика у земљи, проценат страних туриста у укупном броју туриста који посећују, како Србију, тако и АП Војводину, се повећава. Тако је на пример 2000. године, АП Војводину посетило 281.000 туриста, од чега је 10,7% било страних туриста, док је 2012. године АП Војводину посетило 296.000 туриста, од чега чак 41,6% из иностранства. Сличан тренд забележен је и на нивоу Србије у којој је у 2000. години било 2.169.000 туриста, међу којима само 7,7% из иностранства, али је та слика мењана последњих 12 година, па је у 2012. години забележен боравак 2.080.000 туриста у Србији, од којих је 38,9% дошло из иностранства.

Графикон 2.54. Тренд и структура туристичких долазака у Републику Србију и АП Војводину у периоду 2000–2012. година (у 000)

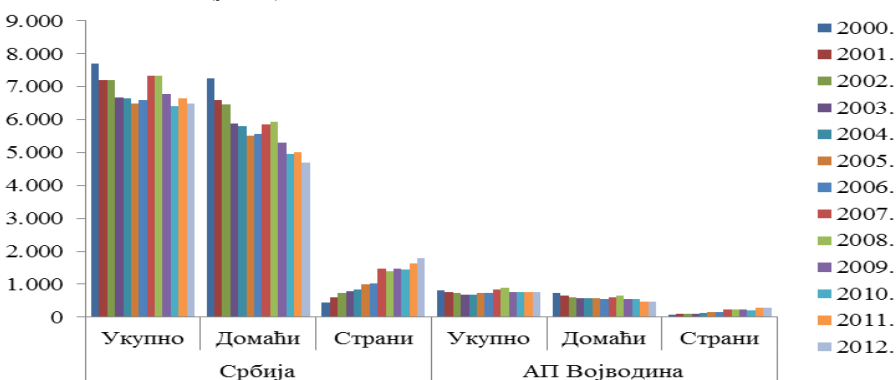


Извор: Републички завод за статистику

Тренд и структура ноћења туриста на територији АП Војводине и Србије врло су слични тренду и структури броју долазака туриста. Наиме, у 2000. години у Србији је било 7.696.000 ноћења, од чега само 5,6% иностраних туриста. Ситуација је била слична, али ипак нешто боља, у АП Војводини у којој је у 2000. години било 8,7% ноћења страних туриста, од укупно 809.000. У периоду од 2000. до 2012. године број ноћења страних туриста био је у константном порасту, али је број домаћих туриста значајно опадао, па сада имамо ситуацију у којој је број укупних ноћења у АП Војводини и Републици Србији мањи у односу на одговарајуће бројеве ноћења туриста у 2000. години.

У 2012. години у Србији је било укупно 6.485.000 ноћења, од чега су 27,7% остварили странци, док је у АП Војводини у истој години забележено 759.000 ноћења, приликом чега су 39,0% остварили странци. Просечна дужина боравка туриста је на нивоу државе у периоду од 2000. до 2012. године износила 3,3 (пад са 3,5 у 2000. години, на 3,1 у 2012. години), док је на нивоу АП Војводине она износила 2,7 (пад са 2,9 у 2000. години, на 2,6 у 2012. години). По правилу, више ноћења по боравку остварују домаћи туристи (2012. године у Србији 3,7 домаћи, 2,2 страни туристи, а у АП Војводини 2,7 домаћи, 2,4 страни туристи).

Графикон 2.55. Тренд и структура туристичких ноћења у Републици Србији и АП Војводини у периоду 2000–2012. година (у 000)



Извор: Републички завод за статистику

Као и у већини привредних показатеља, Јужнобачки округ доминира у АП Војводини и по броју туриста, као и броју ноћења туриста. У овом округу је у 2011. години остварено чак 42,3% (122.279) туристичких боравака у АП Војводини, кроз које је остварена трећина (33,3%) туристичких ноћења (251.751).

Поред Јужнобачког округа, најзначајнији округ АП Војводине по броју туриста и броју ноћења туриста је Севернобачки округ. У Севернобачком округу је у 2011. години било 61.100 туриста, односно 110.538 ноћења. Велике регионалне разлике у развијености туризма виде се по чињеници да, иако је други најзначајнији округ АП Војводине у туризму, Севернобачки остварује дупло мање туристичких долазака од Јужнобачког округа. Други окрузи су по броју туристичких долазака далеко испод чак и Севернобачког округа са дупло или тродупло мањим обимом туристичке активности. Такође, три од седам округа забележили су смањен број туристичких долазака у 2011. години у односу на 2002. годину (Средњобанатски, Севернобанатски и Западнобачки округ), док су чак четири округа забележила смањен број ноћења туриста (Средњобанатски, Севернобанатски, Јужнобанатски и Западнобачки округ).

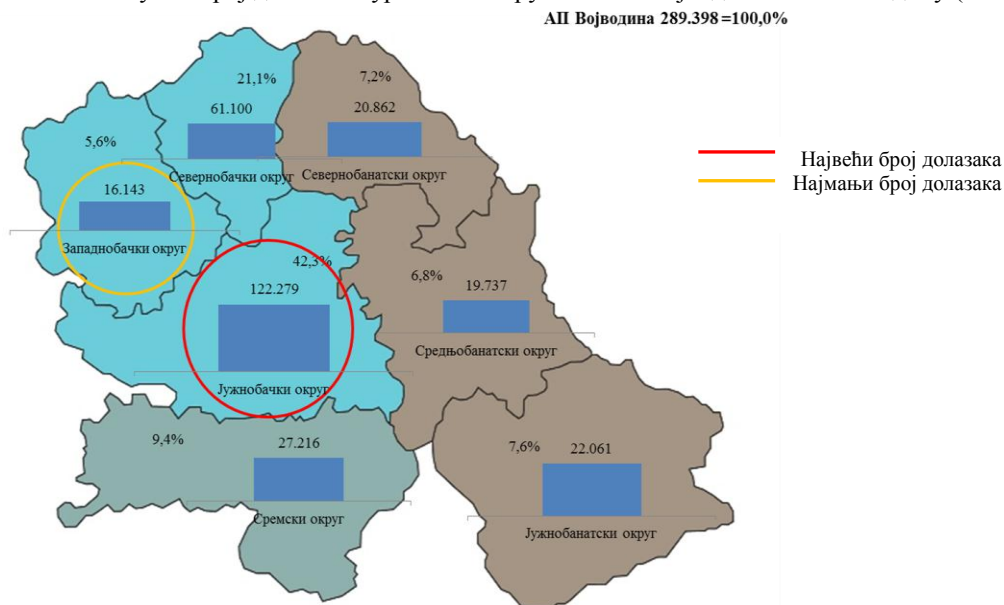
Табела 2.39. Број туриста и ноћења по окрузима АП Војводине за 2002. и 2011. годину

Година/округ	Доласци			Ноћења		
	Укупно	Домаћи	Страни	Укупно	Домаћи	Страни
2002.						
Севернобачки	48.751	40.623	8.128	81.851	64.881	16.970
Средњобанатски	26.613	23.341	3.272	72.496	64.631	7.865
Севернобанатски	24.921	22.639	2.282	150.691	144.437	6.254
Јужнобанатски	21.149	17.770	3.379	54.851	46.609	8.242
Западнобачки	23.414	21.037	2.377	80.279	73.212	7.067
Јужнобачки	113.943	88.153	25.790	210.131	156.309	53.822
Сремски	24.046	19.675	4.371	73.796	63.661	10.135

2011.						
Севернобачки	61.100	39.916	21.184	110.538	70.340	40.198
Средњобанатски	19.737	12.272	7.465	76.240	49.581	26.659
Севернобанатски	20.862	14.654	6.208	105.722	83.431	22.291
Јужнобанатски	22.061	16.044	6.017	52.613	40.124	12.489
Западнобачки	16.143	11.830	4.313	55.240	45.349	9.891
Јужнобачки	122.279	53.211	69.068	251.751	97.950	153.801
Сремски	27.216	21.474	5.742	104.619	91.293	13.326

Извор: Републички завод за статистику

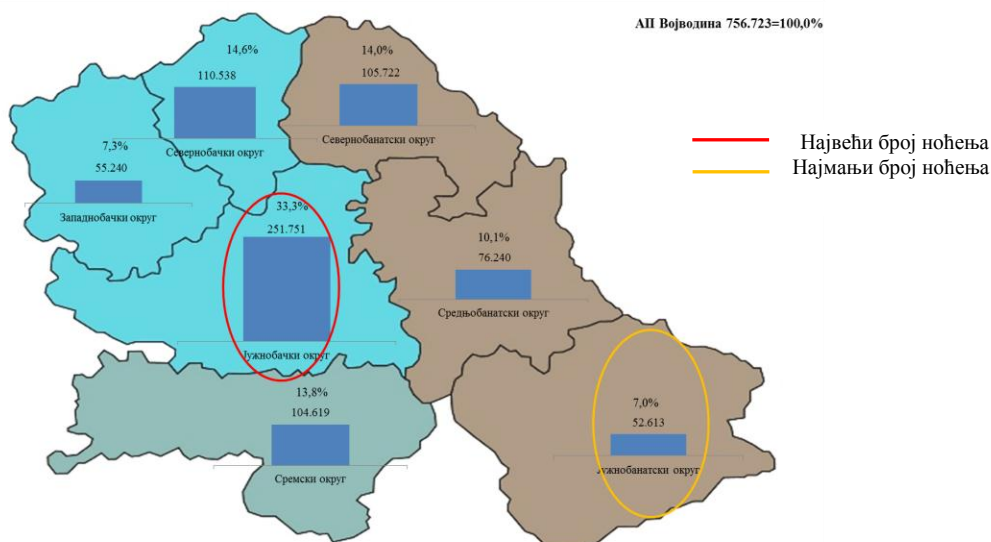
Мапа 2.56. Укупан број долазака туриста по окрузима АП Војводине за 2011. годину (АПВ = 100,0%)



Извор: Републички завод за статистику

Највећи број остварених ноћења у Јужнобачком округу је у Новом Саду (225.009 ноћења, 89,4% ноћења у округу), док је у Севернобачком округу место у којем је остварено највише ноћења Суботица (99.878 ноћења, 90,4% ноћења у округу). Како су ово два округа са највише туристичке активности у АП Војводини, може се закључити да је за АП Војводину карактеристичан градски туризам који подразумева мали број ноћења по доласку туриста (2,6 дана по боравку). Место у којем се најдуже остаје по доласку је Кањижа (6,3 дана по боравку). Ова чињеница је подразумевана, ако се узме у обзир постојање Бање Кањижа која има здравствено-рекреативну функцију, чиме се подразумева дужи боравак.

Мапа 2.57. Укупан број ноћења туриста по окрузима АП Војводине за 2011. годину (АПВ = 100,0%)



Извор: Републички завод за статистику

Табела 2.40. Најпосећеније дестинације по окрузима АП Војводине, 2011. година

Општина	Туристи	Округ, укупно		Удео у округу (%)	Ноћења	Округ, укупно		Удео у округу (%)	
Суботица - град	56.058	Севернобачки	61.100	91,7	Суботица - град	99.878	Севернобачки	110.538	90,4
Зрењанин - град	15.451	Средњобанатски	19.737	78,3	Зрењанин - град	60.621	Средњобанатски	76.240	79,5
Кањижа	11.467	Севернобанатски	20.862	55,0	Кањижа	72.527	Севернобанатски	105.722	68,6
Вршац	14.387	Јужнобанатски	22.061	65,2	Вршац	27.317	Јужнобанатски	52.613	51,9
Апатин	6.730	Западнобачки	16.143	41,7	Апатин	38.903	Западнобачки	55.240	70,4
Нови Сад - град	111.170	Јужнобачки	122.279	90,9	Нови Сад - град	225.009	Јужнобачки	251.751	89,4
Ириг	14.382	Сремски	27.216	52,8	Ириг	66.053	Сремски	104.619	63,1

Извор: Општине у Србији, Републички завод за статистику

Када се анализира структура страних туриста, односно земље из којих они долазе, може се уочити да Република Србија прима највише туриста из земаља бивше Југославије, тачније Босне и Херцеговине, Црне Горе и Словеније. Чак 10,1% (165.538) туриста у Србији долази из Босне и Херцеговине, док је 7,9% туриста из Црне Горе (129.455) и 7,6% из Словеније (124.517). Оно што је карактеристично за све три земље јесте да се број туриста из ових земаља у Србију повећао у односу на претходну годину.

ГЛАВНИ НАЛАЗИ

- У 2012. години у Србији је било укупно 6.485.000 ноћења, од чега су 27,7% остварили странци, док је у АП Војводини у истој години забележено 759.000 ноћења, приликом чега су 39,0% остварили странци;
- Највећи број долазака туриста забележен је у Јужнобачком округу (42,3%), док је најнижи број долазака туриста забележен у Западнобачком округу (5,6%);
- Највећи број ноћења туриста забележен је у Јужнобачком округу (33,3%), док је најнижи број ноћења туриста забележен у Јужнобанатском округу (7,0%).

2.21. Привредна инфраструктура

У овом делу анализираће се следеће теме:

- Енергетска инфраструктура;
- Друмски саобраћај;
- Железнички саобраћај;
- Ваздушни саобраћај;
- Хидротехничка инфраструктура;
- Телекомуникације;
- Просторни развој и заштита животне средине;
- Логистика.

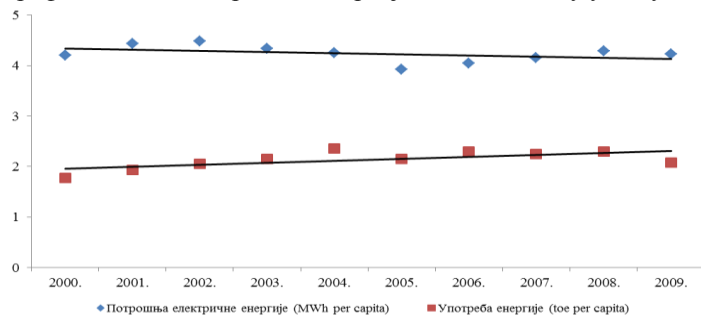
Јачање геостратешке позиције АП Војводине, унапређење квалитета животне средине у највећој мери зависе од степена опремљености и квалитета техничке инфраструктуре. Успостављање регионалне кохезије АП Војводине бољим коришћењем субрегионалних потенцијала зависиће, пре свега, од јачања капацитета за кретање људи, добара, као и преноса енергије и информација између разних насеља. Ради тога физичке мреже инфраструктуре као што су путеви и друге транспортне мреже, енергетске мреже, хидро-системи и телекомуникације имају посебан значај у Програму развоја АП Војводине.

2.21.1. Енергетска инфраструктура

Енергетика представља веома осетљиво питање у развоју АП Војводине, како због енергетских ресурса које поседује, тако и због преносних система којима располаже, од којих се део налази у приватном поседу, а део у оквиру државног система.

Основни билансни показатељи. У укупној употреби енергије и потрошњи електричне енергије у Србији у периоду од 2000. до 2010. евидентна је стабилна потрошња а сви енергетски индикатори показују раст (као што је, на пример, раст увоза енергената). С обзиром да број становника у Републици Србији у периоду 2000–2010. године благо опада, а присутна је економска стагнација, то је довољан показатељ да се стање у области енергетике не побољшава.

Графикон 2.56. Потрошња енергије по становнику у Републици Србији у периоду 2000–2010. година



Извор: Светска банка

Укупна производња примарне енергије у АП Војводини износи 1,253 mtoe²⁴ у 2010. години²⁵. Доминира нафта са 69,9% учешћа, следе природни гас са 24,1%, угаљ са 4,6% и 1,4% обновљиви

²⁴ 1 toe = 11.630 GWh = 4,1868x10⁴

²⁵ Енергетски биланс Аутономне Покрајине Војводине „План за 2011. годину“, део енергетског биланса Републике Србије за 2011. годину, Покрајински секретаријат за енергетику и минералне сировине.

извори енергије. Укупна бруто потрошња примарне енергије у АП Војводини износила је 3,718 mtoe у 2010. години. У погледу увозне зависности АП Војводине у области енергије, доминирају нафта и нафтни деривати са 44,62%, затим природни гас са 31,29% и електрична енергија са 20,38%.

Укупна инсталисана снага система за производњу електричне енергије у Србији (без Косова) је 7124 MW. Електроенергетски систем Србије повезан је са системима суседних земаља са пропусном моћи од око 1.000 MW. Вршна снага система Србије (без Косова) у 2008. години је била око 6.626 MW.

У АП Војводини се предвиђа пораст потрошње електричне енергије просечно за 1,3% годишње. То значи да би 2014. године потрошња била око 9.690 GWh (или 5,3% виша у односу на 2010), а 2021. би била 10605 GWh (или 16,8% виша у односу на 2010). Основне могућности успоравања раста без успоравања привредног раста је смањивање губитака и повећања енергетске ефикасности. Међутим, без обзира на то, мора се планирати повећање производних енергетских капацитета.

Електроенергетски систем АП Војводине. У периоду 2000–2010. електропреносни систем АП Војводине је у значајној мери комплетиран и модернизован. Снабдевање електричном енергијом врши се из јединственог републичког система, док се дистрибуција врши преко десет електродистрибутивних система, односно за велике потрошаче директно. Снабдевање електричном енергијом АП Војводине обезбеђено је из јединствене јавне мреже Електропривреде Србије посредством 220 и 110 kV мреже преко 57 трансформаторских станица. Проблеми на интерконективном раду електроенергетског система (ЕЕС) постоје на правцима према Румунији (код ХЕ Ђердап), због вишка електричне енергије у румунском ЕЕС и према Хрватској, због мањка енергије у хрватском ЕЕС.

Систем природног гаса у АП Војводини. Домаћа производња природног гаса стагнира већ неколико година на око 200 мил. m³/а. Гасна мрежа у АПВ је развијена у односу на друге делове Републике, са тенденцијом даљег ширења и модернизације. Гас се обезбеђује из локалних извора и увозом из Русије, а разводи мрежом дужине 1.560 km. Снабдевање је преко јединственог система „Србијагас“-а. Домаћа производња природног гаса је у порасту од 2009. године од како је 51% акција НИС-а ад продато руском партнеру Гаспрому. Производња је стагнирала на око 200 милиона m³ годишње, да би доласком страног партнера порасла на око 500 милиона m³ годишње. У АП Војводини се годишње троши око 1,5 милијарди m³ природног гаса, од чега се део подмирује из домаће производње, а део увозом из Руске Федерације. Гасна мрежа у АПВ је развијена, наиме у свих 45 јединица локалне самоуправе на територији АПВ извршен је, или је у току, процес гасификације. Преко 200.000 домаћинстава, око 750 индустријских субјеката и 20 топлана користи природни гас у АП Војводини. Транспортна гасна мреже кроз АП Војводину је у власништву јавног предузећа „Србијагас“ и дугачка је 1640 km, дужина дистрибутивне гасне мреже средњег притиска је 952 km, а дужина дистрибутивне гасне мреже ниског притиска у АПВ је преко 9.200 km. На територији АПВ постоји и подземно складиште гаса капацитета око 350 милиона m³, са могућношћу дневног истискивања природног гаса у количини од око 5 милиона m³.

Нафта и нафтни деривати у АП Војводини. Нафта је ресурс АП Војводине који је значајан фактор њене конкурентности, односно елемент територијалног капитала са којим стиче предност у развоју у односу на друге регионе Србије. У целокупном билансу Републике нафта из АПВ учествује са 23%.

Угаљ у АП Војводини. Производња релативно квалитетног лигнита одвија се на специјалном подводном копу у Ковину са око 250.000 t/a. Без обзира што се очекује смањење потражње код

садашњих корисника овог угља, могуће је и значајно убрзавање експлоатације. То дозвољавају до сада утврђене, а нарочито процењене резерве. Једна од варијанти коришћења енергетског потенцијала ковинског угља је и градња термоелектране укупне електричне снаге до 800 MW.

Обновљиви извори енергије у АП Војводини представљају значајну шансу овог региона јер се рачуна да количина биомасе у Срему, Бачкој и Банату може да представља значајан обновљиви ресурс, док ружа ветрова у деловима Баната такође гарантује оправданост изградње мреже ветрогенератора као дела енергетског система овог подручја. Узимајући у обзир повољан положај Панонског басена и геотермални ресурс, треба обратити пажњу на велики потенцијал и могућност коришћења геотермалне енергије.

Даљински системи грејања у АП Војводини. АП Војводина има три термоелектране топлане (ТЕ-ТО) укупне номиналне електричне снаге 405,50 MW и укупне топлотне снаге око 500 MW. Због високе производне цене електричне енергије, из ових електрана капацитет се користи углавном као вршна производња, што је мање од 15% од техничке могућности. Когенерацијска постројења у АП Војводини су концепцијски застарела. У 21 насељу постоје даљински системи грејања. У топланама и већим котларницама примарна енергија се трансформише у топлотну енергију, а од произведене топлотне енергије 93% се потроши у широкој потрошњи.

Пристап свим облицима енергије по доступним ценама подстицај је за економски и социјални развој друштва. У исто време, сектор енергетике је одговоран за приближно 75% укупних емисија гасова стаклене баште, што га чини главном провокацијом промене климе.

Основни проблеми у сектору енергетике су:

- (а) Ниска енергетска ефикасност – инструменти енергетске политике нису стимулисали трансформацију тржишта према већој ефикасности, са крајњим циљем да се постигне чистија животна средина, виши стандард живљења, конкурентнија индустрија и побољшана сигурност у испоруци енергије, што је разлог неиспуњавања планова у области енергетике. Овоме треба додати врло слабу организацију на планирању и спровођењу енергетских задатака и на нивоу локалних самоуправа;
- (б) Недовољно коришћење обновљивих извора енергије и
- (в) Донесена подзаконска регулатива из области енергетике је непотпуна.

2.21.2. Друмски саобраћај и путна мрежа АП Војводине

У Србији (АП Војводини), као и у другим европским земљама, друмски саобраћај је најразвијенији вид саобраћаја. Он има доминантну улогу на транспортном тржишту у превозу путника и у 2010. години друмски саобраћај учествовао је са 22,6% у обиму теретног превоза и са 92,0% у обиму путничког саобраћаја, док су у ЕУ ови проценти 77,5% за теретни и 84,1% за путнички саобраћај.

На територији АП Војводине простире се 11 државних путева првог реда и 45 државних путева другог реда. Најважнији путни правци су европски правац Е-70, односно деоница паневропског Коридора X са наставком од Београда према Вршцу и граници са Румунијом, и правац Е-75, односно деоница крака Хб (Београд–Будимпешта). Од нарочитог је значаја и државни пут првог реда Е-662 на правцу од Осијека и Сомбора до Суботице, правац Богојево–Наково на граници према Румунији, граница према Хрватској – Бачка Паланка– Српска Црња, Нови Сад–Ириг–Рума–Ваљево–Пожега и даље веза ка Ивањици са краком за Лозницу и веза са БиХ, Батина–Келебија, граница према Хрватској–Келебија, Ковин–Суботица и Београд–Зрењанин. Магистрални путни правац М-21 Нови Сад–Рума и даље према Шапцу и Лозници представља приоритет до 2014.

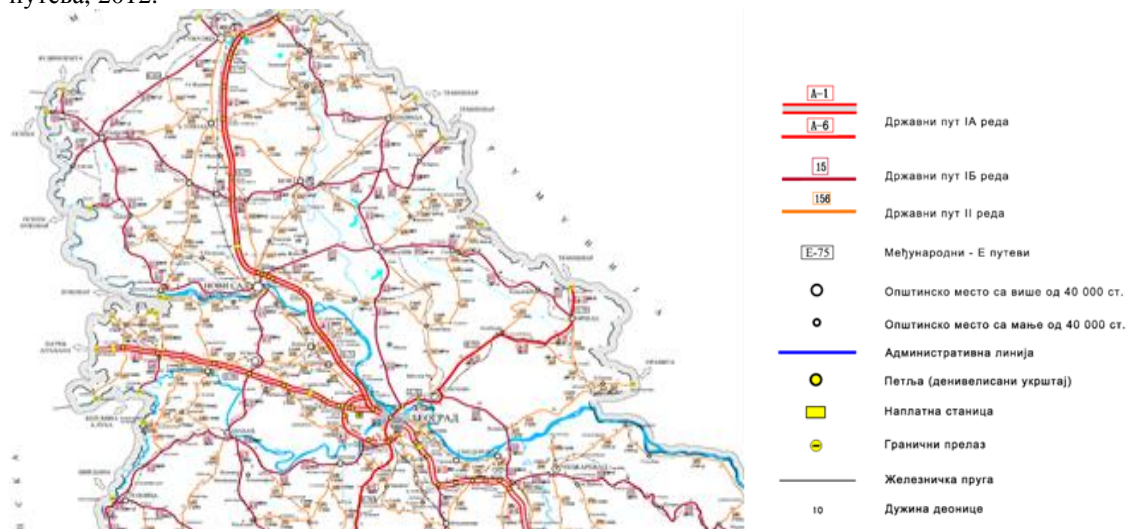
године, а у складу са Просторним планом посебне намене на основу Просторног плана Републике Србије и концепта Регионалног просторног плана АП Војводине.

Табела 2.41. Дужина државних путева на територији АП Војводине према Уредби о категоризацији државних путева, 2012.

Путеви	km	У насељу	Ван насеља	Преклоп	Неизграђено	За одржавање
Државни путеви I А реда	343,564	25,137	318,427	0,000	0,000	343,564
Државни путеви II Б реда	819,687	224,541	580,838	2,048	12,260	805,379
Државни путеви II реда	1.454,514	403,703	1.028,443	22,368	0,000	1.432,146
УКУПНО	2.617,765	653,381	1.927,708	24,416	12,260	2.581,089

Напомена: 30.11.2013. године, ступила је на снагу нова Уредба о категоризацији државних путева, објављена у "Службеном гласнику РС", бр. 105/2013 од 29.11.2013. године и према прелиминарним подацима структуру државних путева на територији АП Војводине ће чинити око 1.300 км државних путева I (А и Б) реда и 2080 км државних путева II (А и Б) реда.

Мапа 2.58. Дужина државних путева на територији АП Војводине према Уредби о категоризацији државних путева, 2012.



Извор: ЈП „Путеви Србије“

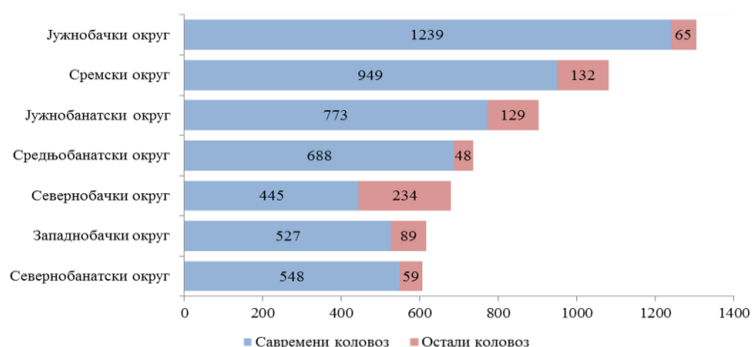
Напомена: 30.11.2013. године, ступила је на снагу нова Уредба о категоризацији државних путева, објављена у "Службеном гласнику РС", бр. 105/2013 од 29.11.2013. године и према прелиминарним подацима структуру државних путева на територији АП Војводине ће чинити око 1.300 км државних путева I (А и Б) реда и 2080 км државних путева II (А и Б) реда.

Мрежа категорисаних путева у АПВ дуга је 5.596,27 km и чини 14% укупне путне мреже Србије. У погледу дужине путне мреже према функционалним категоријама и врсти коловоза у АПВ стање је доста повољније него у Републици Србији. У односу на читаву територију Србије, у Покрајини се налази 23,5% државних путева првог реда, 14,9% државних путева другог реда и свега 11,2% општинских путева. Највећи део путне мреже АП Војводине је са савременим коловозним застором, и то 88,6%, што је знатно више у односу на 63,8% путне мреже Републике. Новом прекатегоризацијом путева на нивоу Србије смањиће се државна мрежа, а повећати мрежа општинских путева. У АП Војводини државним путевима првог и другог реда припада 53,1% мреже, а 46,9% општинским путевима. Оваква структура је реална, тако да се не очекују значајније редукције националне мреже путева. Густина општинских путева у АП Војводини мања је у односу на Србију, а знатно заостаје у поређењу са суседним и осталим европским земљама.

Са изграђених 266,7 km путева највишег ранга, АП Војводина има удео од 40,9% у укупној дужини ових путева у Србији. У погледу њихове густине, АП Војводина заостаје од суседних земаља једино за Словенијом и Хрватском и близу је европском просеку. Са уделом аутопутева у укупној путној мрежи Покрајине од 4,7%, АП Војводина се налази у самом врху европских

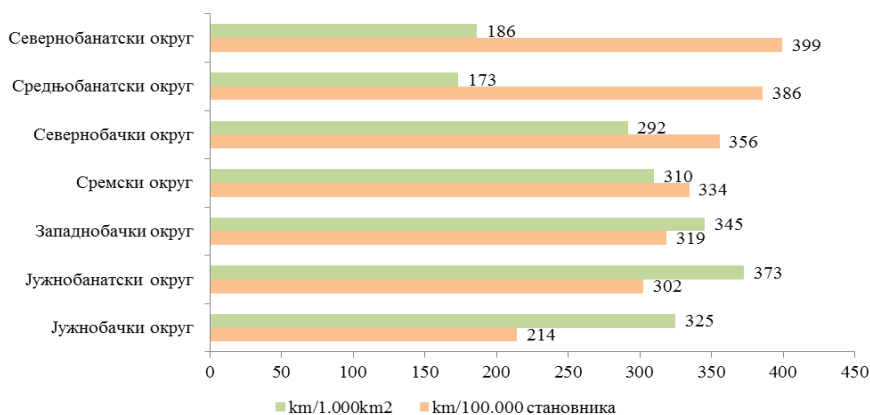
земаља. Окрузи у АП Војводини имају високо учешће путева са савременим коловозом, које се креће у распону 88–95%, осим у Севернобачком округу који има најмањи удео (63,4%).

Графикон 2.57. Путна мрежа АП Војводине по типу коловоза по окрузима, 2010. година (km)



Извор: Републички завод за статистику

Графикон 2.58. Путна мрежа АП Војводине у односу на број становника и површини по окрузима, 2010. година (km/становнику и km/1.000 km²)



Извор: Републички завод за статистику

Путна мрежа на подручју АП Војводине је хомогена, омогућује добру регионалну и локалну приступачност, има довољан капацитет за садашњи и процењени саобраћај у средњорочном периоду. Главни проблем представља стање и квалитет путева. Услед вишегодишњег недовољног улагања у одржавање, реконструкцију и модернизацију путева, путна мрежа није у потпуности изграђена и у погледу техничко-експлоатационих перформанси не може да пружи ниво услуга по европским стандардима. Ниво безбедности саобраћаја је смањен, а трошкови експлоатације високи. Око 51% државних путева првог реда у АП Војводини има задовољавајућу ширину профила коловоза (преко седам метара), док је код трећине ових путева оштећеност површина већа од толерантних 20%. Око 3% државних путева другог реда у АП Војводини има недовољну ширину коловоза (до пет метара), а цела мрежа има оштећеност коловоза која се може толерисати.

Дужина општинских путева износи 46,1% укупно категорисане мреже путева АПВ, што је мање од просека у Србији и развијеним државама (60–70%). Последица је лоше стање ових путева у Војводини. Незадовољавајући пројектни стандарди су на знатном делу мреже. Сви локални путеви асфалтирани су пре 20–40 година.

Даном ступања на снагу Уредбе о категоризацији државних путева престаје да важи Одлука о утврђивању магистралних путева („Службени лист СФРЈ“, бр. 39/84 и 4/87) и Одлука о

утврђивању регионалних путева („Службени гласник РС“, бр. 20/76 и 14/77 и „Службени гласник РС“, број 35/91).

Република Србија располаже путном мрежом државних путева првог и другог реда чија се вредност процењује на 13 милијарди USA \$.

Србија је европска земља са средњом густином насељености и добро развијеном мрежом путева. Путну мрежу Републике Србије, у дужини од 40.845 km чине:

- 5.525 km државних путева првог реда;
- 11.540 km државних путева другог реда и
- 23.780 km локалних путева.

Путна мрежа садржи:

- 498 km аутопутева под наплатом путарине;
- 136 km полуаутопутева под наплатом путарине.

На нивоу целе путне мреже 2/5 деоница имају туцаничке и земљане коловозе.

У Републици Србији, 32 % путева првог и другог реда старо је преко 20 година, а свега око 14 % до 10 година. Услед дугогодишњег недовољног улагања у одржавање и реконструкцију путева, тренутно стање путне мреже није задовољавајуће.

2.21.2.1. Надлежност АП Војводине у управљању државним путевима II реда

Чланом 30 Закона о утврђивању надлежности АП Војводине („Сл. гласник РС“, 99/2009 и 67/2012 – одлука УС) дефинисано је, између осталог, да АП Војводина преко својих органа, у области друмског, речног и железничког саобраћаја, у складу са законом уређује и обезбеђује услове и начин управљања, заштите, одржавања и финансирања државних путева II реда на територији АП Војводине.

Како закон којим би се уредило финансирање надлежности АП Војводине није донет, нити је усвојен модел изворног финансирања управљања наведеном путном мрежом кроз другу законску регулативу, нису се стекли потребни финансијски услови за преузимање послова управљања државним путевима II реда на територији АП Војводине, а у складу са чланом 88 Закона о утврђивању надлежности АП Војводине.

Уредбом о категоризацији државних путева („Сл. гласник РС“, бр. 14/2012) дефинисано је укупно 27 праваца државних путева II реда на подручју АПВ, укупне дужине 1454,514 km, од чега је дужина деоница у преклопима 22,368 km, тако да дужина мреже за одржавање износи укупно 1432,146 km.

Табела 2.42. Државни путеви II реда

Број пута	Деоница пута	Стационажа		Дужина км
100	ДРЖАВНА ГРАНИЦА, МАЂАРСКА (ЂАЛА)–НОВИ КНЕЖЕВАЦ–МОКРИН–КИКИНДА–ВОЈВОДА СТЕПА	0,000	90,042	90,042
101	КАЊИЖА–СЕНТА–АДА–БЕЧЕЈ –БАЧКО ГРАДИШТЕ – –ТЕМЕРИН–НОВИ САД	0,000	104,453	104,453
102	ПЕТЉА ХОРГОШ –СУБОТИЦА–БАЧКА ТОПОЛА–НОВИ САД– –ИНЂИЈА–БАТАЈНИЦА	0,000	177,424	177,424
103	БАЈМОК–БАЧКА ТОПОЛА–СЕНТА–ЧОКА–ЦРНА БАРА	0,000	83,589	83,589
104	НОВИ БЕЧЕЈ–КИКИНДА–НАКОВО–ДРЖАВНА ГРАНИЦА,	0,000	47,771	47,771

РУМУНИЈА				
105	БАЧКА ТОПОЛА–КУЛА–СИЛБАШ–БАЧКА ПАЛАНКА	0,000	73,609	73,609
106	ОЦАЦИ–РУСКИ КРСТУР–КУЛА	0,000	24,255	24,255
107	БАЧ–РАТКОВО–СИЛБАШ–БАЧКИ ПЕТРОВАЦ–РУМЕНКА– НОВИ САД	0,000	56,224	56,224
108	НОВА ЦРЊА–БАНАТСКО КАРАЂОРЂЕВО–ЖИТИШТЕ– –ЗРЕЊАНИН	0,000	37,931	37,931
109	ЖИТИШТЕ–БЕГЕЛЦИ–СРПСКИ ИТЕБЕЈ–МЕЂА–ДРЖАВНА ГРАНИЦА, РУМУНИЈА	0,000	28,855	28,855
110	КАЂ–ШАЈКАШ–ПЕРЛЕЗ–КОВАЧИЦА–СЕЧАЊ–ЈАША ТОМИЋ – ДРЖАВНА ГРАНИЦА, РУМУНИЈА	0,000	122,409	122,409
111	ЕЧКА–ТОМАШЕВАЦ–КОВАЧИЦА–ПАНЧЕВО	0,000	67,464	67,464
112	УЉМА–СТРЖА–БЕЛА ЦРКВА–КАЛУЂЕРОВО (ДРЖАВНА ГРАНИЦА, РУМУНИЈА)	0,000	44,522	44,522
113	КОВИН–ДУБОВАЦ–ВРАЧЕВ ГАЈ–БЕЛА ЦРКВА	0,000	44,891	44,891
114	ВРШАЦ–СТРАЖА	0,000	17,530	17,530
115	ДРЖАВНА ГРАНИЦА, ХРВАТСКА (ШИД) –ШИД–АДАШЕВЦИ– –ЈАМЕНА	0,000	44,198	44,198
116	ДРЖАВНА ГРАНИЦА, ХРВАТСКА–НЕШТИН–СУСЕК–БЕОЧИН– СРЕМСКА КАМЕНИЦА–ПЕТРОВАРАДИН	0,000	43,049	43,049
117	ДРЖАВНА ГРАНИЦА, ХРВАТСКА (СОТ) –ШИД–СРЕМСКА МИТРОВИЦА–РУМА–ПЕЋИНИ–ПРЕКА КАЛДРМА	0,000	103,074	103,074
118	ДРЖАВНА ГРАНИЦА, ХРВАТСКА (ЉУБА) –ЕРДЕВИК–КУЗМИН	0,000	19,916	19,916
119	РУМА–ПУТИНЦИ–ГОЛУБИНИЦИ–СТАРА ПАЗОВА	0,000	25,302	25,302
120	БАЧКА ТОПОЛА–БЕЧЕЈ	0,000	38,722	38,722
121	НОВИ БЕЧЕЈ–МЕЛЕНЦИ	0,000	20,369	20,369
122	КЉАЈИЋЕВО–ТЕЛЕЧКА–БАЧКИ СОКОЛАЦ	0,000	23,163	23,163
123	АЛИБУНАР–ЛОКВЕ–ПЛАНДИШТЕ	0,000	28,852	28,852
124	ПУТИНЦИ–ИНЂИЈА–СЛАНКАМЕН	0,000	28,679	28,679
125	СВИЛОШ –ЛЕЖИМИР –СРЕМСКА МИТРОВИЦА–НОЋАЈ– –ГРАНИЦА АПВ	0,000	41,181	41,181
177	МАЧВАНСКА МИТРОВИЦА–ЗАСАВИЦА –РАВЊЕ–ГРАНИЦА АПВ	0,000	17,040	17,040
	Укупно			1.454,514

Извор: Уредба о категоризацији државних путева, *Сл. гласник РС, бр. 14/2012.*

Развој друмског транспорта на територији АП Војводина треба да се усмери ка циљевима:

- Поуздан и ефикасан транспорт робе и путника у друмском саобраћају на територији АП Војводине, у функцији привреде, образовања, здравства, туризма и других привредних и друштвених активности;
- Стварање услова за безбедну и квалитетну реализацију процеса друмског транспорта у циљу задовољења потреба и очекивања пре свега корисника, као и учесника у његовој реализацији, те целе друштвене заједнице;
- Одржавање транспортних средстава и његова контрола на нивоу стандарда које је прописао произвођач, водећи при том рачуна о смањењу утицаја на животну средину, безбедност и здравље;
- Уштеда у коришћењу природних ресурса и управљању опасним материјалима;
- Доследна примена закона и нормативних аката Републике Србије, као и оних земаља у која возила друмског транспорта одлазе, у циљу заштите животне средине и подизања нивоа безбедности саобраћаја на виши ниво;
- Тежња ка одрживом развоју уз тенденцију за смањење ризика за животе, здравље и имовину свих учесника у транспортном ланцу.

За квалитетно управљање системом друског транспорта на територији АП Војводине, неопходно је дефинисати:

1. Израду стратешке научностручне студије за територију АП Војводине за друски транспорт, у складу са стратегијом друског транспорта Републике Србије и препорукама нормативних документа Европске уније у области друског транспорта, која би садржала прегледе транспортних захтева, транспортних потреба и транспортних капацитета, с предлогом мера и активности у планираном периоду, а у складу с принципима рационалности и економичности, односно принципом одрживог развоја.
2. Израду стратегије безбедности саобраћаја на путевима на територији АП Војводине, у складу са стратегијом безбедности саобраћаја на путевима на територији Републике Србије, као и годишњих планова безбедности саобраћаја на путевима на територији АП Војводине;
3. Израду студије друског транспорта за територије локалних самоуправа у АП Војводини, са општим препорукама и појединачним идејним решењима и препорукама за начин ефикаснијег функционисања система у циљу оптимизације, рационализације и уклапања у систем друског транспорта на територији АП Војводине, као и унапређења комуналних активности и стандарда живота у тим локалним самоуправама;
4. Израду централних база података везаних за друски транспорт у АП Војводини, као јавног документа, са дефинисањем обавезе достављања релевантних података надлежним органима АП Војводине и локалних самоуправа на територији АП Војводине. Дефинисање функције друског транспорта везане за ванлинијски превоз, у функцији промоције и развоја туризма и туристичких капацитета у АП Војводини, као и у функцији наставних потреба за извођењем екскурзија, у складу са програмима образовног система.

2.21.3. Железнички саобраћај

АП Војводина располаже мрежом пруга укупне дужине 1.735,5 km, што је 45,6% од укупне дужине пруга у Републици Србији (3.808,7 km). Путнички саобраћај је организован на 60,4% пруга. Неповољно је што у Републици Србији има мало двоколосечних пруга (276 km или 7,2%), док је у АПВ стање још лошије (97 km или 5,6%). Мрежа магистралних пруга пролази кроз скоро све веће градове, дуга је 494 km, и чини 28,5% укупне дужине пруга у АПВ. Око 50% магистралних пруга железничке мреже у АПВ налази се на Коридору X и његовом краку Xб. Регионалне пруге дуге су 483 km (27,8%), локалне 381 km (22%), има 149,5 km краћих пруга и 228 km пруга које су ван функције. Најважнији железнички правци су деоница од Суботице преко Новог Сада до Београда (Е-85), деоница од Шида до Београда (Е-70) и деоница од Београда према Ватину (Е-66). Приметно је вишегодишње опадање обима превоза путника, као и недовољан обим транспорта робе железницом, што упућује на неопходност озбиљног преиспитивања улоге железнице у транспортном систему Републике Србије.

Мапа 2.59. Железничка мрежа у АП Војводини / Републици Србији



Извор: ЈП „
Железнице Србије“

Према подацима UIC Railway Statistics Synopsis, у ЕУ 27 електрифицирано је 51,7% пруга. Свега трећина железничке мреже у Србији (33%) је електрифицирана, што је знатно испод просека ЕУ 27 и земаља на Балкану. На територији АП Војводине стање је још неповољније. Електрифицирано је 245 km пруга, што је 14,1% од укупне дужине мреже пруга. Густина железничке мреже у АП Војводини знатно је изнад просека ЕУ 27 и Србије, док је у односу на 1.000 km² територије испод нивоа републике и европских земаља.

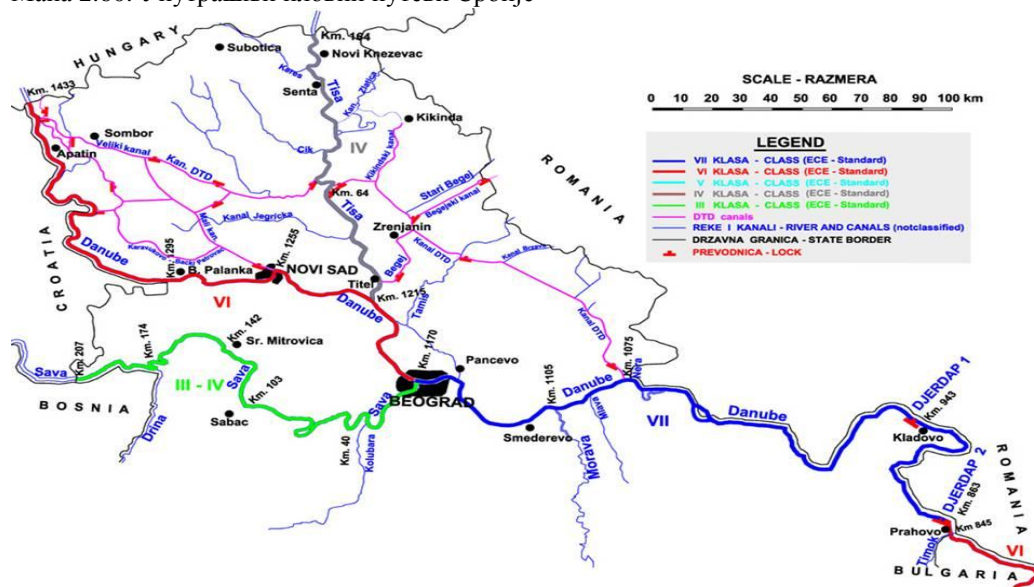
Железничка мрежа АП Војводине је функционална и довољног капацитета, али нема потребне техничко-експлоатационе перформансе за пружање квалитетне услуге превоза, које железницу чине конкурентном у односу на европско окружење и према другим видовима саобраћаја. Пруге су старе преко 40 година, са веома високим степеном дотрајалости и ниским брзинама кретања. Услед недостатка финансијских средстава, последње две деценије се мало инвестирало у железничка превозна средства, инфраструктуру и одржавање. Као последица, на око 60% пруга у АП Војводини брзина кретања возова је до 80 km/h, а само на 7,5% мреже брзине су веће од 100 km/h. Возна средства карактерише висока технолошка застарелост, запуштеност, недовољан број и неодговарајућа структура за потребе превоза и висок степен имобилизације који се креће између 26% и 61%.

2.21.4. Саобраћај на унутрашњим пловним путевима

Република Србија/АПВ располаже распрострањеном мрежом унутрашњих пловних путева (УПП), као и адекватним положајем лука и објеката, што представља јединствени и огромни развојни потенцијал у развоју низа области: саобраћај, водoprивреда, пољопривреда, туризам и др. Укупна дужина пловних путева у Србији износи 1.677 km, од чега 1.077 km на речним токовима и 600 km на каналима хидросистема Дунав–Тиса–Дунав (ХС ДТД). Са густином унутрашњих пловних путева од 21,7 km/1000 km², Србија је на петом месту и знатно изнад просека ЕУ 27. Доминантан део УПП налази се у АП Војводини.

Саобраћај на унутрашњим пловним путевима у АПВ заснован је, пре свега, на три реке. Река Дунав кроз Србију протиче дужином од 588 km, и на њој се обавља око 85% укупног робног промета на УПП Србије. Проблем за пловидбу представљају уски попречни профили на појединим деоницама, потопљени бродови из Другог светског рата, неадекватно стање преводница Ђердапа и ограничен профил испод Жежељевог моста. Са циљем да унапреди економску сарадњу, убрза регионални развој, ојача прекограничну сарадњу и побољша инфраструктуру дунавског слива, ЕУ је иницирала пројекат израду Дунавске стратегије, у који је укључена и РС. Река Сава је пловна на целој дужини којом протиче кроз Србију. Сметњу за одвијање сигурне пловидбе представљају недовољне димензије пловног пута, непостојање ознака и средстава за навигацију. Река Тиса је пловна на целој својој дужини. Уска грла представљају оштре кривине. Хидросистем ДТД има неуређене преводнице, недовољне ширине и дубине канала на појединим местима што представља проблем при пловидби.

Мапа 2.60. Унутрашњи пловни путеви Србије



Извор:Генерални Мастер план саобраћаја у Србији

Најзначајније међународне луке у АП Војводини на Дунаву налазе се у Новом Саду и Панчеву. Поред тога, међународне луке на Дунаву су Богојево, Апатин, Бачка Паланка и Панчево и Сремска Митровица на Сави. Лука Ковин има национални и међународни значај (са логистичким центром, интермодалним терминалима), а мања лука у Сомбору имају локални значај са субрегионалним потенцијалима. Речне луке су адекватног капацитета за садашње потребе, а опрема је технолошки застарела и неефикасна. Само лука „Панчево“ у АП Војводини има услове за контејнерски превоз, док RO–RO терминале²⁶ нема ниједна. Лучки капацитети због недостатка робе за претовар у просеку нису искоришћени, тако да луке раде испод својих претоварних капацитета.

Саобраћај на унутрашњим пловним путевима је недовољно искоришћен у односу на своје потенцијале. У превозу терета нема значајнију улогу, а у превозу путника и не учествује. Последњих година константно опада учешће овог вида транспорта у структури теретног превоза Србије, а у 2010. години је забележен удео од 7,6%. У Европској унији, удео теретног транспорта унутрашњим пловним путевима у укупном теретном транспорту износи 6,5% (2010).

²⁶ RO–RO транспорт означава бродски транспорт терета са точковима, типа аутомобила и камиона (скраћеница од енглеске фразе *roll on/roll off*).

2.21.5. Ваздушни саобраћај

Аутономна Покрајина Војводина у периоду после Другог светског рата па до данас није имала обављање ваздушног саобраћаја у смислу обављања јавног авио-превоза, односно комерцијалног ваздушног саобраћаја ради превоза путника, пртљага, поште и робе. Наведено је узроковано, пре свега, чињеницом да се на територији АП Војводине не налази ниједан цивилни аеродром који може да се користи за домаћи и међународни јавни авио-превоз, као и да не постоји привредно друштво или друго правно лице са седиштем на територији АП Војводине које је регистровано за обављање редовног или ванредног авио-превоза.

На територији АП Војводине налази се једино аеродром у Вршцу са асфалтно-бетонском полетно-слетном стазом (ПСС), који се користи за регионално летење ваздухоплова мањег капацитета и величине, школовање пилота, одржавање ваздухоплова, авио-такси и пољопривредну авијацију. Аеродром у Сомбору и аеродром у Ковину, такође са асфалтно-бетонском ПСС, су војни аеродроми и уз одређена улагања и прекатегоризацију могли би се користити за обављање цивилног ваздушног саобраћаја под одређеним условима, док аеродром у Зрењанину поседује асфалтно-бетонску ПСС у дерутном стању, те се исти користи за спортско-туристичко летење. Остали аеродроми су фактички летишта са травнатом ПСС (Нови Сад, Сремска Митровица, Суботица, Кикинда...) на којима се обавља основна обука пилота, ваздухопловно једриличарство, падобранство, параглајдинг и остале спортско-туристичке активности, односно друге врсте летења, пре свега спортско и аматерско летење и одржавање ваздухопловних манифестација. Поред наведеног, са аеродрома у градовима Нови Сад, Суботица, Кикинда и Зрењанин обавља се део ваздушног саобраћаја који обухвата пружање услуга из ваздуха и то пружања услуга у пољопривреди и шумарству, фотографског снимања, рекламирања и евентуално осматрања и извештавања из ваздуха.

На основу наведеног произилази да АП Војводина, осим делимично аеродрома у Вршцу (димензија ПСС : 1000 x 25), не поседује инфраструктуру у смислу одредби Закона о ваздушном саобраћају за обављање комерцијалног ваздушног саобраћаја. Овај недостатак је највероватније и узрок што на територији АП Војводине није регистровано ниједно привредно друштво (авио-превозник) за обављање редовног или чартер авио-превоза.

Са друге стране, на основу статистичких података авио-превозника, тур-оператора, аеродрома и провајдера, грађани АП Војводине су велики корисници услуга у ваздушном саобраћају, те према наведеном чине 30–50% укупних путника ЈАТ-а на свим међународним редовним линијама српског националног превозиоца и 35–40% укупних путника београдског аеродрома. Оно што посебно треба имати у виду јесте да грађани АП Војводине за своја путовања у великој мери користе аеродроме у Будимпешти, Темишвару, Љубљани, Загребу и Осијеку. Такође, према наведеним статистичким подацима, највише путника из АП Војводине је из Јужнобачког округа, следе Севернобачки и Западнобачки округ, а потом Сремски и, на крају, окрузи у Банату.

2.21.6. Хидротехничка инфраструктура

Хидротехнички системи имају стратешки значај за развој АП Војводине, у коме пољопривреда и индустрија заузимају веома значајно место. Одводњавање пољопривредних површина је регулисано хидротехничким системима, којима је покривено 85% територије АП Војводине. Од тога, Бачка обухвата 42,9%, Банат 40,0%, а Срем 17,1%. Петнаест водопривредних организација управља са 15 подручја на којима се налази 285 система за одводњавање. Карактеристична је

застарелост опреме и лоше одржавање система, што у великој мери смањује њихово функционисање.

Од 936.000 ха земљишта које треба да се наводњава, у ранијем периоду је изграђено заливних система за 90.278 ха. Највећи део тих система је запуштен, услед чега се користе само делимично. Угроженост АП Војводине поплавама обухвата преко милион хектара обрадивих површина и велики број насеља и индустријских објеката. Дужина насипа за заштиту од поплава износи 1.460 km са различитим степеном сигурности на појединим деоницама. Одбрамбена линија дуж Дунава се налази у завршној фази, као и на реци Тиси. На реци Сави постоји неколико деоница на којима је потребно извршити додатне радове на заштити од поплава. Већи проблеми су код мањих водотокова, Тамиша, Бегеја и Караша, где је заштита обављена само делимично или никако (Караш). Ово оставља преко 230 km недостајућих одбрамбених линија. Када се додатно узме у обзир да су велике површине Бачке и Баната угрожене подземним водама, као и да постоји недостатак ефикасне канализације у многим насељима, онда може да се да оцена да је угроженост подземним и површинским водама велика у значајном делу АП Војводине, нарочито у кишним периодима. Проблем заштите од поплава се решава и изградњом брана и акумулације. Изграђено је 17 вишенаменских акумулација у ранијем периоду.

Мапа 2.61. Пловне површине у АП Војводине пре изградње одбрамбених насипа од 1% високих вода



Извор: Концепт Регионалног просторног плана АП Војводине, ЈП Завод за урбанизам Војводине, Нови Сад, 2010.

Мапа 2.62. Територија АП Војводине угрожена од унутрашњих вода



Снабдевање пијаћом и технолошком водом такође представља озбиљан проблем у развоју АП Војводине. Водоводи на територији АПВ дневно троше $5,5 \text{ m}^3/\text{s}$ од укупно захваћених $6,8 \text{ m}^3/\text{s}$, док остатак троши индустрија. Највећа потрошња је на територији Бачке са $3,9\% \text{ m}^3/\text{s}$, затим Баната са $2,14\% \text{ m}^3/\text{s}$ и Срема са $0,8\% \text{ m}^3/\text{s}$. У већем броју градова и градских насеља налазе се погони за припрему воде за пиће. Међутим, проблем представља 67% подземних вода које се не подвргавају третману, као и хемијска неисправност воде за пиће у Банату. Комунални системи за снабдевање водом за пиће су у лошем стању уз велике губитке воде у мрежи (понегде и преко 50%). Зоне санитарне заштите водоизворишта најчешће не постоје или се не поштују, што додатно оптерећује комуналне системе за снабдевање питком водом.

2.21.7. Телекомуникације (електронске комуникације)

Електронске комуникације су основни носилац размене информација, знања и идеја. Оне мењају стил живота, пружају нове методе комуникације и социјалног дијалога, доприносе развоју демократије и смањењу социјалних и географских дискриминација. Савремено информационо-комуникационо друштво захтева све ширу примену информационих технологија. Развој информационог друштва утицаће на регионални развој, развој привреде, повећање запослености и побољшање животног стандарда становништва. Основни предуслов за то је развијен интернет и његова шира примена у свим сегментима живота и рада људи.

Обим саобраћаја у фиксној мрежи транзиционих земаља током протеклих година варира и има тенденцију смањивања због појаве нових услуга као што су мобилни телефон, пренос гласа путем интернета и остало. Према просечној стопи пенетрације за фиксну телефонију, Србија је на нивоу просека земаља ЕУ 27 (око 40%).

Обим услуга у 2010. години је износио 12,4 милијарди минута у фиксној мрежи. У АП Војводини је 2010. године било 764.887 претплатника фиксне телефоније, што је чинило $39,1\%$ становника Покрајине. У погледу заступљености по окрузима, највећи проценат претплатника у односу на број становника је 2010. године био у Јужнобачком округу са $44,3\%$ (269.543 претплатника), док је најмањи проценат у Сремском округу са $35,3\%$ (114.142 претплатника).

Мобилна телефонија бележи експанзиван развој и најпрофитабилнији је део телекомуникација. Стопа пенетрације у мобилној телефонији у Србији (115%) је близу просека ЕУ 27 (119%). У 2010.

години је у Србији било 9,915 милиона корисника, а укупно остварени саобраћај од 8,8 милијарди минута. У сектору мобилне телефоније успостављена је потпуна либерализација тржишта.

Тржиште интернет услуга карактерише велик и брз напредак. Последњих година знатно се повећава број корисника и провајдера. Тренд у земљама ЕУ, а и окружења, је повећање броја корисника широкопојасног приступа у односу на *dial-up* кориснике. Србија се по степену пенетрације (процент корисника интернета у односу на укупно становништво 15–75) од земаља кандидата за чланство у ЕУ налази на петом месту са 56,4%, што је знатно испод просека ЕУ 27 (72,8%). Број интернет претплатника у Републици Србији је 2010. године био 1.115.761 (од чега је 89,2% конекција „широког“ опсега), што је 24,5% више од броја претплатника из 2009. године. Ова вредност указује на све веће потребе корисника за квалитетнијим и лако доступним садржајима.

Према истраживању Републичког завода за статистику о коришћењу информационо-комуникационих технологија, заступљеност рачунара у домаћинствима у Србији по регионима је следећа: у Београду износи 60,1%, у Војводини 52,9%, а у Централној Србији 44,4%. У погледу интернет прикључака, заступљеност је највећа у Београду и износи 51,3%, затим у Војводини са 41,8% и у Централној Србији са 31,7%. Заступљеност широкопојасне интернет конекције је највећа у Београду (41,6%), затим у Војводини (27,8%) и у Централној Србији (21,1%). Када се посматра коришћење интернета у пословне сврхе, ситуација је следећа – на питање да ли предузеће има свој веб сајт, у Београду је потврдно одговорило 80,6% предузећа, у АП Војводини 61,2%, а у Централној Србији 58,1%.

2.21.8. Логистика

Логистика као делатност заслужује да буде привредна грана (или област), јер у развијеним земљама учествује до близу 10% у бруто домаћем производу (БДП). Ради појашњења даће се опис шта су логистички центри који су настали трансформацијом нама познатих РТЦ (робно-транспортни центри) у нове форме са додатним логистичким услугама.

Као илустрација значаја наводе се примери логистичких центара у:

- луци Беч у којој је на пословима логистке запослено око 2000 лица и
- групације лука на Дунаву у Баварској²⁷ где у 6 лука на пословима логистке ради око 12.000 лица.

Логистика²⁸ интегрише ланце вредности у глобалне мреже и обухвата целокупну координацију и реализацију свих токова информација и материјала – роба и то од настанка пословне идеје, тј. информација са тржишта, планирања развоја, понуда, набавки, планирања и управљања у производњи и дистрибуцији роба (производа) и даље током употребе производа све до рециклаже. Логистика осигурава: попуњеност са правим добрима (робама), у правим (одговарајућим) количинама, у правом стању, на правом месту, у право време, за правог купца (корисника), за праве тршкове (цену). Физички токови материјала или роба подразумевају транспортне процесе и логистичке центре који су интегрисани са производним центрима градова или насеља.

При томе дефинишемо:

²⁷ www.bayernhafen.de

²⁸ Логистика је организовање, планирање, контрола и реализација материјалних и робних токова од места настанка до места продаје, преко производње и дистрибуције до крајњег корисника са циљем задовољења захтева тржишта уз минималне трошкове и минималне инвестиције (ELA - Evropska asocijacija za logistiku).

- Отворене логистичке центре, као комплексе зграда, складишта, терминала, ... који имају директне везе са инфраструктуром (путеви, пруге, водни путеви, аеродроми), која је интегрисана у унутрашњу транспортну инфраструктуру.

Стандардне услуге логистичких центара су на оперативном нивоу као: улаз роба, унутрашњи транспорти, складиштења, сортирања, комисионирања и излаз роба. Велики логистички центри имају и административни ниво, који подразумева:

- Обраду радних задатака (налога), припреме рада, обраду података, диспозицију (обраду и праћење) транспорта и претовара, руководеће структуре (менаџмент).
- Пружање додатних услуга, као нпр. контрола и осигурање квалитета, обрада роба, паковање и препакивање, обрада складишних јединица, монтаже, репаратуре, обрада тура.

Поред функција на следећој слици, могу садржати и индустријске делатности и мање нивое производње (обраду, дораду, монтажу).

Типични примери за логистичке центре су: железничке (ранжирне) станице, луке, аеродроми.

Слика 2.2. Отворени логистички центри



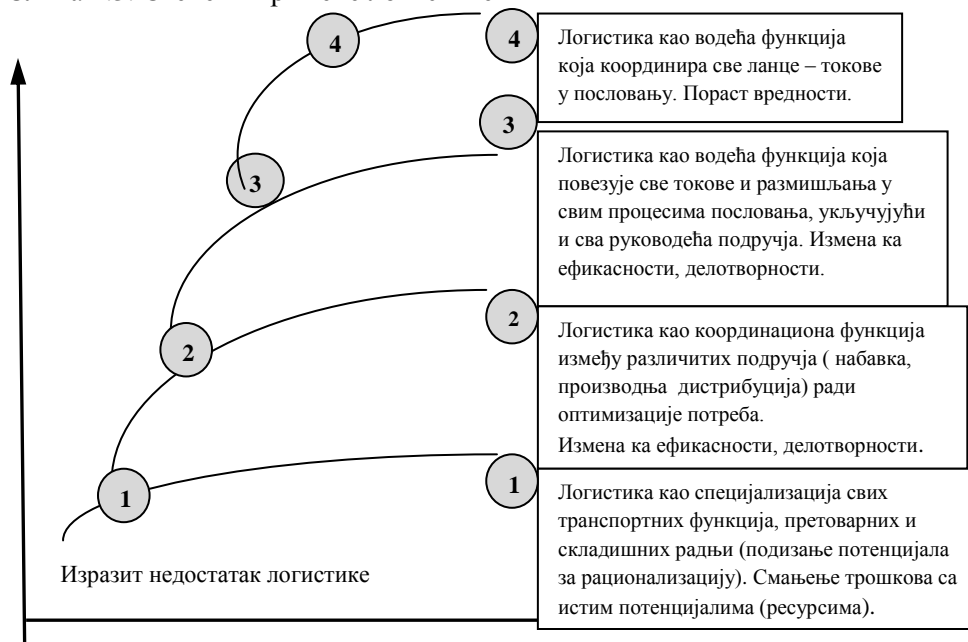
- Затворени логистички центри су независни или у оквиру отворених центара који припадају предузећима која се баве услугама, али и индустријским пословањем. Примери за затворене логистичке центре су: дистрибутивни и отпремни центри, складишта, претоварни центри итд. у

које може бити интегрисана производња нижег нивоа. За логистику унутрашњег транспорта користи се и појам *интралогистика*.

Пружањем додатних услуга, као нпр. контрола и осигурање квалитета, обрада роба, паковање и препакивање, обрада складишних јединица, монтаже, репаратуре, обрада тура транспорта, рекламни послови, рециклажа итд., логистички центри постају *центри компетенције*. Ово значи да логистичка подршка обухвата елементе техничког карактера (развој, производња, транспорт, снабдевање, одржавање итд.), али и елементе општег или социјалног (расположивост људства, обука, услови околине), као и економског карактера (трошкови, обртна средства, рентабилност, профит).

Активности треба усмерити ка унапређењу функција логистике, која је сада у Србији на нивоима ПЛ1 или ПЛ2 и подизање нивоа услуга, које се могу проценити према слици:

Слика 2.3. Степени примене логистике



Постављени циљ је да до 2020. године већина логистичких центара у АП Војводини буде на нивоу логистичких услуга ПЛ3²⁹ и да логистика учествује у БДП са 8-10 %.

Просторним планом АП Војводине дефинисани су логистички центри и до 2014. године, у духу овог Плана све локалне самоуправе треба да дефинишу подручја – зоне за производне и логистичке делатности, што је подлога за оснивање логистичких центара, као локација за инвестиције и нове објекте. Преко логистичких центара, локалне самоуправе треба да управљају сопственим привредним развојем.

До 2015. године треба да се оформи референтни логистички центар, сагласно позитивним искуствима из развијених ЕУ земаља и донесе мастер план логистике АП Војводине.

²⁹ Овај ниво логистике подразумева да је она водећа функција која повезује све токове и размишљања у свим процесима пословања, укључујући сва руководећа подручја (више о овоме видети у књизи М. Георгијевић, *Техничка логистика*, Задужбина Андрејевић, Београд, 2011).

Мастер-план за логистичке центре међународног значаја предвиђа оне који су погодни, или ће бити погодни за све врсте пословања, као на пример:

- 3 ПЛ логистику³⁰ (Third-party logistic) и малопродајне дистрибуционе центре,
- снабдевање предузећа,
- transshipment и cross-docking терминале,
- hi-tech производне садржаје и истраживачко-развојне (И&Р) садржаје,
- корпоративне бироје корисника,
- велетрговину и малопродају.

Логистички центри и њихов статус су дати на слици. Промена статуса је могућа сагласно променама обима делатности логистичких центара.

Мапа 2.63. Логистички центри у АП Војводини



Развијене земље ЕУ имају већ више од 10 година дефинисане и у употреби логистичке центре, као центре услуга и привредних делатности, где предњаче луке на рекама или велики копнени интермодални терминали.

³⁰ Исто.

2.22. Просторни развој и заштита животне средине

У овом делу биће анализирани следећи индикатори:

- Исправност централних водоводних система у окрузима АП Војводине (2010);
- Процент пречишћених отпадних вода по окрузима (2010);
- Процент домаћинства прикључених на канализациону мрежу (2010).

Током последњих неколико година у АП Војводини је начињен значајан напредак у уређењу питања просторног развоја и заштите животне средине. Сагледавање објективног и свеобухватног стања у овој области у 2011. години резултирало је документом „Животна средина у Аутономној Покрајини Војводини: стање – изазови – перспективе” у издању Покрајинског секретаријата за урбанизам, градитељство и заштиту животне средине. Крајем 2011. године донет је „Регионални просторни план Аутономне Покрајине Војводине до 2020”. У 2013. години је израђена Студија под називом: „Студија просторне диференцијације животне средине на територији АПВ у циљу идентификације најугроженијих локалитета“. Ови документи представљају основу за припрему овог текста.

Министарство животне средине, рударства и просторног планирања Републике Србије је средином 2011. године донело Правилник којим се прописује Национална листа индикатора заштите животне средине („Службени Гласник“ Републике Србије бр. 37/2011). Један део ових индикатора који се односи на водоводне системе, отпадне воде и канализациону мрежу, као апсолутни приоритет током рада на овом документу, било је могуће обрадити на основу до тада доступних података и то је разлог због чега су они узети као такви у разматрање и анализу. Питања животне средине су високог степена просторне и временске комплексности па их као такве до сада није било могуће сагледавати на нивоу појединачних округа. Ово значи да треба пажљиво радити на успостављању капацитета за развој нових индикатора као и механизма у циљу операционализације захтева предвиђених Националном листом индикатора заштите животне средине.

Проблеми просторног развоја АП Војводине ће се решавати на два нивоа: на нивоу региона АП Војводина и на нивоу Републике Србије. У зависности од степена приближавања Европској унији, проблеми просторног развоја ће се решавати и уз помоћ њених структурних фондова. С тим у вези, нужна је претпоставка успостављање вертикалне координације између ова три нивоа.

Проблеми просторног развоја АП Војводине проистичу, пре свега из слабијег позиционирања Покрајине у односу на европско окружење, односно слабијег коришћења геостратешке позиције. Ово се на првом месту односи на веома слабо коришћење потенцијала реке Дунав услед чега се поједине општине, на пример јужног Баната, налазе на најнижем нивоу развијености међу окрузима (ниво НУТС3) дуж реке Дунав у Европи. Исто тако, недовршеност и слаба опремљеност Коридора 10 у конкуренцији са суседним државама смањује приступачност АП Војводине. Томе доприноси и недостатак ваздушних лука као и веома низак ниво квалитета и ефикасности железнице. Недостатак стратешке кооперације два највећа града у Србији, Новог Сада и Београда, и изостајање активности на стратешком развоју снажног акционог подручја између ових градова, поред успешних парцијалних локалних иницијатива (Инђија), резултира slabим и неорганизованим активирањем великог територијалног капитала овог подручја (геостратешка позиција, ресурси, квалификовано становништво, инфраструктура, универзитети и сл.).

Природни ресурси нису искоришћени на потпун и одржив начин који би обезбедио квалитетнији просторни развој:

- Ово се на првом месту односи на пољопривредно земљиште.

- Највећи проблеми су последице недовољне или неквалитетне комуналне инфраструктуре. Одлагање чврстог и течног отпада у томе представља највећи проблем, јер се врши локално на неуређеним сметлиштима или на „дивљи” начин дуж путева, по насељима и сл. Бесправна градња у ранијем периоду, нарочито на периферији већих градских насеља, један је од узрока за такву ситуацију.
- Код комуналних система посебан проблем представља снабдевање пијаћом водом, али и испуштање комуналног отпада без пречишћавања.
- Напокон, регионална инфраструктура АП Војводине захтева посебну пажњу јер ће представљати кључни развојни фактор. Овај регион Србије има делове који имају слаб ниво приступачности: западну Бачку, северни Банат и средњи Банат.

Табела 2.43. Заштићена природна подручја Републике Србије, 2010. година

	Укупно	Централна Србија	АП Војводина	Косово и Метохија
Заштићена природна подручја	459	281	129	46
Национални паркови	5	3	1	1
Паркови природе	16	5	8	1
Пределу изузетних одлика	16	13	2	1
Резервати	64	38	21	5
Строги резервати природе	42	30	8	4
Општи резервати природе	4	4	-	-
Специјални резервати природе	18	4	15	1
Споменици природе	316	191	91	34
Дендро ботанички	247	139	88	20
Објекти геонаслеђа	69	52	3	14
Културно-историјски предели	42	31	7	4

Извор: Завод за заштиту природе Србије; Статистички годишњак Србије 2011, Републички завод за статистику, Београд 2011.

Мапа 2.64. Паркови природе и предели изузетних одлика АП Војводине



Извор: Секретаријат за урбанизам, градитељство и заштиту животне средине

Заштита природних добара и очување биодиверзитетa имају посебан значај за будући развој АП Војводине, како ради специфичности, тако и ради особина које одређују идентитет овог региона Републике Србије. Посебну улогу у развоју АП Војводине имају заштићена природна добра која

данас обухватају око 129.481,67 ha односно 6,02% територије овог региона. Тренутно у АП Војводини има 129 заштићених подручја. Након завршетка процедуре за заштиту још 17 подручја у поступку заштите на 11.030,96 ha, заштићена подручја обухватаће око 6,54% укупне територије АП Војводине. Поређења ради, на територији Републике Србије под заштитом различитих облика је 6,5% њене територије. Поред Фрушке горе, која има статус националног парка, на територији АП Војводине налази се и 8 паркова природе, 2 предела изузетних одлика, 15 специјалних резервата природе, 8 строгих резервата природе, 2 заштићена станишта, 91 споменик природе и 3 културно-историјска предела. Посебан значај имају 27 значајних ботаничких подручја (ІРА) као и 21 подручје – станиште птица (ІВА).

Квалитетна животна средина представља један од предуслова одрживог развоја АП Војводине. У периоду 2001–2010, на територији АП Војводине дошло је до значајних промена у демографском, социјалном и економском систему што је резултирало и у карактеристичним појавама животне средине. Ове појаве су се манифестовале, с једне стране, све израженијом концентрацијом становника око великих градова. Концентрација становника изазива негативне нуспојаве као што су велика количина чврстог и течног отпада, комунална загађеност, бука у централним урбаним зонама и слично. На другој страни, промена намене земљишта из пољопривредне у грађевинску, као и специфичне (не)активности у области пољопривреде изазивају промене квалитета пољопривредног земљишта. На крају, смањена привредна активност, посебно у индустријском сектору, изазива знатно мање негативних утицаја на квалитет ваздуха, воде и земљишта. Изузетак је средња и јужна Бачка где је одржана динамика индустријске производње која је нарочито негативно утицала на квалитет воде у Великом бачком каналу који представља „црну тачку“ у Покрајини Војводини и Србији, чему је допринело и неуредно одржавање система Дунав–Тиса–Дунав. Слаб квалитет комуналне инфраструктуре и недостатак улагања у њену обнову и модернизацију у општинама и градовима АП Војводине знатно доприноси одређеним поремећајима у квалитету животне средине.

На основу стандарда и искустава ЕУ, извршена је диференцијација животне средине Републике Србије („Просторни план Републике Србије“, 2010). Према тој подели диференцирају се следеће четири категорије:

1. Подручја са локалитетима деградиране животне средине;
2. Подручја угрожене животне средине;
3. Подручја квалитетне животне средине;
4. Подручја веома квалитетне животне средине.

Према овој диференцијацији, простор АП Војводине је разврстан на следеће категорије на просторно издиференцирана на следеће категорије:

1. У категорији „Подручја са локалитетима деградиране животне средине“ се налазе: Панчево са највећим емисијама гасова SO₂, NO_x и суспендованих честица, Нови Сад, Суботица, Кикинда, неке деонице коридора аутопута на деоници Београд–Нови Сад, деоница Митровица, Врбас–Кула–Црвенка са деоницом „Великог бачког канала“ чије се воде сврстају у IV категорију или категорију „ван класе“.

2. Категорија „Подручја угрожене животне средине“ одговара карактеристикама урбаних средина као што су Сомбор, Апатин, Оџаци, Бачка Паланка, Бајмок, Србобран, Нови Кнежевац, Чока, Сента, Ада, Темерин, Бачка Топола, Кањижа, Бечеј, Тител, Бач, Бела Црква, Ковин, Инђија, Стара Пазова, Шид, као и општинских центара на територији АП Војводине (осим Сремских Карловаца), зоне интензивне пољопривреде, Сента линије државних путева I и II реда и пруга, речна пристаништа (међународне луке: Апатин, Бачка Паланка и на реци Тиси и националне луке

Ковин, Сремска Митровица и Сомбор). Подручја експлоатације минералних сировина укључују околину Кањиже, Кикинде и Новог Бечеја.

3. За „Подручја квалитетне животне средине“ обезбедће се решења којима се елиминишу или умањују постојећи извори негативних утицаја односно увећавају позитивни као компаративна предност у планирању развоја. Потребно је резервисати и чувати подручја од загађивања из стратешких разлога. У овој категорији су: Сремски Карловци, коридори локалних путева, као и територије сеоских насеља општина које припадају II категорији, подручја са природном деградацијом (еродиране површине, заслањена земљишта, клизишта, плавни терени и др.).

4. У категорију „Подручја веома квалитетне животне средине“ спадају заштићена подручја (национални парк „Фрушка гора“, паркови природе, предели изузетних одлика, резервати природе – строги и специјални, споменици природе), подручја од културно-историјског значаја, природне реткости, као и подручја од међународног значаја.

Војводина има велике водене ресурсе у површинским водама реке Дунав, Саве, Тисе и у развијеном каналском систему Дунав-Тиса-Дунав. Расположиви водни ресурси у количинском смислу, за сада, нису ограничавајући фактор одрживог развоја. За Војводину су посебно важне подземне воде, које чине 100% воде за јавно водоснабдевање. Квалитет површинских и подземних вода није се битно променио последњих 10 година. Већина површинских вода сврстава се у II класу. У периоду од 2005-2010. године, уочено је веће одступање од циљне класе квалитета (II класе) у односу на претходне године, при чему су ова одступања најизраженија за ХС ДТД и водотоке који имају мању способност биолошког самопречишћавања.

Квалитет подземних вода је најбољи у подручју Срема и југоисточног Баната (подручје Вршца), а најгори у средњем Банату, северном Банату и западној Бачкој. Велики део подземних вода садрже неприхватљиво високу концентрацију арсена у случају да се те воде користе за снабдевање становништва.

Укупна продукција отпадних вода, комуналних и индустријских је 5,25 милиона еквивалент становника (ЕС) од чега се пречишћава око 10%. Капацитет изграђених градских постројења која су у функцији је око 0,5 милиона ЕС. Свега 7% становништва је прикључено на градска постројења за пречишћавање отпадних вода, па се неприхватљиво велика количина отпадних вода из домаћинства (50%) испушта у воде прве издани.

Промена квалитета речног седимента је значајна на локацијама где се испуштају непречишћене или делимично пречишћене отпадне воде. Најугроженије деонице су на ДТД каналу Врбас-Бездан, Бегеј, Надела, Кудош и Криваја. Висок садржај органских материја и токсичних метала у седименту су последица испуштања непречишћених или делимично пречишћених индустријских и комуналних отпадних вода, али и корозије металних структура и конструкција (Cu, Zn), утицаја дифузних извора, пре свега пољопривреде (Cd, Cr), као и саобраћаја. Ако се настави постојећи тренд загађивања вода озбиљан ће бити проблем коришћења неких водених ресурса у Војводини због потенцијалне могућности уласка овако насталог загађења у ланац исхране.

Расположиви водни ресурси површинских вода у АП Војводини приказани су у табели 2.44. На територији АП Војводине просечно годишње падне око 13,18 милијарди m^3 воде (613 мм/год) или 418,04 m^3/s . Од ове количине отиче око 1,64 милијарди m^3 (или 52 m^3/s), а остатак од око 11,54 милијарди m^3 евапотранспирацијом враћа се у атмосферу. Минималне годишње падавине су приближно 2 пута мање од просечних, а максималне су приближно 1,5 пута веће од просечних. Специфични отицај са равничарског дела је до 1 $l/s/km^2$, а у брдовитом делу (Фрушка гора и Вршачки брег) до 30 $l/s/km^2$. За потребе водоснабдевања становништва и прехрамбене индустрије

може се корисити мањи део сопствених вода, са простора који су заштићени од загађења, односно тамо где можемо постићи довољну обезбеђеност квалитета вода, и ризик од загађења свести на прихватљив ниво. Водотоцима на територију Војводине просечно дотиче још око 164,5 милијарди m^3 воде или 5219 m^3/s . Када су сушне године и мале воде на територији Војводине дотиче свега 1495,5 m^3/s воде, а сопствених је свега 1,8 m^3/s . Транзитне просечне воде су 100 пута веће од сопствених. При малим водама, може се рећи да су транзитне воде једини расположив ресурс површинских вода. Евидентно је да су транзитне воде у Војводини количински знатне и на њихово коришћење се мора рачунати. Решења за њихова коришћења су рањива, због квалитета који је често испод допуштених граница и који се често не може контролисати.

Табела 2.44. Расположиви водни ресурси површинских вода у АП Војводини

Водоток/подручје	Просечне воде (m^3/s)		Мале воде (m^3/s)		Велике воде (1%) (m^3/s)
	Транзитне	Сопствене	Транзитне	Сопствене	
Дунав са Дравом	2824		1094,5		7600
Канал Баја-Бездан и Плазовић поток	2			0	
Тиса са Бегејом	789	5,5	126,3		4000
Тамиш	37	9,0	0,3		900
Бачка и Банат		24,5		1,3	
Срем		13,0		0,5	
Брзава, Моравица, Караш, Нера	35		3,8		
Сава	1532		270,6		6800
Укупно (m^3/s)	5219	52	1495,5		

Извор: Животна средина у Аутономној Покрајини Војводини: стање – изазови – перспективе (2011), Покрајински секретаријат за урбанизам, градитељство и заштиту животне средине

У табели 2.45 приказане су потенцијалне количине подземних вода. Укупна количина обновљивих подземних вода у алувиону река износи 15610 l/s. Квалитет подземних обновљивих вода зависи од квалитета воде у реци када су алувиону реке или квалитета земљишта са којег се могу спирати загађујуће материје. Укупна дужина природних водотока је 653 km (Дунав, Тиса и Сава), а основне каналске мреже 600,6 km (Бачка 353,3 km и Банат 245,3 km) на којима је могућа пловидба и 20.094 km детаљне каналске мреже која служи за одводњавање. У АП Војводини је изграђено 18 акумулација укупне површине 10.628,5 ha и запремине 24.035.401 m^3 . Постоје 4 природна језера у Бачкој укупне површине 2.351 ha и запремине 16.637.885 m^3 као и 13 фрушкогорских језера.

Табела 2.45. Потенцијална количина подземних вода (l/s)

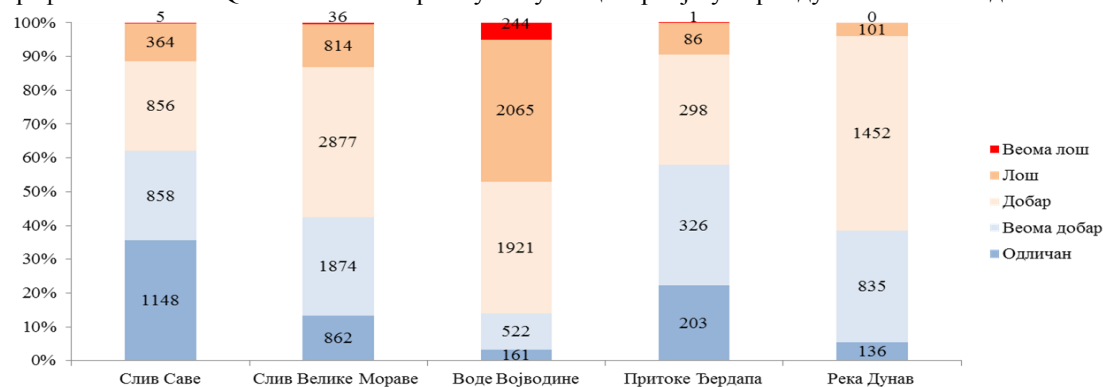
Округ	Алувион	Основна издан	Плиоцен	Укупно
1. БАЧКА (укупно)	6474	2150	453	9087
Севернобачки		995		995
Западнобачки	3750	457	183	4390
Јужнобачки	2724	698	280	3702
2. БАНАТ (укупно)	2916	2763	84	5763
Севернобанатски		991	8	999
Средњобанатски	400	950		1350
Јужнобанатски	2516	822	76	3414
3. СРЕМ (укупно)	6220	550	296	7066
Вештачко прихрањивање	9500			9500
Укупно ВОЈВОДИНА	25110	5463	843	31416

Извор: Животна средина у Аутономној Покрајини Војводини: стање – изазови – перспективе (2011), Покрајински секретаријат за урбанизам, градитељство и заштиту животне средине

Квалитет површинских вода у АП Војводини је незадовољавајући. Најзагађенији водотокови су Велики бачки канал (сектор од Врбаса до Куле), Надела и Кикиндски канал. Канал Дунав–Тиса–Дунав и секундарни иригациони и транспортни канал у Војводини су веома загађени, услед испуштања непречишћених индустријских и комуналних отпадних вода и дренажних вода из пољопривреде. Готово 50% узорак воде из канала и река Војводине, мерено методом SWQI³¹ у периоду 1998–2010. године, налази се у категоријама „лош“ и „веома лош“.

Квалитет подземних вода је од великог значаја, јер више од 90% изворишта за водоснабдевање у Војводини чине подземне воде. Подземне воде алувијалних издани су у зони утицаја река, тако да је подземна вода прве издани подложна загађивању са спираних површина, бочних дотока из водотока, али и утицају из септичких јама и излива из сеоских дворишта.

Графикон 2.59. SWQI по сливовима река у Републици Србији у периоду 1998–2010. година



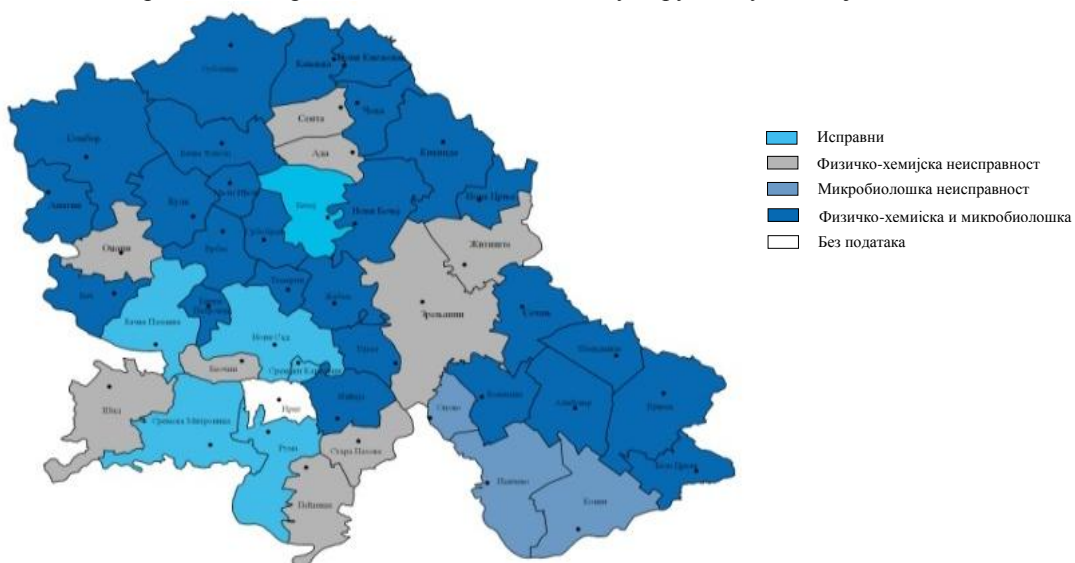
Извор: *Извештај* о стању животне средине у Србији за 2010. годину. Агенција за заштиту животне средине, Министарство животне средине, рударства и просторног планирања Републике Србије

Подземне воде које служе за водоснабдевање су оптерећене високим садржајем хуминских супстанци, амонијака, гвожђа, мангана, натријума и веома токсичног арсена. Најопасније је присуство арсена јер дуготрајно излагање арсену, чак и у малим количинама у води за пиће, изазива појаву промена на кожи и рака коже, простате, плућа, бешике, бубрега и јетре. На основу резултата мерења, најлошији квалитет подземне воде је на територији Баната, где је утврђен најшири опсег концентрације и највеће апсолутне вредности прекорачења од максимално дозвољене концентрације.

На основу анализа Института за јавно здравље „Др Милан Јовановић Батут“, квалитет воде за пиће на територији АП Војводине генерално је незадовољавајући. Током 2010. године, на територији Србије контролисана су 153 централна водоводна система, од чега 42 у АП Војводини. Из ове анализе проистекло је да је највећи проценат узорак са физичко-хемијском и микробиолошком неисправношћу воде за пиће у Србији регистрован на подручју Војводине (18% свих тестираних водовода у Србији). Од 42 тестирана водоводна система у Покрајини, чак је у 64 одсто забележена и физичко-хемијска и микробиолошка неисправност, док је 12 одсто тестираних система оцењено као исправно.

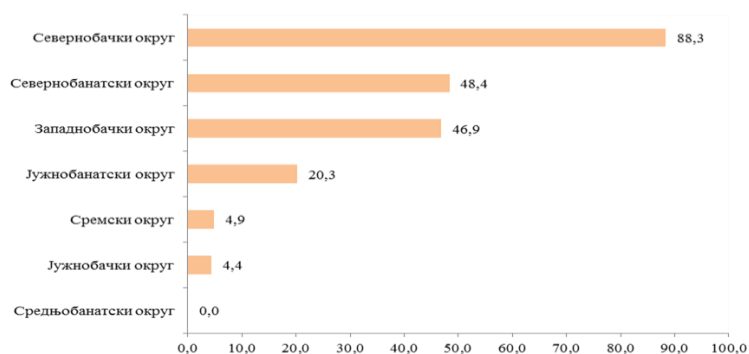
31 SWQI – Serbian Water Quality Index представља методу Агенција за заштиту животне средине Министарства заштите животне средине и просторног планирања Републике Србије којом се израчунава квалитет површинских вода.

Мапа 2.65. Исправност централних водоводних система у окрузима у АП Војводини, 2010. година



Извор: Институт за јавно здравље „Др Милан Јовановић Батут“

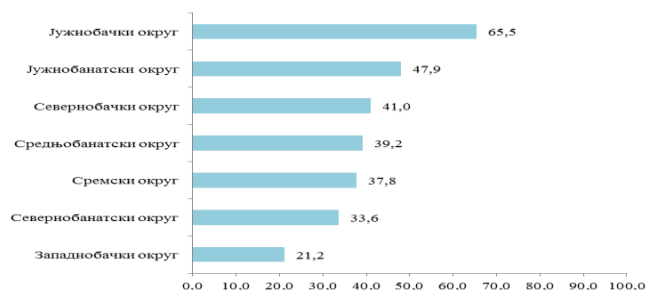
Графикон 2.60. Процент пречишћених отпадних вода по окрузима АП Војводине, 2010. година (%)



Извор: Републички завод за статистику

Највећи допринос у загађењу вода у АП Војводини имају недовољно изграђена канализациона мрежа и нетретиране индустријске и комуналне отпадне воде. У Покрајини је регистровано 497 загађивача вода (индустрија 326, сточарство 113, насеља 44 и остало 14), од чега 343 загађивача не пречишћава отпадне воде, 71 загађивач пречишћава заједно са комуналним водама, а 83 пречишћава само примарно. Такође, изграђена су само 22 постројења за пречишћавање комуналних отпадних вода, које карактерише недовољни капацитет, техничка застарелост, недовршена изградња, техничка неисправност, рад са умањеним капацитетом или нестабилност у раду, као последица недостатка финансијских средстава за нормално функционисање ових постројења.

Графикон 2.61. Процент домаћинстава прикључених на канализациону мрежу по окрузима АП Војводине, 2010. година (%)



Извор: Републички завод за статистику

АП Војводина још увек нема систематизоване, свеобухватне податке о емисијама полутаната у ваздух. Квалитет ваздуха у урбаним срединама у АП Војводини условљен је радом енергетских постројења, порастом броја моторних возила и индустријском производњом, а зависи и од врсте, броја и извора загађења. Загађење ваздуха на територији АП Војводине углавном потиче од стационарних и покретних (мобилних) извора загађења, а у мањем обиму од извора загађења из затвореног простора. Главни стационарни извори загађивања ваздуха су рафинерије нафте, термоенергетски објекти (термоелектране, топлане), објекти хемијске индустрије, продукти сагоревања горива у домаћинствима, индустрији, индивидуалним котларницама, грађевинска делатност, неодговарајуће складиштење сировина, депоније отпада и др. Важни извори загађења су НИС Рафинерије нафте у Панчеву и Новом Саду, Фабрика цемента Lafarge Беочин, ХИП Петрохемија Панчево, Панонске ТЕ-ТО, ХИП Азотара Панчево и др. У Панчеву, као резултат концентрисаности петрохемијских, рафинеријских комплекса и азотаре долази до кумулативног загађења ваздуха. Значајно загађење ваздуха настаје у процесу рафинеријске прераде нафте, услед присуства лако испарљивих угљоводоника и других аромата. Термоелектране које као извор топлоте користе чврсто гориво (лигнит) и индустрија нафте и нафтних деривата спадају у највеће загађиваче животне средине. Загађивање животне средине може се јавити практично у свим делатностима у оквиру електропривреде: у производњи угља, као и у производњи, преносу и дистрибуцији електричне енергије, затим у сектору нафте и гаса, почев од истраживања, експлоатације, а посебно прераде и транспорта нафте и њених деривата. Поред застареле технологије, недостатка пречишћавања димних гасова или ниске ефикасности филтера, нерационалног коришћења сировина и енергије, лошег одржавања, значајно загађење ваздуха потиче и од неадекватног складиштења и одлагања нуспродуката.

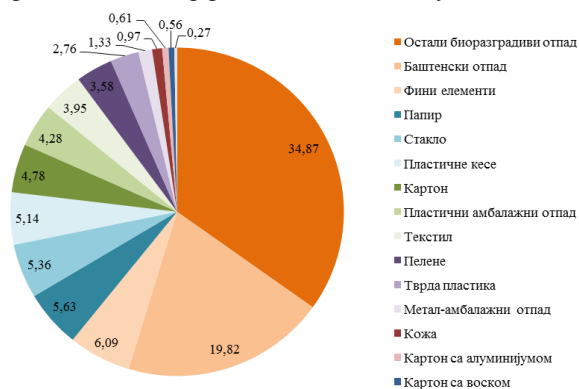
Не постоји национални катастар загађивача ваздуха. Такође не постоји попис полихлорованих дибензо фурана и диоксида (PCDF/D) који настају неконтролисаним горењем на депонијама, у металуршкој индустрији и паљењем пољопривредних површина после жетве, и који проузрокују значајно загађење. Недостаје мониторинг емисије загађујућих материја у ваздух из индивидуалних котларница и домаћинстава у време грејне сезоне. Сматра се да су дрumsка возила један од главних загађивача ваздуха у АП Војводини, посебно у већим градовима. Емисијом издувних гасова долази до ослобађања сумпор диоксида (SO_2), угљен монооксида (CO), азотних оксида (NO_x), озона (O_3) и честица у атмосферу. Родаци о емисијама из саобраћаја за АП Војводину још увек не постоје.

Значајан извор загађивача ваздуха представља и пољопривреда. Из процеса пољопривредне производње долази углавном до емисије азотних оксида, амонијака и метана као последица природне денитрификације и коришћења ђубрива. Иако највећи део АП Војводине представља обрадиво земљиште, подаци о емисијама из пољопривреде не постоје.

Од 2005. године формира се листа постројења која подлежу Закону о интегрисаном спречавању и контроли загађења („Сл. гласник РС“, бр. 135/04, у даљем тексту ИРПС постројења), тако да је формирањем ове листе постало могуће пратити укупне годишње емисије полутана из највећих загађивача. Подаци о емисијама полутаната из индивидуалних постројења пре 2005. године не постоје. Уредбом о граничним вредностима емисија загађујућих материја у ваздух („Сл. гласник РС“, бр. 71/10) прописане су граничне вредности емисије у ваздух из стационарних извора (постројења: за сагоревање, за производњу и прераду угља, за прераду минералних сировина, црне металургије, обојене металургије, за површинску обраду метала, за производњу титанијум диоксида и др.). Граничне вредности емисије у ваздух настале из процеса термичког третмана отпада прописане су Уредбом о врстама отпада за које се врши термички третман, условима и критеријумима за одређивање локације, техничким и технолошким условима за пројектовање, изградњу, опремање и рад постројења за термички третман отпада, поступању са остатком након спаљивања (Службени гласник РС бр. 102/10). Поред тога, Република Србија је ратификовала две битне конвенције по којима постоји обавеза извештавања о емисијама у ваздух: Convention on Long-Range Transboundary Air Pollution-CLRTAP (1986. године) са ЕМЕР Протоколом (1987. године) и UNFCCC (1997. године) са Кјото Протоколом (2007. године).

Квалитет земљишта је на задовољавајућем нивоу. Квалитет пољопривредног земљишта нарушава се еолском ерозијом (око 85% пољопривредног земљишта угрожено еолском ерозијом, уз просечни губитак већи од 0,9t земљишта/ha годишње), неадекватном и неконтролисаним применом вештачких ђубрива и пестицида, као и коришћењем загађене воде за наводњавање пољопривредних површина. У околини индустријских центара АП Војводине (Панчево, Нови Сад, Сомбор, Кикинда, Беочин) значајне површине земљишта контаминирани су загађујућим материјама које се емитују из њихових производних процеса. Земљишта дуж саобраћајница угрожавају таложне загађујуће материје (углавном олово) из издувних гасова саобраћајних возила.

Графикон 2.62. Морфолошки састав комуналног отпада у АП Војводини (%)



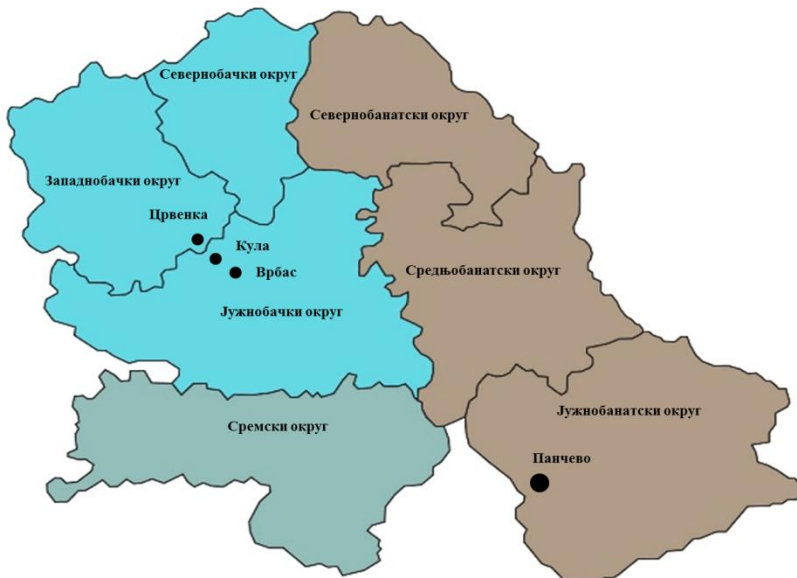
Извор: Факултет техничких наука Универзитета у Новом Саду, Департаман за инжењерство животне средине

Управљање отпадом је неадекватно. Сваки становник АП Војводине произведе 332 kg отпада годишње, односно 0,91 kg отпада дневно. Од 43 званично регистрованих општинских депонија само 5 депонија се могу користити у дужем временском периоду, уз санацију и уређење према стандардима Европске уније, док је капацитет осталих депонија-сметлишта у већини општина већ попуњен а већина депонија-сметлишта не задовољава ни минимум техничких захтева. Огроман проблем представља 569 дивљих депонија које се простиру на 441 ха површине са 2,8 милиона m³ отпада.

На простору АП Војводине постоји неколико изузетно загађених локалитета, тзв. еколошки „црних“ тачака (најугроженија подручја или на енглеском језику „hot spots“). Велики бачки канал

спада међу најзагађеније канале у Европи. На обалама овог канала лоцирани су индустријски објекти Црвенке, Куле и Врбаса, који испуштају отпадну воду директно у водоток, без адекватног третмана. Више од 400.000 m³ муља у каналу оптерећено је тешким металима, дериватима нафте и патогеним бактеријама. По квалитету ваздуха, Панчево представља „црну тачку“ Србије, са највећим бројем прекорачења имисија специфичних, високотоксичних полутаната у ваздух. Производни процеси индустрије Панчева (рафинерија нафте, Азотара, Петрохемија, фабрика сијалица и индустрија стакла) емитују бројне загађујуће материје у ваздух (најчешће бензен, угљоводоници неметанског типа, суспендоване честице ПМ10), углавном вишеструко изнад граничних вредности.

Мапа 2.66. Еколошке „црне“ тачке у АП Војводини



Површина Републике Србије која је угрожена поплавама од стогодишњих вода износи 1,57 милиона ха, од чега се 1,45 милиона ха налази у АП Војводини и обухвата, пре свега, подручје Баната. Поплава из априла 2005. године у централном Банату нанела је штете приватној својини, пољопривреди и јавној инфраструктури у укупном износу од око 12,6 милиона EUR. Око три милиона евра утрошено је на радове за заштиту од поплава. Ове поплаве су актуелизовале потребе за већим улагањем у одржавање постојећег система за одбрану од поплава, пре свега брана и ретензија.

Велики проблем у управљању животном средином представља недостатак стратешких и планских докумената на регионалном и локалном нивоу у области заштите животне средине. На локалном нивоу, 14 општина има израђен локални програм заштите животне средине, 16 општина има стратегију одрживог развоја, а Зелену агенду су донеле 4 општине.

Табела 2.46. Инвестиције и текући издаци за заштиту животне средине у АП Војводини у периоду 2006–2010. година

		Укупно	Уклањање отпада	Заштита површинских вода	Заштита ваздуха	Заштита подземних вода	Заштита природе	Заштита од буке
2006.	Инвестиције	1.171.511	616.046	47.519	176.500	7.840	270.943	52.663
	Текући издаци	197.327	116.708	40.085	15.793	10.553	13.944	244
2007.	Инвестиције	626.786	273.385	39.517	127.785	12.648	10.421	163.029
	Текући издаци	329.079	99.979	37.701	46.059	14.900	127.647	2.793

2008.	Инвестиције	1.128.755	454.453	619.285	32.800	21.149	1.068	0
	Текући издаци	631.028	498.792	41.566	52.444	18.211	18.380	1.635
2009.	Инвестиције	1.530.100	265.573	1.079.204	16.271	35.475	119.728	13.849
	Текући издаци	678.282	438.181	122.102	70.915	12.360	31.177	3.547
2010.	Инвестиције	305.985	27.007	114.826	81.194	80.390	1.909	659
	Текући издаци	184.015	137.574	19.332	13.119	4.141	9.768	81

Извор: Републички завод за статистику

Финансијска средства за заштиту животне средине ЈКП су недовољна за покривање трошкова одржавања, јер су накнаде за коришћење комуналних услуга испод тржишне цене. Из тог разлога, предузећима се одобравају средства за инвестиције из општинских буџета или из покрајинског буџета. Не постоје подаци о улагањима привреде у решавање проблема загађења, јер предузећа нису у обавези да пријављују инвестиције државним органима. Казне и накнаде за изазивање загађења су на високом нивоу, али је њихова наплата слаба, јер су многа предузећа у лошој финансијској ситуацији. Још увек се не примењује инструмент накнаде штете нанете животној средини и обавеза осигурања постројења или активности које представљају висок степен опасности по здравље људи и животну средину за случај штете причињене трећим лицима од удеса. На основу Прелиминарног списка ИРРС постројења за које се издаје интегрисана дозвола, у АП Војводини постоји 65 таквих постројења. Према прелиминарном списку постројења која подлежу обавезама из SEVESO II директиве, на подручју АП Војводине регистровано је 33 постројења која су у обавези да израде Политику превенције удеса или Извештај о безбедности и План заштите од удеса.³²

ГЛАВНИ НАЛАЗИ

- Исправни централни водоводни системи у АП Војводине постоје у Севернобачком округу (1), Јужнобачком (2) и Сремском (2). Број централних водоводних система са физичко-хемијском и микробиолошком исправношћу је највиши и Јужнобачком (6) и Јужнобанатском (5);
- Највиши проценат пречишћених отпадних вода је у Севернобачком округу (88,3%), док је најнижа у Средњобанатском (0,0%);
- Највиши проценат домаћинстава прикључених на канализациону мрежу је у Јужнобачком округу (65,4%), док је најнижи у Западнобачком (21,2%).

³² У којој мери ова предузећа представљају ризик по животну средину, показују велики хемијски удеси који су се догодили на простору Војводине последњих година: истицање нафте и контаминација земљишта на дубини насеља Глогоњ, Панчево, испарења техничке азотне киселине 57% услед грешке приликом утакања у аутоцистерну у ХИП „Азотара“ Панчево, и пожар у топлионици фабрике „Радијатор“ из Зрењанина, који је захватио 600 кондензаторских батерија пуњених РСВ-ом.

2.23. Пословна инфраструктура

У овом делу анализираће се следећи индикатори:

- Број пословних инкубатора у АП Војводини према окрузима;
- Број технолошких паркова у АП Војводини према окрузима;
- Број кластера у АП Војводини према окрузима.

Осим физичке инфраструктуре, за развој привреде, односно сектора малих и средњих предузећа као носилаца привредног развоја, неопходна је и добра пословна инфраструктура. Развој сектора малих и средњих предузећа, пре свега, значи повећање њихове конкурентности а самим тим и њихове извозне способности, што је основни циљ развоја пословне инфраструктуре. Креирање пословне инфраструктуре подразумева умрежавање организација, предузећа и институција ради пружања различитих пословних услуга, пословног простора и опреме по повољнијим условима, повезивања заједничке технологије и знања све са циљем смањења трошкова пословања, подстицања иновативности и, на крају, унапређења конкурентности. Под пословном инфраструктуром у овом тексту углавном се подразумевају бизнис инкубатори, кластери и технолошки паркови.

Мапа 2.67. Пословна инфраструктура у АП Војводини



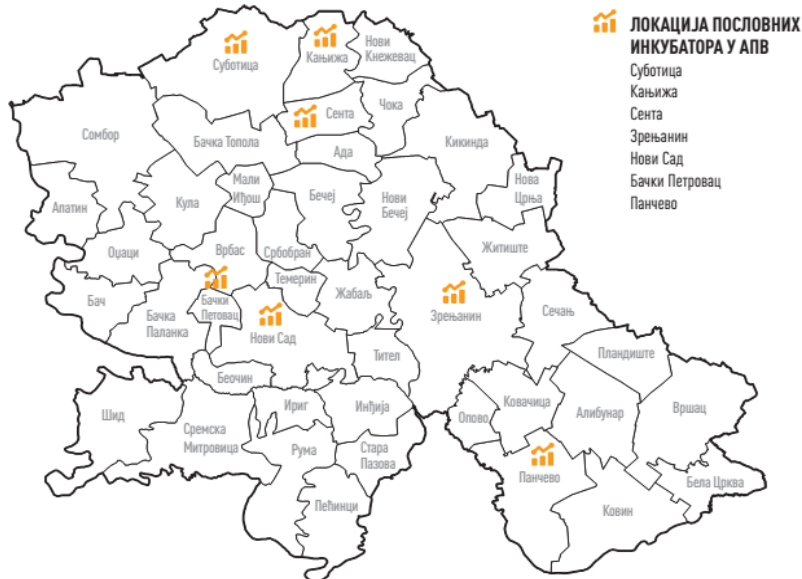
2.23.1. Пословни инкубатори

Послови инкубатори представљају значајну компоненту у процесу развоја иновативних малих и средњих предузећа и предузетника и једна су од кључних компоненти шире стратегије развоја привреде и приватног сектора. Инкубатори могу бити територијално оријентисани или са фокусом на одређене приоритете или секторе делатности. Оснивају се у форми привредног друштва које младим и/или извозно оријентисаним предузећима нуде разне врсте услуга (стручно саветовање, менторство, ИТ услуге, обуке и други стручни консалтинг), као и услуге смештаја по субвенционисаним ценама. Корисници или клијенти инкубатора користе услуге инкубатора док не постану финансијски одрживи и самостални на тржишту а максимално 5 година.

Успешно функционисање пословних инкубатора поред директних ефеката (мерених бројем инкубација који напусте инкубатор) имају и индиректне ефекте на стејкхолдере у средини у којој се оснивају. Поред значајних економских, пословни инкубатори имају и не мање важне социјалне, али и културолошке ефекте. Социјални ефекти се нарочито испољавају када се пословни инкубатори оснивају као инструмент регионалног развоја, будући да је регионална политика по својој суштини редистрибутивне природе, политика солидарности и помоћи недовољно развијеним регионима, док се важни културолошки ефекти пословних инкубатора манифестују кроз њихов утицај на стварање предузетничке културе у средини у којој се оснивају.³³

Међу првим инкубаторима који су основани у Србији били су инкубатори у Суботици и Зрењанину. Тренутно, у АП Војводини, постоји 8 пословних инкубатора и то у Суботици, Кањижи, Сенти, Зрењанину, Новом Саду, Панчеву и Бачком Петровцу.

Мапа 2.68. Бизнис инкубатори у АП Војводини



Извор: Агенција за регионални развој АП Војводине

Влада АП Војводине препознала је значај развоја пословних инкубатора кроз оснивање иницијативе ББИ (Развој пословних инкубатора – Building Business Incubators) која је реализована у оквиру вишегодишњег програма „Програм привредног развоја Аутономне Покрајине Војводине”

33 Војводина – ЦЕСС, Стратегија развоја пословних инкубатора у АП Војводини у периоду 2011–2015. године.

уз финансијску подршку Аустријске развојне агенције АДА. Кроз ББИ, Влада АП Војводине додељује финансијску помоћ инкубаторима на годишњем нивоу.

Према урађеним анализама пословања инкубатора у Србији³⁴ већина инкубатора у Србији је смештена у новим или комплетно реновираним просторијама, опремљеним најсавременијом техничком опремом, брзим интернетом и модерним канцеларијским намештајем. Међутим, и поред добре техничке опремљености, већина инкубатора у Србији је финансијски неодржива, јер средства која добијају од наплате својих услуга нису довољна за покривање ни основних оперативних трошкова.

Већина донаторских пројеката који су били усмерени на оснивање и развој инкубатора је окончана а улагање у физичку и техничку опремљеност инкубатора је комплетирано. Међутим, инкубатори имају могућност да аплицирају за средства из ЕУ ИПА фондова, што може бити стратешки правац привлачења екстерних прихода инкубаторима у Србији.

2.23.2. Кластери

Кластери представљају географски умрежене групе предузећа, организација и институција (регионалне системе) из једне или више индустрија, као и комплементарних или различитих делатности. Повећање иновативности, конкурентности и продуктивности индустрије кроз кластере се огледа у формирању активне комуникације, производне кооперације, промета и пружања услуга.

Чланице кластера се могу бавити истом делатношћу или су из вертикално повезаних делатности. Међутим, треба имати у виду да строго дефинисање кластера у оквиру једне привредне делатности може бити погубно са аспекта конкурентности. Означити једну једину делатност као кластер значило би прекидање међусекторских веза, које снажно утичу на конкурентност. Границе кластера ретко одговарају стандардним системима привредне и индустријске класификације.³⁵

Разлози за улазак предузећа у кластере су пре свега јачање односа између купаца и добављача, размена искуства и успешних пракси, подизање нивоа знања, осигурање нових тржишта и наступа на њима, јачање и повећање личних контаката и олакшан приступ новим технологијама.

³⁴ Драгиша Мијачић, *Анализа стања пословне инфраструктуре у Републици Србији*, Београд, 2011.

³⁵ Владимир Мићић, *Кластери – фактор унапређења конкурентности индустрије Србије*, Економски хоризонти, бр. 2, 2010.

Мапа 2.69. Кластери у АП Војводини



- 1 Кластер МЕМОС - Удружење за унапређење конкурентности металских произвођача / Инђија
- 2 Истар 21 - Удружење за унапређење сарадње и развој туризма у Подунављу / Нови Сад
- 3 Фонд туристички кластер микрорегије Суботица - Палић Суботица
- 4 Кластер Агроиндустрија / Суботица
- 5 Кластер произвођача прехранбених производа Србије - ПОЛУКС / Кикинда
- 6 Кластер Зелени сто / Нови Сад
- 7 Кластер креативне индустрије Војводине / Нови Сад
- 8 Кластер Здравствени туризам Војводине / Кањижа
- 9 Кластер ВОЈПЛАСТ Хајдуково / Суботица
- 10 Туристички кластер Срем / Рума
- 11 Пословно удружење за унапређење конкурентности металског сектора Војводине - ВОЈВОДИНА МЕТАЛ кластер / Темерин
- 12 Кластер транспорта и логистике Војводине / Апатин
- 13 Кластер уметничких заната / Сомбор
- 14 Кластер за еколошку енергију и еколошку културу ЕКОПАНОНИА / Нови Сад
- 15 Удружење предузетница - БИСТРА / Стара Пазова
- 16 Опште удружење предузетника / Бечеј
- 17 Био-научни кластер / Суботица
- 18 Асоцијација Фруит Ланд / Суботица
- 19 Војвођански ИКТ кластер / Нови Сад
- 20 Кластер Сомборски салашаи / Сомбор
- 21 Кластер произвођача пољопривредне механизације / Ада
- 22 Кластер Чари Природе / Суботица
- 23 Кластер "ВОГАЊ 2011" / Рума
- 24 Е.С.Е. кластер - Екоенергија у Србији и Еколошки кластер / Бачка Топола
- 25 Кластер сектора поврћа / Сомбор
- 26 Кластер "Зелена Визија - екологија, енергија, економија / Нови Сад
- 27 Савез удружења "Риђички кластер" / Сомбор
- 28 Кластер туризма микрорегије Апатин / Апатин
- 29 Фрушкогорски кластер виноградара и винара "Алма Монс" / Сремски Карловци
- 30 Удружење грађана носилаца пекарске делатности и носилаца образовних институција из Јужнобачког округа - ПЕКОС / Нови Сад

Извор: Агенција за регионални развој АП Војводине

Влада АП Војводине је покренула и реализовала програм развоја кластера на територији Војводине 2007. и 2008. године. У оквиру два програмска циклуса, Покрајина је укупно издвојила 6 милиона динара или 65.000 евра. Програм је обустављен у 2009. и 2010. години због недостатака средстава, али је поново покренут у 2011. години када је издвојено око 6,5 милиона динара или око 60.000 евра.

У оквиру реализације програма развоја кластера у Војводини, 2007. године основан је Центар за конкурентност и развој кластера Војводине при Факултету техничких наука у Новом Саду. Центар је урадио Стратегију развоја кластера Војводине у оквиру које су дефинисани стратешки циљеви АП Војводине. Као основни циљ развоја индустријских кластера на нивоу АП Војводине постављено је „стварање савремене, развијене, конкурентне индустријске структуре која ће се постепено уклапати у привредне токове ЕУ. Таква развојна оријентација је неопходна будући да је садашњи извоз заснован на производњи примарних производа и производа нижих фаза прераде и да се на тим основама не може обезбедити дугорочни раст извоза и укупан привредни развој. Неопходно је повећати извозну способност домаће индустрије са производима вишег степена обраде и услуга“.³⁶

³⁶ Мр Морача Слободан, *Стратегија успостављања и развоја кластера у АП Војводини, драфт верзија.*

2.23.3. Технолошки паркови

Технолошки (истраживачки или научни) паркови представљају инфраструктурно опремљен простор у смислу земљишта, зграда, комуналне инфраструктуре и стручних услуга (логистичка подршка) ради подстицаја привреди у смислу повећања конкурентности и то, пре свега, кроз обезбеђивање најсавременијих услова за пословање предузећа.

Оваква врста паркова омогућава повезивање стручњака и предузетника који желе базирати своје пословање на новим технологијама ради комерцијализације знања и остваривања високог профита. Технолошки паркови имају директан ефекат на развој предузећа али и ефекте на укупну заједницу, и то пре свега кроз нова радна места, повећање прихода становништва, повећање пореских прихода за локалну самоуправу и регион, и сл.

У Србији постоје само два предузећа који се баве управљањем зонама и парковима: Јавно предузеће Привредно-технолошки паркови Суботица, које се стара о пет индустријских зона у Суботици, и Технолошки парк Вршац који управља технолошким парком у том граду. Слободне зоне као посебна категорија основане су по посебном закону који их обавезује да се формирају као правна лица.³⁷

Мапа 2.70. Технолошки паркови у АП Војводини



Извор: Агенција за регионални развој АП Војводине

У 2013. години планиран је почетак рада Научно-технолошког парка у Новом Саду. Научно-технолошки парк је пројекат остварен уз подршку ЕБДР (Европска банка за обнову и развој) и Факултета техничких наука Универзитета у Новом Саду. Од 15 милиона евра колико је уложено у изградњу прве фазе научно-технолошког парка, 11 милиона су обезбедили партнери из ЕУ а 4 милиона евра сам факултет. Предвиђено је да у просторијама парка буду смештени, поред студената и истраживача, и пословни партнери, фирме које ће имати обавезу да уложе део сопствених средстава у развојне пословне пројекте.³⁸

³⁷ Драгиша Мијачић, *Анализа стања пословне инфраструктуре у Републици Србији*, Београд, 2011.

³⁸ Интернет презентација Владе АП Војводине
<http://www.vojvodina.gov.rs/>.

Велику подршку научно истраживачком развоју Влада Војводине пружа кроз пројекте који се спроводе преко Секретаријата за науку и технолошки развој.

ГЛАВНИ НАЛАЗИ

- Пословни инкубатори постоје у свим окрузима АП Војводине, осим у Сремском;
- Кластери постоје у свим окрузима АП Војводине, осим у Јужнобанатском и Средњобанатском;
- Технолошки паркови на нивоу АП Војводине лоцирани су на територији Новог Сада, Суботице и Вршца;
- Седам бизнис инкубатора у АП Војводини.

2.24. Развојна позиција АП Војводине у Републици Србији – Главни налази

- Значајно веће учешће сектора прерађивачке индустрије (35,9%) и рударства (19,7%) у формирању БДВ-а АП Војводине него што је случај са учешћем сектора прерађивачке индустрије (25,8%) и рударства (8,3%) у формирању БДВ-а Републике Србије (2011. година);
- Индекс индустријске производње АП Војводине (102,1%), виши је од индекса индустријске производње на републичком нивоу (97,1%), 2012. година;
- АП Војводина учествује у извозу Републике Србије са 37,1% (2012. година);
- АП Војводина учествује у увозу Републике Србије са 30,8% (2012. година);
- Покривеност увоза извозом на нивоу АП Војводине (72,2%) виша него на нивоу Републике Србије (59,8%), 2012. година;
- Прилив страних директних инвестиција у АП Војводини износи 154,1% републичког нивоа;
- Просечна нето зарада на нивоу АП Војводине (40.421 РСД) нижа у односу на републички ниво (41.377 РСД), 2012. година;
- Више учешће индустрије у формирању БДВ-а АП Војводине (59,2%) у односу на учешће индустрије у формирању БДВ-а Републике Србије (40,9%), 2011. година;
- Крајем 2012. године, индустријска производња Републике Србије је била на 44,0%, а АП Војводине 52,0% индустријске производње из 1990. године;
- Просечна стопа раста индустријске производње у периоду 2001–2008. године на нивоу АП Војводине 3,3%, а на нивоу Републике Србије 2,0%;
- Инвестиције у разменљиве секторе су на нивоу Републике Србије чиниле 40,1% укупних инвестиција, а на нивоу АП Војводине 65,7% (2011. година);
- Укупне стране директне инвестиције по глави становника у Србији су у периоду 2001–2013. године износиле 2.140 ЕУР, док је овај показатељ на нивоу АП Војводине виши и износи 3.593 ЕУР (167,9% републичког нивоа);
- Степен отворености привреде АП Војводине 89,0%, а на нивоу Републике Србије 72,1% (2011. година);
- Покривеност увоза извозом АП Војводине 72,2%, а на нивоу Републике Србије 59,8% (2012. година);
- Извоз по становнику АП Војводине је за 138,4% републичког нивоа;
- Промет МСПП сектора АП Војводине износио је 27,5% промета МСПП сектора у Србији у 2011. години;
- Војвођански МСПП су учествовали у формирању БДВ-а МСПП сектора на републичком нивоу са 26,7% у 2011. години;
- Профит МСПП сектора АП Војводине износи 29,6% прихода оствареног у МСПП сектору 2011. године у Србији;
- У целокупном билансу Републике Србије нафта из АП Војводине учествује са 23%;
- У односу на читаву територију Републике Србије, у АП Војводини се налази 23,5% државних путева првог реда, 14,9% државних путева другог реда и свега 11,2% општинских путева;
- Највећи део путне мреже АП Војводине је са савременим коловозним застором (88,6%) што је знатно више у односу на 63,8% путне мреже Републике;
- Дужина општинских путева износи 46,1% укупно категорисане мреже путева АП Војводине, што је мање од просека у Републици Србији и развијеним државама (60–70%);
- На нивоу Републике Србије има 276 km двоколосечних пруга (7,2%), а на нивоу АП Војводине 97 km (5,6%);
- Свега трећина железничке мреже у Србији (33%) је електрифицирана, док је на територији АП Војводине електрифицирано 245 km пруга, што је 14,1% од укупне дужине мреже пруга;

- АП Војводина осим делимичног аеродрома у Вршцу (димензија ПСС : 1000 x 25) не поседује инфраструктуру у смислу одредби Закона о ваздушном саобраћају за обављање комерцијалног ваздушног саобраћаја;
- На територији Републике Србије под заштитом различитих облика је 6,5% њене територије;
- Површина Републике Србије која је угрожена поплавама од стогодишњих вода износи 1,57 милиона хектара, од чега се 1,45 милиона хектара налази у АП Војводини.

3. SWOT АНАЛИЗА

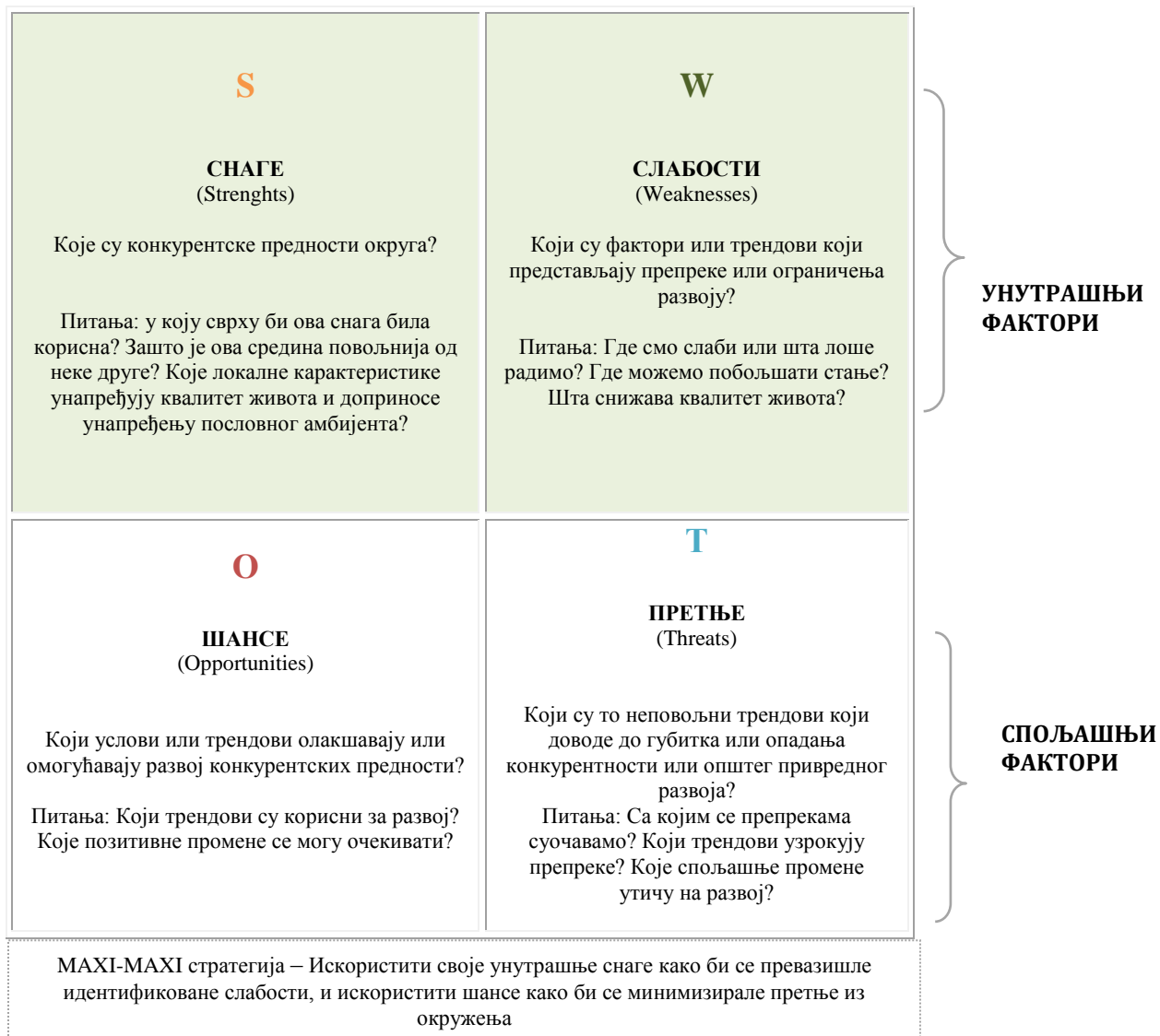
3.1. Појам и елементи SWOT анализе

SWOT анализа представља инструмент стратегијског менаџмента којим се повезују интерене карактеристике са екстерним карактеристикама окружења, чиме се надограђују постојеће предности, утврђују слабости, користе шансе и избегавају претње.

Анализу чине четири елемента:

1. **S** – снаге (енгл. *strengths*),
2. **W** – слабости (енгл. *weaknesses*),
3. **O** – шансе (енгл. *opportunities*) и
4. **T** – претње (енгл. *threats*).

Слика 3.1. SWOT анализа



Овај инструмент се може користити као средство за анализу или да би се утврдило на који начин се треба суочити са специфичним проблемом или изазовом. SWOT служи као полазна основа за анализу кључних проблема и посредно за дефинисање средњорочних и краткорочних циљева, односно она омогућава планирање даљих корака кроз нпр. дефинисање програмских мера. SWOT анализа је изузетно погодна као инструмент за синтезу резултата који се добијају из детаљне анализе тренутног стања. Она представља аналитички инструмент који је признат на међународном нивоу, а на његову важност указује и чињеница да је обавезан део планских докумената којима се конкурише за коришћење средстава из европских фондова.

Веза између снага и слабости треба да омогући идеју о нивоу развијености, док веза између слабости и претњи служи за формулисање основних проблема са којима се развој суочава. Повезаност између снаге и претњи дефинише **развојни ризик**, док веза између слабости и шанси идентификује **ограничења развојног процеса**.

Најчешће коришћена стратегија је MAXI-MAXI стратегија која подразумева искоришћавање унутрашњих снага како би се превазишле идентификоване слабости, и искоришћавање шанси како би се минимизирале претње из окружења.

Под окружењем се у SWOT анализи округа подразумевају окрузи са којима се посматрани округ граничи, затим АП Војводина, Република Србија као и Европска унија, у смислу политика које ти нивои могу да креирају у циљу јачања снага и редуцирања интерних слабости.

Слика 3.2. MAXI-MAXI стратегија



3.2. Развојна позиција округа у АП Војводини

ЈУЖНОБАЧКИ ОКРУГ

S (<i>Strengths</i>) СНАГЕ	W (<i>Weaknesses</i>) СЛАБОСТИ
<p>Демографија:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Најнижа просечна старост становништва у поређењу са осталим окрузима АП Војводине (40,6 година); - Најмањи пад броја становника до 2020. године у варијатни опадајућег и растућег фертилитета (2,8% и 1,5%, респективно); - Једини округ у АП Војводини са позитивним миграционим салдом који износи 1.407 лица (2011. година). <p>Образовање:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Најдоступније високо образовање (Универзитет у Новом Саду). <p>Социјална инфраструктура:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Највиша покривеност становника једним лекаром која износи 314 (2011. година); - Највиши проценат здравствених радника и сарадника у односу на АП Војводину (36,1%) (2011. година); - Највиши квалитет живота приказан кроз ХДИ индекс у вредности 0,875 у односу на АПВ (0,813) (2008. година). <p>Привреда:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Изражена локална тражња за софистициранијим услугама и стимулација развоја предузетништва (у овом округу забележена је највиша просечна зарада без пореза и доприноса која износи 44.386 РСД у 2012. години); - Највеће учешће извоза округа у укупној спољнотрговинској размени индустријских производа у АП Војводини, 31,5% (2011. година); - Највећи износ БДВ-а индустрије по становнику који износи 171% од нивоа АП Војводине (2009. година); - Највиши ниво извоза у укупном извозу АП Војводине (34,8%) (2011. година); - Најмање угрожен округ према индексу развојне угрозености (УРУ = 48,0), ранг 7; - Највећи удео предузетника у укупном броју предузетника у АПВ (35%) (2011. година); - Највећи удео промета МСПП (42,4%) у укупном промету МСПП у АП Војводини (2011. година); - Највећи удео профита МСПП (40,9%) у укупном профиту МСПП у АП Војводини (2011. година); - Највише учешће БДВ пољопривреде округа у БДВ-у пољопривреде АП Војводине са 39,9% (2009. година); - Највише учешће туристичких долазака у укупном броју туристичких посета на нивоу АП Војводине, износи 42,3% (2011. година). <p>Инфраструктура:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Постојање Војвођанског ИТ кластера; - Постојање међународне луке (Нови Сад, Бачка Паланка); 	<p>Запосленост:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Стопа запослености за становништво старије од 15 година је испод покрајинског просека (34,1%) и износи 32,9%, (2012. година). <p>Привреда:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Дефицит у спољној трговини (-1.585.592 хиљ. ЕУР), (2011. година); - Најнижа покривеност увоза извозом која износи 41,8% у поређењу са осталим окрузима (2011. година). <p>Инфраструктура:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Слаба густина путне мреже по броју становника (214 km/100.000 становника); - Низак ниво пречишћених вода (4,4%). <p>Екологија:</p> <ul style="list-style-type: none"> - На територији налази се еколошка „црна“ тачка (канал Дунав-Тиса-Дунав); - На територији овог округа налазе се локалитети деградираних животне средине (Нови Сад); - На територији овог округа налазе се подручја угрожене животне средине (Темерин, Тител, Бечеј, Бач, Бачка Паланка, Србобран). - На територији Округа постоје општине у којима је вода за пиће забрањена за коришћење због високог садржаја арсена у води.

<ul style="list-style-type: none"> - Постоји логистички центар међународног значаја (Нови Сад). <p>Екологија:</p> <ul style="list-style-type: none"> - На територији овог округа налази се Подручје квалитетне животне средине (Сремски Карловци). <p>Остало:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Развијени апсорпциони капацитети у погледу ИПА фондова (у периоду 2007–2013. година привучено је преко 12,5 мил. ЕУР кроз програме прекограничне сарадње са Мађарском, Хрватском и Румунијом). 	
<p>О (<i>Opportunities</i>) ШАНСЕ</p>	<p>Т (<i>Threats</i>) ПРЕТЊЕ</p>
<p>Образовање:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Основан Едукативни центар за обуке у професионалним и радним вештинама у Новом Саду. <p>Привреда:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Постојање инфраструктуре за развој ИКТ сектора; - Висока, стабилна и растућа тражња за производима из ИКТ сектора; - Висока рецептивност за трансфер нових технологија; - Способност да се сектор неразмењивих добара (ИКТ) претвори у сектор размењивих добара због високе кластеризације знања у тој области; - Иступање Хрватске из ЦЕФТА-а. <p>Инфраструктура:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Улагање у технолошки развој и стварање услова за контејнерски превоз и РО-РО терминала у циљу потпуног искоришћавања њихових претоварних капацитета. <p>Екологија:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Инвестирање у постројења за пречишћавање индустријских и комуналних отпадних вода; - Доношење Програма заштите животне средине АП Војводине; - Оснивање фонда за заштиту животне средине. 	<p>Привреда:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Одсуство реаговања макроекономских и секторских политика ка оснаживању потенцијала за извоз ИКТ сектора; - Непостојање субвенција за извознике. <p>Инфраструктура:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Изостанак улагања у луке. <p>Екологија:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Изостанак средстава за санацију еколошких „црних“ тачака; - Изостанак инвестирања у постројења за пречишћавање индустријских и комуналних отпадних вода; - Непостојање правног оквира којим би се обезбедила наплата накнаде штете нанете животној средини. - Изостанак средстава за израду тзв. арсенских мапа и изостанак средстава за изградњу постројења за пречишћавање воде за пиће и отклањање арсена из воде.

ЗАПАДНОБАЧКИ ОКРУГ

S (<i>Strenghts</i>) СНАГЕ	W (<i>Weaknesses</i>) СЛАБОСТИ
<p>Привреда:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Највиши БДВ прерађивачке индустрије по становнику у поређењу са осталим окрузима који износи 139,2% нивоа АП Војводине (2009. година); - Највиши износ страних директних инвестиција по глави становника у периоду 2001–2013 (4.576 ЕУР) у поређењу са осталим окрузима; - Највећа покривеност увоза извозом 189,2% у поређењу са осталим окрузима (2011. година). <p>Инфраструктура:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Постојање међународне луке (Богојево и Апатин). - Постојање геотермалних капацитета за развој привреде и туризма. 	<p>Демографија:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Највиша просечна старост становништва (43,3), 2011. година; - Највиши пад броја становника у међупописном периоду (2002–2011) (-25.924, 12,1%); - Највиши коефицијент старачке зависности у 2011. години (26,1); - Пројекција – у 2020. години коефицијент старачке зависности становништва ће бити 31,6; - Највећи пројектовани пад броја становника у варијанти опадајућег и растућег фертилитета до 2020. године (15,1 и 14,0 респективно). <p>Запосленост:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Најнижа стопа запослености за лица старија од 15 година у односу на округе, износи 32,6% (2012. година). <p>Привреда:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Низак удео БДВ-а предузећа из округа у БДВ-у АП Војводине и износи 7,3% (2011. година); - Најнижи ниво инвестиција у основна средства по становнику који износи 24,7% нивоа инвестиција покрајинског просека (2011. година); - Висока развојна угроженост, према индексу развојне угрожености (100,9), ранг 3. <p>Инфраструктура:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Најмањи проценат домаћинства прикључених на канализациону мрежу према окрузима, 21,2% (2010. година); - Недостатак технолошких паркова и пословних инкубатора. <p>Екологија:</p> <ul style="list-style-type: none"> - На територији Округа се налази затворена преводница Бездан, наутичка црна тачка (Европе) и сметња за развој туризма и транспорта на Великом Бачком каналу и његовом приобаљу); - Подручја угрожене животне средине (Сомбор, Апатин). <p>Остало:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ниски апсорпциони капацитети (низак степен апсорпције средстава из програма прекограничне сарадње у односу на друге округе АП Војводине (око 1,2 мил. ЕУР).
O (<i>Opportunities</i>) ШАНСЕ	T (<i>Threats</i>) ПРЕТЊЕ
<p>Запосленост:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Политике креирање одређених профила радне снаге које одговарају растућим потребама страних инвестиција у овом округу; - Основан регионални Едукативни центар за обуке у професионалним и радним вештинама у Новом Саду; - Субвенције Покрајинског секретаријата за привреду, запошљавање и равноправност полова за самозапошљавање и за отварање нових радних места. <p>Привреда:</p>	<p>Демографија:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Непрепознавање потреба за доношењем политика које ће редуцирати коефицијент старачке зависности. <p>Запосленост:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Будући да је ово округ са највишом стопом СДИ по глави становника, у средњем року као претња може се појавити непостојање адекватних политика усмерених на усклађивање понуде и тражње за одређеним квалитетом и структуром радне снаге.

- Креирање макро и секторских политика које су усмерене ка креирању претпоставки полицентричног развоја и које би обезбедиле већу покретљивост фактора производње ка осталим окрузима;
- Отварање кредитних линија које би финансирале инвестиције у основна средства;
- Иступање Хрватске из ЦЕФТА-е.

Инфраструктура:

- Улагање у технолошки развој и стварање услова за контејнерски превоз и РО-РО терминала у циљу потпуног искоришћавања њихових претоварних капацитета;
- Доношење мастер плана логистике АП Војводине;
- Формирање референтног логистичког центра у АП Војводини.
- Формирање Луке Бездан (као прве тачке за робну размену на пловном путу Дунава кроз АП Војводину).

Екологија:

- Инвестирање у канализациону мрежу као један од индикатора развојне угрожености у циљу његовог смањења;
- Инвестирање у постројења за пречишћавање индустријских и комуналних отпадних вода;
- Доношење Програма заштите животне средине АП Војводине.

Привреда:

- Инерција у креирању политика које се фокусирају на полицентрични развој;
- Недовољна средства за улагање у пословну и физичку инфраструктуру – улагање у капиталне пројекте.

Инфраструктура:

- одсуство политика усмерених на пет димензија развоја садржаних у Индексу развојне угрожености-ИРУ (економија – број МСП на 1000 становника, демографија-демографско пражњење, образовање – ниво образовања младих, инфраструктура – учешће локалних и регионланих путева са савременим коловозом у укупним путевима и екологија – број домаћинстава прикључених на канализациону мрежу);
- одлагање улагања у путну инфраструктуру (у Л + Р путева са савременим коловозом);
- изостанак улагања у луке.

Екологија:

- Изостанак средстава за санацију еколошких „црних“ тачака;
- Изостанак инвестирања у постројења за пречишћавање индустријских и комуналних отпадних вода.

СЕВЕРНОБАЧКИ ОКРУГ

S (Strengths) ШАКЕ	W (Weaknesses) СЛАБОСТИ
<p>Образовање:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Најнижи број неписмених лица становништва 15 и више година (1,6% укупног броја становника 15+) у односу на округе (2011. година). <p>Запосленост:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Стопа запослености за лица старија од 15 година виша од покрајинског просека, износи 35,2% (АП Војводина 34,1%), 2012. година. <p>Привреда:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Високо учешће туристичких долазака у укупном броју туристичких посета на нивоу АП Војводине, износи 21,1% (2011. година); – Висок удео туристичких ноћења у укупном броју ноћења на покрајинском нивоу, 14,6% (2011. година). <p>Инфраструктура:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Постоји логистички центар међународног значаја (Суботица); – Највећи проценат пречишћених отпадних вода (88,32%). <p>Остало:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Развијени апсорпциони капацитети (привучено више од 5 мил. ЕУР из фондова програма прекограничне сарадње са Мађарском и Хрватском). 	<p>Социјална инфраструктура:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Највиша смртност одојчади на нивоу Покрајине, износи 7,3 на 1.000 становника (2012. година). <p>Привреда:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Низак удео БДВ предузећа из округа (7,2%) у БДВ-у који се генерише на нивоу АПВ (2011. година); – Најниже учешће извоза у укупној спољнотрговинској размени индустријских производа у АП Војводини, 5,8% (2011. година) – Најнижи износ инвестиција по глави становника у односу на остале округе, износи 1,596 ЕУР (податак за период 2001–2013. године). – Најниже учешће у укупним СДИ на нивоу АПВ (2001–2013) 4,9% – Дефицит у спољној трговини (-107,032 хиљ. ЕУР) у 2011. години; – Ниско учешће броја преузетника у укупном броју предузетника у АП Војводини (7,8), 2011. година. <p>Инфраструктура:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Изостанак савременог коловоза (удео износи 63,4% док је просек на нивоу Војводине 88-95%); – Низак проценат домаћинства прикључених на канализациону мрежу (41,0%) – указује на еколошку димензију индикатора развојне угрожености (ИРУ). <p>Екологија:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Подручје са локалитетима деградиране животне средине (Суботица) – Подручја угрожене животне средине (Бачка Топола);
О (Opportunities) ШАНСЕ	Т (Threats) ПРЕТЊЕ
<p>Привреда:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Креирање макро и секторских политика које су усмерене ка креирању претпоставки полицентричног развоја које би обезбедиле већу покретљивост фактора производње ка осталим окрузима; – Политике усмерене ка јачању факторске интензивности извоза пољопривредних производа; – Политике рецептивности СДИ усмерене ка стварању повољније инвестиционе климе; – Политике које обезбеђују интра и интеррегионалну повезаност, уз обезбеђивање пословне и техничке инфраструктуре; – Стратегија извоза АП Војводине са посебним освртом на tailor made стратегије на субрегионалном нивоу; – Унапређење квалитета рада постојеће пословне инфраструктуре (бизнис инкубатори) ка јачању стопе фертилитета МСП и оснаживању предузетничке културе. <p>Инфраструктура:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Фондови за улагање у ревитализацију путне инфраструктуре; – Инвестирање у канализациону мрежу као један од 	<p>Привреда:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Инерција у креирању политика које се фокусирају на полицентрични развој; – Недовољна средства за улагање у пословну и физичку инфраструктуру – средства за капиталне пројекте; – Неадекватно вођење политика унапређења пословне инфраструктуре. <p>Екологија:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Близина округа у којој постоји еколошка „црна“ тачка (загађивачи воде).

индикатора развојне угрожености у циљу његовог смањења.

Екологија:

- Доношење Програма заштите животне средине АП Војводине;
- Оснивање фонда за заштиту животне средине.

СЕВЕРНОБАНАТСКИ ОКРУГ

S (Strengths) ШАКЕ	W (Weaknesses) СЛАБОСТИ
<p>Социјална инфраструктура:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Најнижа смртност одојчади на нивоу Покрајине, износи 2,5 на 1.000 становника (2012. година). <p>Запосленост:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Стопа запослености за лица старија од 15 година виша од покрајинског просека, износи 34,7% (АП Војводина 34,1%), 2012. година. <p>Привреда:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Највећи износ извоза по становнику у односу на Републику Србију, износи 162,3% нивоа Републике (2011. година); – Висок удео туристичких ноћења у укупном броју ноћења на покрајинском нивоу, 14,0% (2011. година). <p>Остало:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Развијени апсорпциони капацитети (релативно висока апсорпција средстава из програма прекограничне сарадње у поређењу са осталим окрузима АП Војводине (око 3,9 мил. ЕУР). 	<p>Социјална инфраструктура:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Најнижи проценат здравствених радника и сарадника у 2011. години у односу на АП Војводину (36,1%). <p>Привреда:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Најнижи удео БДВ предузећа из округа у БДВ-у који се генерише на нивоу АПВ и износи 5,2% (2011. година); – Ниско учешће у укупном СДИ на нивоу АПВ Војводине у периоду 2001-2013. године (7,4%); – Висока развојна угроженост, према индексу развојне угрожености (УРУ = 105,3), ранг 1; – Најнижи удео броја предузетника у укупном броју предузетника у АПВ (5,7) (2011. година); – Најнижи број предузећа у односу на остале округе у АП Војводини (5,3%); – Најнижи удео промета МСПП (5,6%) у укупном промету МСПП у АП Војводини (2011. година); – Најниже учешће БДВ пољопривреде округа (4,8%) у креирању БДВ пољопривреде АП Војводине (2009. година). <p>Инфраструктура:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Низак проценат домаћинства прикључених на канализациону мрежу према окрузима (33,6%), (2010. година). <p>Екологија:</p> <ul style="list-style-type: none"> – На територији овог округа налазе се локалитети деградиране животне средине (Кикинда); – Подручје угрожене животне средине (све остале општине у округу осим Кикинде).
O (Opportunities) ШАНСЕ	T (Threats) ПРЕТЊЕ
<p>Социјална инфраструктура:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Близина округа у коме је највећи број здравствених радника и сарадника, што обезбеђује покретљивост кадрова и доступност здравствених услуга. <p>Привреда:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Креирање макро и секторских политика које су усмерене ка креирању претпоставки полицентричног развоја и које би обезбедиле већу покретљивост фактора производње ка осталим окрузима; – Политике рецептивности СДИ, усмерене ка стварању повољније инвестиционе климе; – Политике које обезбеђују интра и интер регионалну повезаност уз обезбеђивање пословне и техничке инфраструктуре; – Израда опсежније студије којим би се дијагностификовали фактори ниске рецептивности за СДИ и креирале tailor made политике привлачења СДИ са одговарајућим мерама подршке; – Унапређење квалитета рада постојеће пословне инфраструктуре (бизнис инкубатори) у јачању стопе фертилитета МСП и оснаживању предузетничке културе; 	<p>Привреда:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Инерција у креирању политика које се фокусирају на полицентрични развој; – Недовољна средства за капиталне инвестиционе пројекте; – Изостанак улагања у унапређење пословне и физичке инфраструктуре у циљу унапређења интра и интеррегионалне и прекограничне регионалне повезаности; – неадекватно вођење политика унапређења пословне инфраструктуре; – одсуство политика усмерених на пет димензија развоја садржаних у Индексу развојне угрожености-ИРУ (економија – број МСП на 1000 становника, демографија-демографско пражњење, образовање – ниво образовања младих, инфраструктура – учешће локалних и регионланих путева са савременим коловозом у укупним путевима и екологија – број домаћинства прикључених на канализациону мрежу); – одлагање улагања у путну инфраструктуру (у Л+Р путева са савременим коловозом); <p>Екологија:</p>

- Оснаживање постојећих мера из ППР АПВ у циљу оснаживање факторске интензивности пољопривредних производа (БСЦ, АПФ, БПФ);
- Доношење мастер плана логистике АП Војводине;
- Формирање референтног логистичког центра у АП Војводини;
- Инвестирање у канализациону мрежу као један од индикатора развојне угрожености у циљу његовог смањења.

Екологија:

- Доношење Програма заштите животне средине АП Војводине.
- Оснивање фонда за заштиту животне средине.

- Близина округа у којој постоји еколошка „црна“ тачка (загађивачи воде).

СРЕДЊОБАНАТСКИ ОКРУГ

S (Strengths) ШАКЕ	W (Weaknesses) СЛАБОСТИ
<p>Запосленост:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Једина позитивна стопа раста формалне запослености у 2012. години у односу на 2011. годину (0,4%) у односу на округе у АП Војводини; - Највиша стопа активности за становништво старије од 15 година у односу на остале округе, износи 47,4% (2012. година); - Највиша стопа запослености за становништво старије од 15 година у односу на округе, износи 36,2% (2012. година) <p>Привреда:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Релативно висока покривеност увоза извозом износи 124,5% у односу на ниво у Војводини (72%) (2011. година). 	<p>Демографија:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Пројектовано је највише смањење омладине студентског узраста до 2021. године (за 28,7% у поређењу са осталим окрузима). <p>Привреда:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Низак удео БДВ-а предузећа из округа у укупном БДВ који генеришу предузећа из АП Војводине и износи 5,9% (2011. година); - Ниско учешће у укупном СДИ на нивоу АП Војводине (5,6%) 2001–2013. година; - Најнижи остварени профит предузећа у односу на остале округе у 2011. години; - Висока развојна угроженост, према индексу развојне угрожености (ИРУ = 104,3), ранг 2; - Непостојање технолошких паркова и кластера – најнижи удео профита МСПП (7,1%) у укупном профиту МСПП у АП Војводини. <p>Инфраструктура:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Најнижа дужина пута у km по површини од 1.000 km² (173km/1.000km²); - 0% пречишћених вода; - Низак проценат домаћинства прикључених на канализациону мрежу (39,2%) – указује на еколошку димензију индикатора развојне угрожености (ИРУ). <p>Екологија:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Подручја угрожене животне средине (Нови Бечеј). <p>Остало:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ниски апсорпциони капацитети (релативно ниска апсорпција средстава из програма прекограничне сарадње са Румунијом и Мађарском (око 1,5 мил. ЕУР) у поређењу са већином округа у АП Војводини).
О (Opportunities) ШАНСЕ	T (Threats) ПРЕТЊЕ
<p>Привреда:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Креирање макро и секторских политика које су усмерене ка креирању претпоставки полицентричног развоја који би обезбедиле већу покретљивост фактора производње ка осталим окрузима; - Политике рецептивности ФДИ, усмерене ка стварању повољније инвестиционе климе; - Политике које обезбеђују интра и интер регионалну повезаност уз обезбеђивање пословне и техничке инфраструктуре; - Израда опсежније студије којим би се дијагностификовали фактори ниске рецептивности за СДИ и креирале tailor made политика привлачења СДИ у округу са одговарајућим мерама подршке; - Оснивање технолошких паркова и кластера као шанса за повећање профита МСПП и укључивање у ланац вредности; 	<p>Привреда:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Инерција у креирању политика које се фокусирају на полицентрични развој; - Недовољна средства за улагање у пословне и физичке инфраструктуре – за капиталне пројекте; - Изостанак улагања у унапређење пословне и физичке инфраструктуре у циљу унапређења интра и интеррегионалне повезаности и прекограничне регионалне повезаности; - одсуство политика усмерених на пет димензија развоја садржаних у Индексу развојне угрожености-ИРУ (економија – број МСП на 1000 становника, демографија-демографско пражњење, образовање – ниво образовања младих, инфраструктура – учешће локалних и регионалних путева са савременим коловозом у укупним путевима и екологија – број домаћинства прикључених на канализациону мрежу); - одлагање улагања у путну инфраструктуру Л+Р путева са савременим коловозом. <p>Екологија:</p>

- Подстицајна средства за финансирање изградње пословне инфраструктуре;
- Оснаживање постојећих мера ППР АПВ у циљу оснаживања факторске интензивности пољопривредних производа (БСЦ, АПФ, БПФ);
- Доношење мастер плана логистике АП Војводине;
- Формирање референтног логистичког центра у АП Војводини.

Екологија:

- Инвестирање у постројења за пречишћавање индустријских и комуналних отпадних вода;
- Доношење Програма заштите животне средине АП Војводине;
- Оснивање фонда за заштиту животне средине.

- Близина округа у којој постоји еколошка „црна“ тачка (загађивачи ваздуха);
- Изостанак инвестирања у постројења за пречишћавање индустријских и комуналних отпадних вода.

ЈУЖНОБАНАТСКИ ОКРУГ

S (Strengths) СНАГЕ	W (Weaknesses) СЛАБОСТИ
<p>Привреда:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Највиши ниво инвестиција у основна средства по становнику који износи 81,2% више инвестиција у односу на покрајински просек (2011. година) као последица капиталне и технолошке интензивности; - Покривеност увоза извозом износи 129,1% (2011. година) и већа је од вредности за АП Војводину (72%); - Извоз по становнику изнад републичког нивоа, износи 160,2% (2011. година); - Релативно високо учешће броја предузетника у укупном предузетничком сектору АП Војводине износи 17,7% (2011. година). <p>Инфраструктура:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Постојање међународне луке (Панчево); - Постоји логистички центар међународног значаја (Панчево). <p>Екологија:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Три општине из округа (Вршац, Пландиште и Бела Црква) имају усвојену Зелену агенду. 	<p>Демографија:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Пројекција – највиши пад радно способног становништва у 2021. години на нивоу АП Војводине (-55,1%). Стање у 2008. години 197.928 лица а пројекција у 2021. години 88.962 лица; - Најнегативнији миграциони салдо на нивоу АП Војводине, износи -896 лица (2011. година). <p>Социјална инфраструктура:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Покривеност становништва једним лекаром виша од покрајинског просека и износи 399 становника (2011. година). <p>Запосленост:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Стопа запослености за становништво старије од 15 година је испод покрајинског просека (34,1%) и износи 33,9%, 2012. година; - Највиши просечан пад укупне формалне запослености у периоду од 2005. до 2012. године у односу на округе (-4,5%). <p>Привреда:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Низак удео БДВ-а предузећа из округа (7,6%) у укупном БДВ који генеришу предузећа из АП Војводине (2011. година). <p>Инфраструктура:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Изостанак савременог коловоза (удео износи 63,4%); - Непостојање кластера на територији округа. <p>Екологија:</p> <ul style="list-style-type: none"> - На територији налази се еколошка „црна“ тачка („Азотара“ Панчево, „Петрохемија“ у Панчеву који су велики загађивачи ваздуха); - Низак ниво пречишћених вода (20,3%); - Подручје са локалитетима деградираних животне средине (Панчево); - Подручја угрожене животне средине (Бела Црква, Ковин).
O (Opportunities) ШАНСЕ	T (Threats) ПРЕТЊЕ
<p>Демографија:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Стварање пословне и социјалне инфраструктуре за миграције из суседног Сремског округа који бележи најмању стопу пада радно способног становништва у АП Војводини. <p>Социјална инфраструктура:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Програми прекограничне сарадње који су усмерени на обезбеђивање заједничке прекограничне здравствене заштите. <p>Запосленост:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Основан Едукативни центар за обуке у професионалним и радним вештинама у Новом Саду; - Субвенције Покрајинског секретаријата за привреду, 	<p>Демографија:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Неблаговремено препознавање потреба за редуцирањем стопе пада радно способног становништва. <p>Социјална инфраструктура:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Непостојање законске регулативе која би обезбедила спровођење програма прекограничне сарадње у смислу обезбеђивања прекограничне здравствене заштите; <p>Привреда:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Инерција у креирању политика које се фокусирају на полицентрични развој; - Недовољна средства за капиталне пројекте; - Изостанак улагања у унапређење пословне и физичке инфраструктуре у циљу унапређења интра и

запошљавање и равноправност полова за самозапошљавање и за отварање нових радних места.

Привреда:

- Креирање макро и секторских политика које су усмерене ка креирању претпоставки полицентричног развоја који би обезбедиле већу покретљивост фактора производње ка осталим окружим;
- Израда опсежније студије којим би се дијагностификовали фактори ниске рецептивности за СДИ и креирале tailor made политика привлачења СДИ у округ са одговарајућим мерама подршке;
- Фондови за улагање у ревитализацију путне инфраструктуре.

Инфраструктура:

- Улагање у технолошки развој и стварање услова за контејнерски превоз и РО-РО терминала у циљу потпуног искоришћавања њихових претоварних капацитета;

Екологија:

- Инвестирање у постројења за пречишћавање индустријских и комуналних отпадних вода;
- Доношење Програма заштите животне средине АП Војводине;
- Оснивање фонда за заштиту животне средине.

Остало:

- Могућност коришћења средстава из програма прекограничне сарадње са Румунијом и са Мађарском.

интеррегионалне повезаности и прекограничне регионалне повезаности;

- Изостанак улагања у луке.

Екологија:

- Изостанак улагања у санирање еколошких „црних“ тачака;
- Изостанак инвестирања у постројења за пречишћавање индустријских и комуналних отпадних вода;
- Непостојање правног оквира који би обезбедио наплату накнаде штете нанете животној средини.

СРЕМСКИ ОКРУГ

S (<i>Strengths</i>) ШАНСЕ	W (<i>Weaknesses</i>) СЛАБОСТИ
<p>Демографија:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Пројекција – најнижи пад броја радно способног становништва у 2021. години у односу на остале округе (-9,2%), стање у 2008. години 214.733 лица, 2021. године 195.048 лица. <p>Запосленост:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Стопа запослености за лица старија од 15 година виша од покрајинског просека, износи 35,4% (АП Војводина 34,1%), 2012. година. <p>Привреда:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Покривеност увоза извозом износи 109,2% у 2011. години; – Извоз по становнику изнад републичког нивоа, износи 131,2% (2011. година); – Релативно високо учешће броја предузетника у укупном предузетничком сектору АП Војводине износи 16,9% (2011. година); – Високо учешће туристичких долазака у укупном броју туристичких посета на нивоу АП Војводине, износи 9,4% (2011. година); – Висок удео туристичких ноћења у укупном броју ноћења на покрајинском нивоу, 13,8% (2011. година). <p>Инфраструктура:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Постојање међународне луке (Сремска Митровица). <p>Екологија:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Подручје веома квалитетне животне средине (Фрушка Гора). 	<p>Социјална инфраструктура:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Најнижа покривеност становника једним лекаром у односу на округе (549), 2011. година; – Најнижи квалитет живота приказан кроз ХДИ индексе у вредности 0,766 у односу на АПВ (0,813) (2008. година); – Слаб стимуланс за развој предузетништва – најнижа просечна зарада без пореза и доприноса у односу на округе, износи 35.412 РСД, 2012. година. <p>Образовање:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Највећи број неписмених лица становништва 15 и више година (2,7% укупног броја становника) у односу на округе, 2011. година; – Непостојање школе за основно образовање одраслих. <p>Привреда:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Најнижи износ БДВ-а индустрије по становнику у односу на округе, износи 52% нивоа АП Војводине (2009. година); – Низак удео у БДВ у који се генерише на нивоу АПВ и износи 9% (2011. година); – Несразмеран однос увоза и извоза (10,0 увоз и 5,1% извоз) пољопривредних производа на нивоу округа. <p>Инфраструктура:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Недостатак технолошких паркова и пословних инкубатора; – Изостанак савременог коловоза (удео износи 63,4%); – Изразито низак степен пречишћених вода (4,9%); – Низак проценат домаћинства прикључених на канализациону мрежу (37,8%) – указује на еколошку димензију индикатора развојне угрожености (ИРУ). <p>Екологија:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Подручја угрожене животне средине (Инђија, Стара Пазова, Шид, Сремска Митровица). <p>Остало:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Ниски апсорпциони капацитети (низак ниво апсорпције средстава из фондова програма прекограничне сарадње у односу на друге округе у АП Војводини).
O (<i>Opportunities</i>) ШАНСЕ	T (<i>Threats</i>) ПРЕТЊЕ
<p>Образовање:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Основан Едукативни центар за обуке у професионалним и радним вештинама у Новом Саду; – Постојање политика које утичу на подизање квалитета свих димензија ХДИ индекса (оčekивано трајање живота, ниво доступности образовања БДП по глави становника) – политика средњег рока је учинити образовање доступнијим. <p>Привреда:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Граница са Јужнобачким округом који има највише просечне зараде, што је значајан импулс 	<p>Образовање:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Опадајућа стопа улагања државе у образовање (3,4 од БДП-а у 2010. години и предвиђајућа опадајућа стопа за 2012 (3,3%) и 2013. години (3,1%) док у ЕУ та цифра износи 5,4%; <p>Социјална инфраструктура:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Непрепознавање потребе за утицајем на подизање квалитета свих димензија ХДИ индекса (оčekивано трајање живота, ниво доступности образовања БДП по глави становника) - политика средњег рока је учинити образовање доступнијим.

предузетницима за диверзификацијом својих производа (туристичке дестинације, вина, ...);

- Креирање макро и секторских политика које су усмерене ка креирању претопоставки полицентричног развоја који би обезбедиле већу покретљивост фактора производње ка осталим окрузима;
- Унапређење факторске интензивности извоза пољопривредних производа (мере ППР АПВ: БСЦ, АПФ, БПФ, БНТ);
- Иступање Хрватске из ЦЕФТА-а;
- Средства из програма прекограничне сарадње са Хрватском и са БиХ (Средства из Програма прекограничне сарадње са Хрватском ће се повећати због система заједничког управљања програмом).

Инфраструктура:

- Фондови за улагање у ревитализацију путне инфраструктуре;
- Улагање у технолошки развој и стварање услова за контејнерски превоз и РО-РП терминала у циљу потпуног искоришћавања њихових претоварних капацитета;
- Финансијски подстицаји за унапређење пословне инфраструктуре;
- Доношење мастер плана логистике АП Војводине;
- Формирање референтног логистичког центра у АП Војводини;
- Инвестирање у канализациону мрежу као један од индикатора развојне угрожености у циљу његовог смањења.

Екологија:

- Инвестирање у постројења за пречишћавање индустријских и комуналних отпадних вода.

Остало:

- Програми едукације за подизање апсорпционих капацитета.

Привреда:

- Инерција у креирању политика које се фокусирају на полицентрични развој.

Инфраструктура:

- Недовољна средства за улагање у пословне и физичке инфраструктуре – за капиталне пројекте;
- Изостанак улагања у луке.

Екологија:

- Близина округа са еколошким „црним“ тачкама;
- Изостанак инвестирања у постројења за пречишћавање индустријских и комуналних отпадних вода.

4. ПЛАН ПОДСТИЦАЊА РАЗВОЈА АП ВОЈВОДИНЕ

4.1 Институционална изградња

4.1.1 Концепт регионалног развоја

4.1.2 Носиоци развојне и регионалне политике

4.1.3 Финансирање регионалног развоја

4.1.4. Регионалне развојне агенције

4.1.5. Институционална и организациона инфраструктура за имплементацију Програма развоја АП Војводине

4.1 Институционална изградња

4.1.1 Концепт регионалног развоја

Друштвене и економске тенденције током 1990-их година, транзициони процес и ефекти глобалне рецесије детерминисали су институционални развојни оквир АП Војводине. Трансформација институција директно је утицала на развојне капацитете и јавне администрације, односно на законски механизам и институционални оквир за управљање укупним и регионалним развојем. Трансформацијом привредног и друштвеног система после 2000-те године, укупан развој и регионални развој добијају пун значај и афирмацију кроз нова законска решења и стратешка усмерења.

На афирмацију регионалног развоја, пре свега на његов регулаторни оквир, утицала су два паралелна процеса:

- прво, транзициони процес националне економије и друштва, у оквиру којег је смањивање регионалних неравномерности постало приоритет највишег ранга, и
- друго, европски процеси који су потенцирали питање децентрализације, регионализације и хармонизације.

Анализа друштвеног контекста и законске регулативе у периоду до 2000-те указује на чињеницу да Србија није имала изграђен институционални оквир за регионални развој. Искуства транзиционих, као и европских земаља, у овој области представљала су емпиријску основу за дефинисање институционалног модела регионалног развоја Србије, за успостављање јасног и целовитог концепта регионалне политике, који се у суштини заснива за перманентној институционалној изградњи капацитета јавне администрације на свим нивоима управљања. Наиме, анализа транзиционог периода земаља Југоисточне Европе, а које су по својим привредним, социјалним, инфраструктурним, финансијским и административним капацитетима биле сличне Србији у овој фази транзиције, допринело је утврђивању новог концепта и система за управљање регионалним развојем.

Институционална мрежа треба да обезбеди конкурентност системских нивоа у циљу сагледавања фактора битних за успешан привредни и економски развој. Макроекономски аспекти развоја су стабилизација окружења и стварање стимулативне законске инфраструктуре у делу реформе фискалне, монетарне и буџетске политике. Микроекономски аспект првенствено је усмерен ка организационим и технолошким потребама пословних субјеката. Регионални развој треба да обезбеди садејство ова два економска нивоа, односно принципе децентрализације и партнерства као начела регионалне политике.

Национална политика регионалног развоја потенцира следеће циљеве:

- допринос укупном националном напретку и развоју кроз оспособљавање оних подручја (регија) која заостају у развоју како би постала конкурентнија на тржишту;
- смањивање друштвене и привредне разлике између подручја/ регија, општина, градова.

Имајући у виду чињеницу да Аутономна Покрајина Војводина има релативно изграђену инфраструктуру институција, основно развојно опредељење у наредном периоду је координација различитих и бројних актера на републичком, покрајинском и локалном нивоу у циљу спровођења

развојних и регионалних мера, као и умрежавање са националним и локалним презентерима надлежним за регионални развој.

4.1.2 Носиоци развојне и регионалне политике

Регионални амбијент подразумева законе који уређују, институције које координирају и политику која унапређује економске и друштвене услове на целој територији земље. У сегменту институција које се баве регионалним развојем, законским решењима дефинисани су носиоци регионалне политике: Народна скупштина, Влада Републике Србије, министарства надлежна за послове економије, финансија и просторног планирања, Аутономна Покрајина Војводина, главни град, Агенција за привредне регистре, Републичка агенција за просторно планирање, Фонд за развој Републике Србије, јединице локалне самоуправе, Национални савет за регионални развој, Национална агенција за регионални развој, регионални развојни савети и регионалне развојне агенције.

Бројност и разноврсност институција које имају надлежност у области регионалног развоја одражава хијерархијску везу и институционални амбијент Србије у овој области. Један од најважнијих носилаца регионалног развоја су јединице локалне самоуправе, чија је основна функција израда докумената³⁹ и сарадња са окружењем у циљу регулисања и решавања како локалних, тако и ширих, регионалних проблема, као и стварање заједничких претпоставки за просперитет на целом подручју. Остале институције имају законодавну, извршну и стручну партиципацију у спровођењу регионалних програма и мера, али је иницијатива на локалним заједницама да обезбеде сарадњу кроз партнерства са јавним и приватним сектором на свим нивоима.

С обзиром да је АП Војводина од 2003. године интензивније развијала свој институционални капацитет за регионални развој, важна полука у регионалном институционалном и финансијском сегменту су и институције које поред Владе АП Војводина и ресорних секретаријата такође представљају носиоце регионалне политике на подручју АП Војводина: Фонд за развој АП Војводине, Гаранцијски фонд (ГФ), Фонд за подршку инвестиција у АП Војводини (ВИП фонд), Покрајински фонд за развој пољопривреде, Фонд за европске послове (ФЕП), Агенција за регионални развој АП Војводине, регионалне развојне агенције (Бачка, Банат, Срем), и др. Формирање и надлежност ових институција одражава актуелност и проблематику војвођанске регионалне привреде и друштва.

4.1.3 Финансирање регионалног развоја

Финансирање регионалног развоја и механизми подстицања недовољно развијених општина одвија се путем директних и индиректних мера који се реализују преко министарстава, фондова, националних и покрајинских институција и међународних развојних партнера.

У том контексту, регионална политика је у савременим концепцијама истакла потребу планирања финансијског оквира као једне од функција у циклусу стратешког управљања регионалним развојем. С обзиром да Србија од 2001. године паралелно спроводи реформе у националним оквирима, као и активности у вези са укључивањем у европске иницијативе и програме, финансирање регионалног развоја обезбеђује се из више извора — републичког/ покрајинског буџета и фондова, европских претприступних фондова, донација и међународних кредита.

³⁹ Све локалне самоуправе у АП Војводини израђују стратешке планове развоја 2014–2020.

Посебно важан инструмент за планирање и финансирање развоја дат је у уставној одредници (2006) да се буџет Покрајине Војводине утврђује на нивоу најмање 7% у односу на буџет Републике Србије. Опредељење на различита институционална решења подстицања регионалног развоја последица је потребе да се према датој проблематици шире активности и решавају на основу више врста инструмената и техника сарадње.

4.1.4. Регионалне развојне агенције

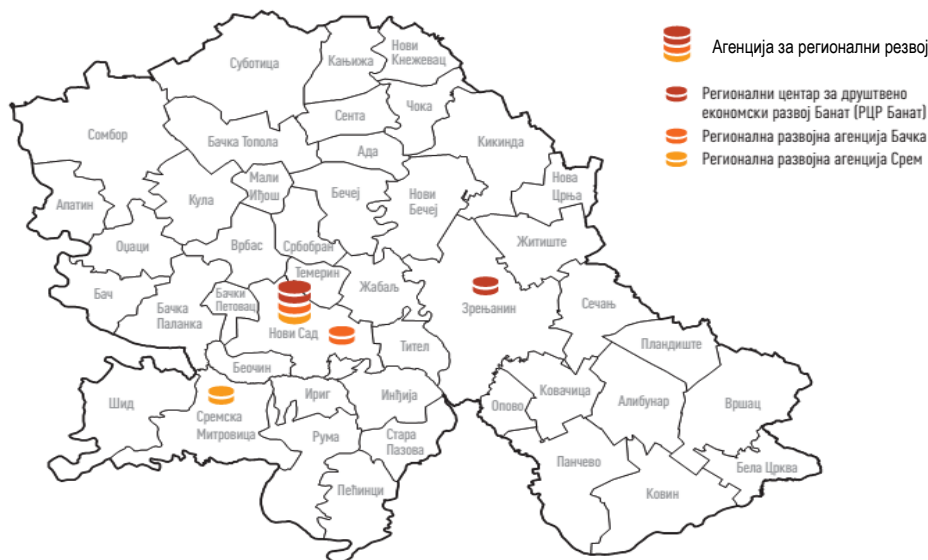
Реформа друштва и администрације почела је паралелно са привредним трансформацијама, а главна одлика је и почетак активности на припреми за европске интеграционе процесе. Тачније, у периоду од 2001. године бројни европски и други међународни програми на националном и локалном нивоу представљали су инструмент за програмско и институционално јачање и прилагођавање законодавства и механизма надлежних институција у свим областима, а пре свега, изван привреде. Тако су прве регионалне агенције настале кроз њихову имплементацију (EAR, UNDP, CHF, USAID, и др.), што је био период стварања тзв. 'меких' институција на регионалном нивоу, јер су ови пројекти омогућили едукацију кадрова, организационо и управљачко стицање знања и вештина у постојећим, као и формирање потпуно нових развојних институција, установа, служби.

Ипак, функција регионалних агенција је у почетку била јасно дефинисана пројектним циљевима и задацима донаторске организације, а свој прави живот институције су почеле са завршетком пројеката када се и поставило питање њиховог статуса. Долазак бројних међународних развојних институција (донатора), чија је функција била економски, социјални развој на локалном и регионалном нивоу, утицао је да ове агенције постану институционалне 'greenfield' инвестиције. Без националног концепта регионалног развоја, приоритети и подстицајна средства су усмеравана у складу са програмским циљевима донатора. Највећи допринос (поред конкретних улагања у објекте инфра- и супраструктуре, стимулативна почетна средства за предузетнике, као и бројне едукације усмерене на различите социјалне групације) свакако је подизање капацитета и знања на локалном и регионалном нивоу. Међутим, с обзиром да је већина међународних програма имала временски рок од две до три године, опстанак и даље функционисање агенција је доведено у питање.

На почетку новог развојног циклуса, а према решењима које је дао Закон о регионалном развоју Републике Србије („Сл. гласник РС“, бр. 51/2009 и 30/2010), Покрајина Војводина треба да оснује минимум три регионалне развојне агенције, с тим што није лимитиран максималан број агенција које се могу основати на територији овог региона.

У Војводини су основане три регионалне развојне агенције на NUTS3 нивоу – Регионални центар за друштвено економски развој Банат (РЦР Банат), Регионална развојна агенција Бачка и Регионална развојна агенција Срем – док је на NUTS2 нивоу основана Агенција за регионални развој АП Војводине. Тренутно су од стране Националне агенције за регионални развој акредитоване три агенције: Банат, Бачка и Срем.

Мапа 4.1. Регионалне развојне агенције у АП Војводини



Извор: Агенција за регионални развој АП Војводине

Регионални центар за друштвено економски развој Банат је прва регионална развојна институција на подручју АП Војводине која је основана 2002. године најпре са циљем да подстакне развој привреде кроз пружање подршке развоју малим и средњим предузећима и предузетницима. Својим даљим развојем РЦР Банат од 2006. године преузима улогу лидера друштвено-економског развоја Баната окупљајући око себе сва три банатска округа. Промовишући принцип јавно-приватног партнерства, РЦР Банат око себе окупља 29 оснивача: Влада Аутономне Покрајине Војводине, 19 локалних самоуправа (Ада, Алибунар, Бела Црква, Чока, Кањижа, Кикинда, Ковачица, Ковин, Нова Црња, Нови Бечеј, Нови Кнежевац, Опово, Пландиште, Сечањ, Сента, Вршац, Житиште, Зрењанин, Панчево), 3 регионалне привредне коморе (Кикинда, Зрењанин и Панчево), 4 невладине организације (Европски покрет у Србији – Локално веће Зрењанин, Диштрикт 0230 – Кикинда, УПМСПП – Вршац и БУПА – Панчево) и две компаније („Млекопродукт“ а.д. из Зрењанина и „ХИП Петрохемија“ из Панчева).

Регионална развојна агенција Бачка основана је 28. априла 2010. године у Новом Саду у складу са Законом о регионалном развоју. Оснивачи регионалне развојне агенције су 13 локалних самоуправа са територије Бачке, и то: Бач, Бачка Паланка, Бачки Петровац, Беочин, Бечеј, Србобран, Сремски Карловци, Озаци, Кула, Врбас, Тител, Жабаљ и Град Сомбор.

Негујући принцип јавно-приватног партнерства, развојној агенцији су се као оснивачи придружили и други субјекти јавног и приватног сектора: Слован прогрес – Селенча, Рециклажни центар Браћа Илић – Бачка Паланка, И2Р д.о.о. Нови Сад, Европски покрет у Србији – Нови Сад, Центар за органску производњу – Селенча. Регионална развојна агенција Бачка има укупно 18 оснивача.

Регионална развојна агенција Срем основана је уговором потписаним у Руми 22. 04. 2010. године, од стране шест општина на територији Срема (Ињија, Ириг, Пећинци, Рума, Стара Пазова, Шид), Града Сремске Митровице и Сремске привредне коморе. Визија Регионалне развојне агенције СРЕМ је да буде спона јавног, приватног и цивилног сектора у изградњи стратешких партнерстава кроз припрему и спровођење пројеката који доприносе подизању животног стандарда на подручју региона Срема и уједначенијег регионалног развоја како у Срему, тако и на територији Аутономне

Покрајине Војводине и Републике Србије у целини, а њена мисија је подстицање регионалног развоја коришћењем локалних и националних извора средстава и доступних фондова ЕУ и осталих фондова међународне заједнице, као и привлачење страних инвеститора на подручје региона Срем.

РРА Срем и РРА Бачка су већ непосредно након оснивања 2010. године показале капацитет и добиле оперативне грантове од Делегације Европске уније у Србији у износу од 250.000 евра (РРА Бачка) и 391.049 евра (РРА Срем).

Агенција за регионални развој АП Војводине д.о.о. (АРР) основана је одлуком Владе Војводине са циљем добијања статуса регионалне развојне агенције у смислу Закона о регионалном развоју („Сл. Гласник РС“, бр. 51/2009 и 30/2010) и обавља послове регионалне развојне агенције у складу са одредбама Закона о регионалном развоју („Сл. гласник РС“, бр. 51/2009 и 30/2010).

Агенција обавља послове у области регионалног развоја и пружа подршку привредним друштвима и предузетницима. Друштво као регионална развојна агенција, у смислу одредби Закона о регионалном развоју, обавља делатности из области истраживања и развоја у друштвеним и хуманистичким наукама.

У циљу успешног обављања регистроване делатности АРР обавља послове који се односе на:

1. Планирање равномерног регионалног и економског развоја Покрајине:

- Припремање стратешких и других докумената у вези са равномерним регионалним развојем Покрајине;
- Дефинисање предлога пројеката за учествовање на јавним позивима фондова Европске уније (ЕУ);
- Учествовање у изради програмских докумената за Програме прекограничне сарадње (ЦБЦ програме) Србије и Хрватске, Мађарске, Румуније, Босне и Херцеговине;
- Евалуација утицаја ЕУ фондова и страних директних инвестиција (СДИ) на привреду Покрајине;
- Анализа утицаја правних тековина ЕУ (acquis communautaire ЕУ) на привреду Покрајине;
- Координација донаторске помоћи у циљу избегавања “donor-driven” развоја.

2. Развијање апсорпционих капацитета покрајинске управе и локалних самоуправа у Покрајини, са циљем успешног коришћења домаћих и страних фондова:

- Припрема пројектних апликација за све фондове, стране и домаће намењене економском и равномерном регионалном развоју Покрајине;
- Имплементација одобрених пројеката;
- Екстерни менаџмент;
- Едукације и подизање капацитета локалних самоуправа и предузећа у Покрајини у области управљања пројектним циклусом;
- Едукације малих и средњих предузећа за учествовање на тендерима расписаним у оквиру пројеката финансираних из фондова ЕУ.

3. Прикупљање и обрада статистичких података од интереса за Покрајину:

- Вођење евиденције о свим мерама и подстицајима који су намењени равномерном регионалном и економском развоју Покрајине;
- Вођење евиденције о свим пројектима одобреним на територији Покрајине на основу ЕУ фондова;
- Вођење евиденције о привредним субјектима у Покрајини који учествују у пројектима на основу ЕУ фондова.

4.1.5. Институционална и организациона инфраструктура за имплементацију Програма развоја АП Војводине

Основни циљ регионалног развоја АП Војводине је формирање ефикасног модела регионалне организације и координације регионалне политике (која одговара препорукама ЕУ) у функцији смањења регионалних диспаритета у АП Војводини.

Основни циљ сваке регионалне политике је да „укине саму себе“, односно да у року који дефинишу социјално и политички прихватљиви трошкови резултира смањењем регионалних диспаритета, што за последицу има и смањење трошкова субвенционисања региона и сектора који су недовољно развијени.

Када су у питању препоруке ЕУ, у вођењу регионалне политике треба имати у виду да је након 90-тих година тежиште регионалне политике у ЕУ померено са екс пост интервенција, усмерених на смањивање постојећих тржишних неравнотежа на политику која је имала за циљ да спречава настајање нових регионалних неравнотежа. Улазак у европску регионалну интеграцију, те процеси уједначавања проузроковаће, када је у питању Србија, па и АП Војводина, економска прилагођавања и у том контексту треба разумети и потребу за планирањем регионалног развоја како на националном, тако и на нивоу региона.

Инструменти регионалне политике који стоје на располагању су бројни, али је за ефикасност регионалне политике суштинско питање њихове комбинације односно адекватне координације секторских политика. Поред потребе да се секторским политикама координира у циљу стварања синергетског приступа какав доноси мултисекторски приступ, у Републици Србији постоји потреба да се координира и различитим нивоима слободе који имају статистички плански региони у креирању политика регионалног развоја.

„У Србији два статистичка планска региона (Регион Војводина и Београдски регион) имају сопствене институционалне капацитете на регионалном (NUTS II) нивоу, који им омогућавају различите нивое слободе да креирају и спроводе сопствене политике. Институционални систем у Региону Војводине показује добро разумевање њене улоге у креирању и управљању регионалним развојем у складу са националном регионалном политиком.“⁴⁰

Програм развоја АП Војводине донет је за период од седам година (2014-2020) што коинцидира са програмским периодом ЕУ. Сугестија за доношење регионалних планских докумената на период од седам година налази се у Нацрту Националног плана регионалног развоја Србије 2014-2020⁴¹ и у том смислу је рационалније решење од решења какво је предвиђено у тренутно важећем Закону о регионалном развоју⁴² који је предвиђао да се регионалне стратегије доносе на период од пет година.

Програм развоја АП Војводине урађен је у складу са Уредбом о структури, методологији израде, начину усклађивања развојних докумената, начину спровођења јавне расправе, као и начину и

⁴⁰ Нацрт Националног плана регионалног развоја 2014-2020 године – развој региона Србије путем партнерства; Министарство регионалног развоја и локалне самоуправе, октобар 2013 – Нацрт; стр. 13

⁴¹ Нацрт Националног плана регионалног развоја 2014-2020 године – развој региона Србије путем партнерства; Министарство регионалног развоја и локалне самоуправе, октобар 2013 – Нацрт; стр. 6

⁴² Закон о регионалном развоју; Сл. Гласник РС бр. 51/2009 и 30/2020; чл. 16, став 2

роковима излагања на јавни увид развојних докумената регионалног развоја (у даљем тексту Уредба).⁴³

Организација израде Програма развоја АП Војводине се, како то предвиђа Уредба, одвијала кроз припремни, стратешки и оперативни део.

Слика 4.1. Организација процеса израде развојних докумената



Припремни део је обухватао идентификовање кључних заинтересованих страна, одређивање њихове улоге у припреми и имплементацији развојног документа. У току процеса припреме развојног документа организовале су се консултације са заинтересованим странама. Заинтересоване стране су поред покрајинских секретаријата биле и регионалне развојне агенције на територији АП Војводине, Универзитет у Новом Саду, локалне самоуправе у АП Војводини, као и Министарство регионалног развоја и локалне самоуправе.

Начин израде програма је био партиципативног карактера, уважавајући принципе како хоризонталне, тако и вертикалне координације. Наиме, вертикална координација је подразумевала

⁴³ Уредба о структури, методологији израде, начину усклађивања развојних докумената, начину спровођења јавне расправе, као и начину и роковима излагања на јавни увид развојних документа регионалног развоја; Сл. гласник, бр. 015/2011

усклађивање са Нацртом Националног плана⁴⁴ који у тренутку писања овог текста постоји само у нацрту. У току израде Нацрта Националног плана регионалног развоја организовано је неколико радионица са представницима Министарства регионалног развоја и локалне самоуправе са циљем усклађивања приоритета и мера Програма развоја АП Војводине са приоритетима и мерама Нацрта Националног плана регионалног развоја Србије. RegPol (Project „Assistance to Regional Policy Development at National Level – Serbia“) је у Нацрту Националног плана регионалног развоја 2014-2020 – развој региона Србије путем партнерства закључио да је: „Војводина је у процесу финализације свог Програма и обезбедила је инпуте за Нацрт Националног плана регионалног развоја. Истовремено, Војводина је ускладила свој Програм са приоритетима и пољима интервенције Нацрта НППР.“⁴⁵

Вертикална координација је подразумевала и сагледавање потреба локалног нивоа, те су у процес периодичног слања упитника представницима локалних самоуправа, и процес коментарисања социо-економске анализе АП Војводине, те процес коментарисања приоритета регионалног развоја АП Војводине биле укључене и све три акредитоване регионалне развојне агенције у АП Војводини (РРА Банат, РРА Бачка и РРА Срем). Основи елементи и процес израде Програма развоја АП Војводине представљени су и Регионалном развојном савету за АП Војвину.

Стратешки део као фаза израде Програма развоја АП Војводине састојао се од социо-економске анализе, анализе ресурса, SWOT анализе, дефинисања визије, стратешких циљева и приоритета развојног документа. Стратешки део Програма регионалног развоја АП Војводине урадила је Агенција за регионални развој АП Војводине. Стратешки део, односно социо-економска анализа, заједно са SWOT анализом и приоритетима регионалног развоја АП Војводине представљена је и коментарисана на начин који респектује и принцип хоризонталног партнерства: на састанцима са представницима секретаријата Владе АП Војводине, организованих у циљу сагледавања проблема регионалног развоја са мултисекторског аспекта (Гантограм 4.1).

Према Уредби,⁴⁶ оперативни део Програма развоја АП Војводине (у даљем тексту Програма) састоји се од одређивања инструмената и мера за реализацију приоритета регионалног развоја, од одређивања институционалне и организационе инфраструктуре за имплементацију Програма, те акционог плана за спровођење Програма, као и начина праћења и имплементације Програма.

Када је у питању оперативни део израде Програма развоја АП Војводине, координациону улогу око припремања акционог плана за спровођење Програма развоја водио је Секретаријат за међурегионалну сарадњу и локалну самоуправу Владе АП Војводине.

Сходно Покрајинској скупштинској одлуци о покрајинској управи⁴⁷ као надлежности Секретаријата за међурегионалну сарадњу и локалну самоуправу Владе АП Војводине се поред „остваривања сарадње са Агенцијом за регионални развој Владе АП Војводине“, наводе и активности као што су „предузимање мера ради привлачења инвестиција у Покрајину“, те мера које се тичу „координације активности свих покрајинских органа управе у процесу програмирања инструмената Европске уније који обухватају АП Војвину“, те „учешће у активностима на припреми и спровођењу макрорегионалних стратегија“, реализовано је модерирање процесом

⁴⁴ Нацрт Националног плана регионалног развоја 2014-2020 године – развој региона Србије путем партнерства; Министарство регионалног развоја и локалне самоуправе, октобар 2013 - Нацрт

⁴⁵ Нацрт Националног плана регионалног развоја 2014-2020 године – развој региона Србије путем партнерства; Министарство регионалног развоја и локалне самоуправе, октобар 2013 – Нацрт; стр. 14

⁴⁶ Уредба о структури, методологији израде, начину усклађивања развојних докумената, начину спровођења јавне расправе, као и начину и роковима излагања на јавни увид развојних документа регионалног развоја; Сл. гласник, бр. 015/2011; чл. 11

⁴⁷ Покрајинска скупштинска одлука о покрајинској управи; Сл. Лист АП Војводине, бр. 40/12; чл. 51, став 2

израде Акционог плана, односно плана имплементације Програма развоја АП Војводине од стране поменутог секретаријата.

Будући да се као један од кључних елемената новог оквира регионалне политике Србије наводи усклађивање домаћег планирања и имплементације регионалне политике и имплементације програма које финансира ЕУ, наведени елемент треба разумети као контекст у коме је поменути секретаријат модерирао процес израде Акционог плана.

Међутим, како се као посебан елемент новог оквира регионалне политике у Србији наводи и потреба комбинације различитих извора финансирања како би се креирала синергија и остварио утицај на постизање циљева регионалне политике, потребно је разумети и потребу за формирањем институционалне и организационе инфраструктуре не само за израду, већ и за имплементацију Програма развоја АП Војводине. Мултисекторска политика, каква је регионална политика подразумева не само у фази планирања, већ нарочито у фази имплементације укључивање различитих партнера и заинтересованих страна, организациону инфраструктуру, способну да кроз институционализацију односа поменутих учесника валоризује синергетске ефекте те сарадње.

Институционалном и организационом инфраструктуром из дела Уредбе који дефинише Оперативни део израде развојних докумената „одређују се субјекти који ће спроводити активности одређене акционим планом, као и начин хоризонталне и вертикалне сарадње у имплементацији развојног документа.“⁴⁸

Сходно Покрајинској скупштинској одлуци о покрајинској управи, Покрајински секретаријат за привреду, запошљавање и равноправност полова „У складу са законом и Статутом обавља послове покрајинске управе у области привредног и регионалног развоја, који се односе на припремање аката за Скупштину или Покрајинску Владу којима се уређује и обезбеђује равномерни регионални развој у области привреде, оснивају организације које се баве успостављањем равномерног регионалног развоја у области привреде и врше оснивачка права над њима, утврђују и доносе стратешка и друга документа регионалног развоја у области привреде.“⁴⁹ Када је у питању регионално планирање важна је и улога Покрајинског секретаријата за урбанизам, градитељство и заштиту животне средине⁵⁰ будући да „израђује, доноси и спроводи документе просторног развоја АП Војводине“. Чињеница да се развојни документи, па тако и Програм развоја АП Војводине „усклађују са важећим документима просторног планирања, са хијерархијски вишим документима (национална и ЕУ документа) и са секторским документима“⁵¹ потенцира значај и улогу не само поменутих секретаријата Владе АП Војводине, већ и свих осталих у чије ингеренције спада доношење секторских докумената.

Чињеница да се као нови елемент за нови оквир регионалне политике у Србији све више помиње „place-based“ приступ, који се темељи на мултисекторском приступу развоја територија, односно недовољно развијених простора, намеће и потребу за успостављањем координационих и организационих механизма адекватних за нови оквир регионалне политике Србије. Инсуфицијентност секторских политика у разумевању мултисекторског приступа, као и у покушају да се проблеми артикулишу на „place-based“ приступу, те решавају управљањем диверзификованим портфолиом, како финансијских, тако и нефинансијских инструмената могла се дијагностиковати и у размишљањима која су доминирала током израде Акционог плана. Како

⁴⁸ Уредба о структури, методологији израде, начину усклађивања развојних докумената, начину спровођења јавне расправе, као и начину и роковима излагања на јавни увид развојних документа регионалног развоја; Сл. гласник, бр. 015/2011; чл. 11

⁴⁹ Покрајинска скупштинска одлука о покрајинској управи; Сл. Лист АП Војводине, бр. 40/12; чл. 56

⁵⁰ Покрајинска скупштинска одлука о покрајинској управи; Сл. Лист АП Војводине, бр. 40/12; чл. 52

⁵¹ Закон о регионалном развоју, Сл. Гласник РС, бр. 51/2009 и 30/2010; чл. 12

би се суочавање са наведним инсуфицијентностима предупредило у фази имплементације самог Програма, потребно је уредити и адекватну институционалну и организациону инфраструктуру за праћење његове реализације.

Акционим планом се одређују активности за имплементацију развојног документа, одговорне институције и временски рок за спровођење активности, док се у циљу одређивања праћења и имплементације развојног документа одређују индикатори, начин прикупљања података, одговорне институције и начин и временски рок извештавања.

Коментаришући институционалне капацитете у области регионалног развоја на регионалном нивоу, експерти Регпола су у студији „Преглед институционалних капацитета и учесника у области регионалне развојне политике у Србији“⁵² навели како је Влада АП Војводине основала 2004. године Центар за стратешко економска истраживања „Војводина-ЦЕСС“ са циљем да унапреди процес регионалног планирања у АП Војводини, те да је „Војводина-ЦЕСС“ био веома интензивно укључен у процес стратешког планирања регионалног развоја Покрајине, те да се стога може посматрати као институција од изузетног значаја за вођење политике регионалног развоја АП Војводине“.⁵³ У истом документу се наводи да је Влада АП Војводине 1. јануара 2012. године пререгистровала Центар за стратешко економска истраживања „Војводина-ЦЕСС“ у Агенцију за равномерни регионални развој АП Војводине, која је од самог почетка постала потпуно оперативна и способна да реализује и циљеве због којих је основана а то су „успостављање институционалног оквира за вођење балансираног регионалног развоја и регионалне политике АП Војводине.“⁵⁴

У истом документу, у делу у коме се наводе важни екстерни партнери на регионалном нивоу у области регионалне развојне политике у Србији, у области истраживачких институција, наводи се да је „важан партнер у групи истраживачких и едукативних институција на нивоу АП Војводине и Центар за стратешко економска истраживања Владе АП Војводине „Војводина-ЦЕСС“.⁵⁵ Дакле, постојање капацитета за програмирање на регионалном нивоу, односно на нивоу Владе АП Војводине је препознато и од стране Министарства регионалног развоја и локалне самоуправе, односно Регпол тима.

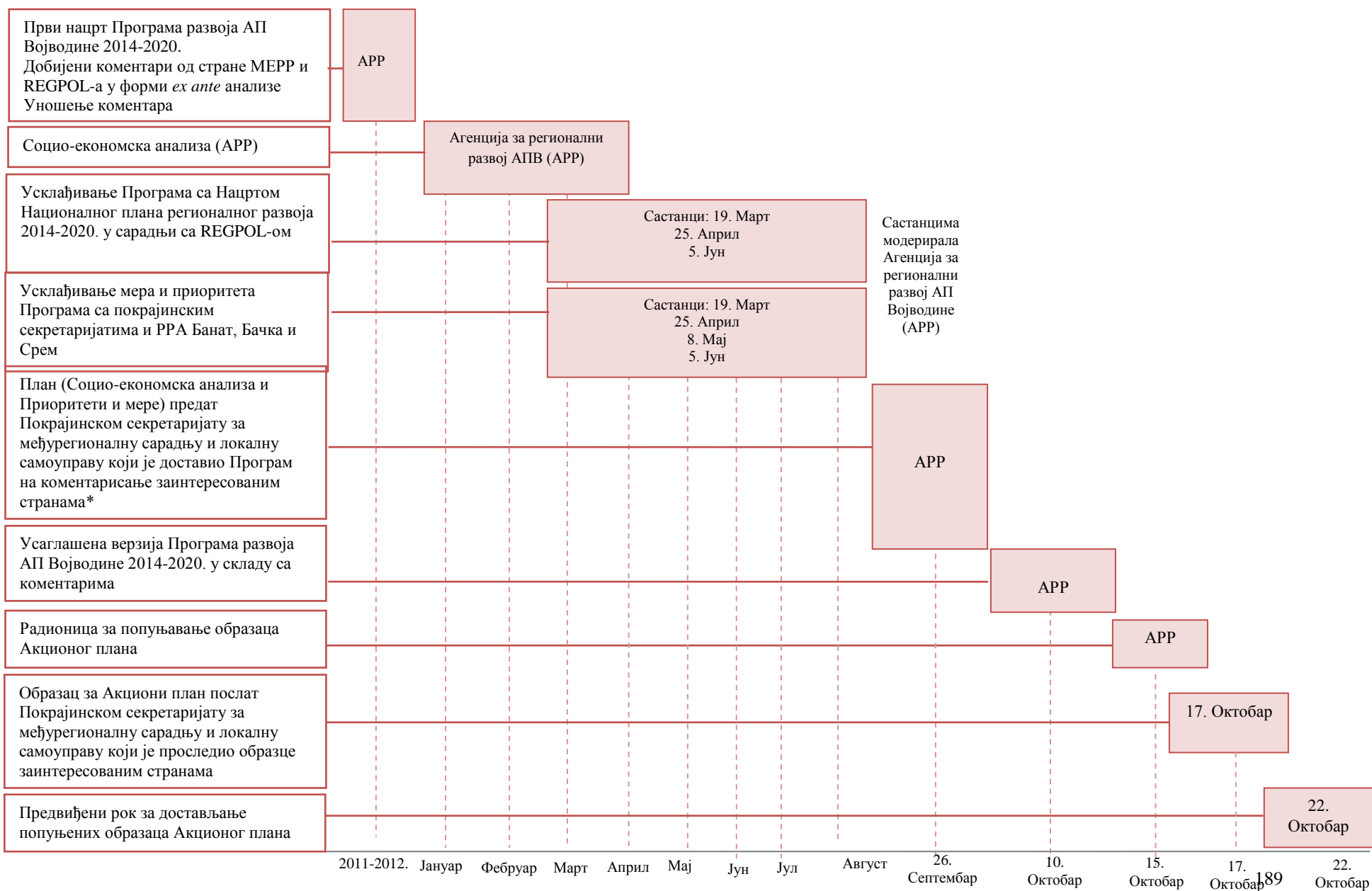
⁵² Inventory of Institutional Capacity and Stakeholders in the field of Regional Development Policy in Serbia; Regpol, Ecorys; 29.02.2012; str. 24 <http://www.regpol.rs/dokumenti.html>

⁵³ Inventory of Institutional Capacity and Stakeholders in the field of Regional Development Policy in Serbia; Regpol, Ecorys; 29.02.2012; str. 24 <http://www.regpol.rs/dokumenti.html>

⁵⁴ Inventory of Institutional Capacity and Stakeholders in the field of Regional Development Policy in Serbia; Regpol, Ecorys; 29.02.2012; str. 24 <http://www.regpol.rs/dokumenti.html>

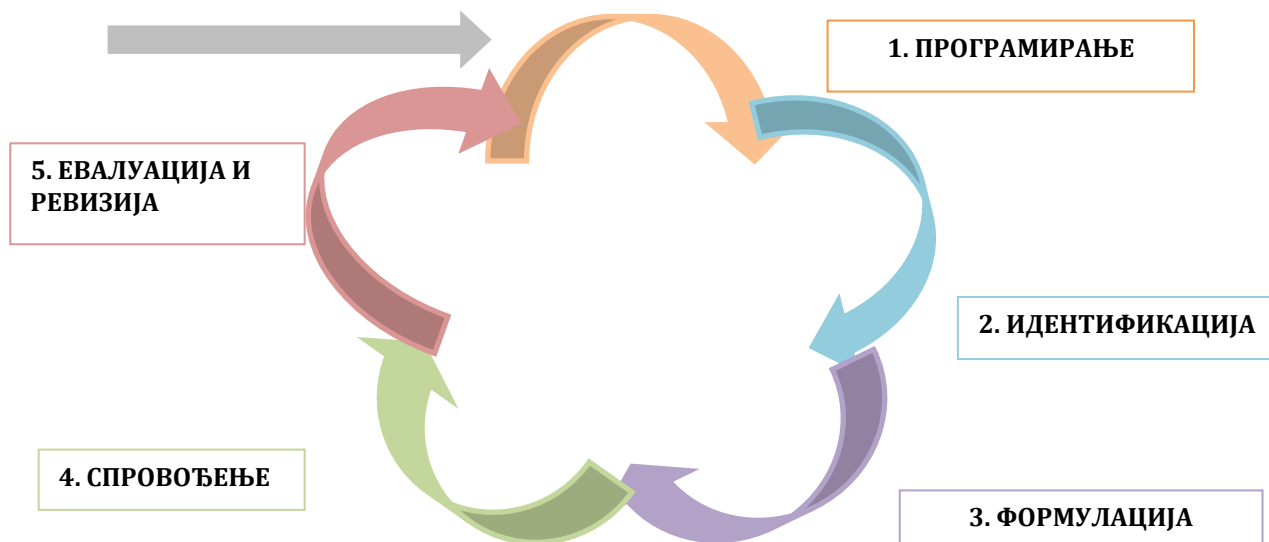
⁵⁵ Inventory of Institutional Capacity and Stakeholders in the field of Regional Development Policy in Serbia; Regpol, Ecorys; 29.02.2012; str. 40 <http://www.regpol.rs/dokumenti.html>

Гантограм 4.1. Активности на изради Програма развоја АП Војводине 2014-2020.



*Покрајински секретаријати, регионалне развојне агенције Ванат, Бачка и Срем, као и сви органи/институције Владе АП Војводине од посебне важности (Фонд „Европски послови“, ЈВП „Воде Војводине“, Фонд за подршку инвестиција у АП Војводини - ВИП фонд, Завод за урбанизам, ЈП „Војводинашуме“, Покрајински фонд за развој пољопривреде, Гаранцијски фонд АП Војводине)

Слика 4.2. Кораци у припреми Програма развоја АП Војводине 2014-2020.



У претходном делу текста објашњени су кораци у припреми Програма развоја АП Војводине. Програмирање, односно планирање, и идентификација представљају процесе који се према Уредби о изради развојних докумената односи на израду стратешког дела Програма и тај посао је, према оцини Регопола, добро урадила Агенција за регионални развој Владе АП Војводине.

Идентификовани проблеми, односно регионални диспаритети, представљају изазов за креаторе секторских политика на регионалном нивоу, будући да подразумевају промену фокуса од искључиво секторске ка регионалној димензији, односно „place-based“ формулацији проблема (ситуирање на нивоу округа), али и исто таквој формулацији решења.

Формулација у оквиру нове парадигме регионалне политике у Србији подразумева и способност програмског буџетирања односно усклађивања процеса планирања и израде буџета са процесом стратешког управљања у јавном сектору. Увођење програмског буџетирања 2006. године, заживело је као пилот пракса у свега шест министарстава Републике Србије. Програмско буџетирање уводи принцип управљања буџетском потрошњом у вишегодишњу временску равн, али и руководиоце за сваки програм, са потпуном одговорношћу за реализацију наведених програма, односно са потпуном одговорношћу за реализацију наведених циљева. Само тако је могуће пратити и разумети везу између стратешких приоритета, циљева, мера и средстава тражених за реализацију истих, те очекиваних ефеката.

Евалуација и ревизија су фазе које су важне нарочито када је у питању регионална политика. Будући да је реч о политици субвенционисања, односно издвајања из буџета средстава за развој територија односно простора који су недовољно развијени, веома је важно приликом одређивања степена неразвијености истих, одредити и временске периоде у којима се може очекивати редуцирање тих диспаритета. У противном, регионална политика, односно политика субвенционисања губи свој смисао, будући да трајно субвенционисање доводи до атрофирања ендогених потенцијала региона, уместо њиховог јачања, односно раста.

Свих пет наведених корака у пројектном циклусу, односно циклусу регионалног развоја, подразумева постојање једног Координационог механизма, односно тела, на нивоу Владе АП Војводине (Схема 4.1).

Делокруг рада Координационог тела одређује се на основу инсуфицијентности у функционисању напред приказане постојеће институционалне и организационе инфраструктуре:

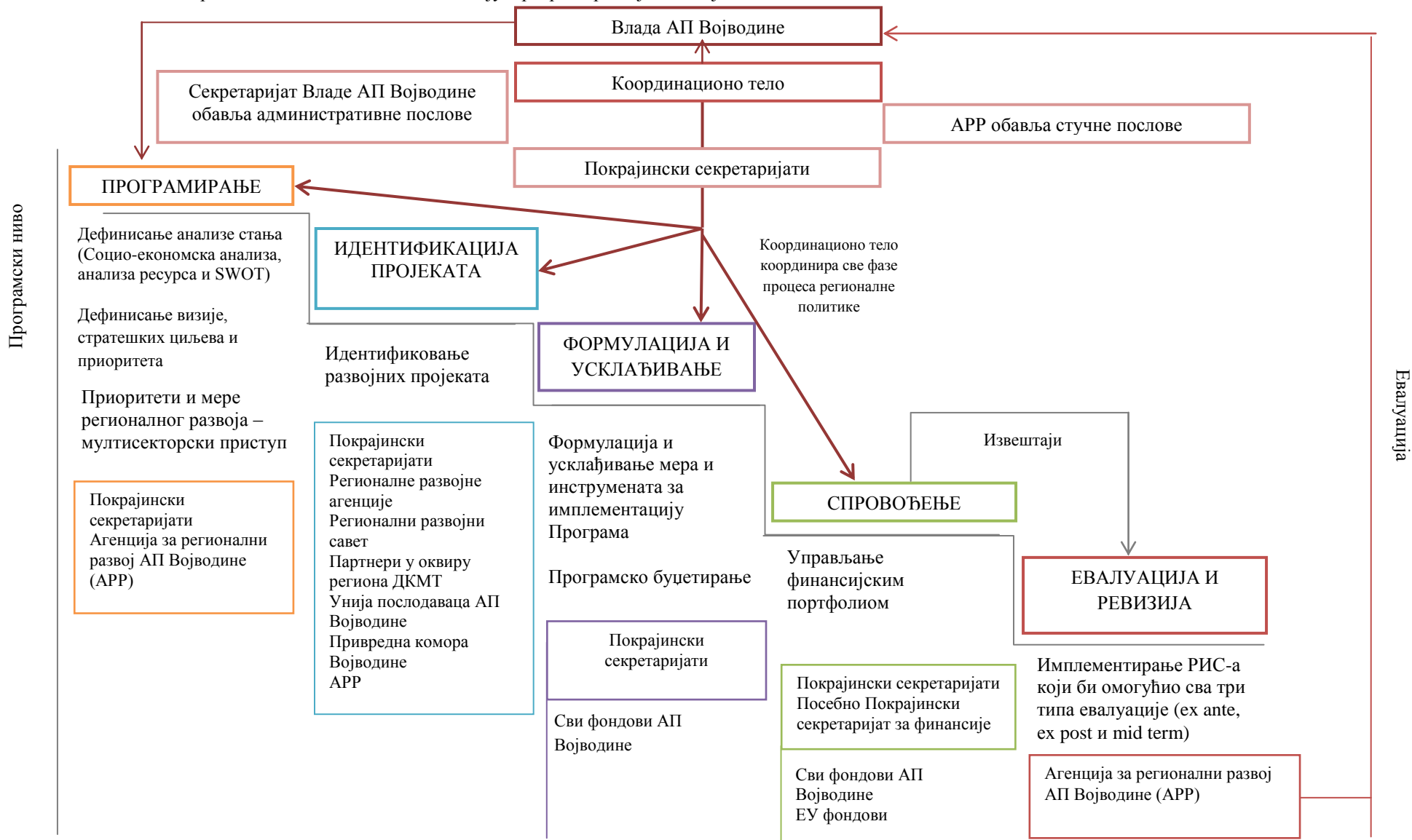
1. У фази програмирања обезбедити и именовати по секретаријатима сараднике за рад са Агенцијом за регионални развој Владе АП Војводине – у циљу едуковања у области планирања, стратешког и оперативног – на овај начин се обезбеђује „in-house“ партиципативност, која за сада не постоји и мултисекторски приступ у планирању
2. У фази идентификације обезбедити примену партиципативног приступа у ширем окружењу – развијањем „stake holder“ уместо „share-holder“ приступа. На овај начин „златну полућу“ држе сви стејкхоледери, који су осим тога и на тај начин и „власници“ докумената и стратегија које се доносе. Фаза идентификације подразумева учествовање синдиката, послодаваца, страних инвеститора, невладиног сектора, привредних комора, донатора, учесника у еврорегионалној сарадњи, представници округа, као и Регионалног развојног савета.
3. Фаза формулација – подразумева обезбеђивање снажне укључности експерата у секретаријатима Владе Војводине уз заједничко учешће представника свих финансијских инструмената Владе АП Војводине – резултира спремношћу припреме акционих планова. Фаза формулације поред техничког, експертског и акционог дела подразумева и координирање тела укључених у програмирање, као и тела која се баве финансирањем односно суфинансирањем, у циљу одабира и селекције приоритетних развојних пројеката, као и пројеката за које се планира конкурисати у оквиру новог програмског периода ЕУ 2014-2020.
4. Фаза спровођења – подразумева увођење програмског буџетирања – континуиране едукације запослених у свим секретаријатима, а посебно у секретаријату за финансије. Посебан и додатни део организовања едукација у секретаријату за финансије подразумева и увођење имплементационе јединице за администрирање фондова ЕУ за које АРР аплицира у име и за рачун Владе АП Војводине.
5. Фаза евалуације – подразумева увођење Регионалног информационог система, те сходно томе и коришћење истог у сврху управљања пројектима и процесима регионалног развоја, те евентуалним *mid-term* и *ex-post* евалуацијама.

Будући да свака од наведених фаза представља потпуно нов начин организације управе, неопходо је размотрити могућности и правни оквир за доношење предлога, правилника и друге врсте докумената којима би се омогућило регулисање напред наведених односа.

Структура Координационог тела уредила би се Правилником који би донела Влада АП Војводине. Поред директора, односно менаџера Координационог тела, квалитету рада и квалитету вертикалне координације допринело би учешће представника Министарства за регионални развој и локалну самоуправу, те представника неке од општина у АП Војводини. А квалитет хоризонталне координације би одредила сарадња са свим релеватним учесницима привредног и друштвеног живота у Покрајини: Социјално економским саветом, Привредном комором, Универзитетом у Новом Саду и пре свега интензивна и континуирана „in-house“ сарадања са секретаријатима Владе АП Војводине, те са њиховим индиректни буџетским корисницима.

Координационо тело би по својој позиционој карактеристици требало да по ингеренцијама буде ситуирано између Кабинета председника Владе АП Војводине и ресорних секретаријата. Стручне послове за Координационо тело би обављала Агенција за регионални развој Владе АП Војводине, а административне Секретаријат Владе АП Војводине.

Схема 4.1. Координационо тело за имплементацију Програма развоја АП Војводине



5. УКЉУЧИВАЊЕ У РЕГИОНАЛНУ ПОЛИТИКУ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ

- 5.1. Регионална политика у функцији јачања конкурентности привреде Војводине
- 5.2. Придруживање и приступање Европској унији
 - 5.2.1. Споразум о стабилизацији и придруживању
- 5.3. Међународна развојна помоћ
 - 5.3.1. Међународна развојна помоћ и АП Војводина
- 5.4. Претприступни фондови у функцији регионалног развоја
 - 5.4.1. Програми прекограничне сарадње
 - 5.4.1.1. Програм прекограничне сарадње Мађарска–Србија
 - 5.4.1.2. Програм прекограничне сарадње Румунија–Србија
 - 5.4.1.3. Програм прекограничне сарадње Хрватска–Србија
 - 5.4.1.4. Програм прекограничне сарадње Србија–Босна и Херцеговина
 - 5.4.2. Претприступна подршка 2014–2020
- 5.5. Подстицајна политика регионалног развоја АП Војводине 2001–2010.

5.1. Придруживање и приступање Европској унији

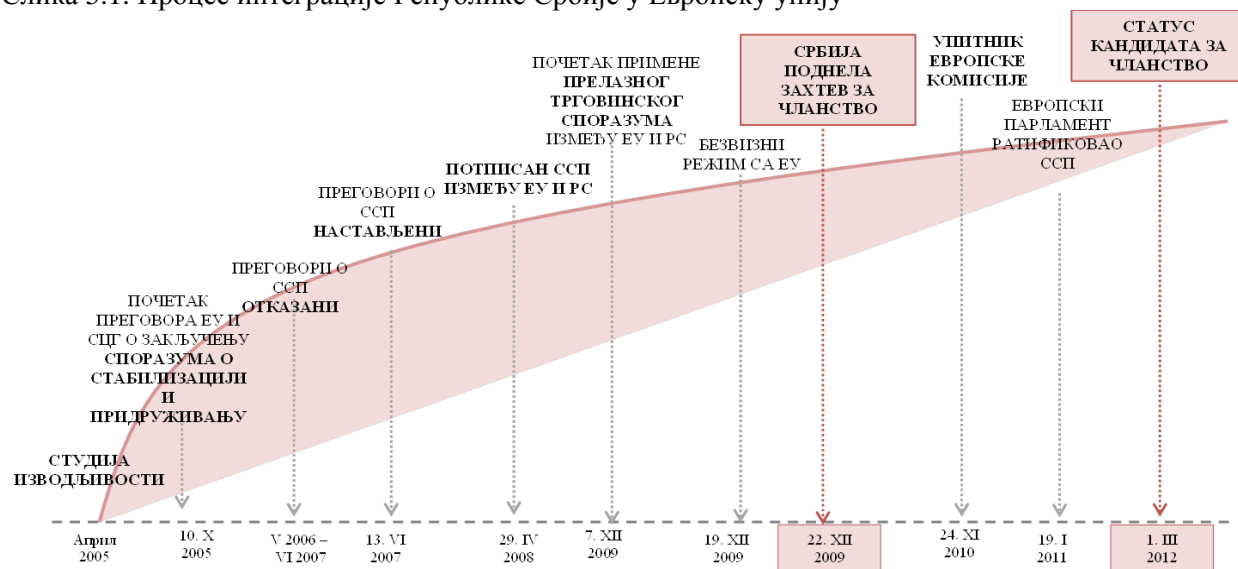
Процес стабилизације и придруживања представља основни политички оквир за унапређење односа између држава западног Балкана и Европске уније. Реч је заправо о политичком приступу који је настао с намером да се кроз подстицање и подржавање политичких, економских, правих и институционалних реформи стабилизују прилике у државама западног Балкана и створе претпоставке за њихово постепено придруживање и приступање Европској унији.

Како би подстакла ове реформске процесе, Европска унија је развила одговарајуће инструменте који би требало да допринесу не само унапређењу политичких и економских односа између држава западног Балкана и Европске уније већ и да унапреде регионалне и добросуседске односе. Међу овим инструментима нарочито се издвајају Споразум о стабилизацији и придруживању и финансијска подршка Европске уније која обухвата Инструмент за претприступну помоћ (ИПА), ЕУ програме и макрофинансијску помоћ.

5.1.1. Споразум о стабилизацији и придруживању

Кључни документ који дугорочно одређује карактер и динамику односа између Европске уније и Србије све до њеног приступања Европској унији представља Споразум о стабилизацији и придруживању (ССП). Циљеви придруживања прецизирани су Споразумом и подразумевају унапређење политичких и економских односа (у циљу успостављања зоне слободне трговине) и подстицање регионалне сарадње. Србија је овим Споразумом преузела обавезу да укине царине, количинска ограничења, као и мере са истим дејством на увоз из Европске уније.

Слика 5.1. Процес интеграције Републике Србије у Европску унију



Извор: На основу [Интернет презентације Канцеларије за европске интеграције Републике Србије](#)

5.2. Међународна развојна помоћ⁵⁶

Динамика реформских процеса је веома условљена обимом расположивих средстава. У том смислу Европска унија у намери да подржи реформске процесе обезбеђује претприступну помоћ свим државама (потенцијалним) кандидатима кроз Инструмент за претприступну помоћ (ИПА). Поред ИПА, реформске активности су подржане и од стране билатералних донатора, као и међународних финансијских институција. У периоду 2001–2012. године процена реализације међународне развојне помоћи износи 8,9 милијарди евра, од чега су 50,6% концесионални кредити (4507.85 милијарди евра), а бесповратна средства 49,4% (4386.9 милијарди евра).

5.3.1. Међународна развојна помоћ и АП Војводина

Имајући у виду да се међународна развојна помоћ опредељује и реализује углавном по секторском принципу, као и да је велики број пројеката од државног значаја, није могуће прецизно утврдити колика је процена реализације међународне развојне помоћи на територији АП Војводине.

Ипак, несумњиво да је АП Војводина велики корисник међународне развојне помоћи. Неки од реализованих пројеката финансираних средствима међународне развојне помоћи су: изградња граничног прелаза Хоргош, изградња моста Слобода у Новом Саду, изградња постројења за прераду отпадних вода и замена пумпи у Инђији, изградња постројења за прераду отпадних вода Врбас-Кула, изградња регионалног центра за управљање отпадом Сремска Митровица – Шабац итд. Исто тако, неки пројекти од државног значаја несумњиво су имали ефекта и на територији АП Војводине као што су: израда Мастер плана за развој саобраћаја и друге секторске стратегије, обука судија, тужилаца, полицајаца, реформа образовања, обележавање стоке итд.

5.3. Претприступни фондови у функцији регионалног развоја

Европска унија је током времена развила читав спектар програма спољне помоћи од којих је Република Србија у периоду од 2000–2006. године користила CARDS (Community Assistance for Reconstruction, Development and Stabilization) инструмент у износу од приближно 1,4 милијарде евра. Поред CARDS-а другим државама у процесу придруживања били су на располагању и следећи финансијски инструменти ЕУ:

- Phare (Pologne et Hongrie – Aide a Restructuration Economique);
- ISPA (Instrument for Structural Policies for pre-Accession);
- SAPARD (Special pre-accession Assistance for Agriculture and Rural Development).

CARDS је покренут ради подупирања политичких, економских и институционалних реформи на Западном Балкану кроз процес стабилизације и придруживања. Извештај Европске комисије говори да је стопа апсорпције средстава из CARDS програма била 85,73%⁵⁷, а да је однос између уговорених и исплаћених средстава износио 97,35%, што чини високи степен апсорпције.

Доношењем Уредбе Савета бр. 1085/2006, од 17. јула 2006. године, која је ступила на снагу 1. јануара 2007. године, сви претходни финансијски инструменти су замењени једним претприступним инструментом (Инструмент претприступне помоћи IPA) са пет компоненти. IPA је била намењена земљама у процесу приступања Европској унији у укупном износу од око 11,468 милијарде евра и имала је за циљ да олакша економску и друштвену трансформацију током

⁵⁶Међународна развојна помоћ обухвата подршку билатералних и мултилатералних донатора и међународних финансијских институција (средства/донације приватног и невладиног сектора нису обухваћена), која се пружа у облику бесповратних средстава и концесионалних кредита, под условом да је елемент бесповратности (грант елемент) у укупно одобреним средствима најмање 25%. Развојна помоћ може бити пружена у виду новца, робе или услуга.

⁵⁷Commission Staff Working document Annexes to 2007 Annual report on PHARE, Turkey Pre-Accession Instrument, CARDS and transition Facility Country Sections & Additional Information, COM (2008) 880 Final, Brussels, 22. 12. 2008.

периода 2007–2013. Републици Србији је током тог периода било на располагању око 1,4 милијарде евра неповратних средстава.

IPA се састојала од пет компоненти у оквиру којих су се алоцирала средства:

1. Поддршка транзицији и изградњи институција;
2. Прекогранична сарадња;
3. Регионални развој;
4. Развој људских ресурса;
5. Рурални развој.

Србија нема акредитован децентрализован систем управљања фондовима ЕУ те је била у могућности да користи само прве две компоненте IPA. Децентрализован систем управљања фондовима ЕУ значи да су државе кориснице IPA средстава способне да самостално управљају фондовима Европске уније, пре свега пословима јавних набавки, уговарања, плаћања и контроле.

Табела 5.1. Вишегодишњим индикативним финансијским оквиром за Србију у периоду 2007–2013. била су предвиђена следећа средства за прве две компоненте IPA

	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.
I	181.496.352	179.441.314	182.551.643	186.206.679	189.956.810	193.801.948	203.101.005
II	8.203.648	11.458.686	12.248.357	11.751.753	11.922.790	12.097.244	11.630.694
УКУПНО	189.700.000	190.900.000	194.800.000	197.958.432	201.879.600	205.899.192	214.731.699

Извор: *Communication from the Commission to the Council and the European Parliament, Instrument for Pre-Accession Assistance (IPA) Multi-Annual Indicative Financial Framework for 2011-2013, Brussels 14. 10. 2009, COM(2009) 543, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2009:0543:FIN:EN:PDF>*

Инструмент претприступне помоћи има сврху да припреми земље кориснице за коришћење структурних и Кохезионог фонда након стицања чланства у ЕУ.

5.3.1. Програми прекограничне сарадње

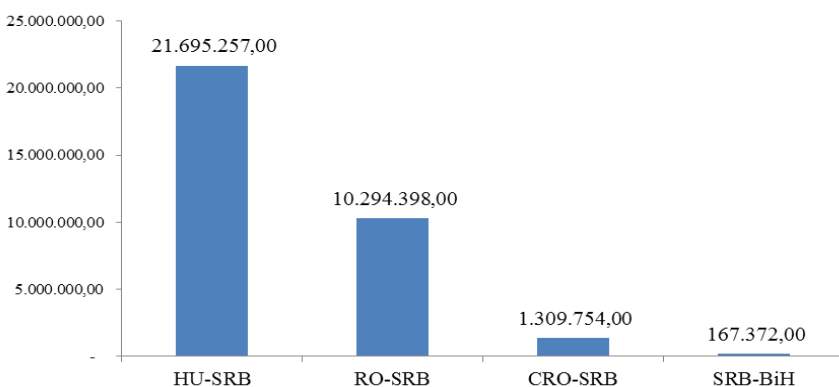
Главни циљеви прекограничне сарадње су подстицање одрживог економског и друштвеног развоја, заједнички рад на решавању заједничких проблема у областима као што су животна средина, природна и културна богатства, јавно здравље и организован криминал, стварање ефикасних и сигурних граница, промовисање заједничких акција мањег обима које укључују и локалне актере из пограничних региона.

Србија је у периоду 2007–2013. имала могућност да учествује у шест програма прекограничне сарадње са суседним државама и два програма транснационалне сарадње – IPA Јадранском програму и Програму Југоисточне Европе. Захваљујући свом географском положају АП Војводина је била у могућности да учествује у четири програма прекограничне сарадње (са Мађарском, Румунијом, Хрватском и Босном и Херцеговином) који су се финансирани из друге IPA компоненте.

Током три позива за подношење предлога пројеката у оквиру Програма прекограничне сарадње са Мађарском, субјекти са територије АП Војводине су привукли око 21.695.257 евра. У два позива са Румунијом, субјекти из Војводине су привукли око 10.294.398 евра, док је у првом позиву са Хрватском субјектима са територије Војводине одобрено 1.301.754 евра. У програму са Босном и Херцеговином је у првом и другом позиву одобрена су два пројекта са територије АПВ, са износом донације од 167.372⁵⁸ евра.

⁵⁸У износ је урачунат укупан износ донације за одобрен пројекат из првог позива.

Графикон 5.1. Износ донација апликантима из АП Војводине у оквиру ИПА програма прекограничне сарадње у периоду 2007–2013. године (ЕУР)



Извор: APP на основу података: www.hu-srb-ipa.com, www.romania-serbia.net, www.croatia-serbia.com, srb-bih.org.

5.3.1.1. Програм прекограничне сарадње Мађарска – Србија

Укупна средства додељена током три позива у оквиру програма са Мађарском износе скоро 47 милиона евра. Од тог износа је субјектима на територији АП Војводине додељено 21.695.257 милиона евра у укупно 198 пројеката. Територија која је покривена програмом обухвата целу територију Војводине, с тим да Јужнобанатски и Сремски округ имају статус прикљученог округа у које се може алоцирати до 20% средстава.

Када се анализира за коју меру је одобрено највише пројеката може се видети да је за меру „2.2.2 Активности људи–људима“ одобрено 57 пројеката, док је најмање у оквиру мере „1.1.2 Планирање саобраћајних линија, хармонизација јавног транспорта“, укупно 5. Треба имати у виду да су пројекти типа „људи–људима“ мање захтевни од пројеката који се односе на инфраструктуру, што је и разлог зашто се велики број апликаната одлучује за њих.

Графикон 5.2. Број одобрених пројеката по мерама програма прекограничне сарадње Мађарска–Србија 2007–2013.



Извор: APP на основу података: www.hu-srb-ipa.com

Посматрајући вредност укупне одобрене донације, највећи износи су додељени пројектима у оквиру мере „1.1.1 Инфраструктура, изградња и реконструкција путева за граничне прелазе“, укупно 13.916.574 евра, односно чак 29% укупних донација. То је и очекивано због карактера пројеката са којима се могло аплицирати у оквиру ове мере као и због дефинисаног финансијског оквира гранта по пројекту (између 500.000 и 1.500.000 евра).

Графикон 5.3. Процентуални распоред вредности укупних донација по мерама програма прекограничне сарадње Мађарска – Србија, 2007–2013.



Извор: APP на основу података: www.hu-srb-ipa.com

Када се погледа територијална дистрибуција може се видети да је највише апликаната учествовало у пројектима из Јужнобачког округа, где је и привучено највише средстава (11.713.381 евра). Затим следи Севернобачки округ са 72 апликаната и вредношћу донације од 4.963.878 евра и Севернобанатски са 40 апликаната и 3.624.877 евра привучених средстава. Затим следи Западнобачки округ са 12 апликаната и 872.714 евра, Средњобанатски са 7 апликаната и 219.394 евра, Сремски округ са 3 апликаната и 146.948 евра и на крају Јужнобачки округ са једним апликантом и привучених 35.700 евра.

Мапа 5.1. Територијални распоред апликаната и износи донација у АП Војводини у програму прекограничне сарадње Мађарска–Србија, 2007–2013.



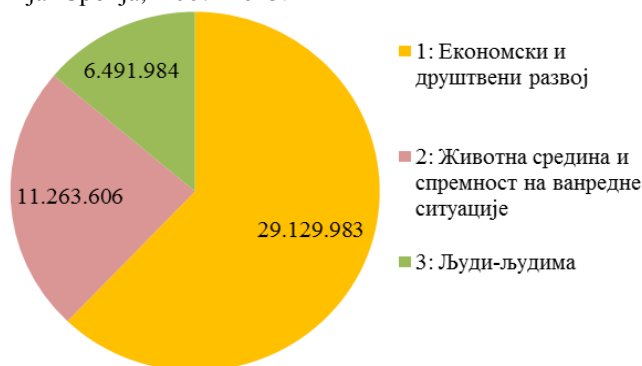
Извор: APP на основу података: www.hu-srb-ipa.com

5.3.1.2. Програм прекограничне сарадње Румунија–Србија

Територија АП Војводине обухваћена програмом се односи на Севернобанатски, Средњобанатски и Јужнобанатски округ. У оквиру програма са Румунијом расписана су два јавна позива, током којих је одобрено 90 пројеката са укупним износом донације од 46.885.574 евра⁵⁹, међутим до дана 27.08.2013 у другом позиву су потписани уговори о донацији са 40 уговора и за 4 се чекало потписивање али су и они укључени у ову анализу. Од укупног броја пројеката субјекти са територије АП Војводине учествују у 59 пројеката.

Анализом укупно додељених средстава према приоритетима, може се видети да је највећа вредност пројеката који су одобрени у оквиру првог приоритета „Економски и друштвени развој“, укупно 29.129.983 евра. Укупна вредност пројеката који су одобрени у оквиру другог приоритета (Животна средина и спремност на ванредне ситуације) је 11.263.606 евра и оних у оквиру трећег приоритета (Људи–људима) 6.491.984 евра.

Графикон 5.4. Распоред вредности динације према приоритетима програма прекограничне сарадње Румунија–Србија, 2007–2013.



Извор: АРР на основу података: www.romania-serbia.net

Највећи износ донација у другом позиву отишао је у Јужнобанатски округ (3.680.873 евра) за 19 апликаната, затим у Средњобанатски округ (1.319.447 евра) за 14 апликаната и у Севернобанатски округ 204.754 евра за 3 апликаната.⁶⁰

⁵⁹До дана 27.08.2013 у другом позиву су потписани уговори о донацији са 40 уговора и за 4 се чекало потписивање али су и они укључени у ову анализу.

⁶⁰Према званичној листи пројеката из првог позива, доступној на интернет страници програма, није могуће направити поделу износа донације према земљама, те се територијална дистрибуција пројеката у Војводини односи само на други позив.

Мапа 5.2. Територијални распоред апликаната и износи донација у оквиру другог позива програма прекограничне сарадње Румунија–Србија, 2007–2013.



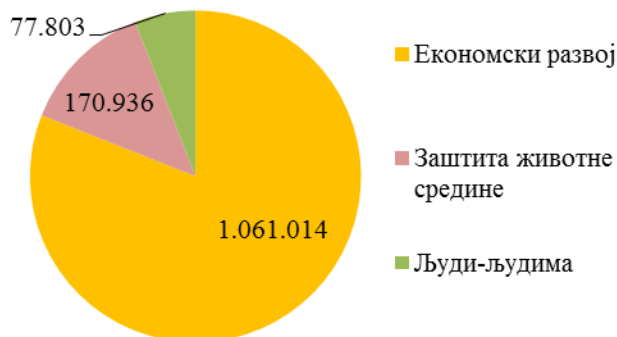
Извор: APP на основу података: www.romania-serbia.net

5.3.1.3. Програм прекограничне сарадње Хрватска–Србија

У програму прекограничне сарадње између Хрватске и Србије расписана су два јавна позива али су до дана прављења ове анализе подаци били доступни само за први позив. Окрузи обухваћени програмом у Војводини су Сремски, Јужнобачки, Севернобачки и Западнобачки. Анализом можемо видети да је одобрено 11 пројеката у којима је укупна вредност донације пројектним партнерима из Војводине 1.309.754 евра.

Број одобрених пројеката у првој мери „Економски развој“ износи 7, у другој мери „Заштита животне средине“ 2 и у мери „Људи–људима“ 2. Вредност донације за пројекте из прве мере износи 1.061.014,7 евра, за пројекте из друге мере 170.936,07 и за пројекте из треће мере 77.803,43 евра.

Графикон 5.5. Вредност донације по мерама програма за апликанте АП Војводине у оквиру програма прекограничне сарадње Хрватска–Србија, 2007–2013.



Извор: APP на основу података: www.croatia-serbia.com/

Мапа 5.3. Територијални распоред апликаната и износи донација за апликанте из АП Војводине у оквиру првог позива програма прекограничне сарадње Хрватска–Србија, 2007–2013.



Извор: APP на основу података: www.croatia-serbia.com/

На мапи се види да је 6 апликаната из Јужнобачког округа привукло 801.063 евра донација. Мало мањи број успешних апликаната је из Севернобачког округа са износом донације од 318.580 евра, док је један апликант из Западнобачког округа добио грант у износу од 190.110 евра.

5.3.1.4. Програм прекограничне сарадње Србија–Босна и Херцеговина

Сходно карактеристикама програма у вези са територијом коју обухвата, у оквиру прекограничне сарадње са Босном и Херцеговином субјектима са територије АПВ је одобрено 2 пројекта (по један у оба позива). На основу званичне листе одобрених пројеката није могуће одвојити износ донације посебно за апликанта из Војводине у првом позиву тако да је укупна вредност гранта за пројекат 104.686 евра, а у другом позиву је у АПВ привучено 62.687 евра.

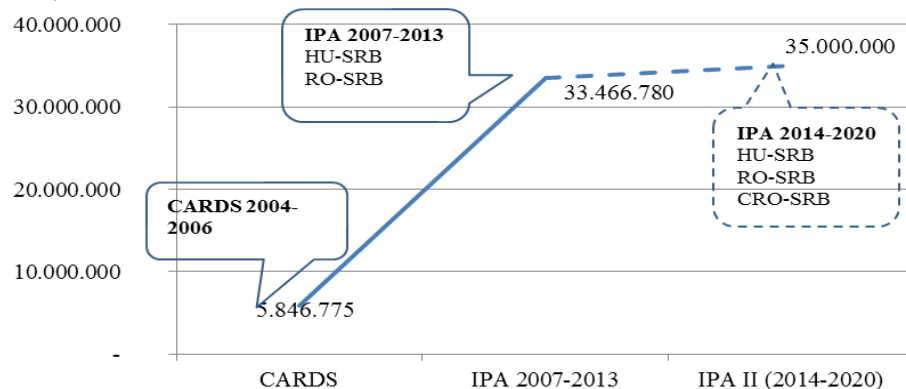
Мапа 5.4. Територијални распоред апликаната и износ донација за апликанте из АП Војводине у оквиру програма прекограничне сарадње Србија–Босна и Херцеговина, 2007–2013.



Извор: APP на основу података: <http://srb-bih.org>

На следећој слици сумирани су износи доспелих донација субјектима са територије АП Војводине током програма ЦАРДС и ИПА и направљена пројекција потенцијалног износа који могу бити привучени у периоду 2014–2020.

Слика 5.2. Реализовани и пројектовани износи донација у АПВ кроз програме прекограничне сарадње (у ЕУР)



5.3.2. Претприступна подршка 2014–2020.

Након дванаестогодишњег искуства у коришћењу међународне развојне помоћи као главни изазови могу се истаћи:

- недовољно квалитетан стратешки оквир;
- неспремност урбанистичке и пројектно техничке документације за инфраструктурне пројекте;
- нерешени имовинскоправни односи;

- предфинансирање и суфинансирање пројеката;
- одрживост административних капацитета.

Већина донатора захтева да пројекти које они финансирају буду суфинансирани од стране националних корисника тих пројеката. Обавеза сопственог учешћа у реализацији пројеката нарочито је видљива у оквиру програма прекограничне сарадње са државама чланицама ЕУ где се поред суфинансирања захтева и предфинансирање пројеката. У одсуству системског решења предфинансирања и суфинансирања пројеката од стране државе појединачни апликанти се суочавају са тешкоћама да обезбеде сопствено учешће у реализацији пројеката.

Европска комисија је предложила у јуну 2011. године буџет за период од 2014. до 2020. године. У оквиру поглавља буџета ЕУ Глобална Европа, чији је иницијални предлог био 70 милијарди евра, био је предвиђен буџет за Инструмент за претприступну помоћ (ИПА) 2014–2020. у износу од 14,1 милијарди евра. Средства за ИПА 2014–2020. (у даљем тексту: ИПА II) исказана су збирно, без прецизирања предлога буџета за појединачне кориснике ИПА, тако да још увек није познат индикативни износ буџета ИПА II за Републику Србију. Међутим, током преговора буџетска линија Глобална Европа је смањена са 70 милијарди евра на 58.7 милијарди евра, због чега је ИПА буџет смањен на 11,9 милијарди евра. Коначан износ ИПА буџета зависиће од будућих преговора између држава чланица.

С друге стране, формулисање правног оквира за ИПА II кроз припрему одговарајућих докумената је у току. Због дуготрајности припреме и интерних консултативних процеса између институција ЕУ, може се очекивати да ће правни оквир бити коначан тек крајем 2013. године или почетком 2014. године.

Када је у питању перспектива коришћења средстава билатералних донатора битно је напоменути да би у периоду обухваћеним Програмом АП Војводина требало да рачуна на евентуалну подршку билатералних донатора који ће у средњорочном периоду остати активни у Републици Србији и располагати значајнијим буџетом, и то: Немачка, Норвешка, Швајцарска, Шведска и Сједињене Америчке Државе, али и међународне финансијске институције.

Претпоставка је да ће износи за Србију бити на нивоу од око 200-240 милиона евра годишње, односно око 1,5 милијарди евра за цео период. То би значило око 85-90 милиона евра за програме прекограничне сарадње. С обзиром на чињеницу да је Војводина регион који се граничи са четири земље са којима учествује у програмима прекограничне сарадње, и на основу досадашњег искуства, субјекти са њене територије би потенцијално могли да привуку око 35-45 милиона евра у целом периоду. Ове процене су рађене у моменту када још није дефинисан индикативни износ буџета ИПА II за Републику Србију и базиране су на досадашњем искуству везано за капацитет апликаната за абсорпцију средстава.

Препоруке у вези са пројекцијима кретања

На основу досадашњих искустава и анализа о ефектима међународне развојне помоћи као суштинске се истичу следеће препоруке:

- Активно учешће у програмирању и праћењу међународне развојне помоћи;
- Јачање људских капацитета;
- Израда урбанистичке, планске и пројектно техничке документације;
- Успостављање механизма суфинансирања и предфинансирања пројеката.

Како би се обезбедила веза између развојних потенцијала и потреба АП Војводине и њиховог финансирања неопходно је да представници Владе АП Војводине активно учествују у раду

секторских радних група за програмирање и праћење међународне развојне помоћи и заједничким надзорним одборима за програме прекограничне сарадње.

Један од кључних услова за успешно коришћење средстава међународне развојне помоћи је и одговарајући људски капацитет. С тим у вези, у наредном периоду неопходно је усмерити активности на спровођење адекватне стручне обуке за представнике општина, Владе АП Војводина и организација цивилног друштва, пре свега у областима као што су припрема пројеката и пројектно-техничке документације, спровођење инфраструктурних пројеката и спровођење појединачних пројеката финансираних у оквиру грант шема.

Уласком Републике Хрватске у ЕУ, АП Војводина ће учествовати у програмима прекограничне сарадње искључиво са државама чланицама ЕУ. У пракси то ће подразумевати примену правила заједничког управљања, односно неопходност и предфинансирања и суфинансирања пројеката на целој територији АП Војводине. Имајући у виду тешкоће у обезбеђивању финансијских средстава за предфинансирање и суфинансирање пројеката, у наредном периоду и у сарадњи са министарством задуженим за послове финансија требало би утврдити механизам предфинансирања и суфинансирања пројеката финансираних из ИПА средстава.

5.4. Подстицајна политика регионалног развоја АП Војводине 2001–2010.

Финансирање регионалног и систем подстицања привредног развоја одвија се путем директних и индиректних подстицаја из три велика извора. Први извор су буџети Републике, аутономних покрајина и јединица локалне самоуправе, други чине претприступни фондови Европске уније и средства развојне помоћи међународне заједнице, док трећем припадају развојни кредити међународних финансијских институција и пословних банака.

Најзначајније директне мере подстицајне политике на републичком нивоу од 2001. остварују се кроз средства Фонда за развој Републике Србије и Националног инвестиционог плана (2006. године), док на покрајинском нивоу суштинску улогу имају кредитна средства Фонда за развој АП Војводине, Фонда за капитална улагања АП Војводине и Фонда за развој пољопривреде АП Војводине. Посредством ових институција кредитирање привредних субјеката реализује се по најповољним условима, кроз различите програме намењене стимулсању привредног развоја.

Укупна кредитна средства Фонда за развој Републике Србије намењена развоју АП Војводине, у периоду 2001–2011. године износила су 29,3 милијарде РСД. Када се погледа додељивање средстава Фонда по окрузима АП Војводине, евидентно је да је у периоду 2001–2011. највећи износ припао Јужнобачком округу (27,2%), затим Јужнобанатском (21,5%) и Сремском округу (16,6%).

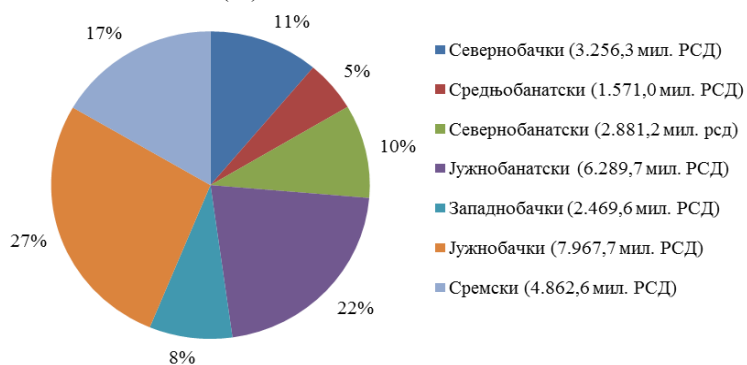
Табела 5.3. Одобрена средства Фонда за развој Републике Србије АП Војводини у периоду 2001–2011. година (мил. РСД)

	2001/2002.*	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.
Одобрена средства	5.315,0	2.082,8	2.172,5	1.793,1	2.099,4	2.993,9	3.750,4	3.896,2	3.087,0	2.116,8
УКУПНО (2001–2010)							29.307,1			

* Средства у 2001. и 2002. години због преузимања стања у базу података су процењена.

Извор: Агенција за регионални развој АП Војводине на основу података Фонда за развој Републике Србије

Графикон 5.6. Одобрени кредити Фонда за развој Републике Србије по окрузима АП Војводине у периоду 2001–2011. година (%)



Извор: Агенција за регионални развој АП Војводине на основу података Фонда за развој Републике Србије

На покрајинском нивоу, у периоду 2002–2011, велики број програма из области привредног и регионалног развоја реализован је путем повољних кредитних аранжмана Фонда за развој АП Војводине, основаног 2002. године са циљем да унапређује услове за подстицање привредног развоја АП Војводине. У периоду од оснивања закључно са 2011. годином, одобрено је укупно 5.929 кредита, од чега је реализовано 5.391. Износ одобрених средстава у овом периоду био је 24.569,7 милиона РСД, од чега је реализовано 21.546,1 милиона РСД. У погледу области, највише средстава дугорочних кредита додељено је кредитирању развојних програма и пројеката у области пољопривреде и привреде, док су краткорочни кредити већином били намењени кредитирању извоза. Међу окрузима АП Војводине, највећи износ додељен је Јужнобачком округу (33,9%), затим Западнобачком (14,3%), док је најмањи припао Севернобанатском округу (7,6%).

Табела 5.4. Реализовани кредити Фонда за развој АП Војводине у периоду 2002–2010. године (млн. РСД)

	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.
Реализована средства	252,9	1.471,5	1.638,4	2.854,3	2.745,0	3.464,7	2.993,2	1.842,2	3.910,6	373,2
Број реализованих кредита	226	484	608	768	646	845	702	383	522	207
УКУПАН БРОЈ РЕАЛИЗОВАНИХ КРЕДИТА (2002–2011)						5.391				
УКУПАН ИЗНОС РЕАЛИЗОВАНИХ СРЕДСТАВА (2002–2010)						21.546				

Извор: Агенција за регионални развој АП Војводине на основу података Фонда за развој Републике Србије

Улагања у програме и пројекте од капиталног значаја реализују се од 2007. године подстицајним средствима Фонда за капитална улагања АП Војводине (основан 2006. године). Укупно одобрена средства за развој и унапређење локалне инфраструктуре у периоду 2007–2011. износе 66.883 милиона РСД за 1.971 пројекат. Гледано по окрузима, највећи број средстава у 2011. години је додељен Јужнобачком округу (31,2%), затим Јужнобанатском (15,97%) и Сремском округу (13,5%). Најмањи износ је припао Западнобачком округу (5,2%). У структури реализованих средстава у 2011. години доминира област Саобраћај и телекомуникације са 61,85% укупно реализованих средстава, затим Водопривреда и заштита животне средине са 15,24%, док је најмање реализовано у области Туризам, угоститељство, бање и лечилишта са 0,08%.

Табела 5.5. Додељена средства Фонда за капитална улагања АП Војводине у периоду 2007–2009. године (мил. РСД)

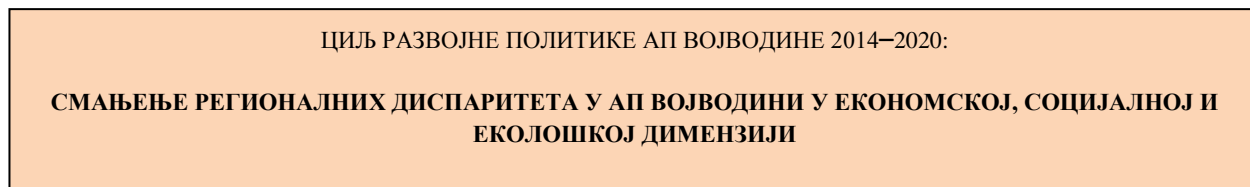
	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.
Додељена средства	20.124,4	18.534,8	12.178,9	13.483,8	2.561,1
Број одлука о додели средстава	616	869	213	263	10
УКУПАН БРОЈ ОДЛУКА О ДОДЕЛИ СРЕДСТАВА (2007–2009)				1.971	
УКУПАН ИЗНОС ДОДЕЉЕНИХ СРЕДСТАВА (2007–2009)				66.883	

Извор: Фонд за капитална улагања АП Војводине, Извештај о раду Фонда 2006–2009, Извештај о пословању Фонда за капитална улагања за период 11. 11. 2009 до 31. 12. 2011. године

Директне мере подстицаја развоју пољопривреде се од 2001. реализују повољним кредитима Фонда за развој пољопривреде АП Војводине и константним увођењем нових кредитних линија. У пољопривреду АП Војводине се у периоду 2001–2011. за 1.875 кредита уложило 1.011,8 милиона РСД. У 2011. години је одобрено 378 кредита у вредности од 318,0 милиона евра. Гледано по окрузима, највећи број средстава у 2011. години додељен је Јужнобачком округу (33,7%), затим Јужнобанатском (14,2%) и Сремском округу (11,8%). Најмањи износ припао је Севернобанатском округу (8,5%).

6. СТРАТЕШКИ ПРАВЦИ И ЦИЉЕВИ РАЗВОЈА АП ВОЈВОДИНЕ 2014–2020.

Стратешки правци развоја АП Војводине препознати су не само у сектору привреде и унутаррегионалног развоја, већ и у науци, образовању, заштити животне средине, заштити и одрживом коришћењу културне баштине као необновљивог ресурса, као и међу бројним креаторима економског, социјалног и еколошког развоја на нивоу Републике Србије, АП Војводине и у локалним самоуправама.



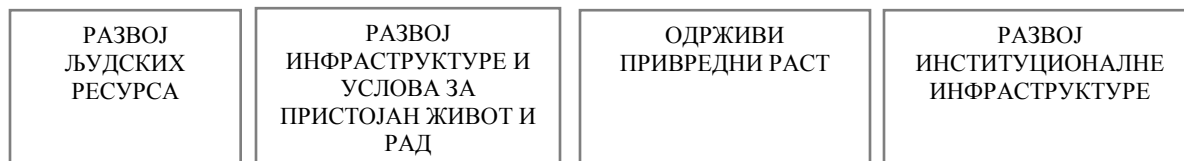
Слика 6.1. Приоритети из Нацрта Националног плана регионалног развоја и Програма развоја АП Војводине



Нацрт Националног плана регионалног развоја Републике Србије 2014–2020.



Програм развоја АП Војводине 2014–2020.



Макроекономске пројекције основних агрегата привредног раста АП Војводина за период 2011–2020. показују да је могуће остварити просечну годишњу стопу реалног раста БДП од око 6%, повећање броја запослених за 17% (што је пораст запослених за око 40.000 до 2015, односно 100.000 запослених до 2020. године) и пораст продуктивности за 50% који повећава конкурентност привреде и постиже високе стопе раста извоза и инвестиција.⁶¹

⁶¹ Посткризни модел економског раста и развоја Републике Србије 2011–2020.
http://www.kss.org.rs/doc/1102_makroekonomska_proj_razv_Srbije_2011-2020.pdf

ПРИОРИТЕТИ	МЕРЕ
<p>1. ПРИОРИТЕТ</p> <p>РАЗВОЈ ЉУДСКИХ РЕСУРСА</p>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ 1.1. Подстицање новог запошљавања лица која су скоро остала без запослења; ✓ 1.2. Повећање запошљивости незапослених лица и посебно угрожених категорија на тржишту рада (особе са инвалидитетом, дугорочно незапослени, Роми, млади, високошколованих, младих, талентованих лица...); ✓ 1.3. Унапређење запошљивости радног контингента кроз унапређење стручности модернизацијом система образовања и обуке; ✓ 1.4. Образовање сеоског становништва.
<p>2. ПРИОРИТЕТ</p> <p>РАЗВОЈ ИНФРАСТРУКТУРЕ И УСЛОВА ЗА ПРИСТОЈАН ЖИВОТ И РАД</p>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ 2.1. Обезбеђење услова за динамичан раст инвестиционе активности у циљу повећања запослености; ✓ 2.2. Побољшање квалитета живота на селу у циљу заустављања трендова депопулације и повећања запослености; ✓ 2.3. Унапређење животног стандарда кроз једнак приступ социјалним услугама, обезбеђење пуне друштвене укључености и партиципативности свих грађана; ✓ 2.4. Унапређење културних и спортских садржаја у локалним самоуправама у циљу повећања животног стандарда становништва и њихове атрактивности, посебно за младе. <ul style="list-style-type: none"> ✓ 2.4.1. Унапређење спортских садржаја и садржаја за младе у локалним самоуправама у циљу повећања животног стандарда становништва и њихове атрактивности, посебно за младе <ul style="list-style-type: none"> Креирање и спровођење спортских и омладинских политика у циљу унапређења јавног здравља и квалитета живота, посебно младих Јавно здравље, здрави стилови живота и слободно време, посебно младих ✓ 2.5. Успостављање интегралног планирања и коришћења водних ресурса, каналске мреже и подсистема; ✓ 2.6. Изградња водоводне инфраструктуре у циљу подизања животног стандарда становништва и заштите животне средине; ✓ 2.7. Развој информационо-комуникационих технологија; ✓ 2.8. Унапређење и управљање животном средином; ✓ 2.9. Унапређење заштите становништва у кризним ситуацијама у циљу подизања квалитета живота грађана и имица региона; ✓ 2.10. Инфраструктурна обнова и модернизација урбаних центара у циљу развоја полицентричне структуре.
<p>3. ПРИОРИТЕТ</p> <p>ОДРЖИВИ ПРИВРЕДНИ РАСТ</p>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ 3.1. Стварање подстицајног амбијента за раст и развој предузетништва и малих и средњих предузећа; ✓ 3.2. Очување постојећег нивоа запослености; ✓ 3.3. Унапређење сарадње и повезивања/кластери; ✓ 3.4. Повећање запослености кроз развој и интензивирање руралне економске делатности са фокусом на пољопривредну производњу и агроиндустрију; ✓ 3.5. Повећање запослености кроз развој непољопривредних делатности на селу; ✓ 3.6. Смањење незапослености кроз развој и промоцију туризма, посебно у руралним подручјима; ✓ 3.7. Повећање одрживог енергетског развоја кроз повећање коришћења обновљивих извора енергије.
<p>4. ПРИОРИТЕТ</p> <p>РАЗВОЈ ИНСТИТУЦИОНАЛНЕ ИНФРАСТРУКТУРЕ</p>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ 4.1. Развој институционалног оквира у циљу смањења регионалних разлика; ✓ 4.2. Афирмација стратешког планирања развоја; ✓ 4.3. Ефикасније коришћење постојећих ресурса у циљу равномерног регионалног развоја.

1. ПРИОРИТЕТ – РАЗВОЈ ЉУДСКИХ РЕСУРСА

Опис приоритета и оправданост

Висока незапосленост један је од највећих проблема у Републици Србији и АП Војводини, како економских тако и социјалних. Настала је као резултат пада производње, све већих структурних диспропорција у привреди и на крају као резултат наслеђеног стања из претходног система, односно приватизације и реструктурирања великих предузећа. Такође, једна од основних карактеристика тржишта рада је неусаглашеност вештина и знања који су послодавцима неопходни и оних које поседују незапослена лица, односно неусаглашеност понуде и тражње. Решавање проблема на тржишту рада, у средњем и дугом року, није могуће без решавања проблема који постоје у образовном систему.

Савремене тенденције развоја тржишних економија показале су да се образовање и стварање квалитетних људских ресурса налазе у врху приоритета националних стратегија и политика друштвеног, економског и технолошког напретка. У АП Војводини, као и у целој Србији, развој и трансформација образовања једна је од основних претпоставки бржег развоја.

Једна од значајних карактеристика реформе високог образовања у Европи је померање нивоа образовања просечног становника са средњошколског нивоа на трогодишње високо образовање (академско или струковно). Систем високог образовања на територији Републике Србије мора да се креће у том правцу. Структура и профил високих струковних школа мора да се промени како би јасније одражавали правце развоја привреде АП Војводине, односно Републике Србије. Ово је могуће постићи обједињавањем потенцијала у овој области кроз Академију високих струковних школа која би обједињавала све (државне) школе на простору АП Војводине, а била у одговарајућем партнерском односу сарадње са Универзитетом у Новом Саду као јединим државним универзитетом на простору АП Војводине. Потребно је формирати вишедисциплинарне факултете и тежити формирању мултидисциплинарних тимова и интеграцији универзитета. Дистрибуција и профил високошколских установа треба да буде оријентисана и на места са 50 до 100 хиљада становника, поред већ постојеће оријентисаности на највеће центре са највећим бројем становника.

Развој академског високог образовања мора да иде у правцу инсистирања на академском квалитету високошколских установа и студијских програма, унапређењу научног рада и постепеном профилисању институција и центара. Такође, неопходно је инсистирати на приближавању науке и привреде и трансферу технологија и знања. Полицетричан модел развоја академског високог образовања кроз једну самосталну високошколску установу чији је оснивач АП Војводина, одговарајућим улагањима и мотивацијом мора да обезбеди постојање више центара у АП Војводини са академским високошколским институцијама које свој рад не базирају на наставном кадру који путује из Новог Сада или Београда, већ живи у поменутиим срединама доприносећи њиховом развоју и културној, образовној и привредној атмосфери.

Такође, демографска кретања Војводине прате демографски тренд целог региона, имајући у виду процес депопулације, пад наталитета, старење становништва и миграциона кретања. На промену популационе слике у Војводини, као и на подручју целе Републике, у међупописном периоду између 1991. и 2002. године велики утицај имао је прилив избеглих и интерно расељених лица која су у појединим општинама (на пример Шид) за 1/3 повећали број становника. Општине са позитивним популационим растом углавном се налазе на територији Покрајине Војводине (20) и готово искључиво у Јужнобачком (Нови Сад, Сремски Карловци, Беочин) и Сремском округу

(Инђија, Рума, Стара Пазова, Шид). Ако се изузме прилив избеглих лица, у Војводини само Нови Сад и Темерин бележе позитиван пораст становништва.

На основу синтетичког индикатора Индекса демографских ресурса (Ид) подручје АП Војводине у целини са вредношћу индекса од 43,1 припада типу Е – демографски крајње угрожено подручје – које карактеришу врло слаби демографски ресурси, тзв. „социодемографска депресија“. Индекс демографских ресурса има широк распон вредности од 20,4 (Нова Црња) до 221,5 (Нови Сад), чиме је додатно истакнут проблем регионалних диспаритета. Највећи број општина у Војводини су категорије Д, демографски угрожена, и Е, демографски крајње угрожена подручја, што захтева посебан сценарио развојне подршке. Чак 32 од 45 локалних самоуправа спада у демографски угрожена и демографски крајње угрожена подручја и најтежа ситуација је у сеоским подручјима.

С обзиром на циљеве Нацрта Националног плана регионалног развоја Републике Србије и Програма развоја АП Војводине – смањење незапослености у свим регионима и смањење унутаррегионалних разлика у погледу незапослености, неопходно је посветити пажњу и питањима размештаја становништва унутар региона Војводине као фактора равномерног друштвено-економског развоја. Ово захтева развој полицентричног система школства и изградњу саобраћајне, комуналне и друштвено-социјалне инфраструктуре.

Мера 1.1. Подстицање новог запошљавања лица која су скоро остала без запослења

Опис мере и оправданост

Од почетка светске економске кризе, односно њеног преливања на привреду и тржиште рада Србије и АП Војводине, број запослених лица је у сталном опадању. Иако постоје програми и мере запошљавања на свим нивоима: националном (Национална служба за запошљавање), регионалном (Покрајински секретаријат за привреду, рад, запошљавање и равноправност полова) и локалном (локалне самоуправе кроз Локалне акционе планове запошљавања), мало пажње се усмерава на лица која су скоро остала без запослења. У Стратегији запошљавања Републике Србије наведено је да ће најмање 80% скупљих активних програма и мера (субвенције и обуке) у првим годинама спровођења Стратегије запошљавања бити усмерено према најрањивијим групама на тржишту рада, а касније чак и 90%. Међутим, једна од основних карактеристика рањивих група на тржишту рада је дугорочна незапосленост (преко 12 месеци). Лица која су дугорочно незапослена, са протоком времена, губе стечене вештине и знања, мотивисаност за рад и у већини случајева прелазе у категорију неактивних (издржаваних) лица чији повратак на тржиште рада подразумева високе трошкове.

Да би се избегло повећање трошкова, односно ограниченим средствима за мере за запошљавање обухватио што већи број лица, неопходно је мере усмерити на лица која су тек остала без запослења. Истраживања су показала да та категорија лица захтева много краће обуке, лакше се преквалификују или доквалификују и спремнија су да се као предузетници укључе на тржиште рада.

Индикативне активности:

- Субвенције за samozapošljavanje уз обуке и преквалификацију;
- Кредитирање за ново запошљавање по повољнијим условима кроз Националну службу за запошљавање и институције са националног и покрајинског нивоа са посебним фокусом на лица која су без запослења до 6 месеци;
- Повећање конкурентности и мобилности незапослених лица кроз каријерно вођење и саветовање;
- Подршка изради бизнис планова лицима која су незапослена до 6 месеци (обуке).

Индикатори резултата

- ✓ Број одобрених субвенција,
- ✓ Број одобрених повољнијих кредита и број лица која су запослена кроз ову меру,
- ✓ Број новозапослених лица која су претходно била незапослена до 6 месеци,
- ✓ Број спроведених обука за писање бизнис планова.

Веза са Нацртом НППР

Ова мера је у складу са мером 1.1.2. Нацрта Националног плана регионалног развоја *Подрика онима који су недавно остали без посла или онима који ће ускоро бити отпуштени да нађу посао или да поново уђу на регионално тржиште рада на ефикасан и структуриран начин.*

Партнери у имплементацији

Покрајински секретаријат за привреду, запошљавање и равноправност полова, Покрајински секретаријат за финансије, Министарство за рад, запошљавање и социјалну политику, Национална служба за запошљавање, Локални савети за запошљавање, Удружења послодаваца и запослених, универзитети, Менса, локалне самоуправе...

Мера 1.2. Повећање запошљивости незапослених лица и посебно угрожених категорија на тржишту рада (особе са инвалидитетом, дугорочно незапослени, Роми, млади, високошколованих, младих, талентованих лица...)

Опис мере и оправданост

Анализа тржишта рада АП Војводине указала је на постојање проблема одласка високошколованог, најквалитетнијег младог кадра одмах после завршетка или још у току студија, као и на проблем смањене запошљивости незапослених лица на евиденцији Националне службе за запошљавање, а посебно лица која спадају у угрожене категорије на тржишту рада (млади, особе са инвалидитетом, дугорочно незапослени, Роми, ...).

Посебан проблем се јавља када незапослена лица имају више карактеристика из више категорија (нпр. Роми који су дугорочно незапослени, чиме се њихова запошљивост експоненцијално смањује са протоком времена). Последица је губитак знања и вештина, губитак воље за тражењем посла што у дужем временском периоду доводи до њихове неактивности и социјалне искључености. Стопа дугорочне незапослености радно способног становништва (15–64) је у 2011. години на нивоу АП Војводине износила 16,2%, док је стопа незапослености младих (15–24) износила високих 53,7%⁶². На основу наведеног, уочава се потреба за предузимањем мера које ће допринети повећању њихове запошљивости.

Индикативне активности:

- Формирање капацитета факултета према потребама Националне службе за запошљавање;
- Успоставити систем за ангажовање најталентованијих младих стручњака;
- Осмишљавање програма за покретање посла младих парова, посебно младих и породица са децом у руралним и депопулационим подручјима;
- Подстицање запошљавања на демографски угроженим подручјима кроз усмеравање активних мера запошљавања;

⁶² Републички завод за статистику, Анкета о радној снази, 2011. година.

- Обучавање незапослених лица ради стицања додатних знања и вештина у складу са потребама тржишта рада (Едукативни центар) са посебним акцентом на угрожене категорије незапослених лица;
- Отварање испостава Едукативног центара које би покривале читаву територију АП Војводине;
- Развој посебних програма за искоришћење потенцијала наивалитетнијих, талентованих младих људи;
- Развој посебних програма за радно укључивање осетљивих и посебно погођених група на тржишту рада;
- Побољшање положаја посебно осетљивих група на тржишту рада кроз њихово запошљавање, мере активне политике запошљавања и подстицање samozapošljavanja и предузетништва;
- Промотивне активности локалних самоуправа у циљу стварања окружења у коме ће угрожена и маргинализована лица имати могућност да уче и да развијају своје вештине;
- Промовисање социјалне инклузије и интеграције кроз све развојне политике, програме и пројекте на свим нивоима управљања.

Индикатори резултата

- ✓ Процент лица која су прошла меру каријерног вођења и саветовања и нашла запослење (процент успешности мере);
- ✓ Процент новозапослених уз субвенције, износ субвенција и висина прихода лица запослених уз субвенције;
- ✓ Број нових samozapošljavanja уз обуке и субвенције (% у односу на претходну годину);
- ✓ Индикатори успешности пословања новооснованих предузећа и предузетника уз коришћење субвенција;
- ✓ Број запослених на демографски угроженим подручјима;
- ✓ Број новооснованих предузећа и предузетника кроз субвенције у руралним и депопулационим подручјима;
- ✓ Процент активних мера запошљавања усмерен у демографски угрожена подручја;
- ✓ Број обучених незапослених лица у Едукативном центру и посебно процент лица која припадају угроженим категоријама;
- ✓ Број лица која су прошла обуке у отвореним испоставама Едукативног центра;
- ✓ Број нових програма за радно укључивање потенцијала најквалитетнијих, талентованих младих људи;
- ✓ Број нових програма за радно укључивање осетљивих и посебно погођених група на тржишту рада;
- ✓ Процент новозапослених лица из категорије осетљивих група на тржишту рада;
- ✓ Процент лица из посебно осетљивих група која су прошла неку од активних мера запошљавања;
- ✓ Број медијских догађаја који промовишу питања социјалне инклузије;
- ✓ Број запослених лица са инвалидитетом;
- ✓ Развијен модел сертификације неформалних облика образовања.

Веза са Нацртом НППР

Ова мера је у складу са мером 1.1.1 Нацрта Националног плана регионалног развоја *Подришка групама незапослене радне снаге које су идентификоване као угрожене, посебно младих и дугорочно незапослених, у циљу повећања запошљивости и пружања посебне подршке и упућивања послодавцима и потенцијалним послодавцима.*

Партнери у имплементацији

Покрајински секретаријат за привреду, запошљавање и равноправност полова, Министарство за рад, запошљавање и социјалну политику, Покрајински секретаријат за спорт и омладину, Покрајински секретаријат за културу и јавно информисање, Покрајински секретаријат за финансије, Национална служба за запошљавање, Едукативни центар, Локални савети за запошљавање, Удружења послодаваца и запослених, регионалне развојне агенције, Агенција за регионални развој АП Војводине, универзитети, Менса, локалне самоуправе, ...

Мера 1.3. Унапређење запошљивости радног контингента кроз унапређење стручности модернизацијом система образовања и обуке

Опис мере и оправданост

Реформа стручног образовања мора имати за циљ успостављање система стручног образовања који ће одговарати на потребе привреде и ученика, стварајући обучену и стручну радну снагу која се лако и брзо прилагођава непрекидним променама на тржишту рада. У 2011. години је на нивоу Републике Србије од укупног броја незапослених лица, 67,2%⁶³ било са завршеном средњом школом, док је истовремено од укупног броја слободних радних места, 53,7%⁶⁴ захтевало управо стечено средње образовање. Ово сведочи о томе да образовне институције не показују флексибилност у праћењу трендова на тржишту рада. Инвестиције у стручно образовање тако постају инвестиције у привреду, а стручно образовање један од кључних ослонаца економског развоја. Остваривање партнерстава између школа из АП Војводине са сродним школама у иностранству, првенствено у региону, треба да буде перманентни циљ.

Један од важних циљева у наредном периоду у овој области треба да буде и унапређење система практичне наставе како би се млади припремили за тржиште рада још у току образовања. Послодавци најрадије запошљавају младе са радним искуством, вештинама и различитим компетенцијама, са претходним искуствима рада у тиму и радном окружењу. Недостатак практичног искуства младих је највећи проблем за њихово укључење у свет рада. Ученичка пракса треба да буде директна спона средњошколаца и будућих послодаваца, конципирана у складу са потребама тржишта рада и уз активно учешће послодаваца у осмишљавању плана и програма праксе, како би се повећала њихова мотивација.

Средње стручне школе нису на системском нивоу повезане са послодавцима, већ је ова повезаност на нивоу појединачних иницијатива. Ради унапређења стања по овом питању могуће је покренути потписивање локалних *Споразума за унапређење практичне наставе* у градовима и општинама АП Војводине чији потписници би поред удружења послодаваца и предузетника били и представници локалне самоуправе, стручних школа, родитеља, локалних медија, Националне службе за запошљавање и др. Доношење регулативе за дугорочне подстицаје послодавцима који организују ученичку праксу уз развијање система акредитације и сертификације послодаваца за стицање права реализовања практичне наставе били би саставни део ове активности.

У модерном концепту образовања учење током читавог живота (LLL) има једну од најзначајнијих улога, како као део формалног, тако и кроз облике неформалног образовања. Постојећи Центар за учење током читавог живота при Универзитету у Новом Саду треба даље унапређивати кроз одговарајуће модуле обука који би се реализовали у различитим срединама у Војводини или би били доступни на основу информационо-комуникационих технологија. Овај број центара треба проширити и повезати их са осталим нивоима образовања и управе и формирати нове центре.

⁶³ Републички завод за статистику, Анкета о радној снази 2011. година

⁶⁴ Национална служба за запошљавање, подаци за 2011. годину

Образовање у Европи и свету, кроз концепт учења током читавог живота ће се ослањати и на неформалне облике образовања (НФО), као допуне формалном образовању. Следећи вредност једнаких могућности, НФО има важну улогу у пружању допунског знања за угрожене мањине које нису у могућности да похађају формално школовање. НФО се овде посматра као нека врста „друге шансе за стицање образовања“ и на тај начин се модификују и допуњују знања која се стичу кроз систем формалног школовања узимајући у обзир како мултикултурални састав друштва, специфичности земаља у транзицији, захтеве тржишта, тако и потребу за стицањем практичних животних вештина за снажањем у ширем социјалном контексту.

Прихватајући европска опредељења, Република Србија, односно Аутономна Покрајина Војводина, у периоду до 2020. године морају да прихвате и европске циљеве у реализацији политика у области образовања и то да до 2020. године: у просеку 15% одраслог становништва треба да буде укључено у учење током читавог живота, да међу петнаестогодишњацима проценат оних који не испуњавају основне стандарде знања у читању и природно-математичким наукама буде мањи од 15%, у генерацији од 30 до 34 године удео оних са високим образовањем треба да буде најмање 40%, број оних који напуштају одговарајући ниво образовања пре него што стекну одговарајућу диплому буде мањи од 10%, најмање 95% деце старије од 4 године пре поласка у основну школу треба да буде обухваћено предшколским образовањем, учење два страна језика од раног детињства треба да буде важна карактеристика система образовања, мобилност и могућност запошљавања треба да буду важне карактеристике система образовања, образовање наставника и едукатора представља важну карактеристику система образовања.

Новина у овој области треба да буде рад на развоју система осигурања квалитета у образовању, односно на развоју индикатора и процедура за праћење и вредновање како процедура за акредитацију образовних установа, тако и програма у складу са инструментима и оквирима Европске уније. Подршка развоју образовања одраслих треба да буде настављена кроз развој предлога модела финансирања центара за континуирано образовање одраслих и консултације са школама које су своју делатност прошириле на организовање обука за одрасле полазнике. Такође, потребно је развити систем за сертификацију предавача и центара за овакво целоживотно учење.

Индикативне активности:

- Усклађивање структуре и профила високих струковних школа са правцима развоја привреде на основу анкете предузећа;
- Анализа потреба послодаваца у области стручног образовања;
- Подстицање свих видова образовања у складу са препознатим потребама привредног развоја;
- Постипање увођења програма за предузетништво у образовне установе;
- Прилагођавање образовних профила и уписне политике потребама привреде;
- У наставне процесе укључити, у што већој мери, практичан рад и радну праксу, како би млади на тржиште рада изашли са већ применљивим знањима;
- Израда предлога за унапређења система укључивање удружења послодаваца и предузетника у процес програмирања, развоја и реализације програма средњег стручног и високог образовања;
- Потписивање локалних Споразума за унапређење практичне наставе у градовима и општинама;
- Доношење регулативе за дугорочне подстицаје послодавцима који организују ученичку праксу током целог школовања и посебно оних који их после завршетка школовања запошљавају у стални радни однос;
- Развијање система акредитације и сертификације послодаваца код којих се реализује практична настава;

- Подизање капацитета и ресурса предузетничких и послодавачких удружења и самих предузетника за пружање услуга ученичке праксе и увођења у посао након завршетка школовања;
- Унапређење механизма за предвиђање и праћење потреба привреде, заснованих на анкетама и испитивању запослених и послодаваца и раду секторских радних група, у којима учествују представници удружења послодаваца;
- У сарадњи са националним нивоом, развијање модела признавања знања и вештина стечених претходним учењем (кроз неформалне облике образовања и информалног учења);
- Развој полицентричног модела академског високог образовања;
- Утврђивање и спровођење подстицајне политике за смањење одлива младих у иностранство након стечене високе стручне спреме;
- Подстицање инвестиција у стручно образовање;
- Успостављање система осигурања квалитета у стручном образовању;
- Успостављање система сертификавања предавача и обучених;
- Остваривање сарадње са средњим школама у иностранству у циљу размене средњошколаца;
- Унапређивање Центра за учење током читавог живота кроз одговарајуће модуле тренинга;
- Проширење Центра укључивањем других градова и повезивање са осталим нивоима образовања и управе.

Индикатори резултата

- ✓ Стопа запослености младих са завршеним факултетом;
- ✓ Број нових подстицајних политика/мера усмерених на образовање у складу са потребама привреде;
- ✓ Број образовних установа које имају уведене програме за предузетништво (посебно по развијености локалних самоуправа);
- ✓ Број и опис новооснованих смерова на нивоу средњих школа и високошколских установа који одговарају утврђеним потребама привреде;
- ✓ Број уписаних ученика у струковне средње школе;
- ✓ Број стручних школа у којима се спроводи пракса у сарадњи са послодавцима;
- ✓ Број предузећа и радњи који имају ђаке на пракси;
- ✓ Број укључених послодаваца у рад испитних комисија;
- ✓ Број градова и општина у којима је отпочет процес акредитације и сертификације послодаваца код којих се реализује практична настава са бројем сертификованих послодаваца;
- ✓ Број школа у чије Школске одборе су именовани представници удружења послодаваца;
- ✓ Број ученика са завршеном средњом школом;
- ✓ Број уписаних студената на вишим и високим школама;
- ✓ Број дипломираних студената;
- ✓ Стопа запослености младих са завршеним средњим стручним школама;
- ✓ Број новостворених модула за тренинг у оквиру центара за учење током читавог живота;
- ✓ Број нових сертификованих предавача и обучених;
- ✓ Остварени програми међудржавне сарадње школе.

Веза са Нацртом НПРР

Ова мера је у складу са мером 1.2.1 *Подрика за израду и усвајање од стране образовних институција регионалног приступа у програмима наставе и алатима за учење на свим нивоима формалног образовног система који би био оријентисан ка запошљавању и изградњи пословне каријере.*

Партнери у имплементацији

Покрајински секретаријат за науку и технолошки развој, Покрајински секретаријат за спорт и омладину, Покрајински секретаријат за образовање, управу и националне заједнице, Покрајински секретаријат за финансије, универзитети, образовне установе у АП Војводини, Менса, локалне самоуправе, ...

Мера 1.4. образовање сеоског становништва

Опис мере и оправданост

Због значаја развоја села за укупни развој Србије и АП Војводине потребно је да се државни органи на систематски начин баве проблемима образовања сеоског становништва и улогом тог образовања у развоју сеоских средина. Једно од решења за проблеме образовања сеоског становништва и за дефинисање улоге тог образовања у развоју сеоских заједница је разрада концепције сеоске школе као вишефункционалног центра и као центра развоја сеоских заједница. Такође, отварање одељења факултета, на пример из области ИКТ. Таква концепција се остварује у многим земљама. Концепција проширених функција сеоских школа обухвата: (а) пружање образовних услуга свим категоријама сеоског становништва (што укључује предшколско васпитање, основно образовање одраслих који нису завршили основну школу, неформално образовање одраслог становништва у циљу оспособљавања за производне делатности, еколошко образовање, здравствено просвећивање и сл.), (б) виђење школе као центра културног живота сеоског становништва, (в) концепција школе као центра социјалних активности становника и (г) развој школе као центра обуке сеоског становништва за специфичне производне делатности.

Едукативни програми кроз сеоске школе или посебне стручне курсеве могу се организовати у већ постојећим школским објектима или, уколико не постоје адекватни услови, у постојећим домовима културе који постоје у готово свим селима Војводине и који се тренутно слабо или веома мало користе, а који би, уз одговарајуће побољшавање инфраструктуре и опремање, на овај начин добили нову додатну функцију, обезбедили одрживост и постали специфичан културно-едукативни центар мањих средина.

Пошто у АП Војводини постоји географски добро распоређена мрежа средњих пољопривредних школа, удруживање сеоских основних школа и регионалних средњих пољопривредних школа био би један моћан инструмент развоја села. Међутим, посебне карактеристике пољопривредних школа као производних пољопривредних добара нису препознате у садашњем систему, те је њихова одрживост упитна. Ако би пољопривредни факултети добили улогу консултаната и ментора наведених удруживања, тада би такве асоцијације основних школа и средњих пољопривредних школа могле постати снажан механизам уношења иновација у развој и обнову села. Потребно је увести модернизацију у школство која је у складу са тенденцијама у друштву. Тежњом да се у пољопривреди изграде енергетски објекти мањих снага ради коришћења постојећег биопотенцијала, са собом повлачи и стварање таквог образовног профила.

Индикативне активности:

- Донети Програм образовања сеоског становништва и његовог повезивања са развојем села;
- Јачање институционалног оквира за решавање проблема образовања сеоског становништва;
- Успостављање међусекторских веза између образовања и привредног, социјалног и културног развоја сеоских заједница;

- Стварање регионалних асоцијација сеоских школа и њихово повезивање са средњим пољопривредним школама;
- Обезбеђивање услова за подизање нивоа образовања, континуиране едукације, целоживотног учења и стицање вештина кроз различите програме едукације у области културе и уметности, у областима препознатљивим сеоском становништву или различитим социјалним групама у мањим срединама који могу постати и модели за реализацију програма запошљавања и самозапошљавања (на пример: програми неговања старих заната и традиционалних вештина, техника и материјала, неговање традиционалног културног стваралаштва, преношење добрих модела примењених у земљама окружења или ЕУ, и слично);
- Отварање новог профила образовања који повезује пољопривреду и енергетику;
- Јачање институционалних и технолошких (информатичких) капацитета сеоских школа и домова културе као центара едукације и стваралаштва.

Индикатори резултата

- ✓ Број ученика у сеоским школама;
- ✓ Број организованих тренинга и курсева на селу;
- ✓ Број средњих школа;
- ✓ Број ученика који похађају пољопривредне средње школе;
- ✓ Број доступних јавних интернет „тачака“ у сеоским срединама;
- ✓ Број корисника интернета.

Веза са Нацртом НППР

Ова мера је у складу са мером 1.2.2 *Подстицање усвајања приступа целоживотног учења и олакшавање приступа формалном и неформалном образовању за људе који живе у удаљеним областима.*

Партнери у имплементацији

Покрајински секретаријат за образовање, управу и националне заједнице, Покрајински секретаријат за пољопривреду, шумарство и водопривреду, Покрајински секретаријат за културу и јавно информисање, Покрајински секретаријат за енергетику и минералне сировине, Покрајински секретаријат за финансије, локалне самоуправе, образовне институције на локалном нивоу,...

2. ПРИОРИТЕТ – РАЗВОЈ ИНФРАСТРУКТУРЕ И УСЛОВА ЗА ПРИСТОЈАН ЖИВОТ И РАД

Опис приоритета и оправданост

Једно од најважнијих питања одрживог привредног раста је и инфраструктурна опремљеност, односно физичка инфраструктура. Висок ниво развијености физичке инфраструктуре је и један од основних предуслова за пристојан живот и рад сваког појединца. Ингеренције АП Војводине у креирању инструмената инфраструктурне политике су различите; у неким сегментима су веће, у неким мање. Значајни инструменти стоје на располагању у друмском саобраћају, информационом систему и пловном саобраћају. Опремљеност инфраструктуром има економски и друштвени значај, и представља подстицајни фактор за убрзан развој привреде, региона и друштва. Узимајући у обзир планове за развој привреде, енергетику у том случају такође треба укључити. Смањење увозне енергетске зависности стварањем могућности за нова улагања у изградњу нових енергетских извора непосредно утичу на инфраструктурну политику. Већим инвестирањем смањиће се заостајање у развоју инфраструктуре за земљама Европске уније, спречити даље пропадање постојећих мрежа, чиме ће се повећати конкурентност, што ће дати импулс привредном развоју, нарочито мање развијенијих подручја.

Мера 2.1. Обезбеђење услова за динамичан раст инвестиционе активности у циљу повећања запослености

Опис мере и оправданост

У периоду 2001–2010. године, укупне стране директне инвестиције (СДИ) нето у Србији износиле су 13,2 млрд. ЕУР, од чега у АП Војводини 5,1 млрд. ЕУР. Највиши ниво остварен је у 2006. години од 3,3 млрд. ЕУР. Већи део СДИ односио се на куповину дела домаћих државних и друштвених предузећа и банака у процесу приватизације што је довело до значајног смањења запослености, односно повећања незапослености (у периоду 2001–2009. године број запослених у приватизованим предузећима, АП Војводини, се смањио за преко 50,0%). Додатни проблем је структура лица која су прешла у статус незапослености, односно њихове карактеристике јер су у питању лица са застарелим знањима и вештинама која припадају старосној групи 50+ што су предуслови за повећање дугорочне незапослености. Један од најважнијих предуслова за привлачење инвеститора је и стручна и образована радна снага на локалном нивоу.

Врста СДИ као и њихова структура од кључног је значаја за одржив развој привреде као и за ниво запослености. За увођење нове технологије, отварање нових радних места, повећање продуктивности, раст бруто домаћег производа (БДП) и извоза неопходна је промена структуре СДИ у корист *greenfield* и *brownfield* инвестиција. Такође, много је важнија секторска алокација него обим СДИ – усмеравање у сектор размењивих добара (пољопривреда, индустрија).

Домаће инвестиције имају значајан позитиван ефекат кроз успостављање развојно-истраживачких капацитета на подручју Војводине, познавање културе и историјског наслеђа домаћег становништва и због тенденције да остану на подручју АПВ. Позитивни ефекти уласка страних инвестиција су, поред прилива капитала, убрзано реструктурирање привреде, увођење нових технологија, повећање конкурентности производа, развој економије обима и повећање ефикасности производње. У транзиционим земљама које су имале високо учешће СДИ у БДП-у забележено је високо повећање продуктивности (чак два до три пута у односу на полазни ниво). Такође, значајано је преливање набројаних ефеката на све повезане привредне субјекте у ланцу производње и продаје што у дужем року доводи до повећања конкурентности целе привреде.

Као што је већ напоменуто, потребно је дефинисати и спроводити мере усмерене на повећање *greenfield* и *brownfield* инвестиција. У односу на улагања у приватизацију, која су до сада била доминантна, наведене врсте инвестиција значајно доприносе повећању запослености и ширењу производне базе.

Као што је већ напоменуто, опремљеност инфраструктуром има економски и друштвени значај, и представља подстицајни фактор за убрзан развој привреде, региона и друштва. Већим инвестирањем у инфраструктуру смањиће се заостајање у развоју за земљама Европске уније, спречити даље пропадање постојећих мрежа, чиме ће се повећати конкурентност, што ће дати импулс привредном развоју, нарочито мање развијенијих подручја и директно утицати на раст запослености.

Индикативне активности:

- Мапирање инвестиционих потенцијала Војводине по областима;
- Анализа карактеристика постојеће радне снаге, њихових знања и вештина на локалном нивоу;
- Креирање и спровођење подстицајних мера за запошљавање у циљу привлачења домаћег и страног капитала са посебним фокусом на *brownfield* и *greenfield* инвестиције у складу са локалним потребама и у сарадњи са институцијама тржишта рада;
- Усклађивање потреба тржишта рада са образовним профилима у средњим школама и на факултетима;
- Успостављање интермодалног транспорта, односно интегралног система транспорта АПВ и укључење у европске и светске токове;
- Успостављање и развој логистичких центара АПВ према Регионалном просторном плану АПВ;
- Унапређење водног саобраћаја у складу са Просторним планом АП Војводине, као најзначајнијег за кретање роба;
- Унапређење рада лука на рекама АПВ;
- Унапређење функционисања каналске мреже АПВ;
- Унапређење железничке инфраструктуре (санација постојећих, модернизација и изградња нових пруга) као погодног вида транспорта;
- Унапређење путне инфраструктуре (санација постојећих, модернизација и изградња нових путева) у складу са Просторним планом АП Војводине;
- Помоћ инвеститорима у остваривању веза и сарадњи са институцијама на покрајинском и локалном нивоу кроз подизање капацитета у покрајинској и локалној администрацији.

Индикатори резултата

- ✓ Обим инвестиција у основна средства;
- ✓ Учешће инвестиција у БДП-у;
- ✓ Стопа раста инвестиција у основна средства по намени;
- ✓ Капитални коефицијент инвестиција;
- ✓ Учешће СДИ у укупним инвестицијама;
- ✓ Учешће *greenfield* инвестиција у укупним СДИ;
- ✓ Учешће *brownfield* инвестиција у укупним СДИ;
- ✓ Број лука (националних и међународних);
- ✓ Број логистичких центара (националних, регионалних и међународних);
- ✓ Дужина пловног пута на речној мрежи;
- ✓ Дужина пловног пута на каналској мрежи;
- ✓ Дужина мреже пруга/површина територије;

- ✓ Дужина мреже пруга/број становника;
- ✓ Број путника корисника путничког железничког саобраћаја;
- ✓ Број тона превезених коришћењем теретног железничког саобраћаја;
- ✓ Дужина путне мреже/површина територије;
- ✓ Дужина путне мреже /број становника;
- ✓ Број основаних фондова на нивоу локалних самоуправа који су намењени за саобраћај и трансфер буџетских средстава локалној самоуправи;
- ✓ Број склопљених јавно-приватних партнерстава са циљем изградње саобраћајне инфраструктуре;
- ✓ Учешће унутрашњег водног саобраћаја у укупном теретном саобраћају;
- ✓ Број функционалних речних пристаништа;
- ✓ Број и структура развојних пројеката у области саобраћаја, логистике.

Веза са Нацртом НППР

Ова мера је у складу са мером 2.1.2 *Унапређење регионалне комуникационе инфраструктуре и размене, укључујући и мултимодалну размену, са националном и међународном транспортном инфраструктуром.*

Партнери у имплементацији

Покрајински секретаријат за привреду, запошљавање и равноправност полова, Фонд за подршку инвестиција у Војводини – ВИП фонд, СИЕПА, Покрајински секретаријат за урбанизам, градитељство и заштиту животне средине, Завод за урбанизам АП Војводине, Покрајински секретаријат за привреду, запошљавање и равноправност полова, Покрајински секретаријат за финансије, луке, логистички центри и слободне зоне, капетаније, Воде Војводине, надлежна министарства и републичке институције, локалне самоуправе, ...

Мера 2.2. Побољшање квалитета живота на селу у циљу повећања запослености и заустављања трендова депопулације.

Опис мере и оправданост

Све јачи демографски и урбанистички трендови на руралном подручју као што су смањење броја пољопривредника и повећање броја старачких домаћинстава и јака миграција ка урбаним центрима последица су ниског прихода у пољопривреди на малом газдинству, недостатак одговарајуће здравствене и социјалне заштите, инфраструктурне неповезаности са већим центрима, недоступности виших нивоа образовања, културних активности и сл. Побољшање квалитета живота на селу један је од важних предуслова за заустављање трендова депопулације сеоског становништва а самим тим и будући развој пољопривреде.

Добра инфраструктурна повезаност и унапређење комуникационе и информационе структуре омогућиће да се све више активности може обављати ван градских подручја. Ниже цене пословног простора и комуналних услуга, као и мирнији и квалитетнији живот уз обезбеђивање квалитетне и атрактивније понуде различитих културних, уметничких, образовних, забавних, друштвених, спортских и сличних садржаја који доприносе побољшавању стандарда и подизању атрактивности локације намењених слободном времену и младима, на селу могу привући одређени проценат предузетника. Усмеравање јавних инвестиција у сеоска подручја треба да буде почетни импулс за будуће инвестиције приватног сектора. Сеоско становништво може, поред пољопривредних делатности, да обавља и низ комуналних, енергетских и социјалних услуга које ће им донети додатни доходак и у средњорочном периоду и већу запосленост.

Посебно је тежак положај жена на селу које, према истраживањима, нису здравствено осигуране (преко 90%), имају статус помажућих чланова домаћинства (нису плаћене за свој рад), изражена је имовинска неједнакост као и изазита необавештеност о могућностима социјалне и здравствене заштите и могућностима у вези са samozapoшљавањем. С обзиром да су жене на селу препознате као носиоци сеоских домаћинства, неопходно је предузети мере у циљу унапређења њиховог положаја. Жене у сеоским/руралним домаћинствима углавном поседују знања у области старих заната и израде рукотворина која се могу искористити за јачање њиховог положаја, уз одговарајуће програме едукације и додатног образовања.

Индикативне активности:

- Унапређење комуникационе и информационе инфраструктуре у сеоским подручјима;
- Подстицање откупа или ревитализације постојећих стамбених објеката у руралним подручјима који су напуштени кроз субвенционисане дугорочне кредите, ниске цене земљишта за изградњу, олакшано добијање дозвола за изградњу и субвенционисане цене комуналних услуга;
- Развој руралне инфраструктуре (посебно реконструкција и доградња локалне путне мреже и комуналне инфраструктуре у складу са Просторним планом АП Војводине);
- Ревитализација локалних домова културе који могу, поред основне културне намене, постати и центри перманентне едукације сеоског становништва у областима стицања нових знања и вештина;
- Чување аутентичног културног подручја руралних средина као необновљивог ресурса и препознатљиве вредности АП Војводине (у складу са Европском конвенцијом о пределу и савременом међународном праксом која промовише чување аутентичног изгледа руралних средина), уз коришћење постојећих, у великој мери напуштених објеката, за решавање инфраструктурних и просторних проблема ових средина (објекти индустријског наслеђа: старе железничке станице, млинови, магацини, фабрике, дворци и летњиковци, напуштене сеоске куће као посебне вредности традиционалног народног градитељства, уз осавремењавање њихове инфраструктуре, као модел могућност решавања стамбених проблема и заштите споменичког наслеђа Војводине, као необновљивог ресурса);
- Подизање нивоа свести становништва у руралним срединама о посебностима и вредностима сопствене средине и могућностима које пружа за очување идентитета и развој;
- Посматрање и коришћење постојеће, разгранате, мреже јавних установа у култури као развојног ресурса за регионални развој и, нарочито, бржи рурални развој (културне установе – музеји, музејске збирке, библиотеке, домови културе, биоскопи, етно-куће, и друго – као места реализације програма, културних/туристичких дешавања, презентационих садржаја или као садржаје који допуњују привредне активности, места за квалитетно провођење слободног времена и едукацију, посебно деце и младих). Повећање доступности образовним институцијама;
- Увођење мера које ће стимулисати уплаћивање доприноса за здравствено и социјално осигурање жена са села;
- Подршка развијању старих заната кроз подршку удруживању жена на селу;
- Системске активности у вези са информисањем сеоских домаћинстава;

Индикатори резултата

- ✓ Покривеност комуналном инфраструктуром/број домаћинстава повезаних на водоводну и канализациону мрежу;
- ✓ Покривеност села информационим структурама (број корисника интернета);
- ✓ Дужина локалних путева;
- ✓ Број жена на селу са здравственим и социјалним осигурањем;

- ✓ Отварање радионица на којима се развијају стари занати;
- ✓ Број основаних женских задруга и женских удружења;
- ✓ Обука незапослених жена спрам утврђених потреба сеоског подручја;
- ✓ Број ревитализованих домова културе;
- ✓ Број очуваних и одрживо коришћених категорисаних културних добара;
- ✓ Број одобрених субвенционисаних кредита за откуп и/или ревитализацију постојећих објеката на селу;
- ✓ Реконструисани локални путеви и унапређена комунална инфраструктура у селима;
- ✓ Број и вредност пројеката финансираних из фондова Европске уније који су у вези са унапређењем свих аспеката живота на селу;
- ✓ Број жена-предузетница у области традиционалних вештина;
- ✓ Број ревитализованих локалних домова културе;
- ✓ Број напуштених објеката који су ревитализовани у циљу решавања инфраструктурних и просторних проблема средина у којима се налазе;
- ✓ Број јавних установа у сеоским подручјима које пружају услуге становништву (културне установе, домови здравља, вртићи, библиотеке и сл.);
- ✓ Број организација непрофитног сектора које се баве културом, уметношћу, заштитом културног наслеђа, културним индустријама, ...

Веза са Нацртом НППР

Ова мера је у складу са мером 2.2.2 *Побољшање квалитета живота и слике о региону, промоцијом мултикултуралности, посебно код младих људи, етничких заједница, и старијих особа, стимулацијом полицентричног развоја динамичног културног и социјалног живота у свим регионима.*

Партнери у имплементацији

Покрајински секретаријат за пољопривреду, шумарство и водопривреду, Покрајински секретаријат за привреду, запошљавање и равноправност полова, Покрајински секретаријат за финансије, локалне самоуправе, регионалне развојне агенције, Агенција за регионални развој АП Војводине, Национална служба за запошљавање, Покрајински секретаријат за културу и јавно информисање, јавне установе културе, непрофитне организације у култури...

Мера 2.3. Унапређење животног стандарда кроз једнак приступ социјалним услугама, обезбеђење пуне друштвене укључености и партиципативности свих грађана

Опис мере и оправданост

Општи социјални циљ је квалитетан и пристојан животни стандард уз обезбеђење пуне друштвене укључености и партиципативности свих грађана Војводине. Да би се унапредио друштвени развој и социјална укљученост у Покрајини, неопходна је популаризација концепта и политике, тј. преусмеравање социјалне политике ка концепту друштвене укључености, како би се код грађана подигао ниво свести о социјалним правима и осетљивости за друштвену ускраћеност и унапредио процес истраживања социјалне укључености. Роми, као критична угрожена популација у Србији и у Покрајини Војводини, имају генерално ограничен приступ основним услугама, због чега је неопходно интензивирање имплементације здравствене политике у циљу већег утицаја на побољшање здравственог статуса таргетиране популације. За повећање обухвата системом социјалне заштите и за повећање броја оних који примају социјална давања неопходан је нови приступ растуће и истрајне активности општинских центара за социјални рад на идентификацији џепова сиромаштва и на побољшању протока информација о могућности добијања помоћи.

У претходном периоду здравствени сектор је под императивом социјалне правде био изграђен и територијално заокружен, тако да покривеност здравственом инфраструктуром и данас постоји, али тренутни квалитет и капацитети не задовољавају у потпуности потребе становништва. Слично стање је и у институцијама социјалне заштите и установама које се баве инклузијом угрожених група.

Индикативне активности:

- Јачање регионалне димензије социјалне политике, односно подршка активностима на олакшавању приступа социјалним службама у најсиромашнијим општинама;
- Јачање здравствене заштите у недовољно развијеним општинама и руралним подручјима кроз развој мобилних служби;
- Подршка развоју капацитета постојећих институција социјалне заштите и установа које се баве инклузијом угрожених група;
- Интензивирање имплементације здравствене политике у циљу већег утицаја на побољшање здравственог статуса популације која припада угроженим категоријама (Роми, особе са инвалидитетом, ...).

Индикатори резултата

- ✓ Број лица у најнеразвијенијим локалним самоуправама која користе здравствену заштиту;
- ✓ Број лица ромске националности која користе здравствену заштиту;
- ✓ Број специјализованих организација за лица са посебним потребама.

Веза са Нацртом НППР

Ова мера је у складу са мером 2.1.4 *Подршка јединицама локалне самоуправе у развоју и примени иновативних решења за обезбеђивање основних потреба угрожених групација становништва у удаљеним крајевима.*

Партнери у имплементацији

Покрајински секретаријат за здравство, социјалну политику и демографију, Покрајински секретаријат за финансије, центри за социјални рад, организације цивилног друштва, локалне самоуправе, ...

Мера 2.4. Унапређење културних и спортских садржаја у локалним самоуправама у циљу повећања животног стандарда становништва и њихове атрактивности, посебно за младе

Опис мере и оправданост

Унапређење културе, широко гледано, али и посматрано кроз поједине, различите видове културног и уметничког деловања, носи са собом унапређење степена развоја, јачање социјалне кохезије, друштвене укључености свих друштвених група, посебно маргиналних, демократизацију друштва и прихватање савремених стандарда живота, оптимално коришћење постојећих капацитета, подизање општег и појединачног друштвеног и животног стандарда. Ово унапређење остварује и кроз своје ресурсе, облике организовања и манифестовања, разгранату мрежу јавних установа и невладиног сектора. Могућности и друштвени утицај који има:

- доприноси квалитативном унапређењу услова живота и стандарда,
- доприноси подизању образовног нивоа становништва,
- обезбеђује квалитетно коришћење слободног времена за све генерације,
- обезбеђује услове за подизање нивоа за запошљавање и samozapoшљавање,
- обезбеђује очување културне различитости кроз чување културног наслеђа и традиције чиме се негује и развија мултикултуралност и интеркултуралност,

- обезбеђује одрживи развој и очување специфичности и атрактивности мањих средина (нарочито чувањем покретног, непокретног и нематеријалног наслеђа као необновљивог ресурса) и као нови квалитет га преноси наредним генерацијама,
- доприноси јачању свести заједница о сопственој вредности и значају и чувању идентитета,
- обезбеђује социјалну инклузију посебно маргинализованих делова становништва, обезбеђује повезивање на локалном и регионалном нивоу и подстиче размену људи, идеја и интеграције,
- развија иновативност и инвентивност,
- иницира стварање нових културних навика у сеоским срединама,
- обезбеђује рурални развој и развој социјализације сеоског становништва,
- доприноси ширењу савремених идеја и модела, подстиче информисање и на тај начин, подизањем квалитета живота индиректно подстиче демографски развој, и сл.

У циљу подизања општег и појединачног друштвеног и животног стандарда неопходно је укључити младе. Млади у Војводини представљају важан ресурс на путу напретка читавог друштва. Они су свесни ситуације у којој живе и могу да идентификују своје проблеме и потребе. Све је већи број младих који напуштају мале средине, одлазе у универзитетске центре и не враћају се после завршених факултета. Сеоске и руралне средине остају без младих људи, и тенденција је да ће поред негативног природног прираштаја, миграција становништва, а нарочито младих, довести до тога да ће многа села остати без људи. Млади људи су специфична категорија друштва која се сусреће са проблемима недостатка системске бриге о њиховим потребама, и представља део популације који не утиче на друштвене токове, већ може само пасивно посматрати друштвене промене. Основни проблеми младих у сеоским подручјима се огледају у њиховој неактивности и недовољној партиципацији у структурама власти, удружењима и осталим друштвеним структурама, стога их је потребно у исте укључити и упослити.

Индикативне активности

- Јачање институционалних и технолошких капацитета домова културе и других објеката као центара едукације и стваралаштва.
- Развој предузетништва у областима неговања нематеријалног наслеђа и традиционалних заната као видова чувања идентитета и могућности самозапошљавања.
- Подстицање развоја културног туризма базираног на чувању, промовисању и одрживом коришћењу богатог културног наслеђа АП Војводине, како непокретног (коришћење просторних ресурса са новим садржајима уз стриктно чување аутентичности), тако и покретног (завичајне, музејске поставке и слично).
- Активније укључивање заједнице, појединаца, непрофитног сектора у програме и иницијативе којима се промовише културно и уметничко стваралаштво, заштита културног наслеђа (непокретног, покретног и нематеријалног) и промовишу културни потенцијали.
- Организовање културних садржаја са циљем образовања становништва о значају културе, очувања аутентичног културног наслеђа, културе као фактора руралног развоја и инструмента инклузије, као и са циљем ширења свести о могућностима предузетништва и самозапошљавања у области културе.
- Увођење подстицаја за оснивање омладинских удружења у руралним срединама.
- Спровођење програма обука за младе менаџере у руралним срединама.
- Подршка младима у руралним срединама да се удружују у циљу ефикаснијег и лакшег обављања предузетничких активности.
- Увођење програма за учење на даљину.

- Спровођење пилот програма за младе (менторство за младе, оснивање пословних центара за младе који пружају подршку при запошљавању младих).
- Организовање и спровођење програма волонтерства кроз оснивање локалних и регионалних волонтерских центара, како би се подстакао друштвени активизам младих.

Индикатори резултата

- ✓ Број установа културе у локалним самоуправама;
- ✓ Број предузећа која се баве неговањем нематеријалног наслеђа и традиционалних заната;
- ✓ Број активних носилаца програма којима се промовишу култура и уметност;
- ✓ Културна понуда која представља туристичку атракцију;
- ✓ Број корисника услуга и програма у области културе и уметности;
- ✓ Број едукативних активности које се спроводе са циљем образовања становништва о значају културе, аутентичног културног наслеђа, културе као фактора руралног развоја и инструмента инклузије, као и са циљем ширења свести о могућностима предузетништва и самозапошљавања у области културе.
- ✓ Број новооснованих омладинских удружења у руралним срединама и њихово повезивање у савезе;
- ✓ Број уведених програма обука за младе менаџере малих и средњих предузећа у руралним срединама;
- ✓ Број уведених програма учења на даљину за младе у руралним срединама;
- ✓ Број спроведених пилот програма развоја (менторство за младе, оснивање пословних центара за младе који пружају подршку при запошљавању младих);
- ✓ Број основаних центара за младе у руралним срединама и мањим општинама;
- ✓ Број младих који волонтирају кроз формиране локалне и регионалне волонтерске центре.

Веза са Нацртом НППР

Ова мера је у складу са мером 2.2.3 *Унапређење и промоција имиџа региона, у циљу развоја регионалног идентитета и стварања позитивне слике о региону.*

Партнери у имплементацији

Покрајински секретаријат за културу и информисање, јавне установе културе (музеји, библиотеке, галерије, архиви, заводи за заштиту споменика културе, позоришта), културни центри, организације цивилног друштва, Покрајински секретаријат за спорт и омладину, Покрајински секретаријат за науку и локални развој, Покрајински секретаријат за финансије, универзитети и друге образовне институције, локалне самоуправе ...

Мера 2.4.1. Унапређење спортских садржаја и садржаја за младе у локалним самоуправама у циљу повећања животног стандарда становништва и њихове атрактивности, посебно за младе
Креирање и спровођење спортских и омладинских политика у циљу унапређења јавног здравља и квалитета живота, посебно младих
Јавно здравље, здрави стилови живота и слободно време, посебно младих

Опис и мере оправданост

Спорт је у Уставу Републике Србије дефинисан као категорија од посебног друштвеног интереса и великим делом се финансира из буџета Републике Србије. У Закону о спорту Републике Србије који је донет 2011. године такође стоји да је спорт делатност од посебног интереса за Републику Србију.

У погледу бриге о младима, подизању квалитета њиховог живота и задовољавања потреба, 2012. године донет је Закон о младима Републике Србије, који посебним члановима третира надлежност Покрајинског секретаријата за спорт и омладину и његове ингеренције (чл. 17., 25). Овај Закон подразумева начело подршке младима, једнакости и забране дискриминације, начело једнаких шанси, јачања свести о значају младих и њиховој друштвеној улози, активног учешћа младих и начело одговорности и солидарности младих.

Свако има право да се бави спортом, што значи да бављење спортом мора бити хумано, слободно и добровољно, здраво и безбедно, доступно свим грађанима под једнаким условима без обзира на узраст, ниво физичке способности, степен евентуалне инвалидности, пол и друго лично својство. Забрањена је свака дискриминација у спорту.

Услед таквог правног решења, држава, тј. њени надлежни органи имају право и дужности да одреде и осмисле циљеве, критеријуме и приоритете за улагање буџетских средстава.

Стратегија развоја спорта у Републици Србији дефинише те приоритете и циљеве као и активности које треба предузети у њиховом остваривању.

Стратегијом се утврђују:

1. Стање у области спорта;
2. Основни принципи на којима се темељи развој спорта;
3. Краткорочни, периодични и дугорочни спортско развојни циљеви;
4. Садржина, обим и процењена вредност активности на реализацију циљева;
5. Обавезе и задаци свих нивоа јавних власти у остварењу тих циљева;
6. Програм изградње спортских објеката од значаја.

Основни приоритети назначени у Националној Стратегији развоја спорта су спортска инфраструктура, врхунски и такмичарски спорт, школски спорт, као и спорт за све или спорт у функцији јавног здравља.

На основу тих смерница дефинишу се и основни програми и потребе грађана који у ствари представљају:

1. Подстицање и стварање услова за унапређење спорта за све, односно стварање услова да се сви грађани баве спортом, посебно деца, омладина, жене и особе са инвалидитетом;
2. Изградњу, одржавање и опремање спортских објеката, посебно јавних спортских терена и спортских школских објеката;
3. Предшколски и школски спорт, рад школских спортских секција и друштава, општинска, градска и међуопштинска школска спортска такмичења и друго.

Када је у питању стратешки, плански приступ младима и омладинској политици на националном нивоу, Влада Републике Србије је усвојила Националну стратегију за младе (НСМ). Акциони план за имплементацију Националне стратегије је идентификовао специфичне активности, рокове, очекиване резултате, индикаторе, актере и учеснике, као и финансијска средства потребна за њихову реализацију. Покрајински секретаријат за спорт и омладину је таксативно наведен као носилац низа конкретних активности, предвиђених Акционим планом НСМ.

Закон о младима Републике Србије и Национална стратегија за младе предвидели су израду и реализацију Акционог плана политике за младе у АПВ (мера 1.2.3.). Овај документ подразумева пресек потреба и проблема младих са једне стране, и конкретне активности ради задовољавања њихових потреба са друге стране. У АП Војводини, он се у два наврата реализује од 2005. године и

у складу је са НСМ. Ипак, постоје разлике у дефинисању области/циљева на националном и покрајинском нивоу, тако да Покрајински секретаријат за спорт и омладину истиче следесће области: 1) Образовање младих; 2) Запошљавање младих; 3) Здравље младих; 4) Култура и слободно време младих; 4) Активно укључивање младих у друштво, оснивање организација и волонтирање; 6) Мобилност и информисање; 7) Екологија и одрживи развој; 8) Социјална политика за младе; 9) Безбедност младих.

Реализовањем Акционог плана политике за младе, АП Војводина је младе препознала као посебну друштвену групу са специфичним потребама, проблемима и потенцијалима, и у складу са предвиђеним мерама, побољшава њихов положај у АП Војводини.

Поред уставног и законског утемељења спорта као делатности од посебног значаја и интереса и стратешког усмерења у реализацији тих циљева, у обавези смо да консултујемо и уградимо у све стратешке документе и препоруке Европске уније везане за спорт које спорт и физичку активност у највећем делу препорука помињу као основно средство у циљу очувања здравља, смањења трошкова лечења, веће продуктивности на раду, продужетка радног века, социјалне прихватљивости, ширег социјалног доприноса, али и задовољнијег радника и грађанина.

Јавно здравље и пружање могућности свим грађанима да се баве спортским активностима један је од приоритетних задатака сваке државе. Спорт пружа могућност најбројнијој популацији друштва да се бави спортом и зато је стварање услова (институционалних, инфраструктурних, људских ресурса...) један од важнијих задатака у остваривању тог циља.

Стање једне нације у погледу спорта се огледа у томе колико та земља брине о сваком грађанину, а свака освојена медаља поред тога што представља огледало врхунског спорта треба да буде, или треба да да оцену квалитета јавног здравља сваког напредног друштва.

Такође, брига о младима, подстицање и усклађивање активности у вези са развојем, остваривањем и спровођењем омладинске политике, допринеће задовољавању потреба младих, побољшању положаја, квалитету живота и решавању њихових проблема који су специфични колико и сама популација младих. Младима који овде живе несумњиво треба пружити услове како би се прикључили својим вршњацима унутар Европске уније и на тај начин им омогућити да се активније укључе у европско повезивање, уз уважавање свих специфичности које са собом носи Аутономна Покрајина Војводина.

Индикативне активности:

- Израда и имплементација стратешких докумената из области спорта и омладине;
- Институционално повезивање кроз подршку унапређењу сарадње владиног и невладиног сектора у области спорта и омладине и подршка пројектима (спортски савези и организације, организације младих и за младе, канцеларије за младе, ...);
- Реализација заједничких пројеката са научним, васпитно-образовним, здравственим и другим установама у области спорта и омладине;
- Унапређење спортске (нарочито јавне) и омладинске инфраструктуре и обезбеђивање услова да се сви баве спортом и физичком активношћу;
- Обезбеђивање услова за бављење спортом у оквиру школе свих ученика и ученица и активности ради подизања квалитета живота младих;
- Унапређење услова за постизање врхунских спортских резултата, формирање регионалних тренажних центара и специјализованих спортских објеката;
- Реализација пројеката којима се јача свест грађана о важности бављења спортом и спортом за све и допринос побољшању јавног здравља грађана;

- Обезбеђивање видљивости и доступности информација и активно укључивање младих у планирању и спровођењу омладинске политике;
- Подизање квалитета људских ресурса у циљу унапређења спорта и омладине (обуке, семинари, тренинзи, радионице, ...);
- Стварање подстицајног амбијента за шире присуство спорта и физичких активности у оквиру компанијског спорта (спорт за запослене);
- Реализација пројеката и програма са циљем унапређења квалитета живота младих, јавног здравља и репродуктивног здравља младих.

Индикатори резултата:

- ✓ Израђени стратешки документи у области спорта и омладине
- ✓ Реализовани акциони планови и пројекти и постигнути ефекти
- ✓ Број корисника који су укључени у пројекте који су дефинисани у стратешким документима
- ✓ Број реализованих пројеката
- ✓ Број корисника који су укључени у пројекте који имају за циљ унапређење сарадње владиног и невладиног сектора у области спорта и омладине
- ✓ Број реализованих заједничких програма и пројеката
- ✓ Висина процента издвајања средстава за спорт и омладину из буџета ЈЛС
- ✓ Растући тренд оснивања нових територијалних спортских савеза
- ✓ Број учесника у заједничких пројектима са научним, васпитно-образовним, здравственим и др. установама у области спорта и омладине
- ✓ Утврђена методологија за праћење стања спорта
- ✓ Број реализованих заједничких пројеката
- ✓ Повећан број корисника јавних спортских објеката
- ✓ Новоизграђени спортски објекти
- ✓ Број опремљених спортских објеката
- ✓ Број подржаних омладинских клубова
- ✓ Број пројеката/програма реализованих на спортским објектима
- ✓ Растући тренд корисника школских спортских објеката
- ✓ Број опремљених школских спортских објеката
- ✓ Повећан број школских спортских секција
- ✓ Повећан број ученика који учествују у школским спортским активностима
- ✓ Број реализованих пројеката
- ✓ Број учесника на великим међународним такмичењима и остварени резултати
- ✓ Број корисника спортских тренажних центара
- ✓ Број опремљених спортских тренажних центара
- ✓ Број опремљених специјализованих спортских објеката
- ✓ Број формираних регионалних тренажних центара
- ✓ Растући тренд бављења физичком активношћу грађана
- ✓ Новоформиране организације спорта за све
- ✓ Број реализованих пројеката
- ✓ Опадајући тренд хроничних обољења код грађана која су директна последица физичке неактивности
- ✓ Број обухваћених учесника реализованим пројектима
- ✓ Број веб презентација, сајтова или система (базе података)
- ✓ Број директно и индиректно обухваћених корисника информација
- ✓ Број одржаних обука, семинара, радионица
- ✓ Број спортских стручњака и стручњака у спорту
- ✓ Растући тренд учесника обука, семинара, тренинга, радионица, ...

- ✓ Повећан ниво образовања-оспособљености лица за рад у сектору спорта
- ✓ Растући тренд бављења спортом у оквиру компанија
- ✓ Број компанија у којима се организовано реализују спортске активности
- ✓ Број запослених обухваћених спортским активностима
- ✓ Опадајући тренд одсуства запослених са посла (боловање)
- ✓ Растући тренд бављења спортом за све код популације старије доби
- ✓ Опадајући тренд полно преносивих болести код младих
- ✓ Опадајући тренд малолетничких прекида трудноће
- ✓ Број реализованих пројеката/програма
- ✓ Број младих обухваћених пројектима и програмима у области репродуктивног здравља
- ✓ Број даровитих младих којима су побољшани услови за рад
- ✓ Број бизнис инкубатора за младе

Веза са Нацртом НППР

Ова мера је у складу са мером 2.2.2 *Побољшање квалитета живота и слике о региону, промоцијом мултикултуралности, посебно код младих људи, етничких заједница, и старијих особа, стимулацијом полицентричног развоја динамичног културног и социјалног живота у свим регионима.*

Партнери у инплементацији

Покрајински секретаријат за спорт и омладину, локалне самоуправе, органи локалне самоуправе, научне, васпитно-образовне, здравствене и друге установе, спортске организације и удружења грађана, предузећа и компанија...

Мера 2.5. Успостављање интегралног планирања и коришћења водних ресурса, каналске мреже и подсистема

Опис мере и оправданост

Код унапређења управљања водама неопходно је успоставити интегрално планирање коришћења и заштите водних ресурса, као и изградити водопривредне основе (ниво Републике Србије и ниво АП Војводине у координацији). Код коришћења вода неопходно је успоставити систем рационалног коришћења водних ресурса и обједињавање корисника у регионални водопривредни систем. Неопходна је ревитализација каналске мреже Д–Т–Д и подсистема Тиса–Палић, завршетак регионалног система Тиса–Чик–Криваја, као и ревитализација акумулација у Срему и Бачкој. Коришћење водних ресурса АП Војводине имаће приоритет у оквиру интегралних водних система. До 2020. године треба предвидети изградњу мини-хидроцентрала Нови Сад и Бечеј, уз могућност даљег развоја система мини-хидроцентрала на Тиси, као и коришћење капацитета Дунава и Саве.

Индикативне активности:

- Обједињавање корисника у регионални водопривредни систем;
- Ревитализација каналске мреже Д–Т–Д и подсистема Тиса–Палић, Кула–Мали Иђош, Кикинда и Нова Црња–Житиште;
- Завршетак регионалног система Тиса–Чик–Криваја;
- Подстицаји у изградњи и унапређењу система наводњавања.

Индикатори резултата

- ✓ Дужина ревитализованог канала Д–Т–Д;

- ✓ Дужина ревитализованих подсистема Тиса–Палић, Кула–Мали Иђош, Кикинда и Нова Црња–Житиште;
- ✓ Процент површина које се наводњавају.

Веза са Нацртом НППР

Ова мера је у складу са мером 2.1.2 *Унапређење регионалне комуникационе инфраструктуре и размене, укључујући и мултимодалну размену, са националном и међународном транспортном инфраструктуром.*

Партнери у имплементацији

Покрајински секретаријат за пољопривреду, шумарство и водопривреду, Покрајински секретаријат за урбанизам, градитељство и заштиту животне средине, Завод за урбанизам АП Војводине, надлежна министарства и републичке институције, Покрајински секретаријат за привреду, запошљавање и равноправност полова, Покрајински секретаријат за финансије, локалне самоуправе, ЈВП Воде Војводине, Покрајински секретаријат за енергетику и минералне сировине, ...

Мера 2.6. Изградња водоводне инфраструктуре у циљу подизања животног стандарда становништва и заштите животне средине

Опис мере и оправданост

Стратегијом водоснабдевања и заштитом вода у Војводини дефинисани су приоритети у решавању проблема водоснабдевања у насељима и приоритети у изградњи постројења за пречишћавање отпадних вода. Уз та постројења требало би одмах планирати и биогас постројење које користи муљ који се ствара из отпадне воде. Тиме би се решио проблем одлагања муља тј. поступало би се по правилима заштите животне средине. За снабдевање насеља водом приоритетно ће се користити локална изворишта воде, док ће се недостаци у води обезбедити из великих регионалних система. Дугорочне потребе за водоснабдевањем биће засноване на изградњи интегралних водоводних система који ће се ослањати на велике регионалне системе. Реновирањем водоводних система решиће се проблем микробиолошке неисправности, док ће се увођењем нових технолошких процеса прераде воде решити физичко-хемијска неисправност воде. Приоритете ће имати пројектовање и изградња микрорегионалних водоводних система за подручја угрожена арсеном и другим токсичним материјама (изворишта југоисточни Банат, источни обод Телечек, извориште Бечеј, Гардиновци–Чента, Бездан–Богојево). Ово подразумева обезбеђење квалитетне воде за насеља (30 насеља да добију јавне водоводе до 2015. године), смањење губитака у водоводним системима до 10% и повећање управљања јавним водоводом преко јавног предузећа са садашњих 47% на 75%.

Индикативне активности:

- Изградња постројења за пречишћавање отпадних вода (са фокусом на индустријска постројења);
- Повећање квалитета воде за насеља (јавни водоводи за сва насеља);
- Смањење губитака у водоводним системима до 10%;
- Повећање управљања јавним водоводом преко јавног предузећа са садашњих 47% на 75%;
- Изградња биогас постројења за искоришћавање муља из отпадних вода;
- Побољшање и изградња објеката за заштиту од поплава.

Индикатори резултата

- ✓ % увођења нових технологија за пречишћавање отпадних вода у индустријским постројењима;
- ✓ % пречишћених отпадних вода;
- ✓ % смањења губитака у водоводним системима;
- ✓ Број изграђених постројења на биогаз;
- ✓ Број насеља прикључених на јавни водовод;
- ✓ % домаћинства прикључених на водоводну мрежу.

Веза са Нацртом НППР

Ова мера је у складу са мером 2.1.3 *Унапређење животне средине и управљања животном средином, засновано на потребама.*

Партнери у имплементацији

Покрајински секретаријат за пољопривреду, шумарство и водопривреду, Покрајински секретаријат за урбанизам, градитељство и заштиту животне средине, Покрајински секретаријат за финансије, локалне самоуправе, ...

Мера 2.7. Развој информационо-комуникационих технологија

Опис мере и оправданост

Развој електронских комуникација наредних година ће се кретати у правцу побољшања постојећег стања инфраструктуре, развоја сервиса, увођења нових технологија у свим областима, унапређења сектора индустријске опреме електронских комуникација, заштите животне средине, едукације о информатичком друштву итд. За изградњу „информационог друштва“ потребно је обезбедити расположивост и доступност информационо-комуникационих технологија (ИКТ) највећем делу становништва, организацијама и читавом друштву. Да би се то остварило, неопходно је омогућити брз универзални широкопојасни приступ интернету по ниским ценама, првенствено преко оптичке инфраструктуре, телефонских линија или каблова, али и преко бежичне технологије или преко сателита. Електронске мреже треба да буду довољно безбедне да би се изградило поверење клијената у електронско плаћање и обезбедила приватност грађана.

Индикативне активности:

- Развој универзалног широкопојасног приступа мрежи за све становнике АП Војводине;
- Унапређење телекомуникационе и организационе инфраструктуре и стандарда;
- Обезбеђење тржишне конкуренције у овој области;
- Изградња метрополитен мрежа у локалним самоуправама;
- Примена ИКТ у управи, администрацији, здравству, образовању, науци, култури, трговини, итд.;
- Унапређење информационе безбедности;
- Развој сервиса е-управе на нивоу јединица локалне самоуправе и њихово повезивање преко електронског портала.
- Повећање броја средњошколаца и студената у ИКТ области.
- Развој и увођење свих врста е-сервиса, посебно: е-пољопривреде, е-здравства, е-управе, е-бизниса, рада на даљину.

Индикатори резултата

- ✓ Број претплатника широкопојасног интернета на 100 становника;
- ✓ Број изграђених метрополитен мрежа у локалним самоуправама и њихов капацитет;

- ✓ Дужина положених оптичких каблова;
- ✓ Број нових оператора по разним врстама услуга;
- ✓ Број кластера и њихових чланица;
- ✓ Број корисника оптичке мреже ФТТХ;
- ✓ Заступљеност рачунара, интернета и широкопојасног (*broadband*) интернета у домаћинствима;
- ✓ Учесталост употребе рачунара и интернета – појединци и трговина путем интернета (*e-commerce*);
- ✓ Број уведених нових е-услуга по предузећима и организацијама;
- ✓ Број одржаних обука;
- ✓ Употреба информационо-комуникационих технологија и електронских сервиса јавне управе (*e-government*) у пословним субјектима;
- ✓ Број претплатника фиксне мреже;
- ✓ Број мобилних претплатника;
- ✓ Број услуга за јединице локалних самоуправа које су доступне преко електронског портала.
- ✓ Повећање броја средњошколаца и студената у ИКТ области годишње.
- ✓ Број нових средњошколских и студијских програма.
- ✓ Повећање броја корисника е-сервиса годишње.

Веза са Нацртом НППР

Ова мера је у складу са мером 2.1.2 *Унапређење регионалне комуникационе инфраструктуре и размене, укључујући и мултимодалну размену, са националном и међународном транспортном инфраструктуром.*

Партнери у имплементацији

Покрајински секретаријат за привреду, запошљавање и равноправност полова, телекомуникациони оператори, Рател, универзитети, ФТН, ПМФ, и други факултети, Покрајински секретаријат за међурегионалну сарадњу и локалну самоуправу, Покрајински секретаријат за спорт и омладину, Покрајински секретаријат за финансије, регионалне развојне агенције, ИКТ кластер, локалне самоуправе...

Мера 2.8. Унапређење и управљање животном средином

Опис мере и оправданост

На територији АП Војводине се налази особена и богата природна баштина са непроцењиво вредним екосистемским, специјским и генетским диверзитетом

Посебна пажња посвећује се активностима на заштити, очувању и унапређењу ретких и угрожених, ендемичних и реликтних врста као и осетљивих екосистема по којима је Војводина препознатљива, као што су влажна станишта, аутохтоне шуме, слатине, степе и пешчаре. На пословима заштите природних вредности Војводине, посебно биодиверзитета и природних добара од изузетног националног и међународног значаја, неопходно је укључити све расположиве потенцијале, од државних до невладиних организација и локалних заједница уз сарадњу међународних фондација и експерата.

Управљање рибљим фондом обухвата заштиту и одрживо коришћење рибљег фонда као природног богатства и добра од општег интереса. Пројекат подразумева реализацију активности у циљу очувања и заштите рибљег фонда, ревитализацију рибљих плодишта, уређење и одржавање

станишта риба и набавке рибље млађи аутохтоних врста за порибљавање, јачање капацитета корисника рибарских подручја кроз набавку основних средстава и савремене опреме за њихове рибочуварске службе у циљу боље контроле и заштите риболовних вода у АП Војводини.

Управљање отпадом данас није решено на адекватан начин. На територији Војводине, из године у годину, се генерише све већа количина отпада, који се доминантно депонује без претходне селекције и третмана. Степен рециклирања и искоришћавања енергетских потенцијала отпада је низак. Постоји одређени број лиценцираних оператера који врше третман/рециклажу појединих посебних токова отпада: електронског и електричног, акумулатора, метала и пластике.

Стратегијом управљања отпадом, за период 2010–2019, предвиђено је оснивање регионалних центара за управљање отпадом. На основу просторног размештаја и броја становника, Стратегијом управљања отпадом на територији АП Војводине предвиђена је мрежа од 9 регионалних центара за управљање отпадом, у којима би се изградиле санитарне депоније са пратећим садржајима, према техничким и оперативним захтевима из Уредбе о одлагању отпада на депоније (Сл. Гласник РС број: 92/2010). Изградњом и стављањем у функцију санитарних депонија у сваком региону, вршиће се затварање постојећих општинских депонија уз санацију и рекултивацију деградираног простора.

Индустријска и енергетска предузећа морају знатно да повећају своја улагања у заштиту животне средине. У циљу смањења загађења из индустријских и енергетских постројења биће неопходно: извршити модернизацију технолошких процеса, увести чистију производњу и система управљања заштитом животне средине, повећати енергетску и сировинску ефикасност и смањити стварање отпада, подржати ремедијацију загађеног земљишта у Рафинерији Нови Сад. Мониторинг усклађен са ЕУ стандардима обезбедиће поуздану и компарабилну оцену квалитета животне средине и послужиће као основа за предузимање мера у спречавању и минимизирању негативних ефеката на здравље људи и животну средину.

Циљ организовања и реализације акције сузбијања амброзије је спречавање ширења амброзије и смањење броја оболелих од алергијских болести респираторног тракта који је у порасту, као и спречавање даљег ремећења вегетацијске композиције АП Војводине.

Индикативне активности:

- Очување заштићених подручја и подручја од међународног значаја спровођењем активних мера заштите од стране управљача у сарадњи са Покрајинским заводом за заштиту природе, локалним заједницама и удружењима грађана;
- Унапређење стања ретких и угрожених биљака и животиња и њихових станишта;
- Заштита и унапређење стања рибљег фонда на територији АП Војводине;
- Израда општинских и регионалних планова управљања отпадом и изградња регионалних центара за управљање отпадом (регионалне депоније, постројења за селекцију и сепарацију рециклабилног отпада, постројења за биолошки третман и трансфер станице) у складу са Националном стратегијом управљања отпадом 2010-2019 и санација/ затварање постојећих сметлишта;
- Унапређење система сакупљања и примарне селекције отпада у локалним самоуправама;
- Подстицај праксе управљања отпадом, поновном искоришћењу, рециклажи отпада;

- Унапређење мониторинга и процене квалитета појединих елемената животне средине (вода, ваздух, земљиште, нејонизујуће зрачење, бука, отпад..) уз развој информационог система;
- Унапређење квалитета површинских вода уз изградњу постројења за третман отпадних вода и ремедијацију водених екосистема;
- Унапређење квалитета ваздуха уз ограничење емисија из енергетског, индустријског и пољопривредног сектора;
- Унапређење квалитета земљишта уз ограничење емисија из енергетског, индустријског и пољопривредног сектора;
- Унапређење увођења Система управљања животном средином (ISO и EMAS шема и увођење концепт чистије производње) и еко обележавања;
- Организовање сузбијања биљке амброзије;
- Едукација и подизање еколошке свести.

Индикатори резултата

- ✓ Број заштићених подручја, проценат ревитализованих природних станишта и подручја од међународног значаја;
- ✓ Тренд распрострањености ретких и угрожених врста;
- ✓ Реализовани прекогранични пројекти, број екотуристичких садржаја и бројност посетилаца;
- ✓ Бројност аутохтоних врста риба, проценат ревитализованих рибљих плодишта, бројност и ефикасност рибочуварске службе;
- ✓ Број изграђених регионалних центара и број санираних/затворених сметлишта;
- ✓ Степен повећања броја становника обухваћених системом сакупљања отпада и унапређење система примарне селекције отпада, као и поновног искоришћења и рециклаже отпада;
- ✓ База података о квалитету појединих елемената животне средине;
- ✓ Број изграђених постројења за пречишћавање отпадних вода;
- ✓ Број водених екосистема у којима је извршена ремедијација;
- ✓ Број привредних субјеката са уведеним системом и којима је издата интегрисана дозвола;
- ✓ Смањење степена деградираних и контаминираних површина земљишта;
- ✓ Број лица која су прошла едукативне обуке и била укључена у програме унапређења животне средине;
- ✓ Број хектара на којима је сузбијана амброзија.

Веза са Нацртом НППР

Ова мера је у складу са мером 2.1.3 *Унапређење животне средине и управљања животном средином, засновано на потребама.*

Партнери у имплементацији

Покрајински секретаријат за урбанизам, градитељство и заштиту животне средине, Покрајински секретаријат за науку и технолошки развој, Покрајински завод за заштиту природе, Покрајински секретаријат за финансије, образовне институције, ...

Мера 2.9. Унапређење заштите становништва у кризним ситуацијама у циљу подизања квалитета живота грађана и имица региона

Опис мере и оправданост

Кризне и ванредне ситуације чији су узрок природне непогоде (поплаве, суше, земљотреси, клизишта, град, ...) у великој мери утичу на квалитет живота, као и на животну средину узрокујући велику нематеријалну и материјалну штету и губитке. Катастрофе успоравају одрживи привредни

развој региона и друштва у целини а имају велики негативан утицај и на суседне регионе (подручја). Стога је неопходно смањити ризик од последица катастрофа што подразумева развијене институционалне капацитете на свим нивоима (национални, регионални и локални), односно добро управљање, едуковано становништво, добар проток информација и развијене координационе механизме.

Смањење ризика од негативних последица кризних ситуација значи и повећану заштиту и сигурност становништва на угроженим територијама што даље утиче на њихов квалитет живота, односно на повећање животног стандарда. Све наведено у средњем и дугом року доприноси одрживом развоју региона и унапређењу његовог позитивног имица.

Индикативне активности:

- Обука запослених у локалној самоуправи у погледу препознавања специфичних локалних потреба за заштиту становништва у кризним ситуацијама;
- Оснивање координационе групе за регионалну стабилност;
- Подршка развоју механизма регионалне координације;
- Увођење и унапређење система за рано упозорење и праћење;
- Унапређење инфраструктуре у утврђеним областима високог ризика.

Индикатори резултата

- ✓ Број спроведених обука запослених у локалној самоуправи у погледу кризних ситуација,
- ✓ Основана група за регионалну стабилност,
- ✓ Уведен систем за рано упозорење и праћење,
- ✓ Вредност улагања у инфраструктуру у утврђеним областима високог ризика.

Веза са Нацртом НППР

Ова мера је у складу са мером 2.1.1 *Регионална отпорност – подршка ефикасној реакцији на највеће кризе које утичу на регионално становништво и слику о њему.*

Партнери у имплементацији

Покрајински секретаријат за пољопривреду, шумарство и водопривреду, Покрајински секретаријат за финансије, ЈВП „Воде Војводине“, Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде, Републичка дирекција за воде, локалне самоуправе, ...

Мера 2.10. Инфраструктурна обнова и модернизација урбаних центара у циљу развоја полицентричне структуре

Опис мере и оправданост

Развој полицентричног и уравнотеженог урбаног система подразумева ново схватање односа село–град. Основни услов за развој полицентричне структуре је једнакост приступа инфраструктури и то у складу са регионалним потребама. У руралним регијама, посебно руралним регијама са израженим проблемима у односу на остатак територије, само мали и средњи градови могу да обезбеде инфраструктуру и услуге неопходне за обављање привредних активности као и олакшати приступ већим тржиштима.

Осим физичке инфраструктуре (мрежа путева, железница и сл.) неопходан је и једнак приступ знању, социјалним услугама и информацијама. Доступност наведене инфраструктуре ће у великој мери утицати на економску привлачност руралних области. Примена овог концепта треба да доведе до смањења прекомерне концентрације економске активности и становништва у великим градовима. Као што је анализа показала, у АП Војводини постоји велика концентрација

становништва и економских активности у Новом Саду. Зато је неопходно развијати мрежу мањих градова у слабије насељеним областима.

Индикативне активности:

- Унапређење постојећих индустријских зона и опремање нових;
- Маркетинг и промоција инвестиционих потенцијала;
- Унапређење саобраћајне инфраструктуре;
- Развој информационе инфраструктуре;
- Развој и примена технологија заснованих на обновљивим изворима енергије;
- Изградња сабирних и претоварних места за отпад – санација дивљих депонија;
- Унапређење постојеће туристичке инфраструктуре – обнова, санација и реконструкција старих градских центара;
- Ревитализација/конверзија неискоришћених поља, запуштених обала река, незаштићене имовине, итд. и њихово враћање у продуктивну употребу;
- Модернизација функција јавног сервиса од високог значаја (нпр. здравство, образовање, спорт, социјална заштита).

Индикатори резултата

- ✓ Нова опрема у постојећим индустријским зонама,
- ✓ Спроведене промотивне активности инвестиционих потенцијала,
- ✓ Нова сабирна и претоварна места за отпад,
- ✓ Број старих градских центара која су обновљена и реконструисана,
- ✓ Број ревитализованих подручја,
- ✓ Вредност улагања у модернизацију јавног сервиса.

Веза са Нацртом НППР

Ова мера је у складу са мером 2.2.1 *Подришка фокусираном развоју изграђеног окружења како би се омогућило стварање полицентричних и лако доступних области развоја, са максималним потенцијалом за раст и на корист највећем броју становника, изградњом урбано-руралне међузависности.*

Партнери у имплементацији

Секретаријати Владе Војводине, локалне самоуправе, регионалне развојне агенције, ...

3. ПРИОРИТЕТ – ОДРЖИВИ ПРИВРЕДНИ РАСТ

Опис приоритета и оправданост

Анализа развијености АП Војводине указала је на проблеме и ограничења развоја, ниску конкурентност услед недовољне развијености инфраструктуре, застареле технологије, недовољно коришћење капацитета и предузетничког потенцијала и на ниску иновативност. За динамичнији привредни развој у наредном периоду неопходно је убрзање реформских процеса који се односе на реструктурирање и модернизацију предузећа и стандардизацију производних процеса, ефикасну политику конкурентности и инфраструктурне реформе. Да би се постигла већа конкурентност постојећих предузећа потребно је увести мере енергетске ефикасности у тим предузећима, које често са малим подешавањима и улагањем доводе до уштеде енергије чиме се смањује улазни инпут код формирања цене.

Привредни развој мора да се заснива на повећању продуктивности и много већем расту производње разменљивих сектора. Индустрија треба да преузме улогу генератора развоја. За развој индустрије и укупан привредни развој неопходно је подићи конкурентност, а то значи напуштање развоја заснованог на коришћењу компаративних предности у јефтиним и мање квалификованом раду и природним ресурсима. Развој мора бити заснован на технолошкој ревитализацији, на конкурентној производњи са потпуном интеграцијом најсавременијих технолошких решења, уз заштиту и очување животне средине. Наведене намере треба да буду пропраћене са сигурношћу у снабдевању потребном енергијом. Привреда која је међународно конкурентна свој раст може у много већој мери да ослања на интернационалну тражњу, која води ка специјализацији домаће привреде у секторима чији раст је одржив у дужем периоду. Повећање извоза представља кључни генератор високих и одрживих стопа привредног раста што захтева значајан раст инвестиција и реструктурирање привреде које ће омогућити увођење нових производних програма и производа виших фаза прераде.

Потребно је повећати постојећи низак и неефикасан иновациони потенцијал, што је неопходно за убрзани привредни развој. Досадашњи технолошки развој оствариван је, пре свега, куповином страних технологија и опреме. Научне и развојне институције кроз истраживања треба да буду, у највећем обиму, генератор знања као фактора развоја нове, глобално конкурентне привредне структуре. Неопходна је технолошка ревитализација и развој конкурентне производње са потпуном интеграцијом најсавременијих технолошких решења са коришћењем максималних енергетски ефикасних решења и минимизацијом загађења и заштитом животне средине. У том циљу, треба појачати спрегу између науке и привреде и подстицати примену иновација у производним процесима, формирање кластера и изградњу технолошких паркова. Иновације су кључни фактор развоја и конкурентности предузећа. Неопходно је да се кроз инвестирање предузећа у иновације омогући развој нових технологија, развој индустријских производа и унапређење производних и пословних процеса. Континуирано иновирање представља услов опстанка предузећа у оквиру глобалног тржишта, што подразумева увођење нових производно-информационих система, побољшање процеса производње, унапређење и ново паковање производа, нове методе рада, увођење нових производа и производних процеса заснованих на иновацијама базираним на позитивним међународним искуствима и повезивању привреде и науке у гранама које до сада код нас нису биле развијене и проналажење нових тржишта.

Мера 3.1. Стварање подстицајног амбијента за раст и развој предузетништва и малих и средњих предузећа

Опис мере и оправданост

Сектор малих и средњих предузећа (МСП) и предузетника представља један од најзначајнијих сектора привреде АП Војводине, о чему сведоче бројни показатељи, као што су: број предузећа и предузетника, број запослених у сектору малих и средњих предузећа и предузетника (МСПП), допринос овог сектора формирању прихода, бруто додате вредности (БДВ), профиту и сл. Осим тога, сектор МСПП представља најдинамичнији и најконкурентнији део привреде Србије и Војводине. Током периода 2004–2010. године, број МСП у АП Војводини се константно повећавао, са 19.725 у 2004. на 23.644 у 2010. Сектор МСПП представља највећег послодавца у привреди АП Војводине будући да је запошљавао од 63,8% у 2004. до 73,9% лица у 2010. години од укупног броја запослених у предузећима и предузетничким радњама у Војводини.

Стварање подстицајног амбијента подразумева активности на промоцији предузетништва као потенцијалној каријери младих људи као и на унапређењу квалитета и управљачких способности постојећих и будућих предузетника. Наведено се, пре свега спроводи кроз обезбеђење менторинг активности, обука о могућностима финансирања, консалтинг услуга за постојеће предузетнике и власнике предузећа, пружање пословних информација и информација о извозним могућностима, увођење наставних предмета у вези са предузетништвом на свим образовним нивоима и сл.

Такође, неопходно је развити и побољшати одговарајућу институционалну и информациону структуру. Пословни инкубатори представљају веома значајан део пословне инфраструктуре јер пружају пословно окружење повољно за развој МСПП тако што активно настоје да новооснованим предузећима обезбеде ресурсе, услуге и помоћ која им је потребна. Први пословни инкубатори отворени су у Војводини у Суботици и Зрењанину 2006. године, а данас поред ова два пословна инкубатора постоје пословни инкубатор у Новом Саду, који је отпочео процес избора предузећа-станара, и пословни инкубатор у Сенти и Бачком Петровцу, који су основани, али још нису обезбеђене све материјалне претпоставке за почетак рада. Реално је очекивати да ће се у скорој будућности број активних пословних инкубатора знатно повећати, тако што ће се завршити већ започети процеси оснивања пословних инкубатора и тако што ће се реализовати нове иницијативе за оснивање пословних инкубатора. Тренутно су услуге које пословни инкубатори пружају својим инкубентима недовољно развијене, јер се првенствено свде на коришћење пословног простора за рад и заједничких пословних просторија, као и секретарске и административне услуге, док су знатно мање заступљене услуге обуке и тренинга и пословног саветовања. Још мање су заступљене финансијске услуге и умрежавање, док услуге подршке иновативним активностима инкубатори скоро и да не пружају својим инкубентима.

Индикативне активности:

- Спровођење менторинг активности – пружање помоћи у дефинисању бизнис планова као и менторинг активности у првој години пословања новооснованих предузећа;
- Увођење система консултантских услуга за постојећа мала и средња предузећа са посебним фокусом на област руковођења људским ресурсима;
- Повећање броја лица која користе менторинг услуге у оквиру Националне службе за запошљавање;
- Подстицање и стимулисање интересног повезивања МСП кроз специфичне видове пословања (развој тржишних марки на регионалном нивоу, задругарство и кооперативе);
- Унапређење стандардизације производа;
- Подстицање развоја и примене информационих и комуникационих технологија;

- Подстицање истраживачких и развојних пројеката усмерених на усвајање и примену нових технологија у привреди;
- Подстицање инвестиција у високотехнолошке секторе и нове производе са већом додатом вредношћу;
- Завршетак већ започетих процеса оснивања пословних инкубатора и реализација нових иницијатива за оснивање пословних инкубатора у складу са препознатим потребама на локалном нивоу;
- Повећање заступљености и унапређење услуга обуке и тренинга и пословног саветовања у оквиру пословних инкубатора;
- Подржавање пружања финансијских услуга и умрежавања кроз пословне инкубаторе;
- Увођење услуга подршке иновативним активностима у оквиру пословних инкубатора;
- Успостављање и подстицање рада инкубатор центара за бригу о самоодрживости младих предузетника/ца (бесплатне правне, књиговодствене и маркетиншке услуге, саветодавна помоћ);
- Боље информисање потенцијалних зајмопримаца;
- Активности усмерене на смањење кредитног ризика;
- Испуњење стандарда од стране јединица локалних самоуправа у области пружања услуга и информација које ће омогућити лакше пословање предузетницима.

Индикатори резултата

- ✓ Индикатори пословања МСПП сектора (БДВ, промет, извоз, увоз, број предузећа и предузетника, број запослених, број новооснованих и угашених) са посебним фокусом на индустријски сектор;
- ✓ Процент раста броја средњих предузећа – преласка малих у средња;
- ✓ Број предузећа – станара пословних инкубатора;
- ✓ Спроведене обуке и тренинзи у оквиру пословних инкубатора;
- ✓ Број нових услуга иновативног типа које су уведене у постојеће пословне инкубаторе;
- ✓ Остварени резултат предузећа који су станари инкубатора;
- ✓ Број сертифицираних јединица локалних самоуправа за добро пословно окружење.
- ✓ Број прописа у који су укључени представници удружења привредника у фази припреме прописа и јавних политика које утичу на привредно окружење.

Веза са Нацртом НППР

Ова мера је у складу са мером 3.3.2. *Подршка микро и малим предузећима, али са фокусом на стартаповима у областима са високим степеном незапослености.*

Партнери у имплементацији

Покрајински секретаријат за привреду, запошљавање и равноправност полова, регионалне развојне агенције, Агенција за регионални развој АП Војводине, Републички завод за статистику, Национална служба за запошљавање, Удружења послодаваца Војводине, Покрајински секретаријат за међурегионалну сарадњу и локалну самоуправу, Покрајински секретаријат за спорт и омладину, Покрајински секретаријат за науку и технолошки развој, Покрајински секретаријат за финансије, Едукативни центар, пословни инкубатори, кластери, локалне самоуправе, ...

Мера 3.2. Очување постојећег нивоа запослености

Опис мере и оправданост

Анализа пословања постојећих предузећа у АП Војводини указала је на проблеме у очувању постојећег нивоа пословања и запослености услед смањене ликвидности предузећа и недостатка повољних услова финансирања. Такође, један од великих проблема су и административне препреке у области запошљавања у смислу великих трошкова радне снаге што доводи до ситуације у којој се послодавци тешко одлучују за ново запошљавање и проблеме у пословању решавају смањењем постојећег нивоа запослености или неформалним ангажовањем лица (у 2011. години је на нивоу АП Војводине било 15,8%⁶⁵ неформално запослених у укупном броју запослених који припадају категорији 15–64) што захтева спровођење мера које ће смањити трошкове радне снаге и олакшати предузећима приступ неопходним финансијским средствима уз одржање постојећег нивоа запослености.

Са преливањем ефеката светске економске кризе на привреду Републике Србије и АП Војводине, постало је јасно да један од основних задатака покрајинске Владе није само повећање запослености, већ и очување постојећег нивоа и унапређење квалитета запослености. Очување постојећег нивоа запослености подразумева стварање повољног пословног амбијента за привредне субјекте, односно смањење трошкова пословања, подршка у новом запошљавању, смањење и отклањање административних препрека у области запошљавања и сл., што ће омогућити и њихов одржив развој. Одржив развој привредних субјеката, посебно реиндустријализација и развој великих привредних субјеката који ће бити генератори развоја малих и средњих предузећа као својих добављача, у средњем року доноси и отварање нових радних места без гашења постојећих, односно повећање укупног броја запослених

Такође, један од значајних проблема је недостатак специфичних знања и вештина које су послодавцима потребне, односно недостатак информација о потребама на локалном нивоу што захтева регионални и локални приступ политици запошљавања који је препознат и у Националној стратегији запошљавања до 2020. године као један од основних приоритета. Није могуће дефинисати и спроводити ефективну и ефикасну политику тржишта рада без активног учешћа локалног нивоа, као и учешћа свих социјалних партнера. У креирању и спровођењу локалне политике запошљавања значајну улогу имају Локални савети за запошљавање. У АП Војводини, у 2011. години, око 70% локалних самоуправа имало је формиране савете. Међутим, њихови капацитети као и резултати које постижу су у великој мери различити, како по обиму, тако и по квалитету, тако да је неопходно спровести активности које ће допринети повећању њихових капацитета у планирању и спровођењу мера за запошљавање.

Индикативне активности:

- Израда методологије обуке и бодовања као основу за давање субвенција малим и средњим предузећима;
- Успостављање система мониторинга, контроле и корективних мера за дата субвенционисана средства;
- Кредитирање по повољнијим условима уз услов одржања постојећег нивоа запослености;
- Подстицање флексибилних облика запошљавања у складу са потребама послодаваца на локалном нивоу са фокусом на лица високог креативног и стручног потенцијала, а затим и лица која припадају угањеним групама на тржишту рада (млади, 50+,...);
- Увођење подстицајних мера за прелазак неформалне запослености у формалну;
- Субвенције послодавцима за отварање нових радних места уз организовање обука на радном месту;

⁶⁵ Републички завод за статистику, Анкета о радној снази, 2011. година.

- Изградња и унапређење капацитета локалних самоуправа у креирању и спровођењу локалне политике запошљавања;
- Спровођење анализа локалног тржишта рада и у складу са тим израда локалних стратегија за запошљавање;
- Финансијска подршка при спровођењу локалних политика запошљавања у складу са подршком на националном нивоу са посебним фокусом на неразвијена подручја;
- Унапређење капацитета Локалних савета за запошљавање;
- Унапређење социјалног дијалога са свим релевантним заинтересованим странама, посебно унапређење сарадње са послодавцима кроз сарадњу са покрајинском Националном службом за запошљавање и надлежним секретаријатом, као и са младим и перспективним младим људима како би се и њихове идеје уважиле.

Индикатори резултата

- ✓ Број освојених бодова кроз перманентну едукацију;
- ✓ Број одобрених кредита по повољнијим условима по величини предузећа (мала, средња и велика) и показатељи успешности пословања предузећа;
- ✓ Процент запослених у радном односу и запослених по уговорима;
- ✓ Број уведених мера за прелазак неформално запослених у формално запослене и проценат издвојених средстава од укупних средстава намењених подстицајима запошљавању;
- ✓ Број локалних самоуправа које имају основане Локалне савете за запошљавање/број новооснованих савета;
- ✓ Број (или %) локалних самоуправа које имају израђене Стратегије запошљавања и резултати спровођења стратегија;
- ✓ Број (или %) локалних самоуправа које аплицирају и добију финансијску помоћ за спровођење локалних акционих планова запошљавања;
- ✓ Број новозапослених кроз спровођење акционих планова запошљавања (промена стопе запослености у локалним самоуправама);
- ✓ Учешће социјалних партнера у креирању локалне политике запошљавања (% учешћа: послодаваца, синдиката, цивилног сектора и сл.);

Веза са Нацртом НППР

Ова мера је у складу са мером 3.1.2 *Подршка постојећим послодавцима да усвоје здраву политику људских ресурса везану за запошљавање, избор радне снаге и развој каријере и да ефикасније управљају радном снагом у циљу повећања продуктивности и смањења претње за укидањем радних места.*

Партнери у имплементацији

Покрајински секретаријат за привреду, запошљавање и равноправност полова, Покрајински секретаријат за финансије, Национална служба за запошљавање, локалне самоуправе, Развојни фонд АП Војводине, ...

Мера 3.3. Унапређење сарадње и повезивања/кластери

Опис мере и оправданост

Последње деценије, политика подршке кластерима представља све значајнији, интегрални део политике конкурентности и економског развоја. Схваћени као скуп економских субјеката (предузећа и институција за подршку) повезаних у ланац вредности или територијална концентрација специјализованих предузећа, кластери су ефикасан инструмент за јачање

конкурентности предузећа, њиховог оспособљавања да производе робе и услуге вишег степена прераде којима ће стварати богатство на домаћем и међународном тржишту. Конкурентност МСП значајно се може повећати њиховим повезивањем у кластере, нарочито у традиционалним и зрелим индустријским гранама. Конкурентност кластера у великој мери зависи од спремности чланица кластера да размењују знања којима располажу и да своје базе знања обогаћују новим знањима о дизајну, контроли квалитета, информацијама од значаја за управљање и маркетинг и сл. Поред тога, предности кластера проистичу из разноврсности технолошких инпута и елемената технолошког процеса.

Успех кластера заснива се на чињеници да они представљају облик ендемог развоја заснованог на МСП који је снажно укореван у локалну заједницу и који ће, самим тим, допринети не само конкурентности већ и социјалној сигурности локалне заједнице. Осим тога, кластери могу допринети локалном развоју привлачењем страних директних инвестиција, јер у областима са већим бројем специјализованих предузећа и институција за подршку постоје услови за ефикасније пословање. Стога, поред Владе АП Војводине, локалне самоуправе треба да помогну у стварању услова за реализацију ефеката екстерних користи за кластере и да обезбеде иновативне услуге које доприносе додавању вредности. Оснивање одговарајућих истраживачких центара, институција за оцену квалитета и сл., као и јачање пословних асоцијација, промоција нових марки или локација, значајно може допринети развоју конкурентности предузећа у кластеру.

Индикативне активности:

- Стварање услова за реализацију ефеката екстерних користи за кластере и обезбеђивање иновативних услуга које доприносе додавању вредности;
- Оснивање одговарајућих истраживачких центара, институција за оцену квалитета и сл.;
- Успостављање дугорочних и јасно дефинисаних механизма подршке кластерима на свим нивоима управе АП Војводине у погледу подстицања заједничких пројеката на којима учествује минимум три или више предузећа;
- Суфинансирање улагања у заједничку/кластерску опрему или инфраструктуру и финансијска подршка менаџменту кластера;
- Подршка постојећим структурама за успостављање и развој кластера у АП Војводини и развој јединственог центра подршке развоју кластера у АП Војводини;
- Јачање пословних асоцијација, промоције нових марки или локација и спровођење других активности које ће допринети развоју кластера.

Индикатори резултата

- ✓ Број покренутих иницијатива са циљем обезбеђивања подршке кластерима;
- ✓ Број иницијатива кластерске подршке подржаних од стране два или више секретаријата;
- ✓ Број и вредност развојних пројеката у којима активно учествују најмање три предузећа из кластера;
- ✓ Број националних и интернационалних пројеката у којима учествује најмање два кластера из АП Војводине;
- ✓ Број иновација која су заједнички реализовала најмање три предузећа;
- ✓ Број основаних истраживачких центара, агенција за промоцију извоза, институција за оцену квалитета;
- ✓ Број новооснованих кластера;
- ✓ Финансијски показатељи кластера.

Веза са Нацртом НППР

Ова мера је у складу са мером 3.2.1 *Јачање инфраструктуре за подршку пословању, пословном умрежавању, промоцији иновација и институцијама за развој и истраживање.*

Партнери у имплементацији

Покрајински секретаријат за привреду, запошљавање и равноправност полова, регионалне развојне агенције, Агенција за регионални развој АП Војводине, Покрајински секретаријат за науку и технолошки развој, Покрајински секретаријат за финансије, универзитети, кластери, локалне самоуправе, ...

Мера 3.4. Повећање запослености кроз развој и интензивирање руралне економске делатности са фокусом на пољопривредну производњу и агроиндустрију

Опис мере и оправданост

У периоду после 2000. године одвијао се буран процес трансформације привреде и друштва, а у том склопу и пољопривреде као најзначајније руралне економске делатности, што се рефлектовало на стање и односе у пољопривреди, на њену позицију у примарној расподели, односно на њен укупан положај у друштву, а и на положај руралног становништва и стање у руралним регионима. Сектор пољопривреде је, поред тога што ангажује значајан број запослених у Србији (18,4% запослених старијих од 15 година) и у АП Војводини (13,3% запослених старијих од 15 година), истовремено и сектор где ради највећи број сиромашних (чак 47% запослених у сектору пољопривреде налази се испод линије сиромаштва).

С друге стране, приметни су све јачи демографски и урбанистички трендови на руралном подручју као што су смањење броја пољопривредника и повећање броја старачких домаћинстава, јака миграција ка урбаним центрима услед ниског прихода у пољопривреди на малом газдинству, све већа урбанизација руралних предела, смањење пољопривредних површина и тренд промене социјалне улоге пољопривредног домаћинства, јер поред тога што је субјект који производи храну, њему су потребна све шира знања и вештине о економији, маркетингу, менаџменту у пољопривреди и пратећим активностима.

Основне карактеристике пољопривреде Војводине су:

- Изузетно повољни природни услови;
- 83,2% површине Војводине је пољопривредно земљиште, од чега је 95% квалитетно обрадиво земљиште;
- Више од 2/3 пољопривредног земљишта је у приватном власништву;
- Расположиви потенцијали нису у довољној мери искоришћени (екстензивна структура биљне производње у којој доминирају жита и индустријско биље);
- Слабо коришћење водних ресурса за наводњавање – у АП Војводини се наводњава испод 2% обрадивих површина. Већина система који су изграђени у претходном периоду су ван употребе због запуштености и неисправности;
- Заступљеност сточарства – Војводина учествује са 27,7% у стаду говеда, 41,0% у свињарству и 15,6% у стаду оваца у Србији;
- Мали поседи доминантних сељачких газдинстава (око 8 ха просечно);
- Неуређеност земљишног комплекса: око 50% пољопривредних површина потребно је комасирати;
- Приметно је смањење производног потенцијала пољопривредног земљишта у Војводини услед интензивног коришћења, ерозионих процеса, промена у водно-ваздушном и топлотном режиму, секундарног заслањивања и контаминације пестицидима, тешким металима, нитратима и нитритима;
- У основи досадашњег развоја и организовања агроиндустрије, доминирао је извоз евентуалних вишкова прехранбених производа;

- У формирању БДВ прехрамбене индустрије на нивоу Србије, Војводина учествује са 43,6%;
- Постоје велике разлике у значају ове делатности за развој прерађивачке индустрије по појединим окрузима – прехрамбена индустрија генерише само 16,4% БДВ прерађивачке индустрије у Јужнобанатском округу, а у Западнобачком чак 74,0%.

Агроиндустрија се сврстава у групу средње развијених, са солидним производним потенцијалима и оствареним пословним резултатима. Њен значај у привредно-индустријској структури Србије је утолико већи што се одликује натпросечним утицајем на остале секторе, мерено снагом дисперзије, утицајем на запосленост и степеном извозне пропулзивности. Оно што прехрамбену индустрију издваја од осталих је што се ова област прерађивачке индустрије, скоро без изузетка, ослања на сировине домаћег порекла, а у извозу, по правилу, остварује највећи девизни ефекат.

Индикативне активности:

- Подршка модернизацији пољопривредне производње и примени савремених технологија у производњи;
- Подршка ангажовању стручњака на активностима у вези са побољшањем заштите и квалитета пољопривредног земљишта, као и са противерозивним мерама, мерама контроле и испитивања земљишта и другим мерама заштите земљишта;
- Мере институционалне подршке у циљу одржања постојећег нивоа запослености, којима се подстичу програми истраживања у пољопривреди, рад саветодавних служби, као и други програми од значаја за пољопривреду и рурални развој;
- Развој центара за истраживање и развој (R&D) у предузећима агропривреде;
- Подстицаји развоју органске производње и очувању генетичких ресурса домаћих животиња;
- Подстицај развоју вишег степена прераде;
- Подршка успостављању боље сарадње између произвођача и прерађивача у циљу бољег и квалитетнијег наступа на тржишту;
- Подизање нивоа знања и обучености пољопривредних произвођача и удружења.

Индикатори резултата

- ✓ Стопа раста пољопривредне производње;
- ✓ БДВ пољопривреде;
- ✓ Принос пољопривредних култура по ха;
- ✓ Број формираних пољопривредних кластера, задруга и других облика удруживања;
- ✓ Учешће органске производње у укупној пољопривредној производњи;
- ✓ Број новооснованих предузећа која се баве органском производњом;
- ✓ Удео образованих (са завршеном средњом, вишом и високом спремом) у укупном броју индивидуалних пољопривредника;
- ✓ Индикатори пословања пољопривредних газдинстава;
- ✓ Број и врста едукативних курсева диференцирано по старосним групама пољопривредних произвођача, по општинама;
- ✓ Број учесника и њихова структура.

Веза са Нацртом НПРР

Ова мера је у складу са мером 3.1.1 *Утврђивање потребе и уочавање постојећих знања и обезбеђивање нових знања и способности за постојеће запослене, у складу са потребама регионалне економије, у циљу промовисања једнаких могућности и поштеног запошљавања.*

Партнери у имплементацији

Покрајински секретаријат за пољопривреду, шумарство и водопривреду, Покрајински секретаријат за привреду, запошљавање и равноправност полова, Покрајински секретаријат за финансије, регионалне развојне агенције, Агенција за регионални развој АП Војводине, факултети, пољопривредне стручне службе, институти, локалне самоуправе, ...

Мера 3.5. Повећање запослености кроз развој непољопривредних делатности на селу

Опис мере и оправданост

Миграција из сеоских средина ка урбаним центрима једна је од основних демографских карактеристика у АП Војводини и јавља се, између осталог, као последица недостатка могућности за обављање послова који се не односе директно на пољопривредне активности, одговарајуће здравствене и социјалне заштите, инфраструктурне неповезаности са већим центрима, недоступности вишиг нивоа образовања, културних активности и сл. Побољшање квалитета живота на селу један је од важних предуслова за заустављање трендова депопулације сеоског становништва а самим тим и будући развој пољопривреде.

Добра инфраструктурна повезаност и унапређење комуникационе и информационе структуре омогућиће да се све више активности може обављати ван градских подручја. Ниже цене пословног простора и комуналних услуга као и мирнији и квалитетнији живот на селу могу привући одређен проценат предузетника у сеоска подручја. Усмеравање јавних инвестиција у сеоска подручја треба да буде почетни импулс за будуће инвестиције приватног сектора. Сеоско становништво може, поред пољопривредних делатности, да обавља и низ комуналних, енергетских и социјалних услуга које ће им донети додатни доходак и у средњорочном периоду и већу запосленост.

Индикативне активности:

- Развој сектора услуга у сеоским подручјима;
- Подстицање оснивања и развоја малог бизниса у сеоским срединама;
- Подстицање развоја сеоског туризма;
- Подстицање запошљавања становника села у области комуналних (нпр. кроз јавне радове) и социјалних услуга (нпр. пружање помоћи угроженим старијим лицима – геронтодомаћице и сл.);
- Стручно оспособљавање пољопривредних произвођача;
- Спровођење програма саветовања и едукације на регионалном и локалном нивоу (едукација, тренинзи, итд.).

Индикатори резултата

- ✓ Број запослених у непољопривредним делатностима;
- ✓ Туристичка понуда села (број етно-кућа и сл.);
- ✓ Број кластера и других облика удруживања у сеоским подручјима;
- ✓ Број основаних предузећа и радњи у сеоским подручјима;

Веза са Нацртом НППР

Ова мера је у складу са мером 3.3.3 *Подришка диверсификацији економске активности у руралним крајевима, као и за социјална предузећа.*

Партнери у имплементацији

Покрајински секретаријат за привреду, запошљавање и равноправност полова, Покрајински секретаријат за пољопривреду, шумарство и водопривреду, регионалне развојне агенције,

Покрајински секретаријат за финансије, Агенција за регионални развој АП Војводине, факултети, локалне самоуправе, ...

Мера 3.6. Смањење незапослености кроз развој и промоцију туризма, посебно у руралним подручјима

Опис мере и оправданост

Главни налази анализе у области туризма у АП Војводини показали су недовољан ниво конкурентности АП Војводине као туристичке дестинације и све већу конкурентност земаља у окружењу. Најважнији проблеми у овој области су:

- Недовољно развијени аутентични туристички производи и доживљаји на дестинацијама за различите циљне сегменте (пословни туризам, верски туризам, културни туризам, културне руте, наутика и туризам догађаја (манифестациони туризам) су производи који у кратком року могу омогућити АП Војводини конкурентску позицију на европској и светској туристичкој мапи; даље треба развијати или иновирати производе винског, сеоског и нарочито „салашарског“ туризма, бициклизам, ловни туризам, екотуризам, а нарочито фото-сафари и посматрање птица (birdwatching) у заштићеним природним добрима; здравствени туризам може да буде конкурентан услед нижих трошкова здравствених услуга у односу на земље Европске уније);
- Недовољан број едукованог кадра за специјализоване облике туризма, одлив високообразованих кадрова у веће градске центре, Београд и Нови Сад, или у иностранство, недостатак предузетничког духа локалног становништва и недовољна информисаност;
- Депопулација, која је посебно изражена у приграничним општинама и сеоским насељима, што отежава и онемогућава развој туристичких активности, а нарочито руралног туризма;
- Проблем загађења животне средине;
- Проблем лошег стања споменичког наслеђа које је један од основа за стварање атрактивних туристичких производа;
- Слаба едукованост становништва, нарочито локалних средина, о потенцијалима којима располажу, њиховој вредности, начину туристичке промоције и могућностима презентације и одрживог коришћења;
- Слаба сарадња јавног и приватног сектора;
- Слаба сарадња са граничним регионима ради јединственог наступа на међународном туристичком тржишту;
- Не постоји организован систем истраживања тржишта и контроле и управљања квалитетом (нарочито контрола задовољства посетилаца);
- Недовољне и неорганизоване промотивне активности за одређене облике туризма.
- Недовољно коришћење ИКТ технологије.

У угоститељству у АП Војводини запослено је само око 2,0% од укупног броја запослених. У периоду 2000–2008. године удео запослених у угоститељству није се значајније променио и уз извесне осцилације креће се у распону од 2,3% у 2001. години до 2,7% у 2008. године. Са друге стране, туризам у Европској унији генерише раст и запосленост, а у исто време доприноси развоју, економској и социјалној интеграцији. Са близу 1,8 милиона малих и средњих предузећа која у сектору туризма запошљавају приближно 5,2% укупне радне снаге (близу 9,7 милиона радних места, са значајним учешћем младих), туризам генерише преко 5% европског БДП-а. Туризам, стога представља трећу по величини социоекономску активност у Европској унији. С обзиром на потенцијале који постоје за развој туризма, искоришћеност смештајних капацитета, девизни прилив од туризма, раст инвестиција и запослености у туристички сектор АП Војводине су још

увек на ниском нивоу. Туризам је радно интензивна индустрија и као таква предствала значајан потенцијал за запошљавање. Развој туризма има значајан допринос у креирању позитивне слике региона и доприноси развоју саобраћајне инфраструктуре, расту цена земљишта (пољопривредног и грађевинског) и сл.

Индикативне активности:

- Модернизација саобраћајне инфраструктуре и боља повезаност туристичких дестинација (у сарадњи са националним нивоом и у складу са Просторним планом АП Војводине);
- Побољшање туристичког производа и проширење туристичке понуде кроз едукације локалног становништва;
- Афирмација и промоција наутничког, руралног, културног, етно-гастрономског, бањског, пословног и екотуризма;
- Увођење субвенција за покретање посла за младе у области туризма у руралним подручјима;
- Промоција јавно-приватног партнерства у области туризма;
- Подстицаји увођењу система управљања и контроле квалитета;
- Подстицаји предузетништву у областима неговања нематеријалног наслеђа и традиционалних заната као вида чувања идентитета и могућности самозапошљавања (производња традиционалних уметничких предмета, производња здраве хране, коришћење традиционалних природних материјала, коришћење и промовисање традиционалних метода производње, и слично);
- Подршка развоју кластера и других облика организовања који промовишу старе занате;
- Подстицање развоја културног туризма базираног на чувању, промовисању и одрживом коришћењу богатог културног наслеђа АП Војводине, и то како непокретног наслеђа (коришћење просторних ресурса са новим садржајима, уз стриктно чување аутентичности), покретног наслеђу (промовисање „малих локалних прича“ базираних на наслеђу кроз завичајне музејске поставке уз примену савремених принципа и опреме, етно целине, и слично), тако и на неговању и промовисању нематеријалног културног наслеђа (неговање и презентација етно наслеђа, традиционалне музике, начина живота, обичаја, игре, плеса, музике, облачења, и слично, као посебности сваке средине);
- Подстицање осмишљавања нових, и развој постојећих културних рута (на пример: верски туризам на Фрушкој гори, манифестациони туризам, археолошки паркови) и слично.

Индикатори резултата

- ✓ Дужина санираних саобраћајница које воде до туристичких дестинација;
- ✓ Број нових туристичких дестинација и производа;
- ✓ Број, врста и вредност пројеката јавно-приватног партнерства;
- ✓ Број предузећа која се баве неговањем нематеријалног наслеђа и традиционалних заната;
- ✓ Степен очуваности непокретног културног наслеђа као туристичког производа;
- ✓ Повећање броја ноћења и туристичких долазака;
- ✓ Повећање прихода од туризма;
- ✓ Повећање броја запослених у области туризма;
- ✓ Број кластера који промовишу старе занате;
- ✓ Број иницијатива у области културног туризма које се базирају на чувању, промовисању и одрживом коришћењу богатог културног наслеђа АП Војводине;
- ✓ Број нових културних рута.

Веза са Нацртом НППР

Ова мера је у складу са мером 3.3.2 *Подришка микро и малим предузећима, али са фокусом на стартаповима у областима са високим степеном незапослености.*

Партнери у имплементацији

Покрајински секретаријат за привреду, запошљавање и равноправност полова, Покрајински секретаријат за урбанизам, градитељство и заштиту животне средине, Покрајински секретаријат за финансије, Завод за урбанизам АП Војводине, Покрајински секретаријат за пољопривреду, шумарство и водопривреду, Покрајински секретаријат за културу и јавно информисање, јавне установе културе, непрофитни сектор у области културе, локалне самоуправе, регионалне развојне агенције, Агенција за регионални развој АП Војводине, Национална служба за запошљавање, надлежна министарства, ...

Мера 3.7. Повећање одрживог енергетског развоја кроз повећање коришћења обновљивих извора енергије

Опис мере и оправданост

Циљ је обезбеђење сигурног и поузданог снабдевања енергијом, што подразумева инвестиције у изградњу нових капацитета, модернизацију и ревитализацију постојећих капацитета. Веома је битно осврнути се и на одржавање, ревитализацију и модернизацију постојеће инфраструктуре, где се исказује потреба за производњом и коришћењем енергије. Неопходно је предузимање мера и активности са циљем унапређења енергетске ефикасности у свим сегментима производње и потрошње енергије. Мере енергетске ефикасности треба уводити како би постигли смањену потрошњу енергије, али да се при том не умањи квалитет претходних активности. У сегменту производње енергије треба предвидети коришћење обновљивих извора енергије као алтернативу фосилним енергентима.

Предуслов за унапређење области енергетике је стварање регулаторног окружења за оптимално функционисање енергетског тржишта. Инструменти енергетске политике треба да буду флексибилни и у могућности да се адаптирају тржишним захтевима како би се остварили циљеви са најмањим трошковима за друштво. Будуће активности треба да буду тачно усмерене ка разradi методологије која ће бити у могућности да квалитативно и квантитативно вреднује ефективност и економичност инструмената политике, као и да омогуће одабир оптималног микса инструмената у зависности од текућег степена развоја тржишта чистих енергетских технологија (енергетске ефикасности и обновљивих извора енергије).

Учешће обновљивих извора енергије у укупној енергетској потрошњи АП Војводине у 2011. години је око 0,65 %, односно 0,0259 М теп. Комбиновањем метода увођења нових и обновљивих извора, систематском применом мера повећања енергетске ефикасности као и учешћем нових технологија, проценат учешћа неконвенционалних енергетских извора у укупној енергетској потрошњи у АП Војводини, може се подићи и до 20%, у наредном десетогодишњем периоду.⁶⁶

Увођењем нових технологија у област енергетске ефикасности, као и изградњом погона за производњу и коришћење обновљивих извора енергије, обезбедило би се отварање нових радних места и смањење незапослености. Подстицањем развоја сеоских домаћинстава, фарми и, уопште, унапређењем и развојем пољопривреде, допринело би се већем коришћењу обновљивих извора енергије, посебно биомасе и геотермалне енергије, чиме би се отвориле могућности за

⁶⁶ Енергетски биланс Аутономне Покрајине Војводине – план за 2011. годину.

квалитетнији живот на селу, а то би био мотив младим људима да остану на својим сеоским домаћинствима.

Коришћењем обновљивих извора енергије: биомасе (са акцентом на биомасу из пољопривреде), енергије ветра, соларне и геотермалне енергије, хидропотенцијала, смањила би се потрошња енергената, а самим тим и потреба за њиховим увозом из иностранства.

Индикативне активности:

- Изградња нових енергетских инфраструктурних погона за производњу и коришћење обновљивих извора енергије;
- Подстицање коришћења обновљивих извора енергије: биомасе (са акцентом на биомасу из пољопривреде) енергије ветра, соларне, хидропотенцијала и геотермалне енергије;
- Развој тржишта аграрне биомасе;
- Технолошка модернизација постојећих енергетских објеката/система;
- Повећање енергетске ефикасности у свим секторима производње и потрошње енергије;
- Промовисање нових енергетских технологија.

Индикатори резултата

- ✓ Укупна потрошња примарне енергије/БДП;
- ✓ Учешће обновљивих извора енергије у укупној потрошњи енергије;
- ✓ Тржиште биомасе;
- ✓ Број новоотворених радних места изградњом инфраструктурних погона за производњу и коришћење обновљивих извора енергије;
- ✓ Вредност улагања у нову енергетску инфраструктуру (ЕУР).

Веза са Нацртом НППР

Ова мера је у складу са мером 3.3.1 *Подрика промоцији и производњи енергије из обновљивих извора.*

Партнери у имплементацији

Покрајински секретаријат за енергетику и минералне сировине, Покрајински секретаријат за привреду, запошљавање и равноправност полова, Покрајински секретаријат за финансије, Електровојводина, топлане, ...

4. ПРИОРИТЕТ - РАЗВОЈ ИНСТИТУЦИОНАЛНЕ ИНФРАСТРУКТУРЕ

Опис приоритета и оправданост

Функционалним повезивањем општина и округа око већих развојних пројеката, односно, формирањем развојно-функционалних региона (НТСЈЗ), поједини развијенији делови Војводине треба да ојачају своје развојне капацитете у складу са достигнутом степеном конкурентности и приступачности нужне за убрзанији и квалитетнији развој. Политика смањења регионалних разлика базираће се на планирању и координацији свих нивоа власти, као и на хармонизацији и уклањању недостатака, односно, јачању институционалног оквира за спровођење регионалне политике. Кључна улога покрајинске структуре је да континуирано пружа подршку развоју дугорочне међуопштинске сарадње и обезбеди планско, буџетско финансирање развојних пројеката и програма. Јачање локалних привреда и унапређивање локалне администрације обележава развојне правце локалних средина у смислу њихове способности прецизног планирања квалитетних политика на локалном нивоу. Пренос надлежности овде има кључну улогу. Афирмација локалне самоуправе детерминисана је кадровским и финансијским фактором, тако да ће подизање привредне активности и образовног нивоа становништва пресудно утицати на померање општине и подручја на развојној лествици.

Мера 4. 1. Развој институционалног оквира у циљу смањења регионалних разлика

Опис мере и оправданост

Основно полазиште при утврђивању стратешких и оперативних мера и инструмената за регионални развој јесте развој политике планирања и координације свих нивоа власти, као и хармонизација и уклањање недостатака, односно јачање институционалног оквира за спровођење регионалне политике. С обзиром на неуједначеност кадровских, образовних и материјалних потенцијала скоро половине општина у АП Војводини, неопходно је велико ангажовање и подршка регионалних и покрајинских институција у изради стратешких докумената, секторских програма и пројеката, акционих и просторних планова, као и креирање механизма за њихово праћење и контролу. Кључна улога покрајинске структуре је да континуирано пружа подршку развоју дугорочне међуопштинске сарадње и обезбеди планско, буџетско финансирање развојних пројеката и програма.

Индикативне активности:

- Развијање и јачање координирајућег механизма за регионални развој на нивоу АП Војводине;
- Унапређење и развој институција и људских ресурса за спровођење пројеката из ЕУ фондова (ИРА III, IV и V);
- Јачање постојећих регионалних и локалних развојних агенција;
- Јачање јавног сектора (покрајинских и локалних јавних институција и установа) у свим сегментима и областима деловања као партнера у стварању услова за доношење и спровођење усвојених стратегија, планова и решења.

Индикатори резултата

- ✓ Композитни индекси развијености институција;
- ✓ Структурни индикатори ЕУ праћења и анализирања регионалних разлика;

- ✓ Број пројеката које су РРА спровеле у циљу регионалног развоја и средства која су том приликом прикупила;
- ✓ Број пројеката које реализују покрајинске и локалне јавне установе и институције у циљу реализације програма и пројеката усмерених на смањење регионалних разлика и средства која су за ту намену прикупљена.

Партнери у имплементацији

Покрајински секретаријат за међурегионалну сарадњу и локалну самоуправу, регионалне развојне агенције, Агенција за регионални развој АП Војводине, Покрајински секретаријат за привреду, запошљавање и равноправност полова, Покрајински секретаријат за финансије, Фонд „Европски послови“, Развојни фонд Војводине, Покрајински секретаријат за културу и јавно информисање, локалне самоуправе, Министарство регионалног развоја и локалне самоуправе, ...

Мера 4.2. Афирмација стратешког планирања развоја

Опис мере и оправданост

Имајући у виду различите процесе, изградња институција и стратешко планирање постали су главни инструменти управљања регионалним развојем. Тачније, савремено друштво карактерише висок степен поверења у институције, као и њихова способност прилагођавања и развијања сагласно друштвеним потребама и стратешким усмерењима.

Стицањем статуса кандидата Србији ће се у наредном периоду отворити значајне могућности привлачења ЕУ фондова. Од регионалних и локалних капацитета, од њихове оспособљености за стратешко планирање и програмирање развоја, зависиће реализација стратешких пројеката, прекогранична и међурегионална сарадња.

Када су у питању локалне власти и њихова укљученост у регионалну политику Србије, важан је налаз да све општине у Војводини имају стратешке планове развоја (већина постојећих стратешких планова обухвата временски оквир који је већ истекао или истиче у наредне две године). Веома мали број локалних самоуправа има акционе планове и припремљене пројекте и студије изводљивости за пројекте који су у стратегијама развоја оцењени као приоритетни. Наредни корак у правцу јачања капацитета како регионалне тако и локалне администрације треба да буде у правцу јачања капацитета за израду акционих планова, студија изводљивости, као и у правцу процеса развијања система за оцену и праћење реализације приоритених пројеката из стратешких развојних планова.

Индикативне активности:

- Субвенционисање израде стратешких планова развоја локалних самоуправа и касније њихове имплементације;
- Доношење стратешких докумената, секторских програма и пројеката, акционих и просторних планова, као и креирање механизма за њихово праћење и контролу;
- Обука и примена програмског буџетирања у јединицама локалних самоуправа;
- Анализа ефеката развојних пројеката и програма, односно коришћења буџетских средстава;
- Увођење регионалног информационог система (РИС).

Индикатори резултата

- ✓ Број локалних самоуправа које имају израђене стратешке планове развоја до 2020. године;
- ✓ Број израђених акционих планова и припремљених пројеката локалних самоуправа;

- ✓ Број израђених евалуација спроведених пројеката;
- ✓ Број јединица локалних самоуправа које имају припремљен програмски буџет;
- ✓ Број јединица локалних самоуправа чији су запослени прошли обуку за програмско буџетирање;
- ✓ Број реализованих пројеката у планском периоду и средства прикупљена за ту намену;
- ✓ Уведен и оперативан РИС.

Партнери у имплементацији

Покрајински секретаријат за међурегионалну сарадњу и локалну самоуправу, регионалне развојне агенције, Агенција за регионални развој АП Војводине, Покрајински секретаријат за привреду, запошљавање и равноправност полова, Покрајински секретаријат за спорт и омладину, Покрајински секретаријат за културу и јавно информисање, Покрајински секретаријат за финансије, локалне самоуправе, Министарство регионалног развоја и локалне самоуправе, Фонд „Европски послови“, Развојни фонд АП Војводине, ...

Мера 4.3. Ефикасније коришћење постојећих ресурса у циљу равномерног регионалног развоја

Опис мере и оправданост

Регионални развој може се финансирати из буџета републике Србије, буџета покрајине, буџета локалних самоуправа, претприступних фондова ЕУ, бесповратне развојне помоћи међународне заједнице, развојних кредита међународних финансијских институција и пословних банака и других извора у складу са законом. Претприступни фондови ЕУ само су један од могућих извора финансирања регионалног развоја. Степен апсорпције средстава из ИПА фондова од стране апликаната из Србије и Војводине не говори још увек ништа о ефектима која су та средства имала или могу имати на развој економије региона или локалне заједнице. Иако је степен апсорпције за апликанте из Војводине релативно висок (преко 90% одобрених средстава се „повуче“) што указује на постојање апсорпционог капацитета апликаната из Војводине, то још увек није знак релевантних утицаја на економски или регионални развој Војводине. Мере и инструменти подстицања регионалног развоја требало би да се фокусирају на унапређење капацитета за мерење утицаја средстава из ИПА фондова (касније и Структурних фондова ЕУ) на регионални развој.

Индикативне активности:

- Увођење система мониторинга и евалуације пројеката који се спроводе на нивоу локалних самоуправа и покрајине;
- Увођење ех ante евалуације за припремљене пројекте и процена њихових ефеката;
- Усмеравање подстицајних мера за смањење регионалних и унутаррегионалних неравномерности и сиромаштва;
- Припрема покрајинских и локалних институција за коришћење ИПА III компоненте (регионални развој);
- Подизање регионалне конкурентности већим активирањем територијалног капитала и мобилизирања територијалних потенцијала општина;
- Ефикасно усмеравање процеса урбанизације;
- Комплетирање инфраструктурне и социјалне супраструктуре као једне од основних претпоставки ефикаснијег управљања развојем и простором.

Индикатори резултата

- ✓ Процент пројеката при чијој имплементацији се врши мониторинг;
- ✓ Процент пројеката за које је урађена ех ante евалуација;
- ✓ Процент подстицајних мера усмерен у неразвијена подручја и њихов ефекат;

- ✓ Број обучених лица на нивоу покрајинских и локалних институција за припрему пројектне документације за коришћење IPA III компоненте (регионални развој);
- ✓ Индикатори регионалне конкурентности.

Партнери у имплементацији

Покрајински секретаријат за међурегионалну сарадњу и локалну самоуправу, регионалне развојне агенције, Агенција за регионални развој АП Војводине, Покрајински секретаријат за спорт и омладину, Покрајински секретаријат за привреду, запошљавање и равноправност полова, Покрајински секретаријат за културу и јавно информисање, Покрајински секретаријат за финансије, локалне самоуправе, Канцеларија за европске интеграције, Фонд „Европски послови“.

Списак сарадника приликом израде Програма развоја АП Војводине 2014-2020.

Покрајински секретаријат за међурегионалну сарадњу и локалну самоуправу
Покрајински секретаријат за науку и технолошки развој
Покрајински секретаријат за културу и јавно информисање
Покрајински секретаријат за пољопривреду, водопривреду и шумарство
Покрајински секретаријат за енергетику и минералне сировине
Покрајински секретаријат за урбанизам, градитељство и заштиту животне средине
Покрајински секретаријат за финансије
Покрајински секретаријат за здравство, социјалну политику и демографију
Покрајински секретаријат за спорт и омладину
Покрајински секретаријат за привреду, запошљавање и равноправност полова
Покрајински секретаријат за образовање, управу и националне заједнице
Регионална развојна агенција Бачка
Регионална развојна агенција Срем
Регионални центар за друштвено-економски развој – Банат
Фонд „Европски послови“ Аутономне Покрајине Војводине
RegPol Assistance to Regional Policy Development at National Level/ Поддршка развоју регионалне политике на националном нивоу
ADA Austrian Development Agency/ Аустријска агенција за развој
WIIW The Vienna Institute for International Economic Studies/ Бечки институт за међународне економске студије
GIZ Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit/ Немачка организација за међународну сарадњу
IHS The Institute for Advanced Studies / Институт за напредне студије

РЕЧНИК ПОЈМОВА

Административна стопа незапослености	Административна стопа незапослености представља удео незапослених лица која су на евиденцији Националне службе за запошљавање (регистрована незапослена лица) у укупном броју активних лица (збир регистрованих незапослених и формално запослених лица, укључујући индивидуалне пољопривреднике који плаћају доприносе за пензијско-инвалидско осигурање).
Анкета о радној снази	Анкета о радној снази је истраживање којим се прикупљају подаци о основним карактеристикама радне снаге, на основу којих се врши процена укупне радне снаге у земљи. Главни циљ овог истраживања јесте добијање података о три основна, међусобно искључива контингента становништва: запослена, незапослена и неактивна лица. Овим истраживањем поклања се посебна пажња становништву радног узраста (старог 15–64 године), а добијени подаци користе се за праћење, мерење и оцењивање економских и друштвених кретања у Републици Србији.
Апсолутна линија сиромаштва	Апсолутна линија сиромаштва представља минималан ниво потрошње по пунолетном појединцу на месечном нивоу неопходан за храну (нутриционистички минимум – 2.288 килокалорија дневно прописан од стране организације за храну и пољопривреду Уједињених нација Food and Agriculture Organization of the United Nations – FAO) и друге издатке у које спадају одећа и обућа, становање, здравство, образовање, транспорт, рекреација и култура и издаци за остала добра и услуге.
Brownfield инвестиције	Brownfield инвестиције подразумевају куповину некада развијене локације у градским, индустријским или руралним пределима, са објектима који су напуштени, или се користе у занемарљивом проценту, и изграђеном инфраструктуром. У доста случајева ове локације представљају еколошки проблем у срединама у којима се налазе.
Бруто додата вредност	Бруто додата вредност представља разлику између бруто вредности производње (укупне производње) и међуфазне потрошње. Бруто додата вредност (БДВ) мери удео у укупној привреди сваког појединачног произвођача, индустрије или сектора у једној земљи, и као таква користи се за процену бруто домаћег производа (БДП). Веза између БДВ-а и БДП-а може се дефинисати на следећи начин: БДП = БДВ – услуге финансијског посредовања мерене индиректно (FISIM) + порези – субвенције.
Бруто домаћи производ	Бруто домаћи производ представља вредност свих финалних добара и услуга, изражену тржишним ценама, у некој земљи у одређеном временском периоду. Бруто домаћи производ (БДП) представља меру укупне економске активности свих резидентних институционалних јединица, при чему је обухваћена производња материјалних добара и свих врста услуга, како услуга повезаних са материјалном производњом тако и свих врста нематеријалних услуга (сектора државе, здравства, образовања, финансијског посредовања и све друге услуге).
Бруто домаћи производ (БДП) по глави становника	БДП подељен бројем становника.
Бруто национални доходак	Бруто национални доходак обухвата бруто домаћи производ увећан за доходак становника дате земље који је остварен у иностранству и умањен за доходак иностраних држављана који је остварен у посматраној земљи.
Бруто национални производ	Бруто национални производ (БНП) представља укупну производњу роба и услуга једне националне економије у одређеном периоду по тржишним ценама. Он укључује све дохотке домаћих лица остварене економским активностима у земљи и иностранству. БНП мери укупан доходак зарађен од стране нације.
Бихејвиоралне једначине	Бихејвиоралне једначине (енгл. behavioral equations) представљају једначине које описују понашање променљивих у економетријском моделу.
Број степени слободе	Процене статистичких параметара се могу базирати на различитим количинама информација или података. Број независних јединица информација које улазе у процену параметра се назива бројем степени слободе. Уопштено, степени слободе оцене параметра су једнаки броју независних вредности које улазе у процену минус број параметара који се користе као међукораци у оцени самог параметра. Од броја степени слободе зависи и облик конкретне статистичке расподеле.
Гини коефицијент (енгл. <i>Gini coefficient</i>)	Гини коефицијент (енгл. Gini coefficient) представља меру неједнакости коју је предложио италијански статистичар К. Гини. Користи се као мера неједнакости прихода, неједнакост дистрибуције или расподеле богатства. Овај коефицијент се креће у распону између 0 и 1. Низак Гини коефицијент сугерише једнакост расподеле дохотка или богатства док висок Гини коефицијент сугерише неједнаку

	распodelу. Вредност коефицијента 0 одговара савршеној једнакости (сви имају тачно једнак доходак), док вредност 1 одговара апсолутној неједнакости (једна особа има све приходе, сви остали немају приходе).
Greenfield инвестиције	Greenfield инвестиције означавају инвестирање у нови производни погон, односно оснивање новог предузећа и изградњу објеката. У већини случајева на овакву врсту инвестиција се одлучују велике мултинационалне компаније које гранају своју мрежу предузећа ради остваривања већег профита и освајања тржишта.
Девастирање	Пустошење, разарање, уништавање
Диспропорција	Несразмерност, неједнакост
Десезонирани подаци	Десезонирани подаци су временски прилагођени подаци у којима су уклоњени сезонски утицаји.
Девизни курс	Девизни курс представља цену девиза изражену у јединицама домаће валуте. Девизним курсом се омогућава поређење цена у земљи и иностранству, прерачунавање и конверзија из једне у другу валуту.
Диверсификован извоз	Диверсификован извоз је извоз производа који се по технолошкој основи, тржишној намени и начину продаје међусобно значајно разликују. Већа диверсификација омогућава: 1) осигурање стабилности продаје и прихода, 2) ефикасније коришћење ресурса, 3) прилагођавање променама, потребама и преференцијама тржишта, 4) шире покривање тржишта и сл.
Дуалност тржишта рада	Тржиште рада свој дуални карактер може да испољава на следећим релацијама: јавна и приватна запосленост, формална и неформална, модерна и традиционална, за плату и samozапосленост, стандардна и рањива, плаћени и неплаћени рад. Димензија дуалности има импликације на положај запослених лица. Већи степен дуалности као последицу има повећање структурних проблема на тржишту рада.
Евалуација (вредновање)	Представља периодично оцењивање ефикасности, ефективности, одрживости и релевантности програма (пројекта) у контексту утврђених циљева. Може се спроводити на почетку (<i>ex ante</i>), у току процеса (<i>mid – term</i>) и на крају спровођења одређеног програма (пројекта) (<i>ex post</i>).
Ех-анте евалуација (енгл. <i>ex-ante</i>)	Спроводи се на почетку одређеног пројекта (програма) и доприноси већој одговорности кроз постављање индикатора и циљева који треба да се остваре.
Мид -терм евалуација (енгл. <i>mid-term</i>)	Евалуација у току пројекта (програма), прати да ли је остварен очекиван напредак и резултати током имплементације пројекта на основу одређених индикатора. Стога, има задатак да процени да ли је неопходно кориговати циљеве, индикаторе на основу којих се мери напредак или можда другачије планирати финансијска средства.
Ех-пост евалуација (енгл. <i>ex-post</i>)	Састоји се у оцењивању релевантности пројекта у односу на постављене циљеве, начин његовог спровођења и ефеката (очекиваних и неочекиваних). Подразумева процену успешности одређеног програма (пројекта), одн. да ли су остварени постављени циљеви и да ли су ресурси коришћени на ефикасан начин.
Европски статистички систем	Европски статистички систем, скраћено ЕСС, састоји се од Евростата, статистичких завода земаља чланица (различити републички статистички институти) и осталих институција које доприносе европској статистици. ЕСС функционише као мрежа, у којој Евростат има водећу улогу у хармонизацији статистике уз сарадњу са националним статистичким телима.
Европски систем националних и регионалних рачуна	Европски систем националних и регионалних рачуна, скраћено ЕСА95 или 1995 ЕСА, бави се сакупљањем упоредивих, поузданих и најновијих информација о структури и развоју економије земаља чланица Европске уније и њихових региона. Образујући међународно компатибилан оквир, ЕСА95 омогућава опис целокупне економије региона, државе или групе држава, њихових компонената и међусобних односа.
Егзогена варијабла	Егзогене варијабле су оне чија је вредност унапред позната и одређена изван датог економетријског модела. Служе за објашњење ендогених варијабли које модел детерминише.
Економска развијеност општине (ЕРО)	Степен развијености јединица локалне самоуправе одређује се применом основног и корективних показатеља економске развијености јединице локалне самоуправе (ЕРО). Основни показатељ за мерење степена ЕРО је збир масе зарада и пензија у јединици локалне самоуправе и прихода буџета јединице локалне самоуправе по искључењу средстава добијених од другог органа на име отклањања последица ванредних околности, исказан по глави становника. Корективни показатељи за мерење степена ЕРО су: демографски пад или раст, стопа незапослености, степен образовања и компензације за градове.
Ендогена варијабла	Ендогене варијабле унутар економетријског модела представљају величине чију је

	вредност потребно одредити помоћу модела. Решењем модела предвиђа се и објашњава економска појава коју представља одређена ендогена варијабла.
Животни стандард становништва	Животни стандард представља степен задовољности одређених потреба становништва, доносно материјално и нематеријално благостање. Нематеријално благостање се односи на образовање, социјалну заштиту, запошљавање, безбедност, културу, државну администрацију, организацију јавних служби, систем комуникација, медије, слободу говора и политичког удруживања, као и слободно време и услове у којима становништво живи и ради.
Инвестиције у основна средства Инвестиције у нова основна средства	Инвестицијама у основна средства сматрају се набавке остварене од стране правних лица у циљу набавке нових, повећања вредности или замене постојећих основних средстава. Набављена основна средства могу бити купљена у земљи и иностранству, путем финансијског лизинга, стечена трампом, примљена као капитални трансфер у натури или произведена и задржана за сопствену употребу. Обухватају се, при том, све врсте улагања у нове капацитете, као и улагања у проширење, доградњу, реконструкцију и модернизацију постојећих или замену застарелих, истрошених или ненамерно уништених капацитета. Остварене инвестиције у нова основна средства односе се на набавке извршене непосредно од извођача грађевинских радова, произвођача опреме или основних средстава произведених у сопственој режији, односно основних средстава која још нису била предмет купопродаје између непосредних корисника тих добара. Овде се укључују и половна опрема набављена у иностранству, инвестиције у значајнија побољшања постојећих основних средстава, инвестиције у значајнија побољшања земљишта и трошкови преноса власништва земљишта (није укључена вредност откупа земљишта).
Индекс развојне угрожености	Индекс развојне угрожености (ИПУ) је композитни индекс који је показатељ конкурентности неког подручја, а садржи економску, инфраструктурну, демографску, образовну и еколошку димензију развоја, при чему је свака димензија развоја рашчлањена на неколико (репрезентативних) индикатора (укупно 13).
Индекс хуманог развоја (енгл. <i>Human Development Indicator</i>)	Индекс хуманог развоја (Human Development Indicator, HDI) је развијен 1990-их од стране United Nations Development Programme (UNDP) као одговор на инсуфицијентност БДП по становнику као мере развоја земље. HDI у себи садржи следеће индикаторе: очекивано трајање живота, ниво доступности образовања и БДП по глави становника
Ифо индикатор	Ифо индикатор представља процену уопштене економске ситуације и очекивања на основу кључних економских индикатора. Истраживање којим се добија спроводи се квартално, путем упитника, од стране Ифо института из Немачке.
Индикатор економског расположења	Индикатор економског расположења (Economic Sentiment Indicator- ESI) је сложени индекс који се састоји из пет секторских индикатора поверења који су различито пондерисани: индустријски индикатор поверења, услужни индикатор поверења, потрошачки индикатор поверења, грађевински индикатор поверења и малопродајни индикатор поверења. ЕСИ се рачуна као индекс са средњом вредношћу 100 и стандардном девијацијом од 10 изнад фиксног стандардизованог узорка у датом периоду. Подаци се класификују у складу са „Статистичком класификацијом економских активности Европске уније“ (NACE Rev. 2).
Индикатор поверења	Индикатор поверења (Confidence indicator) представља аритметичку средину десезонираних одговора на питања у вези са референтном варијаблом коју би требало да прате (на пример, индустријска производња у случају индустријског индикатора поверења). Спровођење испитивања дефинисано је од стране „Заједничког хармонизованог програма Европске уније за испитивање пословања и потрошње“.
Индустријска производња	Индустријска производња представља меру производње индустријског сектора привреде.

Инструмент за претприступну помоћ (ИПА)	ИПА је финансијски инструмент ЕУ за кандидате за чланство у ЕУ и потенцијалне кандидате за чланство у ЕУ, важећа је у оквиру тренутног буџетског периода ЕУ (тј. буџети од 2007. до 2013.) и циљ ИПА је да помогне кандидатима за чланство у ЕУ и потенцијалним кандидатима за чланство у ЕУ на путу ка приступању. Подељена је у пет компоненти, прве две су отворене за кандидате за чланство у ЕУ и потенцијалне кандидате за чланство у ЕУ, а последње три су отворене само за кандидате за чланство у ЕУ и то у оквиру децентрализованог модалитета управљања. Компонента I (помоћ у транзицији и изградња институција) директно помаже кандидатима за чланство у ЕУ и потенцијалним кандидатима за чланство у ЕУ да испуне критеријуме за приступање, док се кроз компоненту II (прекогранична сарадња – ЦБЦ) финансира њихово учествовање у програмима прекограничне и транснационалне сарадње; а прекогранична сарадња је оно што у оквиру ЕУ представља циљ Европске територијалне сарадње у оквиру Европског фонда за регионални развој. Компонента III (регионални развој), IV (развој људских ресурса) и V (рурални развој) треба да припреми кандидате за чланство у ЕУ да управљају великим инструментима за финансирање у ЕУ после приступања делотворно и ефикасно – после тога долазе Кохезиони фонд и Европски фонд за регионални развој (ИПА компонента III), Европски социјални фонд (ИПА компонента IV), и Европски пољопривредни фонд за рурални развој (ИПА компонента V).
Јединични трошкови рада	Јединични трошкови рада показују везу између висине прихода запослених и продуктивности рада.
Коефицијент варијације	Стандардна девијација подељена са очекиваном вредношћу.
Конкурентност	Према дефиницији ОЕЦД-а, конкурентност је способност земље да у слободним и равноправним тржишним условима произведе робе и услуге које пролазе тест међународног тржишта, уз истовремено задржавање и дугорочно повећање реалног дохотка становништва. Разликујемо микроконкурентност и макроконкурентност. Микроконкурентност је конкурентност на нивоу предузећа и посматра се као релативна предност предузећа над другим предузећима (ниже цене, виши ниво квалитета производа и услуга, и сл.). Макроконкурентност је конкурентност на нивоу државе, односно конкурентност националне привреде у целини. Типови конкурентности: 1. Конкурентност базирана на ресурсима, 2. Конкурентност базирана на инвестицијама, 3. Конкурентност базирана на иновативности.
Кластер анализа	Кластер анализа (анализа груписања) је метод мултиваријационе анализе и представља статистичку технику за утврђивање релативно хомогених група објеката, односно користи се за груписање објеката тако да су објекти унутар групе сличнији међу собом, а између група различити.
Кластер	Кластери представљају географски умрежене групе предузећа, организација и институција (регионалне системе) из једне или више индустрија, као и комплементарних или различитих делатности.
Ликвидност предузећа	Ликвидност предузећа представља способност предузећа да измирује своје краткорочне обавезе са роком допећа; одређена је ликвидношћу имовине и рочном структуром краткорочних обавеза.
Лакен (енгл. <i>Leaken</i>) индикатори	Лакен индикатори представљају инструмент за стандардизовано мерење друштвене укључености на нивоу Европске уније. Основни скуп заједничких Лакен индикатора отворен је за преиспитивање и усавршавање, а подаци о друштвеној укључености прикупљају се SILC анкетом (Statistics on Income and Living Conditions), стандардизованом за све чланице Европске уније.
Лилијенов коефицијент	Лилијенов коефицијент показује реалокацију између сектора – одступање стопе раста БДВ или запослености сектора од просека привреде, пондерисано учешћем датог сектора у структури БДВ.
Незапосленост младих	Према дефиницији Међународне организације рада (International Labour Organization), незапосленост младих се дефинише као незапосленост радно способних лица која су стара између 15 и 25 година. Стопа незапослености младих дефинише се као удео незапослених младих лица (лица старости између 15 и 25 година) у укупном броју активних младих.
Нето обртна средства	Нето обртна средства дефинишу се као разлика између текуће активе и текуће пасиве, односно као разлика између укупних обртних средстава и укупних краткорочних обавеза предузећа.
Општи рацио ликвидности	Општи рацио ликвидности представља однос обртних средстава и краткорочних обавеза предузећа.
Прекогранична сарадња (ЦБЦ)	Програми прекограничне сарадње имају циљ да, поред осталог, побољшају

(енгл. <i>Cross-Border Cooperation</i>)	економску и друштвену кохезију решавајући проблеме (нпр. заштита животне средине, културно наслеђе) који су заједнички за регионе са обе стране копнене или морске границе. Пројекти морају имати снажне особине прекограничне сарадње, и на тај начин укључују организације са обе стране одређене границе. Земље које учествују у програмима прекограничне сарадње могу бити две државе чланице, једна држава чланица и једна држава кандидат/потенцијална држава кандидат или две државе кандидати/потенцијалне државе кандидати. У првом случају програми се финансирају из дела Европске територијалне сарадње у оквиру Европског фонда за регионални развој, а у последње две могућности финансирају се из ИПА. У посебним случајевима, програми могу имати и више од две земље (нпр. Јадрански програм који обухвата све државе дуж италијанске источне морске границе).
Пондерисана вредност	Пондерисањем се одређује значај појединих елемената скупа на карактеристике скупа као целине, односно омогућава се доношење закључака за читаву популацију на основу података добијених из репрезентативног узорка.
Проблематични кредити	Под појмом проблематични кредит подразумева се сума позајмљеног новца за коју дужник касни са отплатом 90 или више дана.
Продуктивност	Општи израз који често значи просечан ниво производње остварен од стране једног запосленог за један сат. Нове машине и опрема повећавају продуктивност рада омогућајући радницима да производе више.
Профит	Профит се израчунава као разлика укупних прихода и укупних трошкова, односно тржишне цене и цене коштања ако говоримо о јединици производа. Приход фирме умањен за експлицитне или рачуноводствене трошкове.
Размењиви и неразмењиви сектори	Размењиви сектори су они у којима производи добијени у том сектору имају извозни или увозни потенцијал. Размењиви сектори су: Пољопривреда, лов, шумарство и водопривреда; Рибарство; Вађење руда и камена; Прерађивачка индустрија; Производња, снабдевање електричном енергијом, гасом и водом; Хотели и ресторани. С друге стране, неком робом се не може трговати, било због природе тих производа, високих транспортних трошкова по јединици производа или других ограничења. Та добра се називају неразмењива, а сектори у којима настају неразмењиви сектори. Неразмењиви сектори су: Грађевинарство; Трговина на велико и мало, оправка моторних возила, мотоцикала и предмета за личну употребу и домаћинство; Саобраћај, складиштење и везе; Финансијско посредовање; Активности у вези са некретнинама, изнајмљивање и пословне активности; Државна управа, одбрана, обавезно социјално осигурање; Образовање; Здравствени и социјални рад; Остале комуналне, друштвене и личне услужне делатности; Приватна домаћинства са запосленим лицима; Екстериторијалне организације и тела.
Регионална поларизација	Окупљање становништва и привредних активности око средишта развоја, што за последицу може имати стварање просперитетних регија и заосталих подручја.
Рентабилност	Рентабилност је економско мерило успешности пословања. Овај показатељ приноса предузећа мери се процентуалним односом између добити и уложеног капитала у одређеном периоду.
Реструктурирање	Реструктурирање је реорганизација предузећа у свим сферама пословања, а у циљу постизања веће ефикасности и адаптације за наступ на новим тржиштима и новим условима пословања. Реструктурирање подразумева свеобухватну пословну анализу, процену постојеће и креирање нове стратегије за преокрет бизниса, вредновање предузећа и разматрање различитих финансијских алтернатива које су могуће.
Регресиона анализа	Регресиона анализа је статистички метод којим се испитује и утврђује међузависност две или више променљивих, односно сагледава утицај једне или више независно променљивих на промену зависно променљиве (нпр. да ли, на који начин и у ком смеру промена висине извоза утиче на промену БДП-а по становнику).
Релативна линија сиромаштва	Релативна линија сиромаштва дефинише сиромаштво у односу на национални ниво животног стандарда и одређена је као 60% медијане просечне потрошње по потрошачкој јединици.
Рецесија и криза W форме	Рецесија представља успоравање привредне активности неке земље праћено истовременим погоршањима опште економске климе (пад реалног дохотка, пораст незапослености, низак степен искоришћености производних капацитета итд.). Рецесија са ознаком W подразумева сценарио „удвојеног пада“. У економској

	кризи облика W, привреда пада у рецесију, након чега следи кратак период привредног раста, затим поновни пад у рецесију, пре него што се коначно догоди привредни опоравак.
Социјална искљученост	Социјална искљученост представља стање у којем се налазе појединци, односно групе, истиснуте из економског, политичког, културног или друштвеног система чиме бивају спречени да својим пуним капацитетима учествују у друштвеним односима и токовима због свог сиромаштва или недостатка основних знања и могућности за доживотно учење, или као резултат дискриминације. Овакве појаве удаљавају појединца или групе становништва од могућности за запослење, остваривање прихода и могућности образовања, као и од укључивања и учешћа у активностима у заједници. Искључени појединци, односно групе, имају недовољан и неадекватан приступ институцијама, органима власти и процесима доношења одлука.
Стопа запослености	Стопа запослености која се користи у Анкети о радној снази (према међународној дефиницији) представља удео запосленог у укупном становништву радног узраста и изражава се у процентима.
Стопа незапослености	Стопа незапослености која се користи у Анкети о радној снази (према међународној дефиницији) представља удео незапосленог у укупном броју активног становништва радног узраста и изражава се у процентима.
Стопа приноса на сопствена средства	Ова стопа показује колико је динара нето добитка остварено на 1 динар ангажованог сопственог капитала. Може се израчунати и као производ стопе нето добитка и коефицијента обрта сопствених средстава.
Стопа приноса на укупна средства	Ова стопа је основни показатељ приноса, односно рентабилности у пословној активности. Показује колико је динара пословног добитка остварено на 1 динар ангажованих пословних средстава. Може се израчунати и у аналитичкој форми, као производ стопе пословног добитка и коефицијента обрта укупних средстава.
Стопа природног прираштаја	Стопа природног прираштаја представља однос годишњег вишка рођених над умрлима, према просечном броју становника, односно разлику између стопе natalитета и стопе mortalитета, у години посматрања.
Стране директне инвестиције (СДИ)	Стране директне инвестиције могу се дефинисати као инвестиције од стране страног инвеститора, односно предузећа чије се седиште не налази на територији земље у којој се инвестиција спроводи. Између ова два пословна субјекта ствара се однос матичног предузећа и иностране филијале, а заједно чине мултинационалну корпорацију. Предузеће које инвестира треба да себи обезбеди контролни пакет акција, који подразумева најмање 10% обичних акција или право гласа, у супротном, ради се о портфолио инвестицији, не о СДИ.
Стране директне инвестиције по глави становника	СДИ подељен бројем становника даје СДИ по глави становника.
Структурни фондови и Кохезиони фонд	Структурни фондови и Кохезиони фонд представљају финансијске инструменте Европске уније који имају улогу у спровођењу кохезионе политике, као политике Европске уније која се бави регионалним развојем. Структурни фондови је заједнички назив за два фонда: Европски фонд за регионални развој и Европски социјални фонд. Европски фонд за регионални развој (European Regional Development Fund – ERDF), између осталог, усмерен је на пружање подршке унапређењу конкурентности, истраживањима, иновацијама, развоју инфраструктуре и територијалној сарадњи унутар Уније. Европски социјални фонд (European Social Fund – ЕСФ) бави се, пре свега, проблемима радника и предузећа, унапређењем запослености, јачањем социјалне инклузије и реформама у области запослености и инклузије. Кроз Кохезиони фонд финансирају се крупни инфраструктурни пројекти у најслабије развијеним чланицама ЕУ (са бруто националним дохотком мањим од 90% просека Уније) у области заштите животне средине и изградње трансевропске саобраћајне мреже. Укупан износ додељен Структурним фондовима и Кохезионом фонду за период од 2007. до 2013. године износи 308 милијарди ЕУР, што је друго највеће издвајање из ЕУ буџета после издвајања за Заједничку пољопривредну политику.
Фискална консолидација	Фискална консолидација представља сет мера које се примењују у циљу смањења фискалног дефицита.
Фискална политика	Фискална политика представља део опште економске политике који подразумева коришћење укупности јавних прихода, јавних расхода, буџета и јавних зајмова ради остваривања одговарајућих циљева на микро и макроекономском плану.
Формална запосленост	Формална запосленост представља број запослених пријављен од стране

	послодавца, односно број запослених за које послодавци уплаћују порезе и доприносе.
Ходрик-Прескотов (ХП) филтер	ХП филтер је један од начина да се привремена кретања уклоне и да се добије тренд привредног раста.
Циљана инфлација	Циљана инфлација је стопа инфлације за коју Народна (Централна) банка очекује да ће се остварити за одређени период (најчешће годину дана).